

รายงานเบื้องต้น
โครงการขุดแต่งโบราณสถานและขุดค้นทางโบราณคดีวัดญาณเสน
ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญญาจ้างเลขที่ 25/2544 ลงวันที่ 28 กันยายน 2544

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3
พระนครศรีอยุธยา
ปีงบประมาณ 2544

อภิรักษ์นันทนาการจาก
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

29 ธ.ค. 2551

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

1.นายบรรจง วงศ์วิเชียร	ประธานกรรมการ
2.นายเอนก สีสยามาตย์	กรรมการ
3.นายสมชาย แสงนิล	กรรมการ
4.นางสาวภักดิ์ อู่คงดี	กรรมการ
5.นายเทอดศักดิ์ เย็นจระ	กรรมการและเลขานุการ

ผู้ควบคุมงาน

1.นายเมธา วิจักขณะ	ผู้ควบคุมงาน
--------------------	--------------

ผู้ดำเนินงาน

1.นายชยารพ ปิยะปราโมทย์	นักโบราณคดี
2.นางสาวไพลิน โรจน์ทองชัย	นักโบราณคดี
3.นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว	ช่างเขียนแบบ

คำนำ

โครงการชุดแต่งโบราณสถานและชุดค้นทางโบราณคดีวัดญาณเสน เป็นหนึ่งในโครงการชุดแต่งชุดค้นโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งทางกรมศิลปากรได้แยกการว่าจ้างออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนของงานด้านวิชาการได้ว่าจ้างทำสัญญากับนายทรงวุฒิ ธรรมขันติพงศ์ ตามสัญญาจ้างเลขที่ 25/2544 และส่วนแรงงานได้ว่าจ้างบริษัท บุญพิสุทธิ์ จำกัด ตามสัญญาจ้างเลขที่ 13/2544 ซึ่งในทั้งสองส่วนได้เริ่มดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2544 จนแล้วเสร็จภายในขอบเขตระยะเวลาตามสัญญาจ้าง

ในการดำเนินการชุดแต่งโบราณสถานและชุดค้นทางโบราณคดีวัดญาณเสน มีคณะปฏิบัติงาน ซึ่งประกอบด้วย

- 1.นายชยารพ ปิยะปราโมทย์ นักโบราณคดี
- 2.นางสาวไพลิน โรจน์ทองชัย นักโบราณคดี
- 3.นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว ช่างเขียนแบบ

คณะผู้จัดทำรายงานฉบับนี้ ขอขอบคุณ คุณเมธา วิจักขณะ นักโบราณคดี7 ผู้ควบคุมงาน ซึ่งได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำต่างๆ อันเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก

คุณภักดิ์ อยู่คงดี นักโบราณคดี7 กรรมการตรวจการจ้าง ที่คอยแนะนำแนวทางและให้คำปรึกษาทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มดำเนินงานจนปฏิบัติงานแล้วเสร็จ

รศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม ที่ได้ทำการศึกษารูปแบบและวิวัฒนาการของเจดีย์เพิ่มมุมและย่อมุม อันเป็นประโยชน์อย่างมากแก่คณะทำงานซึ่งได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบของเจดีย์ในการชุดแต่งครั้งนี้

และขอขอบคุณ บริษัท บุญพิสุทธิ์ จำกัด ซึ่งปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่องานทางด้านวิชาการ

นอกจากนั้นขอขอบคุณปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า

คณะผู้ทำงาน

กุมภาพันธ์ 2545

สารบัญ

	หน้า
สารบัญภาพถ่าย	ค-ช
สารบัญภาพลายเส้น	ฉ
สารบัญแผนผัง	ญ
 บทนำ	 1
 บทที่ 1 การดำเนินการชุดแต่งโบราณสถาน และชุดคั่นทางโบราณคดี	 3
1.1 ที่ตั้งโบราณสถาน	3
1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา	3
1.3 สภาพก่อนการชุดแต่ง	4
1.4 การวางผังหลุมชุดแต่งและหลุมชุดคั่น	7
1.5 เทคนิคการชุดแต่งโบราณสถาน	8
1.6 เทคนิคการชุดคั่นทางโบราณคดี	8
1.7 การเก็บหลักฐานทางโบราณคดีและการบันทึกข้อมูล	9
 บทที่ 2 โบราณสถานหลังการชุดแต่ง	 18
2.1 สภาพทั่วไปและแผนผัง	18
2.2 โบราณสถานหลังการชุดแต่ง	19
2.2.1 เจดีย์ประธาน	19
2.2.2 เจดีย์รายหมายเลข 1	28
2.2.3 เจดีย์รายหมายเลข 2	29
2.2.4 เจดีย์รายหมายเลข 3	30
2.2.5 เจดีย์รายหมายเลข 4	31
2.2.6 เจดีย์รายหมายเลข 5	32
2.2.7 แนวกำแพงวัด	32

	หน้า
บทที่ 3 โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง	56
3.1 โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม	57
3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา	60
3.3 โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้	67
3.4 โบราณวัตถุประเภทอาวุธ	69
3.5 โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับโลหะกรรม	69
3.6 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาภายในประเทศ	70
3.7 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ	73
3.8 โบราณวัตถุอื่นๆ	73
 บทที่ 4 การขุดค้นทางโบราณคดี	151
4.1 ชั้นดินธรรมชาติ	157
4.2 ชั้นวัฒนธรรม	161
 บทที่ 5 การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ	199
5.1 รูปทรงสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรม	199
5.1.1 สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1	199
5.1.2 สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2	201
5.1.3 สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3	203
5.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ประธาน	210
5.3 หลักฐานเอกสาร	214
 บทที่ 6 บทสรุป	221
6.1 หลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์	221
6.2 หลักฐานด้านสถาปัตยกรรม	222
6.3 หลักฐานจากหลุมขุดค้น	223
6.4 หลักฐานประเภทโบราณวัตถุ	223
 บรรณานุกรม	226
ภาคผนวก	248

สารบัญภาพถ่าย

		หน้า
ภาพถ่ายที่ 1	สภาพทั่วไปก่อนการขุดแต่ง	11
ภาพถ่ายที่ 2	สภาพทั่วไปก่อนการขุดแต่ง	11
ภาพถ่ายที่ 3	สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์ประธานด้านทิศใต้	12
ภาพถ่ายที่ 4	สภาพก่อนการขุดแต่งลานประทักษิณเจดีย์ประธาน	12
ภาพถ่ายที่ 5	สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์รายหมายเลข 1	13
ภาพถ่ายที่ 6	สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์รายหมายเลข 2	13
ภาพถ่ายที่ 7	สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์รายหมายเลข 3	14
ภาพถ่ายที่ 8	สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์รายหมายเลข 4	14
ภาพถ่ายที่ 9	สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์รายหมายเลข 5	15
ภาพถ่ายที่ 10	ขณะวางผังบริเวณพื้นที่ขุดแต่ง	15
ภาพถ่ายที่ 11	จุดระนาบสมมติ(datum point) กำหนดไว้บริเวณ มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์รายหมายเลข 2	16
ภาพถ่ายที่ 12	ขณะตากถางวัชพืช	16
ภาพถ่ายที่ 13	ขณะขุดแต่งฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ	17
ภาพถ่ายที่ 14	ขณะขุดค้น	17
ภาพถ่ายที่ 15	สภาพหลังการขุดแต่งเจดีย์ประธาน ด้านทิศตะวันออก	34
ภาพถ่ายที่ 16	สภาพหลังการขุดแต่งเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้	34
ภาพถ่ายที่ 17	ฐานประทักษิณเจดีย์ประธาน มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้	35
ภาพถ่ายที่ 18	พื้นปูอิฐ พบในหลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศใต้ กริด S3E2	35
ภาพถ่ายที่ 19	ฐานเจดีย์ประธานสมัยที่ 2 พบหลังจากรื้อฐานหน้ากระดาน ล่างสมัยที่ 3	36
ภาพถ่ายที่ 20	ฐานเจดีย์ประธาน พบจากหลุมขุดตรวจเจดีย์ประธาน ด้านทิศเหนือ กริด N3W1	36
ภาพถ่ายที่ 21	ผนังหลุมขุดตรวจ เจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กริด N3E1	37
ภาพถ่ายที่ 22	หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตก กริด S1W3	37

สารบัญภาพถ่าย

	หน้า
ภาพถ่ายที่ 23 หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กริด S1W3	38
ภาพถ่ายที่ 24 หลุมขุดตรวจพื้นที่ทางทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน	38
ภาพถ่ายที่ 25 ชั้นส่วนปล้องไฉนของเจดีย์ประธานสมัยที่ 1	39
ภาพถ่ายที่ 26 เจดีย์มุมบนฐานประทักษิณด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้	39
ภาพถ่ายที่ 27 ชั้นส่วนองค์ระฆัง บัลลังก์ และปล้องไฉน สันนิษฐานว่า เป็นชั้นส่วนเจดีย์มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้	40
ภาพถ่ายที่ 28 เจดีย์มุมบนฐานประทักษิณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และชั้นส่วนปล้องไฉน	40
ภาพถ่ายที่ 29 หลุมเสาและห้องคานบนลานประทักษิณ เจดีย์ประธาน	41
ภาพถ่ายที่ 30 แนวขอบระเบียงรอบลานประทักษิณด้านทิศใต้ เจดีย์ประธาน	41
ภาพถ่ายที่ 31 แนวบันได พบทางด้านตะวันออกของเจดีย์ประธาน	42
ภาพถ่ายที่ 32 ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออก บริเวณที่มีการก่อสร้างสมัยที่ 3 ซ้อนทับสมัยที่ 2	42
ภาพถ่ายที่ 33 ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออก บริเวณที่มีการก่อสร้างสมัยที่ 3 ซ้อนทับสมัยที่ 2	43
ภาพถ่ายที่ 34 การสกัดอิฐเป็นร่องแล้วสอดอิฐและชั้นส่วนกระเบื้อง รอบฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 เจดีย์ประธาน	43
ภาพถ่ายที่ 35 การก่อพอกทับบริเวณมุขด้านทิศใต้ แสดงให้เห็นเทคนิค การถากบัวที่ต่างกันระหว่างสมัยที่ 2 และสมัยที่ 3	44
ภาพถ่ายที่ 36 มุขด้านทิศตะวันตก เจดีย์ประธาน	44
ภาพถ่ายที่ 37 มุขทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน	45
ภาพถ่ายที่ 38 ทางเดินภายในมุขทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน	45
ภาพถ่ายที่ 39 กรอบประตูมุขทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน	46
ภาพถ่ายที่ 40 องค์ระฆัง บัลลังก์ ก้านฉัตร และปล้องไฉน เจดีย์ประธาน	47
ภาพถ่ายที่ 41 หลุมขุดตรวจฐานรากเจดีย์รายหมายเลข 1	48
ภาพถ่ายที่ 42 เจดีย์รายหมายเลข 1 ด้านทิศตะวันตก	48
ภาพถ่ายที่ 43 หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์รายหมายเลข 2	49

สารบัญภาพถ่าย

	หน้า
ภาพถ่ายที่ 44 เจดีย์รายหมายเลข 2 ด้านทิศเหนือ	49
ภาพถ่ายที่ 45 พื้นปูอิฐบนลานประทักษิณเจดีย์รายหมายเลข 2	50
ภาพถ่ายที่ 46 หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์รายหมายเลข 3	50
ภาพถ่ายที่ 47 เจดีย์รายหมายเลข 3 ด้านทิศตะวันตก	51
ภาพถ่ายที่ 48 เจดีย์รายหมายเลข 3 มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้	51
ภาพถ่ายที่ 49 หลุมขุดตรวจเจดีย์รายหมายเลข 4	52
ภาพถ่ายที่ 50 เจดีย์รายหมายเลข 4 ด้านทิศเหนือ	52
ภาพถ่ายที่ 51 หลุมขุดตรวจเจดีย์รายหมายเลข 5	53
ภาพถ่ายที่ 52 เจดีย์รายหมายเลข 5 ด้านทิศตะวันตก	53
ภาพถ่ายที่ 53 เจดีย์รายหมายเลข 5 มุมด้านทิศตะวันตก บริเวณที่พบร่องรอยการทำยมุม	54
ภาพถ่ายที่ 54 กำแพงวัดด้านทิศใต้สมัยที่ 1 และสมัยที่ 2	54
ภาพถ่ายที่ 55 กำแพงวัดด้านทิศใต้สมัยที่ 3	55
ภาพถ่ายที่ 56 กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 1	126
ภาพถ่ายที่ 57 กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 2	126
ภาพถ่ายที่ 58 ขุดฐานบัวและบัวกลุ่มพบบนเจดีย์รายหมายเลข 3	127
ภาพถ่ายที่ 59 ขุดฐานบัวแปดเหลี่ยมพบทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน	127
ภาพถ่ายที่ 60 บัวกลุ่มเกา พบบริเวณเจดีย์รายหมายเลข 3	128
ภาพถ่ายที่ 61 ตะปูสังฆวานร	128
ภาพถ่ายที่ 62 พระพุทธรูปสำริด(ก)	129
ภาพถ่ายที่ 63 พระพุทธรูปสำริด(ข)	129
ภาพถ่ายที่ 64 พระพุทธรูปสำริด(ค)	130
ภาพถ่ายที่ 65 พระพุทธรูปสำริด(ง)	130
ภาพถ่ายที่ 66 พระพุทธรูปสำริด(จ)	131
ภาพถ่ายที่ 67 พระพุทธรูปสำริด(ฉ)	131
ภาพถ่ายที่ 68 พระพุทธรูปสำริด(ช)	132
ภาพถ่ายที่ 69 พระพิมพ์เนื้อชิน แบบที่ 1	132
ภาพถ่ายที่ 70 พระพิมพ์เนื้อชิน แบบที่ 2	133

สารบัญภาพถ่าย

	หน้า
ภาพถ่ายที่ 71 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 1	133
ภาพถ่ายที่ 72 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 2	134
ภาพถ่ายที่ 73 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 3	134
ภาพถ่ายที่ 74 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 4	135
ภาพถ่ายที่ 75 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 5	135
ภาพถ่ายที่ 76 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 6	136
ภาพถ่ายที่ 77 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 7	136
ภาพถ่ายที่ 78 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 8	137
ภาพถ่ายที่ 79 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 9	137
ภาพถ่ายที่ 80 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 10	138
ภาพถ่ายที่ 81 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 11	138
ภาพถ่ายที่ 82 ดูกตารูปผู้หญิงผมมวย	139
ภาพถ่ายที่ 83 ดูกตารูปปลา	139
ภาพถ่ายที่ 84 แม่พิมพ์พระพิมพ์	140
ภาพถ่ายที่ 85 ปูนลงอักขระ	140
ภาพถ่ายที่ 86 ชิ้นส่วนสำริดลายกนก	141
ภาพถ่ายที่ 87 ชิ้นส่วนโลหะประดับลายภายใน	141
ภาพถ่ายที่ 88 ชิ้นส่วนปากภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา	142
ภาพถ่ายที่ 89 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาตกแต่งลายกดประทับ	142
ภาพถ่ายที่ 90 ชิ้นส่วนจุกภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา	143
ภาพถ่ายที่ 91 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1	143
ภาพถ่ายที่ 92 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2	144
ภาพถ่ายที่ 93 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3	144
ภาพถ่ายที่ 94 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4	145
ภาพถ่ายที่ 95 ภาชนะดินเผาหมายเลข 5	145
ภาพถ่ายที่ 96 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาแหล่งเตาแม่น้ำน้อย	146
ภาพถ่ายที่ 97 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาแหล่งเตาบ้านบางปูน	146
ภาพถ่ายที่ 98 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาแหล่งเตาบ้านบางปูน	147

สารบัญภาพถ่าย

	หน้า
ภาพถ่ายที่ 99 ขึ้นส่วนฐานภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน	147
ภาพถ่ายที่ 100 ขึ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์	148
ภาพถ่ายที่ 101 ขึ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์	148
ภาพถ่ายที่ 102 เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์หมิง	149
ภาพถ่ายที่ 103 เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิง	149
ภาพถ่ายที่ 104 เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิง	150
ภาพถ่ายที่ 105 สภาพทั่วไปก่อนการขุดค้น	190
ภาพถ่ายที่ 106 ศิลาแลงที่พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 9-10	190
ภาพถ่ายที่ 107 เผนังหลุมขุดค้นด้านทิศเหนือ	191
ภาพถ่ายที่ 108 ขึ้นส่วนปากภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา ที่ได้จากการขุดค้น	191
ภาพถ่ายที่ 109 ขึ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา ที่ได้จากการขุดค้น	192
ภาพถ่ายที่ 110 ขึ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาล้านนา รมควันดำ ลายลูกบวบ	192
ภาพถ่ายที่ 111 ขึ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย ที่ได้จากการขุดค้น	193
ภาพถ่ายที่ 112 ขึ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ที่ได้จากการขุดค้น	193
ภาพถ่ายที่ 113 ขึ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ที่ได้จากการขุดค้น	194
ภาพถ่ายที่ 114 ขึ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ที่ได้จากการขุดค้น	194
ภาพถ่ายที่ 115 ขึ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ที่ได้จากการขุดค้น	195
ภาพถ่ายที่ 116 ขึ้นส่วนภาชนะดินเผาทรงกรอก จากแหล่งเตาบ้านบางปูน ที่ได้จากการขุดค้น	195
ภาพถ่ายที่ 117 ขึ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์ ที่ได้จากการขุดค้น	196
ภาพถ่ายที่ 118 ขึ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง ที่ได้จากการขุดค้น	196

สารบัญภาพถ่าย

	หน้า
ภาพถ่ายที่ 119 ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิง ที่ได้จากการขุดค้น	197
ภาพถ่ายที่ 120 หินลับมีด ได้จากการขุดค้น	197
ภาพถ่ายที่ 121 ชิ้นส่วนเขาสัตว์ ได้จากการขุดค้น	198
ภาพถ่ายที่ 122 ชิ้นส่วนกระดูกมีการแกะลาย	198
ภาพถ่ายที่ 123 เจดีย์ศรีสุริโยทัย	216
ภาพถ่ายที่ 124 เจดีย์รายที่วัดพุทไธสวรรย์	216
ภาพถ่ายที่ 125 เจดีย์รายที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	217
ภาพถ่ายที่ 126 เจดีย์วัดสามวิหาร	217
ภาพถ่ายที่ 127 เจดีย์ประธานวัดใหญ่ชัยมงคล	218
ภาพถ่ายที่ 128 เจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์	219
ภาพถ่ายที่ 129 เจดีย์ประธานวัดภูเขาทอง	219
ภาพถ่ายที่ 130 เจดีย์รายที่วัดเขียน	220
ภาพถ่ายที่ 131 เจดีย์รายวัดชัยวัฒนาราม	220

	หน้า
ภาพลายเส้นที่ 1 กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 1	102
ภาพลายเส้นที่ 2 กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 2	102
ภาพลายเส้นที่ 3 พระพุทธรูปสำริด (ก)	103
ภาพลายเส้นที่ 4 พระพุทธรูปสำริด (ข)	104
ภาพลายเส้นที่ 5 พระพุทธรูปสำริด (ค)	105
ภาพลายเส้นที่ 6 พระพุทธรูปสำริด (ง)	106
ภาพลายเส้นที่ 7 พระพุทธรูปสำริด (จ)	107
ภาพลายเส้นที่ 8 พระพุทธรูปสำริด (ฉ)	108
ภาพลายเส้นที่ 9 พระพุทธรูปสำริด (ช)	109
ภาพลายเส้นที่ 10 ชิ้นส่วนแกนพระพุทธรูป	110
ภาพลายเส้นที่ 11 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1	111
ภาพลายเส้นที่ 12 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2	111
ภาพลายเส้นที่ 13 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3	112
ภาพลายเส้นที่ 14 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4	112
ภาพลายเส้นที่ 15 ภาชนะดินเผาหมายเลข 5	112

		หน้า
แผนผังที่ 1	ผังบริเวณสภาพก่อนการขุดแต่ง	227
แผนผังที่ 2	ผังพื้นที่เจดีย์ประธานก่อนขุดแต่ง	228
แผนผังที่ 3	รูปด้านเจดีย์ประธานก่อนขุดแต่งด้านทิศเหนือ	229
แผนผังที่ 4	รูปด้านเจดีย์ประธานก่อนขุดแต่งด้านทิศตะวันออก	230
แผนผังที่ 5	รูปด้านเจดีย์ประธานก่อนขุดแต่งด้านทิศใต้	231
แผนผังที่ 6	รูปด้านเจดีย์ประธานก่อนขุดแต่งด้านทิศตะวันตก	232
แผนผังที่ 7	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 1,3 ก่อนขุดแต่ง	233
แผนผังที่ 8	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 2 ก่อนขุดแต่ง	234
แผนผังที่ 9	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 4 ก่อนขุดแต่ง	235
แผนผังที่ 10	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 5 ก่อนขุดแต่ง	236
แผนผังที่ 11	ผังบริเวณสภาพหลังขุดแต่ง	237
แผนผังที่ 12	ผังพื้นที่เจดีย์ประธานหลังขุดแต่ง	238
แผนผังที่ 13	รูปด้านเจดีย์ประธานหลังขุดแต่งด้านทิศเหนือ	239
แผนผังที่ 14	รูปด้านเจดีย์ประธานหลังขุดแต่งด้านทิศตะวันออก	240
แผนผังที่ 15	รูปด้านเจดีย์ประธานหลังขุดแต่งด้านทิศใต้	241
แผนผังที่ 16	รูปด้านเจดีย์ประธานหลังขุดแต่งด้านทิศตะวันตก	242
แผนผังที่ 17	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 1,3 หลังขุดแต่ง	243
แผนผังที่ 18	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 2 หลังขุดแต่ง	244
แผนผังที่ 19	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 4 หลังขุดแต่ง	245
แผนผังที่ 20	รูปผังพื้น,รูปด้านทิศเหนือ,ทิศใต้,ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก เจดีย์รายหมายเลข 5 หลังขุดแต่ง	246
แผนผังที่ 21	รูปผังพื้น รูปด้านทิศเหนือ,ใต้,ตะวันออก,ตะวันตก แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ หลังขุดแต่ง	247

บทนำ

1. ความเป็นมาของโครงการ

กรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน ดำรงฐานะเป็นราชธานีของอาณาจักรสยามเป็นเวลาทั้งสิ้น 417 ปี (ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2310) กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางและมีการพัฒนาการทางด้านสังคม การเมือง การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง จนนับได้ว่าเป็นเมืองที่มีความยิ่งใหญ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีต ซึ่งหลักฐานที่สามารถยืนยันได้ถึงความรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาในอดีตได้เป็นอย่างดีคือ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ

ที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยามีแม่น้ำสามสำคัญไหลผ่าน 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำสายป่าสัก ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แม่น้ำลพบุรี ทางด้านทิศเหนือ และแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านทิศตะวันออก

โบราณสถานวัดญาณเสน ตั้งอยู่ในเขตวัดญาณเสนปัจจุบัน ตำบลประตูลี้ อำเภอพระนครศรีอยุธยา สภาพก่อนการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนถูกปล่อยรกร้าง มีดินและวัชพืชขึ้นปกคลุม

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2544 จึงได้มีโครงการขุดแต่งโบราณสถานและขุดค้นทางโบราณคดีวัดญาณเสน ตามสัญญาเลขที่ 25/2544 พื้นที่ดำเนินงานขุดแต่งตามผังบริเวณคิดเป็น 880 ตารางเมตร ครอบคลุมโบราณสถานจำนวน 5 องค์ ประกอบด้วยเจดีย์ประธานและเจดีย์รายจำนวน 4 องค์ ซึ่งเจดีย์รายล้วนตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน ทั้งหมดถูกทิ้งอยู่ในสภาพรกร้างชำรุดทรุดโทรม ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของเจดีย์ประธานใช้เป็นที่ตั้งโกฐบรจบุรี

2. วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานขุดค้นและขุดแต่ง

2.1 เพื่อขุดลอกดินที่ทับถมโบราณสถานเพื่อให้เห็นโครงสร้างเดิม และเก็บหลักฐานต่างๆ ตามกระบวนการด้านโบราณคดี เพื่อนำข้อมูลไปศึกษาอ้างอิงด้านประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และทางโบราณคดี

2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการก่อสร้าง รูปแบบทางสถาปัตยกรรม การใช้สอยโบราณสถาน และพื้นที่บริเวณโบราณสถานในอดีต เพื่อเป็นข้อมูลทางวิชาการและเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการออกแบบบูรณะ

2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่ง และนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับโบราณวัตถุที่เคยพบจากแหล่งโบราณคดีอื่นๆ เพื่อช่วยในการกำหนดอายุสมัยของโบราณสถาน และบอกถึงความสัมพันธ์ของโบราณสถานกับแหล่งโบราณคดีอื่นๆ

2.4 ศึกษาชั้นดินทางโบราณคดีเพื่อสันนิษฐานถึงชุมชนในอดีต และความสัมพันธ์ของชั้นดินทางโบราณคดีกับโบราณสถานวัดญาณเสน

2.4 เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ในการศึกษา และอ้างอิงต่อไป

2.5 เพื่อจัดทำผังรูปแบบการบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์ได้ถูกต้องตามหลักฐานเดิมมากที่สุด

3.เป้าหมายในการดำเนินงานขุดแต่ง

3.1 ดำเนินการขุดแต่งพื้นที่โบราณสถานวัดญาณเสนบริเวณโดยรอบเจดีย์ประธานและเจดีย์รายหมายเลข 1-4 ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน

3.2 ดำเนินงานขุดค้นทางโบราณคดีขนาด 3x3 เมตรจำนวน 1 หลุม

3.3 สํารวจทำผังสภาพก่อนและหลังการขุดแต่งบริเวณพื้นที่ที่ดำเนินงาน

3.4 ทำรายงานการขุดแต่งทางโบราณคดี พร้อมศึกษาวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมโบราณสถานหลังการขุดแต่ง และวิเคราะห์โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่ง

บทที่ 1

การดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานและการขุดค้นทางโบราณคดี

1.1 ที่ตั้งโบราณสถาน

โบราณสถานวัดญาณเสนตั้งอยู่ที่วัดญาณเสน ตำบลท่าวาสบุรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา

โบราณสถานวัดญาณเสน มีอาณาเขตติดต่อกับเขตอื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดวัดญาณเสนปัจจุบัน และถนนอุโมงค์ ซึ่งในอดีตเป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ และยังมีคูน้ำกำแพงอยู่ทางด้านเหนือของวัด

ทิศใต้ ติดบ้านพักอยู่อาศัย และโบราณสถานวัดชุมแสง

ทิศตะวันออก ติดวัดญาณเสนปัจจุบัน และมีคลองมหาเถรไฉ่ซึ่งเป็นคลองโบราณไหลผ่าน

ทิศตะวันตก ติดบ้านพักอยู่อาศัย โรงเรียนเทคนิคพระนครศรีอยุธยา และโบราณสถานวัดธรรมมิกราช

1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา

โบราณสถานวัดญาณเสนได้มีการขุดค้นในปี พ.ศ. 2487 โดยกรมศิลปากร นอกจากนั้นวัดญาณเสนได้มีการสร้างปฏิสังขรณ์ในสมัย รัตนโกสินทร์ พระอุโบสถซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกของเจดีย์ประธานได้ถูกสร้างขึ้นใหม่บนฐานรากเดิม

ในปี พ.ศ. 2503 นิตยสารศิลปากร ได้ลงบทความเกี่ยวกับวัดญาณเสน ซึ่งเขียนโดย คุณบรรจบ เทียมทัต ในบทความได้มีการศึกษาและจัดทำแผนผังวัดญาณเสนไว้ ซึ่งในที่นี้ได้คัดลอกบางส่วนมา ดังมีรายละเอียดดังนี้(บรรจบ เทียมทัต;2503:25-26)

“....สิ่งสำคัญตามแผนผัง(ดูแผนผังประกอบหน้า 10)

หมายเลข 1 ใบเสมา ฐานกว้าง ยาว ด้านละ 1 เมตร

หมายเลข 2 พระอุโบสถ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกกว้าง 8 เมตร ยาว 18.40 เมตร สร้างใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์คงสร้างทับบนรากฐานเดิม แผนผังอุโบสถมีช่องหน้าต่างเป็นช่องๆ เลียบแบบอยุธยา มีพระประธานแบบรัตนโกสินทร์ ก่ออิฐถือปูน ปิดทอง พระอุโบสถมีกำแพงแก้วกว้าง 17.80 เมตร ยาว 31.80 เมตร

หมายเลข 3 พระเจดีย์ ก่ออิฐถือปูน ย่อเหลี่ยม สมัยรัตนโกสินทร์ ฐานกว้าง ยาว ด้านละ 2 เมตร อยู่ห่างกำแพงแก้วพระอุโบสถ 24 เมตร

หมายเลข 4 พระเจดีย์ ก่ออิฐถือปูน ย่อเหลี่ยม สมัยรัตนโกสินทร์ ฐานกว้าง ยาว ด้านละ 4.80 เมตร

หมายเลข 5 พระเจดีย์ ก่ออิฐถือปูน ย่อเหลี่ยม สมัยรัตนโกสินทร์ ฐานกว้าง ยาวด้านละ 3.10 เมตร

หมายเลข 6 พระเจดีย์ ก่ออิฐถือปูน ย่อเหลี่ยม สมัยรัตนโกสินทร์ ฐานกว้าง ยาวด้านละ 5.40 เมตร

หมายเลข 7 พระเจดีย์ใหญ่ ก่ออิฐถือปูน ย่อเหลี่ยม สร้างสมัยอยุธยา ที่เหลือ อยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ ยอดชำรุดหักเห็นแกนเหล็กไผ่อยู่ ฐานกว้าง ยาว ด้านละ 24.20 เมตร มีบันไดขึ้นกว้าง 2 เมตร

เมื่อปี พ.ศ.2487 ทางกรมศิลปากรได้ทำการขุดค้นพระเจดีย์องค์นี้ ได้พบโบราณ วัตถุและศิลปวัตถุ เช่น แผ่นทองคำปั๊มรูปสัตว์ต่างๆ สมัยอยุธยา พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ สมัยลพบุรี และสมัยอยุธยาซึ่งปัจจุบันได้เก็บรักษาไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระ นคร

หมายเลข 9 พระเจดีย์ ก่ออิฐถือปูน ย่อเหลี่ยม สมัยรัตนโกสินทร์ "

ปัจจุบันวัดญาณเสนเป็นวัดฝ่ายมหานิกาย และมีพระภิกษุสงฆ์ประจำอยู่

1.3 สภาพก่อนการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน (ภาพถ่ายที่ 1,2 แผนผังที่1)

โบราณสถานวัดญาณเสนตั้งอยู่ในเขตวัดญาณเสนปัจจุบัน ภายในบริเวณพื้นที่ ทำการขุดแต่งประกอบด้วยเจดีย์ประธานและเจดีย์รายจำนวน 4 องค์ ซึ่งเจดีย์รายทั้ง หดตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน และนอกบริเวณพื้นที่ทำการขุดแต่ง ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเจดีย์ประธานยังพบทวารเจดีย์รายอีก 1 องค์ทั้งหมดถูก ทิ้งอยู่ในสภาพรกร้างชำรุดทรุดโทรม ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของเจดีย์ ประธานใช้เป็นที่ตั้งโกฐบรรจุอัฐิ และด้านทิศเหนือมีการสร้างแท่นบูชา

ลักษณะของโบราณสถานก่อนการขุดแต่ง มีรายละเอียดดังนี้

เจดีย์ประธาน (ภาพถ่ายที่ 3,4 แผนผังที่ 2-6)

เป็นโบราณสถานที่ยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์เมื่อเทียบกับโบราณสถานแห่งอื่น สภาพของเจดีย์ค่อนข้างสมบูรณ์ตั้งแต่ฐานจนถึงปลียอด จากสภาพก่อนขุดแต่งเห็นส่วน ประกอบต่างๆ ของเจดีย์ประธานดังนี้

ฐานเจดีย์ประธานเป็นฐานประทักษิณซึ่งเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ส่วนฐานองค์ เจดีย์ชุดล่างเป็นชุดฐานบัวมีย่อมุมไม้สิบสองแต่มีการออกเก็จเพื่อรับมุขทิศที่ยื่นออกมา ทั้งสี่ด้าน

เรือนธาตุทำเป็นชุตฐานปัทมีย่อมุมไม้สิบสองสร้างซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป และมีมุขทิศที่ยื่นออกมาจากด้านทั้งสี่ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว องค์ระฆังย่อมุมรับกับส่วนล่างของเจดีย์ บัลลังก์ทำเป็นชุตฐานปัทมีย่อมุมไม้สิบสอง ส่วนก้านฉัตรทำเป็นทรงบัวหงายยื่นออกมารับส่วนของปล้องไฉนและปลียอด

ทางด้านทิศตะวันออกสังเกตมีบันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณ และมุขทิศตะวันออกซึ่งทางเดินเข้าสู่ห้องครรภคฤหะภายในองค์เจดีย์

พื้นที่โดยรอบถูกทิ้งให้รกร้างบริเวณโดยรอบมีดินทับถมสูง ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออกมีดินทับถมจนถึงขั้นฐานบัวคว่ำของชุตฐานประทักษิณยกเว้นช่วงกลางของฐานที่มีร่องรอยของแนวบันไดพบว่ามีดินทับถมจนถึงช่วงบนของฐานประทักษิณ นอกจากนี้ยังมีการตั้งโกสุมไว้บริเวณด้านตะวันออกเฉียงเหนือของฐานเจดีย์ด้วย

ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตกมีดินทับถมจนถึงช่วงบนของฐานประทักษิณ ยกเว้นช่วงกลางของฐานที่มีร่องรอยคล้ายเคยถูกขุดและปัจจุบันใช้เป็นที่ทิ้งเศษหญ้าและกิ่งไม้

ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือมีดินทับถมจนถึงขั้นฐานบัวคว่ำของชุตฐานประทักษิณ และมีชาวบ้านมาปลูกไม้ประดับและผักสวนครัวไว้บริเวณด้านเหนือของฐานเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีการตั้งแท่นบูชา และโกสุมไว้ด้วย

ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศใต้มีดินทับถมจนถึงขั้นฐานบัวคว่ำของชุตฐานประทักษิณ และพื้นที่ด้านทิศใต้ของเจดีย์พบว่ามีกองดินขนาดใหญ่ลักษณะคล้ายดินที่ถูกนำมากองถมไว้ จากการสอบถามพระสงฆ์จากวัดญาณเสน จึงทราบว่าเป็นดินที่ทางวัดขุดบ่อน้ำแล้วนำมากองทิ้งไว้เมื่อปี พ.ศ. 2543

บนฐานประทักษิณมีสภาพเป็นเนินดินพูนอยู่โดยรอบและมีเศษอิฐจำนวนมากตกลงมาปะปนอยู่กับดิน

บริเวณองค์เจดีย์มีวัชพืชเช่น กระถิน หญ้าคาขึ้นปกคลุมแต่ไม่หนาแน่นมากนัก ยังเห็นส่วนประกอบขององค์เจดีย์ได้ค่อนข้างชัดเจน

เจดีย์รายหมายเลข 1 (ภาพถ่ายที่ 5 แผนผังที่ 7)

ตั้งอยู่ทางมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเจดีย์ประธาน ลักษณะเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบหก ดินทับถมขึ้นมาจนไม่เห็นส่วนฐานเจดีย์ เห็นเพียงชุตฐานปัทมีย่อมุมเจดีย์ซ้อนลดหลั่นกัน ช่วงมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้พังทลายมากกว่าด้านอื่น ส่วนยอดของเจดีย์หักพังหายไป

เจดีย์รายหมายเลข 2 (ภาพถ่ายที่ 6 แผนผังที่ 8)

เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ทั้งส่วนฐานและองค์เจดีย์ รอบฐานเจดีย์มีดินทับถมอยู่โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันตกซึ่งติดกับเจดีย์ประธานดินจะถมขึ้นมาสูงจนถึงชั้นฐานประทักษิณ มีระเบียงรอบฐานประทักษิณ ด้านตะวันออกมีบันไดขึ้นสู่ฐานประทักษิณ

บริเวณเจดีย์มีร่องรอยการลักลอบขุดทำให้เป็นโพรงเข้าไปในองค์เจดีย์

เจดีย์รายหมายเลข 3 (ภาพถ่ายที่ 7 แผนผังที่ 7)

ตั้งอยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน และอยู่ทางด้านทิศเหนือของเจดีย์รายหมายเลข 4 สภาพของเจดีย์พังทลายลงมาแทบทั้งหมด คงเหลือให้เห็นเพียงส่วนฐานล่างเท่านั้นยังคงเหลือปูนฉาบติดอยู่บ้างเล็กน้อย ด้านบนของทรางเจดีย์พบชิ้นส่วนบัวกลุ่มหรือบัวคุ่มและชิ้นส่วนฐานบัวหักพังอยู่ บริเวณใกล้กับทรางเจดีย์พบชิ้นส่วนบัวกลุ่มเกาหักพังอยู่

โดยรอบของทรางเจดีย์มีดินทับถมอยู่พอสมควรและมีวัชพืชขึ้นปกคลุมอยู่โดยรอบ

เจดีย์ราย หมายเลข 4 (ภาพถ่ายที่ 8 แผนผังที่ 9)

ตั้งอยู่ทางมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน ลักษณะเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองสภาพของเจดีย์ด้านทิศตะวันออก ด้านทิศใต้ และด้านทิศเหนือ พังทลายลงพอสมควรแต่ยังคงเห็นรูปทรงของเจดีย์ตั้งแต่ชั้นฐานเชิงถึงปล้องไฉนได้อย่างชัดเจน ส่วนเจดีย์ด้านทิศตะวันตกสภาพพังทลายลงแทบทั้งหมด ด้านในองค์เจดีย์พังกลวง ด้านนอกมีดินไม่ขึ้นแทรกบ้างเล็กน้อย เจดีย์ส่วนบนตั้งแต่ช่วงฐานบัวรับองค์ระฆังจนถึงองค์ระฆังยังคงอยู่ในสภาพดีเหลือร่องรอยปูนฉาบให้เห็นอยู่มาก ส่วนยอดของปล้องไฉนหักหายไป

โดยรอบของเจดีย์มีดินทับถมอยู่ทั่ว โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันออกและทิศเหนือ ดินทับถมชั้นฐานบัวตั้งแต่ฐานเชิงจนถึงชั้นบัวคว่ำ และมีวัชพืชขึ้นปกคลุมอยู่

เจดีย์ราย หมายเลข 5 (ภาพถ่ายที่ 9 แผนผังที่ 10)

ตั้งอยู่ทางมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเจดีย์ประธาน เป็นทรางเจดีย์ที่พังทลายค่อนข้างมากไม่เห็นส่วนประกอบภายนอกของเจดีย์ พบเพียงส่วนโครงสร้างซึ่งเป็นอิฐมีดินทับถมส่วนฐานเป็นเนินดินกว้างประมาณ 6 เมตร และมีวัชพืช เช่น ต้นด้อยติ่ง ขึ้นปกคลุมทรางเจดีย์

1.4 การวางผังหลุมขุดแต่งและหลุมขุดค้นทางโบราณคดี

การวางผังหลุมขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน ได้กำหนดจุดตายตัว(Fixed Point) อยู่บริเวณจุดกึ่งกลางของเจดีย์ประธาน อ้างอิงกับตำแหน่งพิกัดกริด(ภาพถ่ายที่ 10)

จากนั้นกำหนดเส้นแกนสมมุติ(Base Line) โดยลากแนวตัดจุดตายตัวให้ขนานกับแกนทิศ

จากแกนหลักทั้งสองแบ่งซอยทุกระยะ 5 เมตร เป็นเส้นแกนย่อยโดยเส้นแกนย่อยนี้มีชื่อเรียกตามทิศที่แนวตัดผ่าน และตามลำดับที่ของเส้นแกนย่อยนับจากจุดตายตัว(Fixed Point) ในการเรียกชื่อพื้นที่ที่แบ่งย่อยจะใช้อักษรย่อชื่อทิศในภาษาอังกฤษเป็นสัญลักษณ์แทน ดังนี้ ทิศเหนือใช้ N(North) ทิศใต้ใช้ S(South) ทิศตะวันออกใช้ E(East) ทิศตะวันตกใช้ W(West) ตัวอย่างในการเรียกชื่อเช่น เส้นแกนย่อยที่ตัดผ่านทางด้านใต้ของจุดตายตัวเป็นเส้นที่ 6 จะเรียก "S6" เส้นที่ตัดผ่านทางตะวันออกของจุดตายตัวเป็นเส้นที่ 8 จะเรียกว่า "E8"

เส้นแกนย่อยเหล่านี้จะตัดกันเป็นตาราง คลอบคลุมพื้นที่ทำงานทั้งหมด โดยแต่ละช่องจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้าง 5 เมตร ยาว 5 เมตร ซึ่งหมายถึงหลุมขุดแต่ง 1 หลุม หรือหมายถึงพื้นที่ 1 กริด (Grid) โดยในแต่ละกริดจะมีชื่อเรียกเป็นของตัวเองเพื่อประโยชน์ในการบันทึกข้อมูลและการเก็บหลักฐานทางโบราณคดี

ในการเรียกชื่อกริดแต่ละกริดจะเรียกชื่อโดยอ้างอิงจากเส้นแกนทิศย่อย เช่น กริด S6E8 หมายถึง พื้นที่ขนาด 5x5 เมตร ที่มุมด้านตะวันออกเฉียงใต้ของพื้นที่นี้เป็นจุดตัดระหว่างเส้นแกนย่อย S6 และเส้นแกนย่อย E8 (แผนผังหมายเลข1)

นอกจากนี้ยังได้นำผังหลุมขุดแต่งไปครอบอยู่ในแผนที่ซึ่งมีระบบการอ้างอิงพื้นที่แบบพิกัดกริด ยูนิเวอร์ซัล ทรานส์เวอร์ส เมอร์เคเตอร์ (Universal Transverse Mercator:UTM Grid) ซึ่งเป็นระบบที่ใช้ในกิจการทหาร

หลุมขุดค้นมีจำนวน 1 หลุม ขนาดกว้าง 3x3 เมตร วางผังหลุมตามแนวแกนทิศห่างจากมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์รายหมายเลข 2 มาทางทิศใต้ 10.2 เมตร และห่างมาทางตะวันออก 16.3 เมตร

กำหนดจุดระนาบสมมติ(datum point)ที่ใช้ในงานชุดแต่งและชุดคันครั้งนี้ไว้ที่ฐานเจดีย์หมายเลข 2 มุมบนฐานหน้ากระดานล่างด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากเจดีย์องค์นี้มีฐานที่สภาพดีไม่เห็นส่วนที่เป็นมุมชัดเจน (ภาพถ่ายที่ 11) โดยกำหนดระนาบสมมติ(datum line)ที่ 0.00 ซม.(0.00 cm.dt.) แล้วถ่ายระดับมายังตำแหน่งอื่นๆ เป็นระยะ เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน

1.5 เทคนิคการชุดแต่งโบราณสถาน

เนื่องจากสภาพก่อนการชุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนมีวัชพืชขึ้นรกรกคลุม ดังนั้นก่อนการชุดแต่งจึงต้องถากถางวัชพืชออกก่อนเพื่อให้สะดวกต่อการทำงาน ในการชุดแต่งจะต้องชุดจนถึงระดับพื้นใช้งานเดิม (ภาพถ่ายที่ 12,13) การชุดแต่งโบราณสถานแต่ละหลังจะชุดหลุมตรวจสอบการวางฐานรากของโบราณสถานทุกหลัง หากพบว่าโบราณสถานมีการก่อสร้างทับซ้อนกันหลายครั้ง จะยึดงานก่อสร้างครั้งสุดท้ายหรือครั้งที่ มีหลักฐานสำคัญมากกว่าเป็นหลัก หรือตามดุลยพินิจของนักโบราณคดีผู้ควบคุมงาน โบราณสถานบางหลังที่มีสภาพไม่มั่นคงให้ค้ำยันเพื่อความปลอดภัยของโบราณสถาน และคณะผู้ทำงาน ภายหลังการชุดแต่งโบราณสถานแต่ละหลังเสร็จสิ้นจะทำความสะอาดโดยการเก็บกวาดให้เรียบร้อยเสมอ ขึ้นสวนอิฐ และเศษปูนที่ได้จากการชุดแต่งจะนำไปวางเรียงในบริเวณที่ไม่กีดขวางการทำงาน

1.6 เทคนิคการชุดคันทางโบราณคดี

ทำการวางผังหลุมชุดคัน ขนาดกว้าง 3x3 เมตร กำหนดให้อยู่ห่างจากเจดีย์ประธานไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างมาทางด้านใต้ 1.7 เมตร ห่างมาทางด้านตะวันออก 15.5 เมตร ในการชุดคันจะเริ่มตั้งแต่การบันทึกสภาพของผิวดินก่อนการชุดคัน โดยใช้เส้นระนาบสมมติวัดความสูงต่ำของผิวดินในหลุมชุดคันทั้ง 4 มุมและจุดกึ่งกลางของหลุมชุดคัน แล้วจึงเริ่มชุดคัน

การชุดคันจะแบ่งพื้นที่หลุมชุดคันออกเป็น 4 ส่วนเท่าๆ กัน(quadrant) แต่ละส่วนมีขนาด 1.5x1.5 เมตร เรียกชื่อส่วนตามแนวทิศ คือ NEQ NWQ SEQ SWQ แล้วจึงชุดคันแต่ละส่วน โดยชุดคันละ 20 เซนติเมตร เป็นการชุดแบบระดับสมมติ(level) ลงไปจนถึงชั้นดินธรรมชาติที่สิ้นสุดชั้นดินทางวัฒนธรรม(sterile) ซึ่งไม่พบโบราณวัตถุและหลักฐานทางโบราณคดี จึงยุติการชุดคัน (ภาพถ่ายที่ 14)

ในการวิเคราะห์จะทำการแบ่งชั้นดินจากผิวน้ำหลุมชุดคันทุกด้าน โดยแบ่งจากลักษณะความแตกต่างทางกายภาพของดิน คือ สีดิน ลักษณะของดิน ทราบโบราณ

สถาน โบราณวัตถุที่พบในชั้นดิน แล้วบันทึกเป็นผังชั้นดิน(soil profile) เพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์หลักฐานและข้อมูลด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการอยู่อาศัยในบริเวณโบราณสถาน

1.7 การเก็บหลักฐานทางโบราณคดีและการบันทึกข้อมูล

การขุดแต่งโบราณสถาน

การเก็บหลักฐาน เก็บตามกริดขนาด 5x5 เมตร โดยกำหนดหมายเลขทะเบียนถุงเรียงต่อกันตามลำดับตั้งแต่หมายเลข 001,002,003 เป็นต้นไป หมายเลขถุง(bag list) ที่ให้จะกำหนดเป็นหมายเลขประจำของแต่ละกริด เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน เช่น ถุงหมายเลข 001 จะเก็บโบราณวัตถุที่ขุดพบในกริด N1E1 เป็นต้น

ส่วนข้อมูลที่ได้จากการขุดแต่ง ทำการบันทึกลงในแบบบันทึกต่างๆ ดังนี้

- แบบบันทึกประจำวัน เป็นแบบบันทึกที่ใช้เพื่อบันทึกการทำงานและหลักฐานข้อมูลต่างๆ ที่พบในแต่ละวัน

- ทะเบียนโบราณวัตถุ เป็นทะเบียนที่ใช้เพื่อบันทึกข้อมูลขั้นต้นของโบราณวัตถุที่พบ

- ทะเบียนโบราณวัตถุขึ้นพิเศษ เป็นทะเบียนที่ใช้เพื่อบันทึกโบราณวัตถุขึ้นสำคัญ โดยจะบันทึกตำแหน่งที่พบ ประเภทของโบราณวัตถุขึ้นพิเศษ รายละเอียดของโบราณวัตถุได้แก่ ขนาด สภาพ ทะเบียนภาพถ่าย รวมถึงสมัยหรือฝีมือช่าง

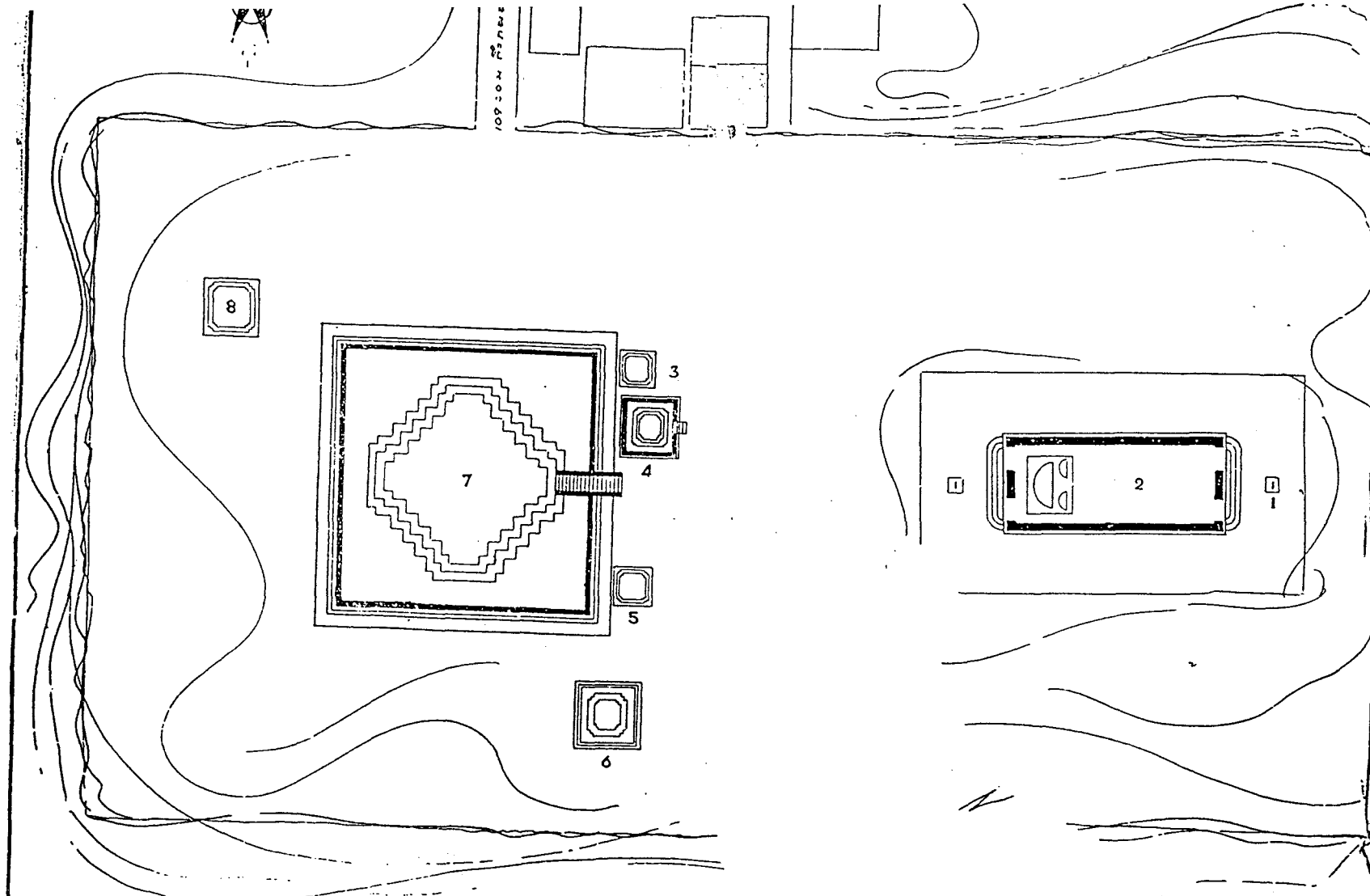
- ทะเบียนภาพถ่าย เป็นทะเบียนเพื่อบันทึกรายละเอียดของภาพถ่าย เช่น ภาพถ่ายอะไร มาจากฟิล์มม้วนไหน รูปที่เท่าไร และถ่ายไปในทิศทางใด เป็นต้น

นอกจากข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่จดบันทึกลงในแบบบันทึกต่างๆ และหลักฐานประเภทโบราณวัตถุแล้ว ยังบันทึกหลักฐานด้วยภาพถ่ายในทุกขั้นตอนการทำงาน เริ่มตั้งแต่สภาพของโบราณสถานก่อนการขุดแต่ง ระหว่างการขุดแต่งโบราณสถาน และสภาพของโบราณสถานหลังการขุดแต่ง

การขุดค้นทางโบราณคดี

ในการขุดค้นทางโบราณคดี มีการบันทึกลักษณะของดิน โบราณวัตถุ และร่องรอยต่างๆ ที่พบลงในบันทึกประจำวัน(diary record) เพื่อใช้ประกอบการตีความหลักฐานทางโบราณคดีต่อไป

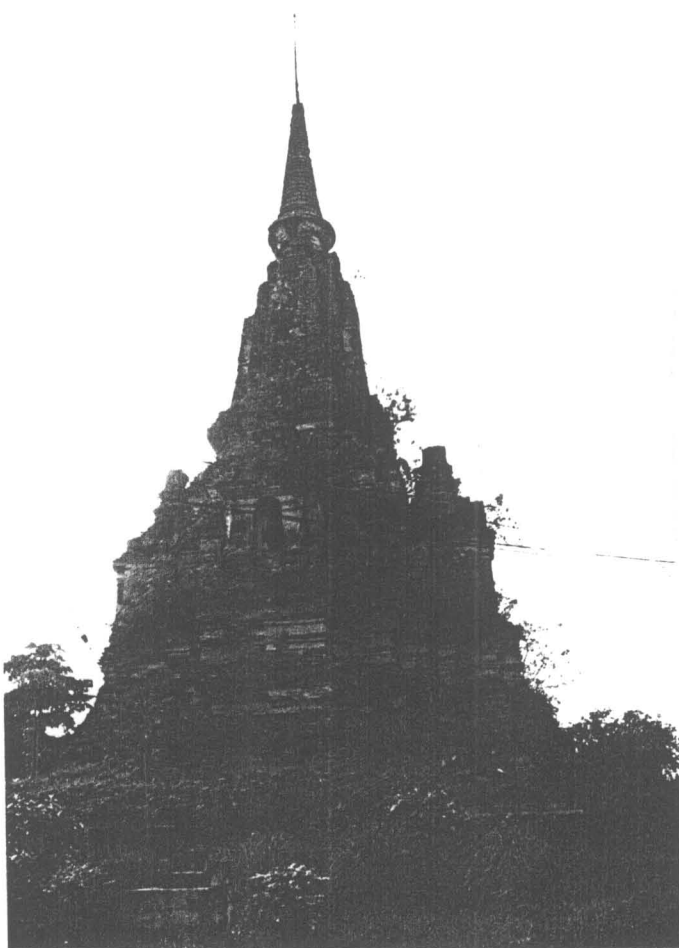
โบราณวัตถุที่พบจะเก็บใส่ถุงพลาสติก มีหมายเลขถุง(bag list) กำกับซึ่งแต่ละถุงจะเขียนชื่อของแหล่ง ตามด้วยชื่อหลุมขุดค้น ระดับชั้นดินสมมติ ด้าน(quadrant) วันที่ ข้อมูลเหล่านี้จะบันทึกลงในแบบบันทึกโบราณวัตถุ(Find lists)

SCALE 1:400	
น้ำตก	8 12.0.2500
วังหิน	10 12.0.2500
เขตรับ	15 12.0.2500
วัด	

กรมศิลปากร
 อ. 7 พ. ๕๕๕๐

แผนผังวัดป่าสักทอง

ภาพถ่ายที่ 1 สภาพทั่วไปก่อนการขุดแต่ง

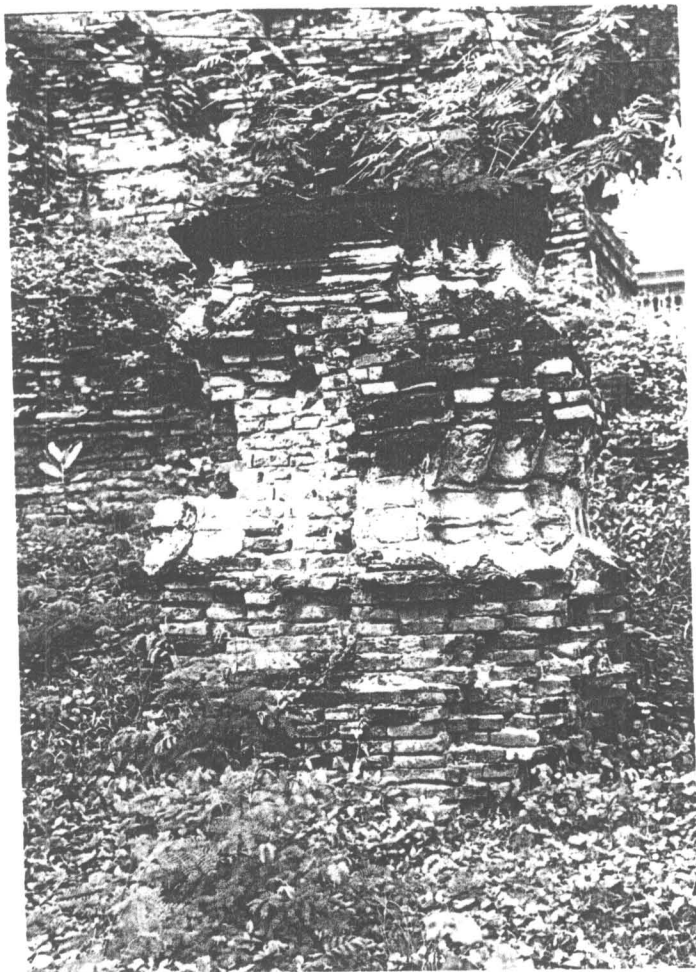
ภาพถ่ายที่ 2 สภาพทั่วไปก่อนการขุดแต่ง

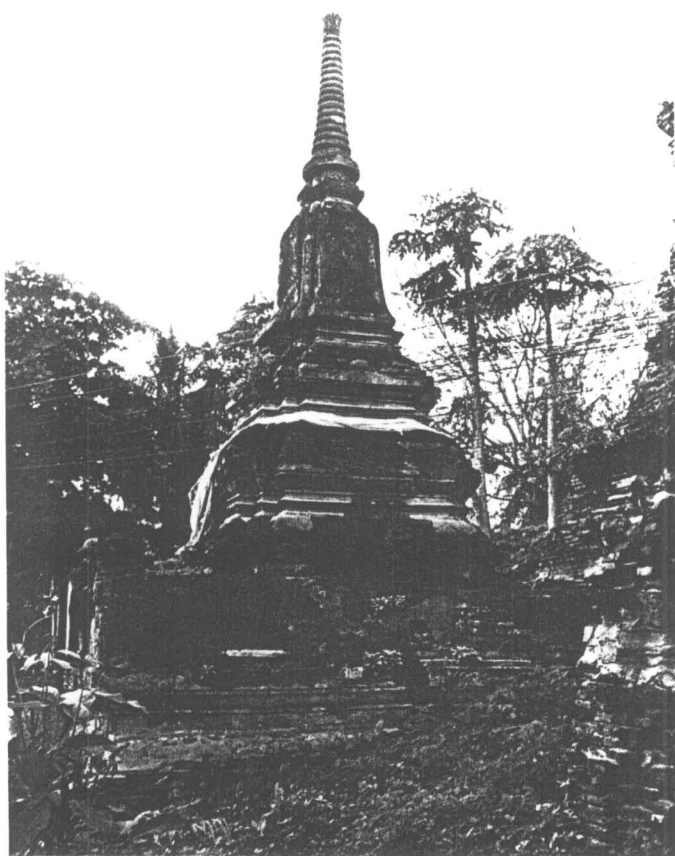
ภาพถ่ายที่ 3 สภาพก่อนขุดแต่ง
เจดีย์ประธานด้านทิศใต้

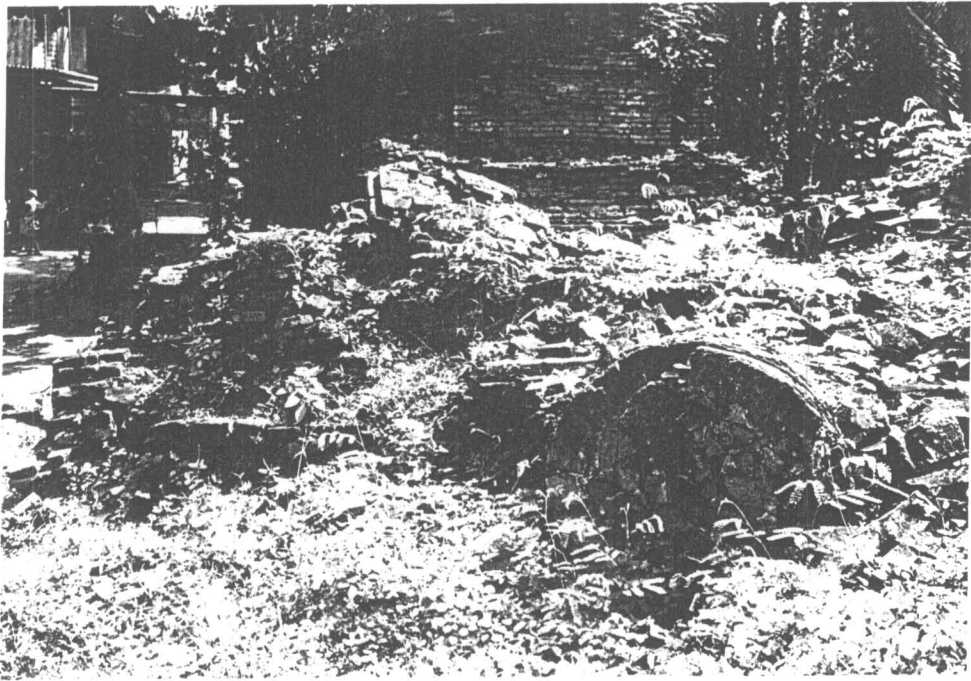
ภาพถ่ายที่ 4 สภาพก่อนขุดแต่ง
บนลานประทักษิณเจดีย์
ประธาน

ภาพถ่ายที่ 5 สภาพก่อนบูรณะ
เจดีย์รายหมายเลข 1

ภาพถ่ายที่ 6 สภาพก่อนบูรณะ
เจดีย์รายหมายเลข 2

ภาพถ่ายที่ 7 สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข 3

ภาพถ่ายที่ 8 สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข 4

ภาพถ่ายที่ 9 สภาพก่อนการขุดแต่งเจดีย์หมายเลข 5

ภาพถ่ายที่ 10 ขณะวางผังบริเวณพื้นที่ขุดแต่ง

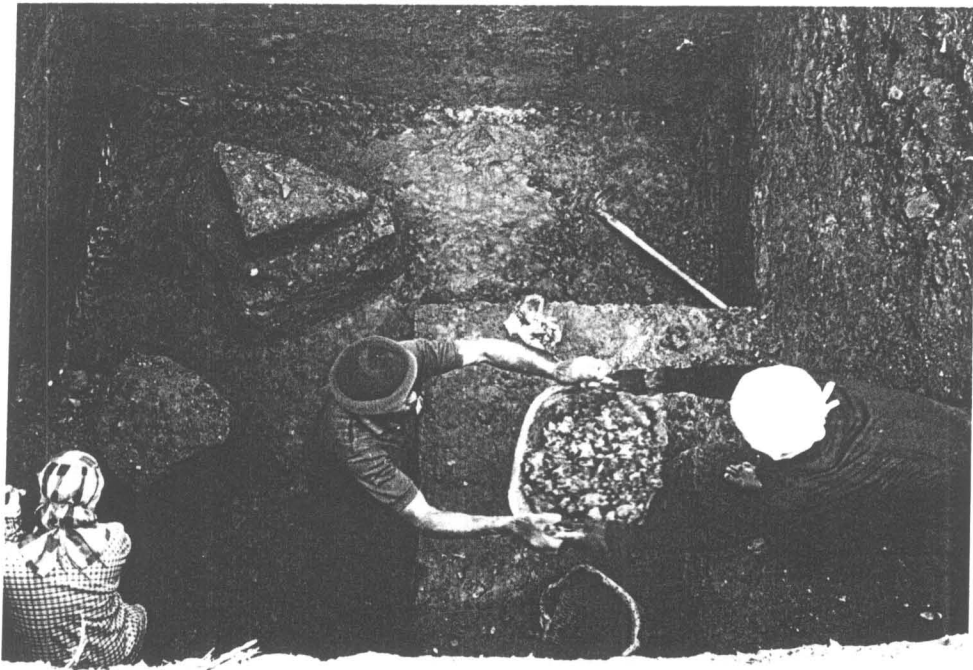
ภาพถ่ายที่ 11 จุดระนาบสมมติ(Datum point)กำหนดไว้บริเวณ
มุมด้านทิศตะวันออก/เหนือ เจดีย์รายหมายเลข 2

ภาพถ่ายที่ 12 ขณะถากถางวัชพืช

ภาพถ่ายที่ 13 ขณะขุดแต่งฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ

ภาพถ่ายที่ 14 ขณะทำการขุดค้น

บทที่ 2

โบราณสถานหลังการขุดแต่ง

ภายหลังจากการขุดแต่งได้โบราณสถานวัดญาณเสน ได้หลักฐานโบราณสถานมีรายละเอียดดังนี้

2.1. สภาพทั่วไปและแผนผัง (แผนผังที่ 11)

สภาพทั่วไปของโบราณสถานตั้งอยู่ในเขตชุมชน พื้นที่บางส่วนถูกชาวบ้านรुक้าเข้ามาอยู่อาศัย บางส่วนอยู่ในวัดญาณเสนปัจจุบัน ภายหลังจากการขุดแต่งได้พบโบราณสถาน โดยมีแผนผังดังนี้

เจดีย์ประธาน เป็นสิ่งก่อสร้างที่เป็นศูนย์กลางของโบราณสถาน ด้านหน้าหันไปทางทิศตะวันออก

มีเจดีย์รายตั้งอยู่โดยรอบจำนวน 5 องค์ ได้แก่

เจดีย์รายหมายเลข 1 ตั้งอยู่ทางตะวันออกของเจดีย์ประธาน ห่างจากด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน 40 เซนติเมตร ห่างจากมุมเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือลงมาทางทิศใต้ 2 เมตร

เจดีย์รายหมายเลข 2 อยู่ถัดลงมาทางใต้ของเจดีย์รายหมายเลข 1 ประมาณ 20 เซนติเมตร ห่างจากด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน 28 เซนติเมตร

เจดีย์รายหมายเลข 3 อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธานเช่นกัน ห่างจากด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน 35 เซนติเมตร แต่อยู่ใกล้กับมุมเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้โดยอยู่ห่างจากมุมเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมาทางทิศเหนือ 2.4 เมตร

เจดีย์รายหมายเลข 4 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน แต่ตำแหน่งไม่ได้อยู่ตรงกับมุมของเจดีย์ประธาน โดยอยู่ถัดลงมาทางด้านทิศใต้ของเจดีย์รายหมายเลข 3 6.2 เมตร ฐานด้านทิศตะวันออกของเจดีย์รายหมายเลข 4 ห่างจากฐานเจดีย์ประธานไปทางตะวันออก 3 เมตร

เจดีย์รายหมายเลข 5 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเจดีย์ประธาน แต่ตำแหน่งของเจดีย์รายองค์นี้ก็ไม่ตรงกับมุมเจดีย์ประธานเช่นกัน ห่างจากด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน 3.4 เมตร ฐานด้านทิศเหนือของเจดีย์รายหมายเลข 4 ห่างจากฐานเจดีย์ประธานไปทางเหนือ 4.2 เซนติเมตร

นอกจากนี้ยังพบแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ ห่างออกมาจากฐานเจดีย์ประธาน ประมาณ 9.4 เมตร แนวกำแพงวางตัวค่อนข้างขนานกับแนวฐานเจดีย์ประธาน

2.2 โบราณสถานวัดญาณเสนหลังการขุดแต่ง

2.2.1 เจดีย์ประธาน (แผนผังที่ 12-16)

เจดีย์ประธานโบราณสถานวัดญาณเสนเป็นเจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสอง ที่ด้านทั้งสี่ออกเก็บมุขทิศทั้งสี่ ฐานเจดีย์เป็นฐานประทักษิณ ลักษณะเป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมมีความกว้างด้านละประมาณ 24 เมตร ทำเป็นชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่คู่ โดยฐานหน้ากระดานล่างแผ่ยื่นออกมาจากชั้นบัวคว่ำประมาณ 1 เมตร และมีบันไดทางขึ้นอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ความสูงตั้งแต่ฐานถึงยอดเจดีย์ประมาณ 34.5 เมตร(ภาพถ่ายที่ 15,16,17)

สภาพปัจจุบันหลังการขุดแต่ง ฐานเจดีย์พังทลายลงเป็นบางส่วน แต่ยังคงเห็นสภาพได้ชัดเจน ส่วนที่พังทลายค่อนข้างมากคือช่วงมุมเจดีย์ทั้ง 4 ด้าน และช่วงกลางของฐานเจดีย์ด้านทิศเหนือ ช่วงกลางฐานเจดีย์ด้านตะวันตก(ทางด้านใต้ของแนวมุขใต้) ด้านตะวันตกพังทลายมากกว่าด้านอื่นคงเหลือสภาพชั้นท้องไม้เพียงช่วงกลางฐานเท่านั้น ด้านที่เหลือสภาพชัดเจนสุดคือด้านทิศใต้

บริเวณมุมบนฐานประทักษิณ มีการประดิษฐานเจดีย์มุมไว้โดยพบตั้งอยู่บนมุมด้านตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันตกเฉียงเหนือ และตะวันตกเฉียงใต้ (ภาพถ่ายที่ 26,28) ส่วนทางมุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือได้พังทลายลงหมดไม่เหลือสภาพให้เห็น

เจดีย์มุมที่พบนี้เหลือสภาพให้เห็นเฉพาะในส่วนของฐานเจดีย์มีลักษณะเป็นฐาน 8 เหลี่ยม กว้างด้านละ 1.2 เมตร ด้านในก่อเป็นห้อง 4 เหลี่ยม กว้างด้านละ 1.2x1.5 เมตร เจดีย์มุมทั้ง 3 องค์ ส่วนใหญ่พังทลายเหลือสภาพให้เห็นไม่ชัดเจนนัก องค์ที่ยังคงเหลือสภาพที่ชัดเจนสุดได้แก่องค์บริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ โดยยังคงเหลือสภาพของฐานเจดีย์ให้เห็น 3 ด้าน นอกจากนี้ยังพบส่วนองค์ระฆังกลม บัลลังก์ ก้านฉัตร และปล้องไฉน ตกหล่นอยู่ในตำแหน่งใกล้เจดีย์มุมองค์นี้ โดยอยู่ติดฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออก (ภาพถ่ายที่27) นอกจากนี้บนฐานประทักษิณใกล้มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พบส่วนปล้องไฉนตกหล่นอยู่ใกล้ๆ โดยพบห่างไปทางตะวันออก 1.6 เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 50 เซนติเมตร ยาว 70 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 28)

บนฐานประทักษิณพบว่าการถากอิฐเป็นวงลีกลงไปในฐานเจดีย์ลักษณะเป็นหลุมเส้า โดยพบอยู่รอบฐานองค์เจดีย์ หลุมวงกลมนี้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 15-50 เซนติเมตร จะสังเกตเห็นว่าหลุมที่มีขนาดใหญ่จะอยู่ห่างจากฐานองค์เจดีย์มากกว่า

หลุมขนาดเล็ก ตำแหน่งของหลุมไม่มีระเบียบชัดเจนแต่มีตำแหน่งกระจายไปรอบฐานของเจดีย์และพบหนาแน่นบริเวณช่วงรอบฐานที่ย่อมุม (ภาพถ่ายที่ 29)

การก่อสร้างฐานประทักษิณของเจดีย์ประธานพบว่าภายในกรอบของฐานเจดีย์มีการก่ออิฐเป็นแนวตัดกันเป็นห้อง 4 เหลี่ยม ลักษณะเป็นเอ็นของเจดีย์ที่เรียกว่าห้องคานภายในใช้เศษอิฐและดินถมให้เต็ม ด้านบนใช้อิฐก่อปิดเต็มพื้นที่ (ภาพถ่ายที่ 29)

ส่วนหน้ากระดานบนของฐานประทักษิณบนถูกใช้งานเป็นแนวระเบียงรอบลานประทักษิณ(ภาพถ่ายที่ 30)

ทางด้านตะวันออกมีบันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณและห้องมุข วัดความกว้างของบันไดได้ 2 เมตร สภาพปัจจุบันของแนวบันไดพบว่าแนวอิฐชั้นที่เป็นพื้นบันไดไม่เหลือสภาพให้เห็นเป็นขั้นแล้ว แต่แนวของบันไดยังชัดเจนอยู่ ช่วงปลายสุดของบันไดมีการวางอิฐเรียงตัวไว้เป็นแนวขอบของบันได ทำให้ทราบว่าแนวบันไดน่าจะยื่นออกมาจากฐานเจดีย์ประมาณ 4 เมตร และพบว่าทั้งสองข้างของแนวบันไดมีแนวอิฐก่อขนาดข้างกับบันได มีความกว้างข้างละประมาณ 40 เซนติเมตร โดยส่วนนี้มีสภาพพังทลายมากกว่าช่วงที่เป็นแนวบันได และจากการพบหลักฐานการก่ออิฐเป็นแท่นเล็กๆ ข้างบันไดบนลานประทักษิณลักษณะคล้ายเป็นส่วนหนึ่งของราวบันได ทำให้สันนิษฐานว่าแนวอิฐทั้ง 2 ข้างของแนวบันไดที่พบนี้น่าจะเป็นราวบันได (ภาพถ่ายที่ 31)

ผลจากการขุดหลุมตรวจสอบฐานเจดีย์ประธาน จำนวน 4 หลุม คือ

หลุมขุดตรวจเจดีย์ประธานด้านทิศใต้ (กริด S3E2)

จากการขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศใต้พบว่าการก่อสร้างโบราณสถานในส่วนนี้ซ้อนทับกัน 3 สมัย โดยในแต่ละสมัยพบหลักฐานดังนี้

สมัยที่1 พบอิฐปูเป็นแนวพื้นอยู่ต่ำกว่าระดับสมมุติ 1.3 เมตร ใช้อิฐขนาด 30x4x15 เซนติเมตร มีเทคนิคการก่ออิฐแบบเรียงหัวต่อหัวต่อกันไปเป็นพื้น โดยวางอิฐซ้อนกันหนาหลายชั้น พบพื้นอิฐปูต่อเนื่องไปจรดแนวกำแพงที่พบห่างออกไปทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน 9.4 เมตร (ภาพถ่ายที่ 18)

สมัยที่2 จากการขุดรื้อฐานหน้ากระดานล่างของฐานประทักษิณ เพื่อตรวจสอบการก่อสร้างเจดีย์ประธานพบว่าภายในฐานหน้ากระดานล่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบันมีฐานหน้ากระดานล่างอีกชุดหนึ่งอยู่ภายใน ซึ่งต่อเนื่องเป็นชุดเดียวกับชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ของฐานประทักษิณ ไม่ได้ก่อแผ่ยื่นออกมามากอย่างในปัจจุบัน วัดขนาดอิฐที่ใช้ก่อฐานเจดีย์ในสมัยนี้ได้ 30x4-5x15 เซนติเมตร นอกจากนี้ยังพบปูนฉาบบัวฐานหน้ากระดานล่างชุดนี้ด้วย (ภาพถ่ายที่ 19)

ส่วนฐานรากของเจดีย์ชุดนี้ก่ออยู่เหนือพื้นในสมัยแรกประมาณ 35 เซนติเมตร และจากแนวปูนฉาบที่พบทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นใช้งานในสมัยนี้น่าจะอยู่สูงจากพื้นใช้งานสมัยที่หนึ่งประมาณ 50-60 เซนติเมตร

ในส่วนของลักษณะชั้นดิน พบว่าชั้นดินที่อยู่เหนือพื้นใช้งานสมัยแรกและชั้นดินที่อยู่ใต้ฐานเจดีย์สมัยที่ 2 มีเศษวัสดุจากการก่อสร้างได้แก่ เศษอิฐ และชิ้นส่วนปูนฉาบ รวมทั้งพบปูนฉาบส่วนของอกไก่ทับถมอยู่ และพบชั้นดินเหนียวถมอยู่ใต้ฐานรากเจดีย์สมัยที่ 2

จากหลักฐานเหล่านี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าหลังจากมีการก่อสร้างและใช้งานเจดีย์ประธานในสมัยที่ 1 ได้มีการปรับพื้นที่ใช้งานให้สูงขึ้น โดยใช้ดินและชิ้นส่วนวัสดุถมปรับพื้นที่ หรืออาจมีการพังทลายของเจดีย์ในสมัยที่ 1 แล้วมีการถมปรับพื้นที่ใหม่ แล้วจึงใช้ดินเหนียวถมอีกชั้นหนึ่งแล้วจึงก่อฐานเจดีย์สมัยที่ 2 ขึ้น

สมัยที่ 3 พบว่าชั้นฐานหน้ากระดานล่างของเจดีย์ประธานที่ก่อยื่นแผ่ออกมาประมาณ 1 เมตรจากชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่อย่างสภาพที่เห็นในปัจจุบันนั้นเป็นส่วนของหน้ากระดานล่างในสมัยที่ 3 ที่มาพอกหน้ากระดานล่างในสมัยที่ 2 ทำให้ฐานเจดีย์มีความกว้างขึ้นเป็น 24 เมตร (ภาพถ่ายที่ 17)

และพบว่าฐานรากของเจดีย์ในสมัยที่ 3 นี้ใช้อิฐก่อหนาประมาณ 3 ก้อน ยื่นออกมาประมาณ 10-20 เซนติเมตร ลักษณะเป็นฐานแผ่ของฐานเจดีย์ โดยเมื่อพิจารณาร่วมกับแนวปูนฉาบที่พบทางด้านตะวันออกและตะวันตกของเจดีย์ทำให้สันนิษฐานได้ว่า อิฐก่อหนา 3 ก้อนที่รองรับฐานเจดีย์นี้น่าจะเป็นส่วนของฐานรากที่ฝังอยู่ใต้ระดับพื้นใช้งานสมัยสุดท้าย

อิฐที่ใช้ก่อแนวฐานในสมัยนี้มีขนาด 4-6x29-33x15-17 เซนติเมตร และพบว่าฐานรากสมัยที่ 3 อยู่สูงขึ้นมาจากฐานรากสมัยที่ 2 ประมาณ 20 เซนติเมตร พิจารณาจากหลักฐานของแนวปูนฉาบที่พบทำให้ทราบว่าพื้นใช้งานสมัยที่ 3 อยู่สูงจากพื้นใช้งานสมัยที่ 2 ประมาณ 20-30 เซนติเมตร

หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ(กริดN3W1)

ผลจากหลุมขุดตรวจกริด N3W1 ตัดฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ ทำให้ได้พบหลักฐานการเตรียมพื้นที่ก่อนการก่อสร้างโบราณสถานสมัยที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พบแนวโบราณสถานก่ออยู่ใต้ฐานหน้ากระดานล่างที่ก่อสร้างในสมัยที่ 3 (ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหลุมขุดตรวจ กริด S3E2) สันนิษฐานว่าเป็นแนวฐานเจดีย์ประธานซึ่งอยู่ร่วมสมัยเดียวกับพื้นอิฐสมัยที่ 1 โดยอิฐก่อล่างสุดของแนวโบราณสถานนี้พบอยู่ต่ำ

กว่าฐานรากของเจดีย์ประธานสมัยที่ 3 ประมาณ 1.20 เมตร (220 cm. dt.) (ภาพถ่ายที่ 20)

และในส่วนของชั้นดินพบชั้นทรายละเอียดอยู่ภายใต้แนวฐานเจดีย์สมัยที่ 1 โดยระดับของชั้นทรายนี้อยู่ในระดับอิฐก้อนสุดท้ายของแนวฐานเจดีย์ เนื่องจากชั้นทรายพบว่ามีดินลูกรังอัดแน่นปิดทับชั้นทราย พบว่ามีการเว้นช่วงที่ไม่ได้ถมลูกรังไว้ห่างออกมาจากฐานเจดีย์ประมาณ 90 เซนติเมตร ช่องว่างนี้พบว่าถมดินเหนียวไว้ภายใน และบริเวณผนังหลุมขุดตรวจด้านทิศตะวันออกได้พบว่าการก่ออิฐเป็นคั่นกันระหว่างชั้นดินลูกรังอัด พร้อมทั้งพบหลักฐานว่ามีการก่ออิฐปิดทับด้านบนชั้นดินลูกรังอัด (ภาพถ่ายที่ 21)

จากการขุดตรวจสามารถจำแนกชั้นดินธรรมชาติได้ดังนี้

ชั้นดินธรรมชาติที่ I

เป็นชั้นดินทับถมบริเวณฐานเจดีย์ประธาน ตรงกับระดับ 10-90 cm. dt. ชั้นดินมีความหนาตั้งแต่ 20-90 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นดินร่วน พบโบราณวัตถุไม่หนาแน่น ได้แก่ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา เศษอิฐ เศษปูนฉาบ ชั้นดินนี้เป็นชั้นที่มีการอยู่อาศัยในสมัยสุดท้าย และมีการทับถมเรื่อยมาถึงสมัยปัจจุบัน

วัดค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/3 Dark Brown

เมื่อเปียก 10 YR 3/2 Very Dark Grayish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ II

เป็นชั้นดินลูกรัง ตรงกับระดับ 80-100 cm. dt. ชั้นดินนี้มีความหนา 15-25 เซนติเมตร ชั้นดินนี้พบโบราณวัตถุไม่หนาแน่น ได้แก่ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา เศษอิฐ ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา ชั้นดินนี้น่าจะเป็นชั้นดินลูกรังที่ถมเพื่อปรับระดับพื้นที่ใช้งานในสมัยที่ 3 ของเจดีย์ประธาน

วัดค่าสีดิน เมื่อแห้ง 5 YR 6/8 Reddish Yellow

เมื่อเปียก 5 YR 5/8 Yellowish Red

ชั้นดินธรรมชาติที่ III

เป็นชั้นดินร่วน ตรงกับระดับ 100-170 cm. dt. พบเศษอิฐจำนวนมากทับถมในชั้นดินนี้ ส่วนโบราณวัตถุประเภทอื่นพบไม่หนาแน่น ได้แก่ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา เศษปูน ชั้นดินนี้เป็นชั้นดินทับถมที่เกิดขึ้นภายหลังการก่อสร้างเจดีย์ประธานสมัยที่ 1 อาจเกิดจากการพังทลายของโบราณสถานที่เสื่อมสภาพในสมัยที่ 1 แล้วจึงมีการปรับพื้นที่เพื่อก่อสร้างฐานเจดีย์ประธานในสมัยที่ 2

วัดค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/3 Dark Brown

เมื่อเปียก 10 YR 4/3 Dark Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ IV

เป็นชั้นดินลูกรังอัด ตรงกับระดับ 170-195 cm.dt. ชั้นดินนี้มีความหนาประมาณ 10-30 เซนติเมตร โบราณวัตถุที่พบได้แก่เศษอิฐเล็กน้อย ไม่พบโบราณวัตถุประเภทอื่น ชั้นดินนี้น่าจะเป็นชั้นดินที่ใช้ในการเตรียมพื้นที่ในการก่อสร้างโบราณสถานในสมัยที่ 1

วัดค่าสีดิน เมื่อแห้ง 5 YR 6/8 Reddish Yellow

เมื่อเปียก 5 YR 5/8 Yellowish Red

ชั้นดินธรรมชาติที่ V

เป็นชั้นดินเหนียว หนาประมาณ 50-60 เซนติเมตร ตรงกับระดับ 190-215 cm.dt. พบเฉพาะช่วงที่ขุดฐานเจดีย์ มีลักษณะเป็นแนวยาวขนานไปกับฐานเจดีย์กว้างประมาณ 75 เซนติเมตร แล้วจึงมีแนวอิฐมาทับไว้เป็นคั่นกันแยกกับส่วนชั้นดินลูกรัง(ชั้นดินธรรมชาติที่ 7) ในชั้นดินนี้พบเศษอิฐแต่ไม่พบโบราณวัตถุประเภทอื่น

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray

เมื่อเปียก 10YR 4/1 Dark Gray

ชั้นดินธรรมชาติที่ VI

เป็นชั้นทรายบางๆ พบเฉพาะผนังหลุมขุดตรวจด้านทิศตะวันออกและด้านทิศเหนือ หนาประมาณ 5-15 เซนติเมตร ตรงกับระดับ 185-190 cm.dt. ไม่พบโบราณวัตถุ

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown

เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ VII

เป็นชั้นดินลูกรังอัดแน่น ผิวด้านบนเรียบเสมอกัน มีความหนาประมาณ 30 เซนติเมตร ตรงกับระดับ 190-220 cm.dt. มีแนวอิฐก่อเป็นคั่นกันเป็นแนวห่างออกมาจากฐานเจดีย์ประมาณ 75 เซนติเมตร(ดังได้กล่าวไปแล้ว)

วัดค่าสีดิน เมื่อแห้ง 5 YR 6/8 Reddish Yellow

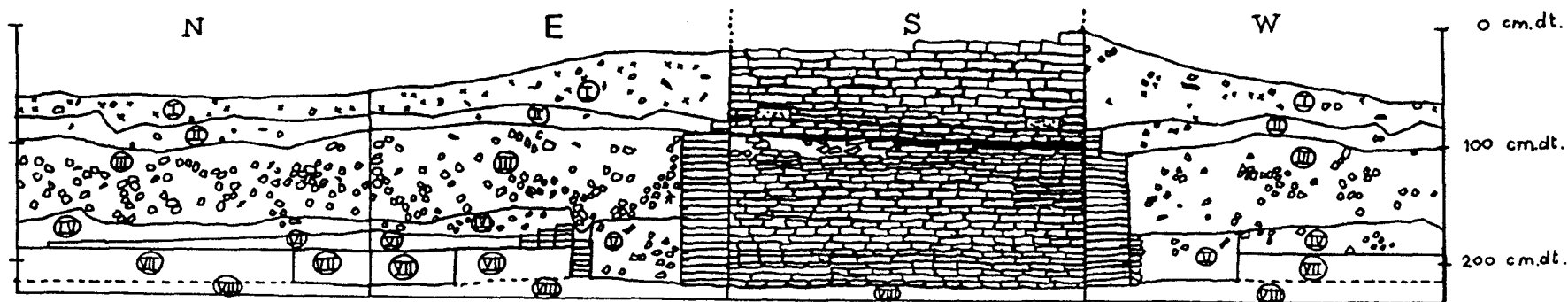
เมื่อเปียก 5 YR 5/8 Yellowish Red

ชั้นดินธรรมชาติที่ VIII

ชั้นทรายพบอยู่ใต้แนวโบราณสถาน ได้ชั้นดินธรรมชาติที่ 5 และได้ชั้นดินธรรมชาติที่ 7 ชั้นทรายนี้เริ่มพบที่ระดับ 220 cm.dt.

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown

เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ผังชั้นดินหลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ(กริดN3W1)

มาตราส่วน 1 : 40

- ก้อนอิฐ
- เศษอิฐ
- เศษกระเบื้องมุงหลังคา
- ถ่าน

- ชั้นดินธรรมชาติที่ I ดินร่วนสีคล้ำ พบโบราณวัตถุได้แก่ เศษภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนกระเบื้อง เศษอิฐ เศษปูนฉาบ
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/3 Dark Brown เมื่อเปียก 10 YR 3/2 Very Dark Grayish Brown
- ชั้นดินธรรมชาติที่ II ชั้นดินลูกรัง พบโบราณวัตถุได้แก่ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา เศษอิฐ ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 5 YR 6/8 Reddish Yellow เมื่อเปียก 5 YR 5/8 Yellowish Red
- ชั้นดินธรรมชาติที่ III ชั้นดินร่วนสีคล้ำ พบเศษอิฐจำนวนมาก ภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนกระเบื้อง เศษปูน
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/3 Dark Brown เมื่อเปียก 10 YR 4/3 Dark Brown
- ชั้นดินธรรมชาติที่ IV ชั้นดินลูกรังอัด โบราณวัตถุที่พบได้แก่ เศษอิฐเล็กน้อยไม่พบโบราณวัตถุประเภทอื่น
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 5 YR 6/8 Reddish Yellow เมื่อเปียก 5 YR 5/8 Yellowish Red
- ชั้นดินธรรมชาติที่ V ชั้นดินเหนียว สีคล้ำ ชั้นดินนี้พบเศษอิฐแต่ไม่พบโบราณวัตถุประเภทอื่น
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 4/1 Dark Gray
- ชั้นดินธรรมชาติที่ VI ชั้นทรายบางๆ ไม่พบโบราณวัตถุ
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown
- ชั้นดินธรรมชาติที่ VII ชั้นดินลูกรังอัดแน่น มีตัวบนเรียบเสมอ มีแนวอิฐก่อกับเป็นแนวห่างจากฐานเจดีย์ประธาน 75 เซนติเมตร
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 5 YR 6/8 Reddish Yellow เมื่อเปียก 5 YR 5/8 Yellowish Red
- ชั้นดินธรรมชาติที่ VIII ชั้นทรายพบบนผิวหน้าโบราณสถาน
ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตก(กริด S1W3)

ผลจากการขุดตรวจพบแนวโบราณสถานก่ออยู่ได้ชั้นฐานหน้ากระดานล่างที่ก่อสร้างในสมัยที่ 3 เช่นเดียวกับที่พบจากหลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือกริด N3W1 โดยสังเกตเห็นว่ามียี่สิบดินหนาประมาณ 10 เซนติเมตรกั้นอยู่ระหว่างฐานรากของฐานเจดีย์สมัยที่ 3 กับแนวอิฐที่พบอยู่ด้านล่าง โดยแนวอิฐนี้พบว่าการก่อสร้างเป็นชุดเดียวกันกับแนวพื้นสมัยที่ 1 ที่พบจากหลุมขุดตรวจนี้(ภาพถ่ายที่ 22) แนวพื้นอิฐที่พบนี้มีลักษณะเดียวกับที่พบจากหลุมขุดตรวจด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน

หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานบริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ (กริดN3E3)

พบฐานรากของเจดีย์ประธานสมัยที่3 (ส่วนฐานหน้ากระดานล่างที่ก่อพอกเพิ่มเติม) ลักษณะเดียวกับที่พบจากหลุมขุดตรวจด้านอื่น แต่พบว่าภายใต้ชั้นฐานรากนี้ใช้เป็นดินเหนียวถมอัด (ภาพถ่ายที่ 23)

ดังนั้นผลจากการขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานทั้ง 3 หลุม ทำให้สามารถเชื่อมโยงได้ว่า พื้นอิฐที่พบจากหลุมขุดตรวจด้านทิศใต้และด้านทิศตะวันตก รวมทั้งแนวโบราณสถานใต้ฐานหน้ากระดานล่างของเจดีย์ประธานสมัยสุดท้ายเป็นโบราณสถานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 ซึ่งในการก่อสร้างสมัยนี้มีการเตรียมพื้นที่เป็นอย่างดี

ชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ของเจดีย์ประธานไม่รวมส่วนหน้ากระดานล่างที่ก่อยื่นแผ่ออกมาเป็นโบราณสถานในสมัยที่ 2 โดยมีการปรับระดับพื้นใช้งานในสมัยนี้ให้สูงขึ้น 50-60 เซนติเมตร

ส่วนฐานหน้ากระดานล่างที่ก่อยื่นแผ่ออกมาเป็นส่วนที่มาก่อพอกในสมัยที่ 3 โดยมีการปรับระดับพื้นใช้งานในสมัยที่ 2 ให้สูงขึ้น 20-30 เซนติเมตร

นอกจากนี้ยังมีการขุดตรวจ ห่างจากฐานเจดีย์ประธานมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ ไปทางด้านตะวันตกประมาณ 4 เมตร ได้พบหลักฐานชั้นเศษอิฐที่เป็นการเตรียมพื้นที่ในบริเวณโบราณสถานวัดญาณเสน มีลักษณะเป็นชั้นอิฐหักนำมาเรียงไม่เป็นระเบียบและใช้ดินเหนียวถมอัด โดยพบอยู่ในระดับ 170 cm.dt. ซึ่งตรงกับระดับของการเตรียมพื้นที่สร้างโบราณสถานสมัยที่ 1 (ภาพถ่ายที่ 24)

และได้พบชิ้นส่วนปล้องไฉนขนาดใหญ่พังทลายอยู่เหนือระดับพื้นในสมัยที่ 1 วัดขนาดของปล้องไฉนเฉพาะส่วนที่ขุดพบได้ เส้นผ่าศูนย์กลาง 2 เมตร ยาว 3 เมตร วัดความหนาของปล้องแต่ละปล้องได้ 10 เซนติเมตร จากขนาดทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็น

เป็นปล้องไฉนของเจดีย์ประธาน และจากระดับที่พบทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นปล้องไฉนของเจดีย์ประธานในสมัยที่ 1 (ภาพถ่ายที่ 25)

ฐานองค์เจดีย์ ส่วนฐานองค์เจดีย์หมายถึงส่วนที่ตั้งอยู่บนลานประทักษิณ และรองรับส่วนที่เป็นเรือนธาตุ

ฐานองค์เจดีย์ของเจดีย์ประธาน พบหลักฐานการก่อสร้างซ้อนทับกัน 2 ครั้ง ทั้ง 2 ครั้งมีรูปแบบไม่ต่างกันมากนัก คือมีลักษณะเป็นฐานย่อมุมไม้สิบสองและออกเก็จทั้ง 4 ด้าน เพื่อรองรับมุขทั้ง 4 (ในส่วนเรือนธาตุ) (ภาพถ่ายที่ 32,33)

ฐานองค์เจดีย์ชุดแรก(ชุดด้านใน) พบว่าใช้อิฐขนาด 34x16x6-7 เซนติเมตร ในการก่อสร้างมีการก่อปูนอย่างแข็งแรง ลักษณะของอิฐและการสอปูนเหมือนกับฐานหน้ากระดานล่างของชุดฐานประทักษิณที่ก่อพอกเพิ่มเติมในสมัยหลัง

ฐานองค์เจดีย์ชุดแรกที่พบนี้มีรูปแบบการก่อสร้างดังนี้ มีฐานหน้ากระดานเรียบสร้างลดหลั่นกัน 3 ชั้น ก่อนขึ้นไปสู่ชุดฐานบัว

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 (ล่างสุด) มีความสูง 1.5 เมตร และพบว่าอิฐ 2 ก้อนบนมีร่องรอยการถูกสกัดออก(น่าจะถูกระทำในช่วงที่มีการก่อสร้างพอกเจดีย์ในช่วงถัดมา) และพบว่าบริเวณสูงขึ้นมาจากพื้นลานประทักษิณ 0.8 เมตร พบว่ามีการสกัดอิฐออกเป็นร่องรอบฐานองค์เจดีย์และในบางช่วงยังพบร่องรอยการใช้อิฐเสียบเข้าไปในร่องที่สกัดไว้ โดยเสียบให้อิฐไผ่ยื่นออกมาจากแนวฐานเจดีย์ประมาณครึ่งก้อน(ภาพถ่ายที่ 34)

และในส่วนของฐานช่วงที่รองรับมุขทั้ง 4 ด้าน พบว่า ณ ตำแหน่งที่สูงขึ้นมาจากพื้นลาน 110 เซนติเมตร มีการสกัดอิฐออกเป็นช่วงๆ มีความลึก 10 เซนติเมตร กว้าง 10 เซนติเมตร ยาว 15 เซนติเมตร บางช่วงยังพบอิฐเสียบเข้าไปในช่องที่ถูกสกัดนี้ และมีส่วนที่ไผ่ยื่นออกมาครึ่งก้อน (ภาพถ่ายที่ 36)

นอกจากนี้ยังพบว่าบริเวณฐานองค์เจดีย์ด้านทิศตะวันตกได้มีการนำชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาเสียบฝังไปในฐานองค์เจดีย์ แต่จะเสียบให้ไผ่ยื่นออกมาจากเนื้ออิฐประมาณ 1 เซนติเมตร การฝังชิ้นส่วนกระเบื้องพบในระดับสูงขึ้นมาจากพื้นลานประทักษิณประมาณ 60 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 34)

ในส่วนชั้นฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ไม่พบหลักฐานที่มาก่อสร้างพอกทับในสมัยหลัง

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 ก่อซ้อนบนฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 โดยก่อย่อเข้ามาจากเดิม 40 เซนติเมตร ฐานชั้นนี้มีความสูง 40 เซนติเมตร อิฐก้อนบนของฐานชั้นนี้มีร่องรอยถูกสกัดอิฐเหมือนที่พบจากฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1

บนฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 ก่อฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 3 ขึ้นอยู่ โดย ก่อหลั่นเข้ามาจากเดิม 40 เซนติเมตร โดยวัดความสูงได้ 30 เซนติเมตร

ในช่วงชั้นฐานหน้ากระดานเรียบชั้น 2 และ 3 พบว่ามีหลักฐานการก่อสร้าง ขอนทับโบราณสถานในส่วนนี้ โดยพบว่าอิฐที่ใช้ก่อพอกมีขนาด 4x26x15 เซนติเมตร ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าอิฐที่ใช้ก่อฐานองค์เจดีย์ในสมัยก่อนหน้า

การก่ออิฐพอกในส่วนนี้ น่าจะทำพร้อมกับการสกัดอิฐแถวบนของชั้นฐาน หน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 และ 2 โดยหลังจากการก่อพอกทับในส่วนนี้แล้วทำให้ส่วนฐาน หน้ากระดานเรียบของฐานองค์เจดีย์เปลี่ยนเป็นเหลือเพียง 2 ชั้น คือ

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ชุดใหม่ใช้แนวอิฐฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ชุดเดิม เป็นฐาน แต่สกัดอิฐแถวบนออกทำให้ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ชุดใหม่มีความสูงลดลงเป็น 1.35-1.4 เมตร

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 เกิดจากการก่อพอกฐานหน้ากระดานเรียบชั้น ที่ 3 ชุดเดิมให้หนาขึ้นรับเป็นแนวเดียวกันกับฐานหน้ากระดานชั้นที่ 2 ชุดเดิม โดยฐาน หน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 ชุดใหม่นี้จะก่อหลั่นเข้ามาจากฐานหน้ากระดานเรียบชุดที่ 1 ประมาณ 40 เซนติเมตร และมีความสูง 80 เซนติเมตร

ถัดขึ้นจากชุดฐานหน้ากระดานเรียบขึ้นไปเป็นชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ซ้อนกัน 4 ชุด จากหลักฐานบริเวณฐานบัวชุดล่างสุดจะเห็นว่าการก่อพอกเจดีย์ต่อเนื่องขึ้นมาจาก ชั้นฐานหน้ากระดานเรียบ โดยการก่อพอกนี้จะรักษาระดับของส่วนประกอบของเจดีย์ แต่จะมีการก่อสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของความหนาคือจะพบว่าในชั้นฐาน หน้ากระดานล่างของฐานบัวชุดล่างจะก่ออิฐพอกให้หนาขึ้นอีก 20 เซนติเมตร และใน ส่วนของชั้นบัวก็จะก่อสร้างในลักษณะเดียวกันนี้

และจะเห็นว่าในการก่อสร้างฐานเจดีย์ทั้งสองครั้งมีเทคนิคการก่อสร้างที่แตก ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด(ภาพถ่ายที่ 35) ได้แก่ในการก่อสร้างชั้นบัวและชั้นที่เป็นเส้นลวด ลูกแก้วอกไก่พบว่าการก่อสร้างครั้งแรกจะใช้เทคนิคการถากอิฐให้เฉียงลาดเป็นแนวบัว และเส้นลวดอกไก่ ส่วนการก่อสร้างครั้งใหม่จะใช้วิธีการก่ออิฐหลั่นกันไปแล้วฉาบปูนให้ ลาดเป็นแนวลวดบัวและแนวลูกแก้วอกไก่

บริเวณชุดฐานหน้ากระดานเรียบและชุดฐานบัวสองชุดล่าง จะก่อเป็นมุขยื่น ออกมาทั้ง 4 ด้าน ส่วนที่ยื่นออกมานี้จะทำเพิ่มมุมเพื่อรับแนวของเสามุข กรอบมุขจะก่อ เป็นวงโค้งเหนือมุขประดับด้วยเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองจำลอง ซึ่งเหลือสภาพให้เห็นจนถึง ส่วนขององค์ระฆังย่อมุม(ภาพถ่ายที่ 36) บริเวณมุขพบหลักฐานการก่อพอก 2 สมัยเช่น กัน(ภาพถ่ายที่ 35)

มุขทางด้านตะวันออกจะมีลักษณะพิเศษกว่าด้านอื่นๆ คือมุขด้านนี้จะมีแนวบันไดทางขึ้นต่อเนื่องมาจากแนwbันไดที่ขึ้นสู่ลานประทักษิณ (ภาพถ่ายที่ 37) ภายในมุขทำเป็นช่องทางเดินเข้าไปสู่ครรภคฤหา (ห้องภายในองค์เจดีย์) (ภาพถ่ายที่ 38) ปัจจุบันยังคงเหลือกรอบประตูมุขเป็นไม้อยู่ในสภาพค่อนข้างดีแต่บานประตูหลุดหายพังทลายไปไม่เหลือหลักฐาน(ภาพถ่ายที่ 39) ขนาดของกรอบประตูกว้าง 55 เซนติเมตร สูง 1.95 เมตร ขนาดของช่องทางเดินภายในมุขกว้างราว 77 เซนติเมตร สูง 2.30 เมตร วัดความยาวของช่องทางเดินจากกรอบประตูถึงครรภคฤหาได้ 4.10 เมตร ครรภคฤหามีลักษณะเป็นห้องรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 2.80x2.72 เมตร ด้านบนของห้องก่ออิฐเป็นลักษณะสามเหลี่ยมสอบขึ้นไป ที่พื้นตรงกลางห้องมีช่องสี่เหลี่ยมขนาด 50x55 เซนติเมตรลึกลงไป ผนังของห้อง 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านทิศตะวันออก ตะวันตก และทิศใต้ มีช่องรูปเครื่องหมายบวกด้านละหนึ่งช่องโดยช่องทั้งสามทะลุออกไปภายนอก ขนาดของช่องดังกล่าวกว้างประมาณ 15 เซนติเมตร และอยู่สูงจากระดับพื้นห้องประมาณ 1.80 เมตร

ส่วนซุ้มในด้านตะวันตก ด้านเหนือ และด้านใต้มีลักษณะเหมือนกันคือภายในกรอบทึบ จากสภาพปัจจุบันภายในกรอบจะเป็นพื้นที่ว่างเดิมสันนิษฐานว่าน่าจะมีการประดับด้วยปูนปั้น ปัจจุบันโดนลักลอบเจาะเป็นช่องเข้าไปในองค์เจดีย์

ถัดขึ้นไปจากชุดฐานบัวชุดบนสุดจะเป็นส่วนขององค์ระฆังย่อมุม บัลลังก์ย่อมุม ก้านฉัตรซึ่งไม่มีเสานาน แต่กลับทำทรงบัวหงายซ้อนด้วยบัวคว่ำยื่นออกจากก้านฉัตรเพื่อรองรับปล้องโขน ลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบที่แตกต่างจากเจดีย์อื่นโดยทั่วไป ส่วนยอดของปล้องโขนยังคงปรากฏเหลือเป็นแกนอยู่ด้านใน (ภาพถ่ายที่ 40)

2.2.2 เจดีย์รายหมายเลข 1 (ภาพถ่ายที่ 41,42 แผนผังที่ 17)

เจดีย์รายหมายเลข 1 เป็นเจดีย์ย่อมุมตั้งอยู่ห่างจากมุมด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน 40 เซนติเมตร สภาพของเจดีย์พังทลายลงค่อนข้างมาก มีร่องรอยการถูกลักลอบขุดเพื่อหาวัตถุมีค่าบริเวณองค์เจดีย์ด้านทิศตะวันตก ยังคงเหลือร่องรอยปูนฉาบบ้างพอสมควร ลักษณะการก่อสร้างเจดีย์องค์นี้เรียงอิฐไม่เป็นระบบชัดเจน ก่อสอดด้วยปูน รายละเอียดของเจดีย์รายหมายเลข 1 มีดังนี้

ฐานรากก่อฝั้กลีกลงในระดับใช้งานประมาณ 27 เซนติเมตร

ฐาน เป็นฐานสี่เหลี่ยมชั้นแรกขนาดกว้าง 2.85x2.85 เมตร สภาพพังทลายลงมาก ส่วนที่ยังคงเหลือสภาพสมบูรณ์ที่สุดวัดได้ประมาณ 75 เซนติเมตร ฐานสี่เหลี่ยมชั้นที่สองก่อหั่นเข้ามาจากฐานชั้นแรก 20 เซนติเมตร โดยฐานชั้นนี้น่าจะเป็นชั้นที่เริ่มก่อเป็นย่อมุมส่วนที่ยังคงเหลือสภาพสมบูรณ์ที่สุดวัดความสูงได้ประมาณ 26 เซนติเมตร ฐานถัด

ขึ้นมาสภาพพังทลายมากส่วนที่ยังคงเหลือสภาพสมบูรณ์ที่สุดวัดความสูงได้ 11 เซนติเมตร จากชั้นฐานหน้ากระดานเป็นชั้นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ซึ่งก่อซ้อนลดหลั่นกัน 3 ชุด

ชุดฐานบัวลูกแก้วอกไ้ชั้นที่หนึ่ง สูงประมาณ 93 เซนติเมตร เนื้อขึ้นมาเป็นชุดฐานบัวชั้นที่สองก่อหลั่นเข้ามา สูงประมาณ 57 เซนติเมตร ถัดขึ้นมาเป็นชุดฐานบัวชั้นที่สามสภาพของฐานบัวชั้นนี้พังทลายลงมากคงเหลือถึงบริเวณส่วนบัวหางายบางส่วนเท่านั้น เฉพาะชั้นหน้ากระดานล่างถึงบัวหางายวัดความสูงได้ประมาณ 30 เซนติเมตร

สภาพของเจดีย์เนื้อจากชั้นบัวหางายของฐานบัวชั้นที่สามพังทลายลงจนหมดสิ้น

ลักษณะการก่อสร้างเจดีย์รายหมายเลข 1 ก่ออิฐถือปูน ภายในเจดีย์ก่อทึบ อิฐที่ใช้ในการก่อสร้างวัดขนาดได้ $28 \times 14 \times 4$ เซนติเมตร บริเวณปูนฉาบของชั้นฐานหน้ากระดานล่างฐานบัวชุดที่ 2 ช่วงมุมด้านตะวันตกเฉียงใต้พบว่ามีการทำเป็นรอยเส้นตัดขวางกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

2.2.3 เจดีย์รายหมายเลข 2 (ภาพถ่ายที่ 43-45 แผนผังที่ 18)

เจดีย์รายหมายเลข 2 เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ความสูงจากฐานถึงยอดเจดีย์ 8.3 เมตร มีฐานประทักษิณรองรับเจดีย์ ส่วนของฐานประทักษิณนี้ทำเป็นชุดฐานบัวสี่เหลี่ยมย่อมุมมีความกว้างด้านละประมาณ 5 เมตร สูง 1.4 เมตร(ไม่รวมมะเขี๋ยง) ชั้นล่างสุดเป็นฐานหน้ากระดานเรียบสูงประมาณ 60 เซนติเมตร แล้วจึงขึ้นเป็นชุดฐานบัวสูงประมาณ 80 เซนติเมตร

รอบลานประทักษิณมีแนวระเบียงสูง 60 เซนติเมตรโดยรอบ มีเสาสี่เหลี่ยมก่ออยู่ที่มุมระเบียง โดยเหลือหลักฐานอยู่ที่มุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือและมุมด้านตะวันออกเฉียงใต้ เสานี้กว้างด้านละประมาณ 30 เซนติเมตร สูง 85 เซนติเมตร

ที่ด้านตะวันออกของเจดีย์มีแนวบันไดกว้าง 85 เซนติเมตร ยาว 1.4 เซนติเมตร ช่องทางเข้าสู่ลานประทักษิณกว้าง 70 เซนติเมตร ทั้ง 2 ข้างมีเสาลักษณะเดียวกับที่มุมระเบียงประดับอยู่

พื้นลานปูด้วยอิฐเรียงขนานต่อกันเป็นแนว(ภาพถ่ายที่ 45) เนื้อลานเป็นส่วนของฐานองค์เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง กว้างด้านละประมาณ 3 เมตร ชั้นล่างสุดเป็นฐานหน้ากระดานเรียบสูง 60 เซนติเมตร จากนั้นก่อเป็นชุดฐานบัวลูกแก้วอกไ้ลดหลั่นกันขึ้นไป 3 ชุด

ลักษณะของชุดฐานบัวแต่ละชุดของเจดีย์องค์นี้ ส่วนที่เป็นชั้นฐานหน้ากระดานล่างจะมีความหนาไม่มาก แต่ละชั้นจะใช้ฐานหน้ากระดานก่อซ้อนลดหลั่นกันหลายชั้นเพื่อให้สัดส่วนของเจดีย์ค่อยๆ สอดคล้องอย่างเหมาะสม โดยชุดบัวชั้นบนสุดทำบัวหน้ามีความหนาเพียง 5 เซนติเมตรแล้วขึ้นเป็นส่วนของฐานองค์ระฆังซึ่งก่อเป็นฐานหน้ากระดานซ้อนกันสองชั้น

ส่วนองค์ระฆังก่อเป็นองค์ระฆังย่อมุม ถัดขึ้นไปจากองค์ระฆังเป็นบัลลังก์ย่อมุม ก้านฉัตรและปล้องไฉน ส่วนเหนือปล้องไฉนทำเป็นรูปดอกบัวบานประดับอยู่และยังคงเห็นเหล็กแกนปล้องไฉนปรากฏอยู่

จากการขุดตรวจพบว่าฐานรากของเจดีย์ลึกประมาณ 20 เซนติเมตร ก่อฐานแผ่ยื่นออกมา กว้างประมาณ 5 เซนติเมตร

สภาพของเจดีย์รายหมายเลข 2 นี้ค่อนข้างสมบูรณ์เห็นรูปแบบสถาปัตยกรรมได้ชัดเจน อย่างไรก็ตามส่วนประกอบของเจดีย์ในบางช่วงมีการเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา และบางส่วนถูกลักลอบขุดเพื่อหาของมีค่าทำให้บางช่วงของเจดีย์มีการพังทลายไป โดยส่วนฐานประทักษิณมีรอยปริแยกทางด้านทิศเหนือ,ใต้ และทิศตะวันตก แนวระเบียงช่วงด้านตะวันตกเฉียงใต้พังทลายลง ช่วงกลางของแนวระเบียงด้านเหนือและใต้พังทลายลง

บริเวณมุมด้านตะวันตกเฉียงใต้ของฐานบัวสองชุดบนแนวอิฐพังทลายหลุดหายไป บริเวณฐานองค์เจดีย์ทั้ง 4 ด้านและได้ฐานขององค์เจดีย์มีร่องรอยถูกลักขุดเข้าไปสู่ภายในองค์เจดีย์

จากช่องที่ถูกลักลอบขุดเข้าไปทำให้เห็นโครงสร้างภายในองค์เจดีย์ เทคนิคในการก่อสร้างจะใช้อิฐก่อเป็นเอ็นยึดมุมทั้ง 4 ของเจดีย์

2.2.4 เจดีย์รายหมายเลข 3 (ภาพถ่ายที่ 46-48 แผนผังที่ 17)

เจดีย์รายหมายเลข 3 ตั้งอยู่ห่างจากเจดีย์ประธานมาทางด้านทิศตะวันออก 30 เซนติเมตร และอยู่ถัดจากเจดีย์รายหมายเลข 2 มาทางทิศใต้ สภาพของเจดีย์พังทลายลงแทบหมดสิ้น คงเหลือให้เห็นแต่เพียงบริเวณฐานชั้นล่างเท่านั้น รายละเอียดที่ได้จากการขุดแต่งมีดังนี้

ฐานราก การก่อฐานรากจะก่ออิฐแบบตั้งสันด้านยาวขึ้น ก่อฝังลึกลงในระดับพื้นใช้งานทั้งก่อน ลึกประมาณ 16 เซนติเมตร ได้ชั้นฐานรากเป็นดินลูกรังบดอัด

ฐาน ลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้าง 3.5x3.5 ซม. วัดความสูงได้ 90 เซนติเมตร สภาพของฐานชั้นที่หนึ่งนี้พังทลายลงมากโดยเฉพาะทางด้านทิศเหนือและทิศ ตะวันออก แต่ยังคงสามารถเห็นร่องรอยปูนฉาบได้อย่างชัดเจน

ถัดขึ้นมาจากฐานชั้นที่หนึ่ง ถือเป็นฐานสี่เหลี่ยมหล่นเข้าไปเป็นชั้นฐานหน้า กระดานล่าง สภาพของฐานชั้นฐานหน้ากระดานล่างพังทลายลงมากจนแทบไม่เหลือ สภาพ แต่ยังคงเหลือร่องรอยปูนฉาบอยู่บ้าง บริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ยังสามารถเห็นการย้อมมุม วัดความสูงได้ประมาณ 25 เซนติเมตร ถัดขึ้นมาเป็นชั้นบัวคว่ำ สูงประมาณ 12 เซนติเมตร สภาพของชั้นบัวคว่ำนี้พังทลายลงแทบหมดสิ้น คงเหลือให้เห็นบริเวณมุมด้านตะวันตกเฉียงใต้ของเจดีย์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น สภาพขององค์เจดีย์ เหนือจากชั้นบัวคว่ำพังทลายไปจนหมดสิ้น

ด้านบนของทรางเจดีย์มีชั้นส่วนบัวกลุ่ม(หรือบัวคุ่ม)หักพังอยู่ 1 ชั้น ยังคงมีปูน ฉาบติดอยู่ มีการตกแต่งลวดลายปูนเป็นรูปกลีบบัวขนาดกว้าง 76 เซนติเมตร สูง(เท่าที่ เหลือสภาพ)ประมาณ 45 เซนติเมตร

และพบชิ้นส่วนฐานบัวหักพังอยู่อีก 1 ชั้น เป็นส่วนบัวและท้องไม้ บริเวณบัวไม่มีการตกแต่งลวดลายเหมือนชั้นที่ 1 วัดความกว้างได้ประมาณ 105 เซนติเมตร สูง(เท่าที่ เหลือสภาพ)ประมาณ 35-40 เซนติเมตร

บริเวณใกล้กับทรางเจดีย์พบชิ้นส่วนบัวกลุ่มเกาหักพังอยู่จำนวน 2 ชิ้น

2.2.5 เจดีย์รายหมายเลข 4 (ภาพถ่ายที่ 49,50 แผนผังที่ 19)

เจดีย์รายหมายเลข 4 เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้ 12 ตั้งอยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันออก เฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน โดยอยู่ห่างจากฐานเจดีย์ประธานประมาณ 38 เซนติเมตร สภาพของเจดีย์ด้านทิศตะวันตกพังทลายลงมาก ด้านในองค์เจดีย์พังกลวง รายละเอียด ที่ได้จากการขุดแต่งมีดังนี้

ฐานราก ก่อลึกลงในระดับพื้นใช้งานประมาณ 30 เซนติเมตร

ฐาน เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้าง 5.5x5.5 เมตร สูงจากระดับพื้นใช้งาน 90-95 เซนติเมตร สภาพของฐานพังทลายพอสมควร ด้านทิศตะวันออกมีการปูอิฐ ลักษณะคล้ายพื้นยื่นออกมาจากฐานเจดีย์สองแนว ยาว 1.1 เมตร กว้าง ประมาณ 80 เซนติเมตร แนวทั้งสองห่างกัน 2 เมตร ไม่ทราบประโยชน์ใช้งานของแนวทั้งสองชัดเจน

ถัดขึ้นมาจากฐานชั้นแรกเป็นชุดฐานบัวชั้นที่หนึ่ง สภาพของฐานบัวชั้นนี้พัง ทลายลงมาก คงเหลือสภาพถึงชั้นท้องไม้บางส่วนเท่านั้น วัดความสูงเท่าที่ยังคงเหลือ สภาพได้ประมาณ 85 เซนติเมตร

ถัดจากชั้นฐานบัวชุดที่หนึ่ง เป็นฐานเขียงย่อมไม้ 12 สูงประมาณ 175 เซนติเมตร เหนือขึ้นมาเป็นชุดฐานบัวเรียงซ้อนหลั่นกันอีก 4 ชุด แล้วจึงเป็นองค์ระฆังย่อมไม้ 12 บัลลังก์ และปล้องไฉนตามลำดับ โดยสภาพของปล้องไฉนหักพังลงมาบางส่วน

2.2.6 เจดีย์รายหมายเลข 5 (ภาพถ่ายที่ 51-53 แผนผังที่ 20)

เจดีย์หมายเลข 5 ตั้งอยู่บริเวณด้านตะวันตกของเจดีย์ประธาน ใกล้มุมด้านตะวันตกเฉียงเหนือ อยู่ห่างจากเจดีย์ประธานประมาณ 3.4 เมตร

สภาพปัจจุบันของเจดีย์รายหมายเลข 5 มีสภาพพังทลายมาก ฐานชั้นล่างสุดของเจดีย์เป็นฐานหน้ากระดานเรียบมีความกว้างด้านละ 5 เมตร ส่วนที่ยังคงสภาพเป็นแนวฐานอยู่มีความสูง 50 เซนติเมตร ฐานชั้นที่ 2 ก่อหลั่นเข้ามา 25 เซนติเมตร สูง 20 เซนติเมตร ถัดขึ้นไปเป็นชุดฐานบัว โดยฐานหน้ากระดานล่างก่อก่อนเข้าไป 10 เซนติเมตร สูง 14 เซนติเมตร จากนั้นขึ้นเป็นชั้นบัวคว่ำ โดยสภาพของชั้นบัวคว่ำพังทลายลงมาคงเหลือให้เห็นทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์บางส่วนเท่านั้น ส่วนที่เหลือสภาพมากที่สุดก่อก่อนกัน 2 ก้อน วัดความสูงได้ 14 เซนติเมตร

ช่วงที่อยู่เหนือจากชั้นบัวคว่ำนี้พังทลายจนไม่เหลือสภาพเดิม เหลือเพียงอิฐที่เป็นโครงสร้างภายในเจดีย์ โดยในการก่อสร้างใช้อิฐขนาด 31x16x6 เซนติเมตร มีการก่ออิฐเป็นช่องเข้าไปในเจดีย์วางตัวตามแนวตะวันออก-ตะวันตก ด้านบนของช่องจะก่ออิฐให้ค่อยๆ เหลื่อมขึ้นไปจนรับกัน ช่องนี้มีขนาดกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร

ที่ด้านตะวันออกของฐานเจดีย์มีการก่ออิฐเป็นแนวยื่นออกมา 65 เซนติเมตร กว้าง 1 เมตร ก่อวางตัวอยู่บนระดับพื้นใช้งานของเจดีย์องค์นี้ พบว่าบริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของแนวอิฐที่ก่อยื่นออกมามีส่วนที่เป็นการย่อมุมปรากฏอยู่ ที่ระดับสูงจากพื้นใช้งานประมาณ 25 เซนติเมตร และยังมีแนวปูนฉาบอยู่ชัดเจน ทำให้สันนิษฐานว่าส่วนนี้น่าจะใช้ประโยชน์เป็นมุขมากกว่าเป็นส่วนของแนวบันได (ภาพถ่ายที่ 53)

บริเวณมุมด้านตะวันตกเฉียงใต้ของเจดีย์ ยังพบชิ้นส่วนเจดีย์หักพังอยู่ สังเกตได้ว่าเป็นส่วนของเจดีย์ที่มีการย่อมุม

2.2.7 แนวกำแพงวัด (ภาพถ่ายที่ 54,55 แผนผังที่ 21)

จากการขุดแต่งพบแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ ซึ่งมีหลักฐานการก่อสร้างทั้งหมด 3 สมัย ดังนี้

สมัยที่ 1 พบแนวกำแพงวัดวางตัวค่อนข้างขนานกับฐานเจดีย์ประธาน โดยพบอยู่ห่างจากฐานเจดีย์ประธานสมัยสุดท้ายประมาณ 9.4 เมตร โดยพบว่าแนวกำแพงสมัยนี้สัมพันธ์กับพื้นปฐพีในสมัยที่ 1 โดยพบว่าพื้นอิฐได้ปูจนมาบรรจบกับแนวกำแพงนี้พอดี

สภาพของแนวกำแพงพังทลายค่อนข้างมาก อาจเนื่องจากถูกรบกวนในสมัยหลัง ทำให้เห็นรูปแบบของแนวกำแพงไม่ชัดเจน พบเฉพาะส่วนล่างที่เป็นหน้ากระดานเรียบ โดยวัดความกว้างของแนวกำแพงได้ประมาณ 1.2 เมตร แนวกำแพงสมัยนี้ใช้อิฐขนาด 30x4x15 เซนติเมตร ลักษณะการเรียงอิฐสังเกตได้ว่าเหมือนกับการเรียงอิฐปูพื้นสมัยที่ 1 คือเรียงอิฐหัวต่อหัวไม่สลับกัน (ภาพถ่ายที่ 54)

สมัยที่ 2 พบแนวกำแพงสมัยที่ 2 ก่อสร้างชิดกับแนวกำแพงสมัยที่ 1 โดยวางตัวอยู่ทางด้านใต้ของแนวกำแพงสมัยที่ 1 ฐานรากของกำแพงชุดนี้ก่ออยู่สูงกว่าพื้นใช้งานสมัยที่ 1 ประมาณ 10-20 เซนติเมตร

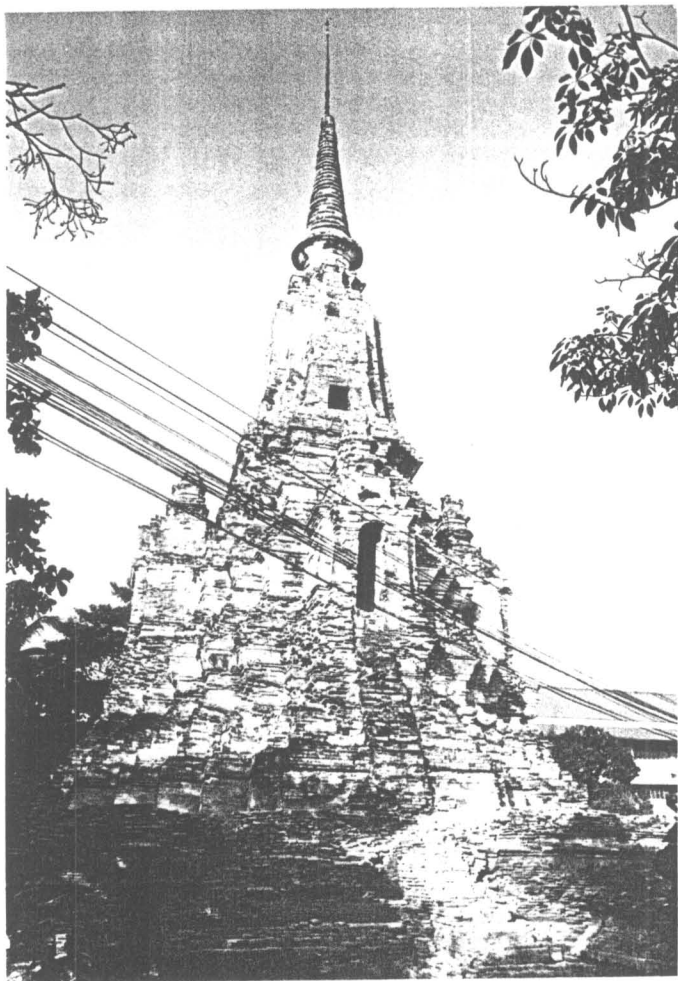
ในการก่อแนวกำแพงครั้งนี้ใช้อิฐขนาด 31x15x5 เซนติเมตร ก่อเป็นแนวขอบกำแพง ทั้ง 2 ข้างแล้วใช้เศษอิฐหักถมด้านในกำแพง แนวกำแพงสมัยนี้มีความกว้างประมาณ 70 เซนติเมตร

สภาพแนวกำแพงสมัยนี้พังทลายมากพบเฉพาะช่วงล่างของแนวกำแพงเฉพาะบริเวณฐานหน้ากระดานเรียบเท่านั้น (ภาพถ่ายที่ 54)

แนวกำแพงสมัยที่ 1 และ 2 นี้พบว่าน่าจะสร้างมาก่อนเจดีย์รายหมายเลข 4 เนื่องจากแนวของกำแพงนั้นพุ่งไปติดกับองค์เจดีย์รายหมายเลข 4

สมัยที่ 3 กำแพงวัดสมัยที่ 3 ก่อสร้างอยู่ถัดมาทางใต้ของแนวกำแพงสมัยที่ 2 ประมาณ 50 เซนติเมตร แนวกำแพงสมัยนี้มีความกว้างประมาณ 70 เซนติเมตร ใช้อิฐขนาด 33x16x4 เซนติเมตร ก่อเป็นแนวขอบทั้งสองข้าง ด้านในใช้อิฐหักเรียงจนเต็ม ฐานรากของแนวกำแพงก่ออยู่ในระดับไม่ต่างจากแนวกำแพงสมัยที่ 2

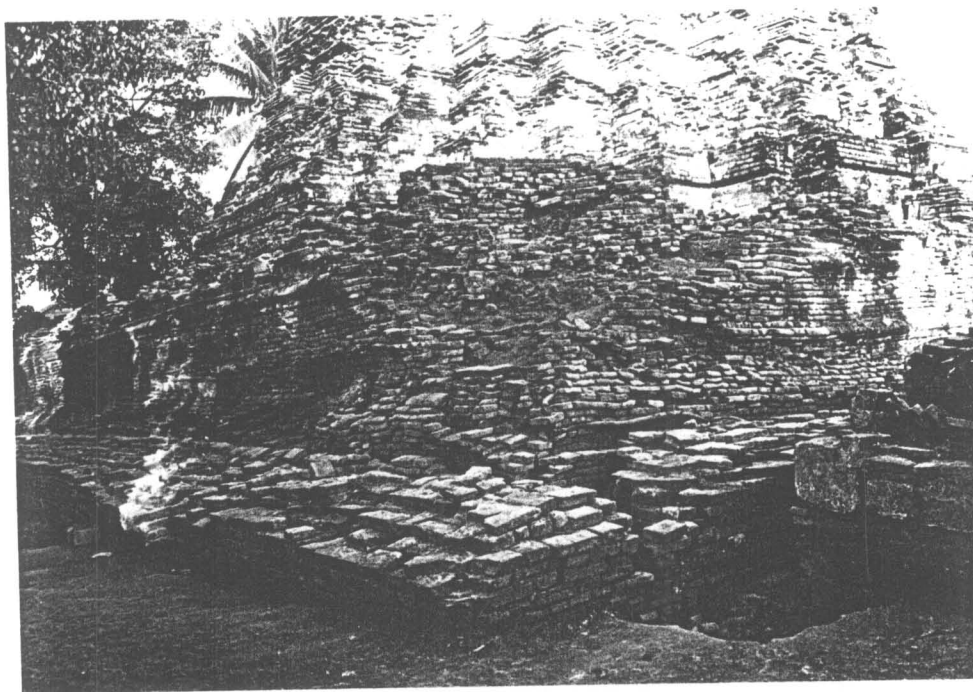
สภาพของแนวกำแพงพบว่ามีส่วบนพังทลายลงแทบทั้งหมด พบเพียงส่วนที่เป็นหน้ากระดานเรียบ อย่างไรก็ตามที่พบนี้ยังคงสภาพเป็นแนวชัดเจน (ภาพถ่ายที่ 55)

ภาพถ่ายที่ 15 สภาพหลังชุดแต่ง
เจดีย์ประธานด้านทิศ
ตะวันออก

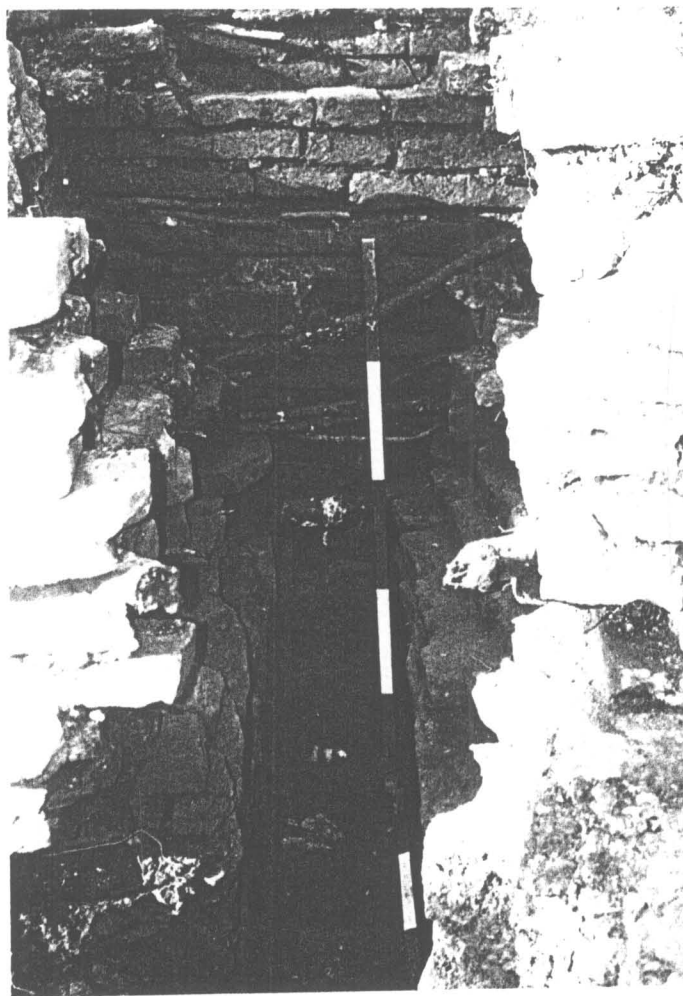
ภาพถ่ายที่ 16 สภาพหลังชุดแต่ง
เจดีย์ประธานด้านทิศ
ตะวันตกเฉียงใต้

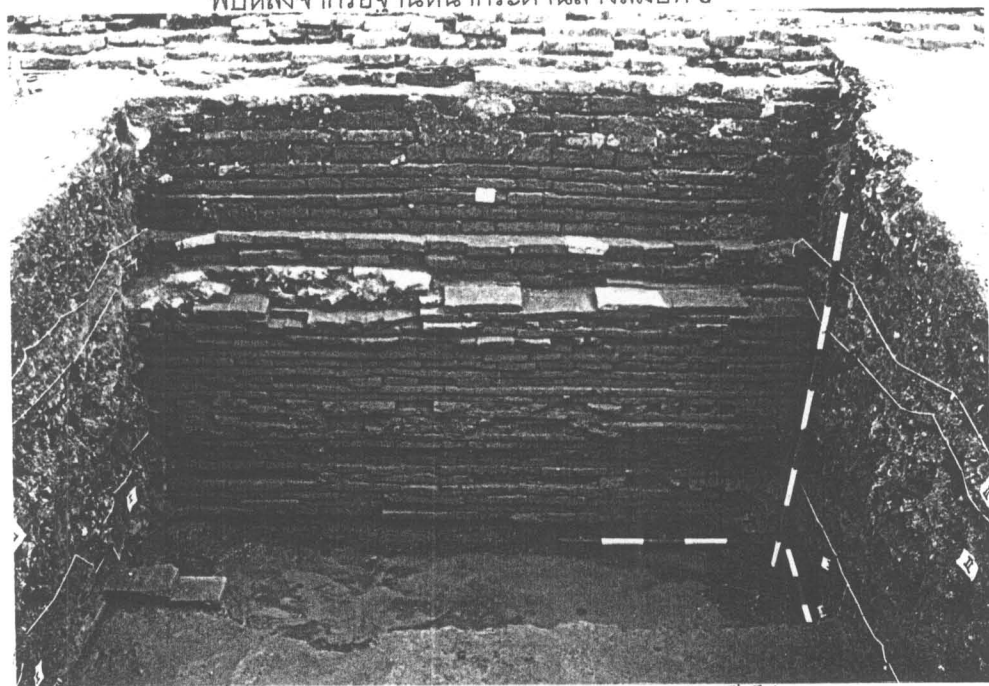
ภาพถ่ายที่ 17 ฐานประทักษิณเจดีย์ประธานมุมด้านทิศตะวันออก

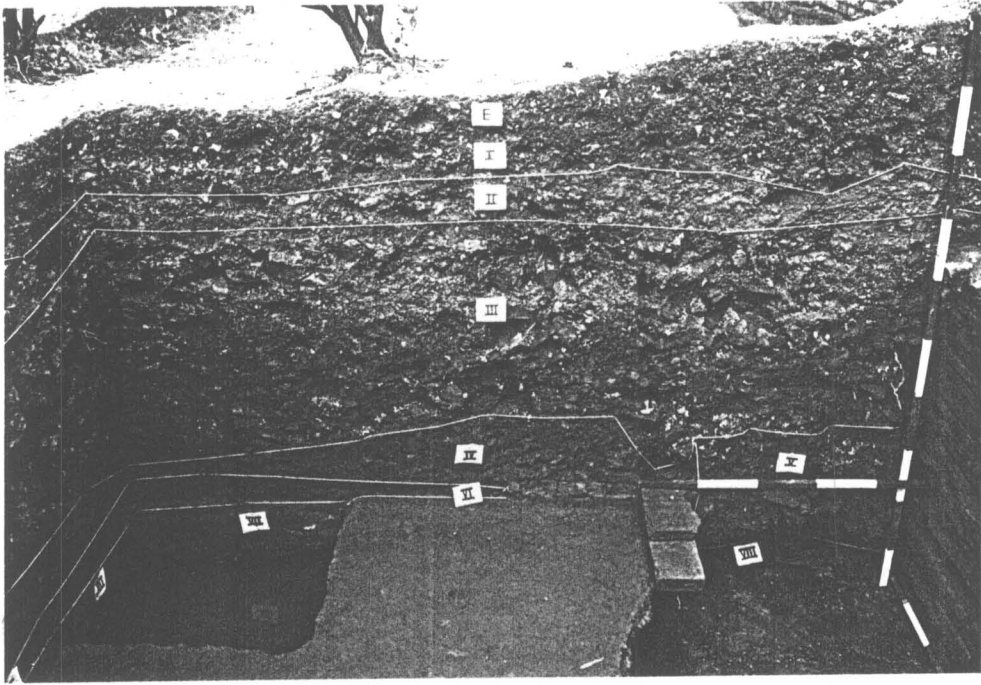
ภาพถ่ายที่ 18 พื้นปูอิฐ พบในหลุมขุดตรวจเจดีย์ประธานด้านทิศใต้
กริด S3E2

ภาพถ่ายที่ 19 สุสานเจดีย์ประธานสมัยที่ 2
พบหลังจากรื้อฐานหน้ากระดานล่างสมัยที่ 3

ภาพถ่ายที่ 20 สุสานเจดีย์ประธานพบจากหลุมขุดตรวจเจดีย์ประธาน
ด้านทิศเหนือ

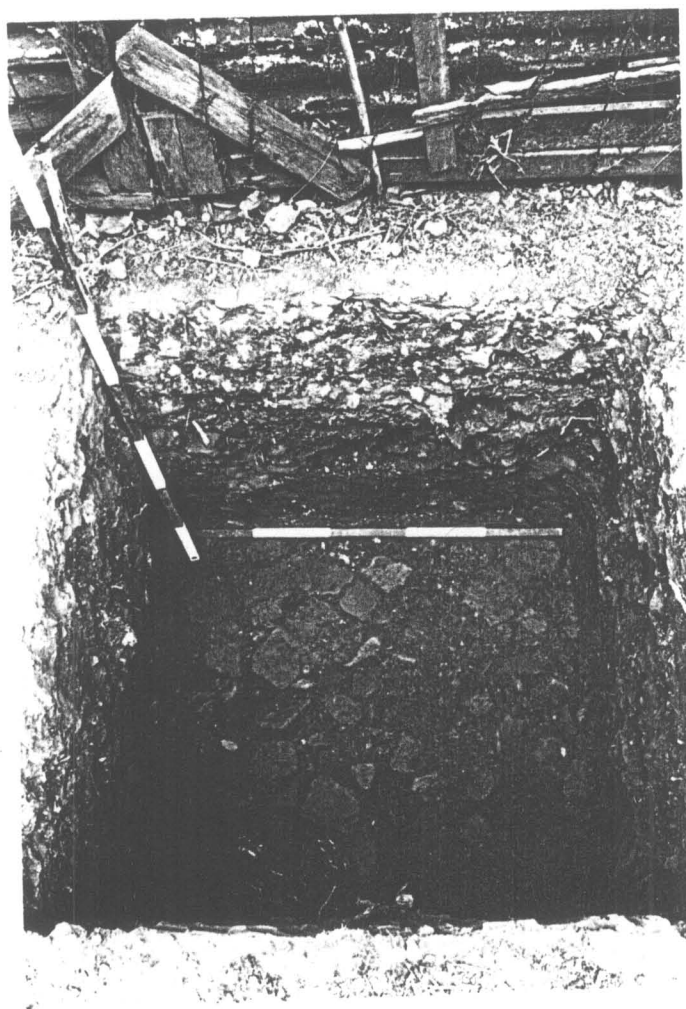
ภาพถ่ายที่ 21 ผนังหลุมขุดตรวจเจดีย์ประธาน
ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ(กริด N3W1)

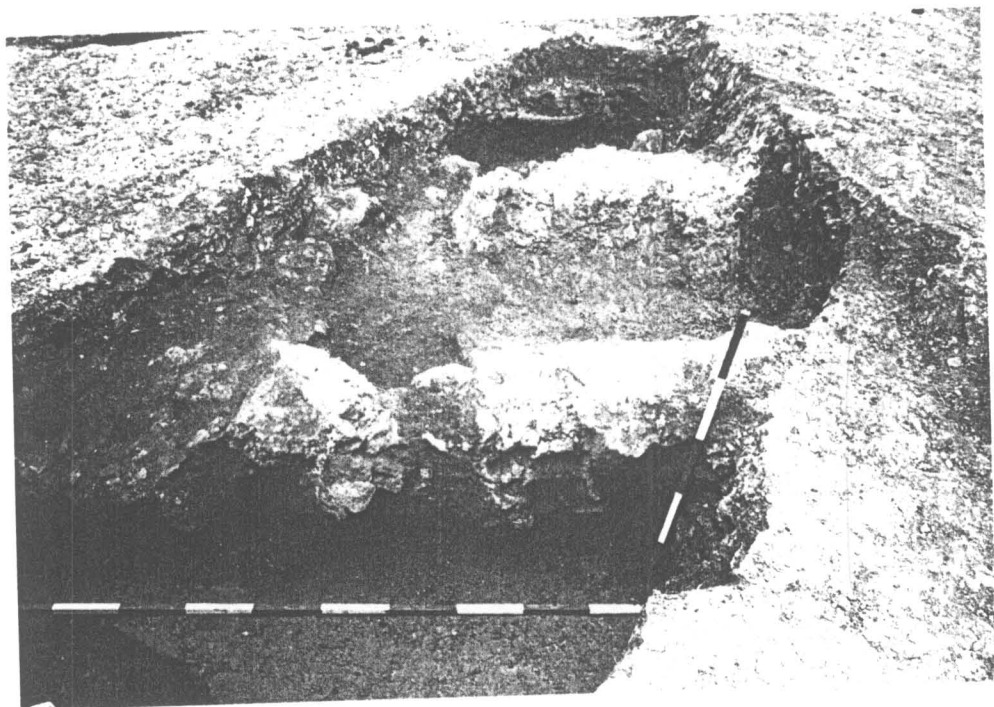
ภาพถ่ายที่ 22 หลุมขุดตรวจเจดีย์ประธาน
ด้านทิศตะวันตก(กริด S1W3)

ภาพถ่ายที่ 23 หลุมขุดตรวจฐาน
เจดีย์ประธานด้านทิศตะวันออก
เฉียงเหนือกริด N3E3

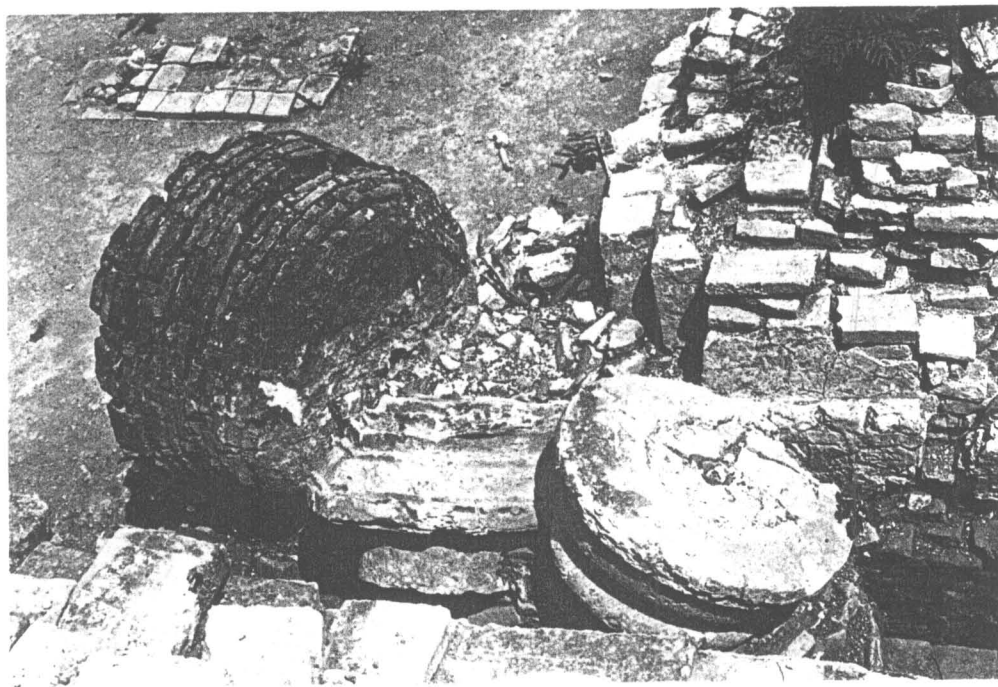
ภาพถ่ายที่ 24 หลุมขุดตรวจพื้นที่
ทางตะวันตกของเจดีย์ประธาน

ภาพถ่ายที่ 25 ชั้นฐานปล้องไฉนของเจดีย์ประธานสมัยที่ 1

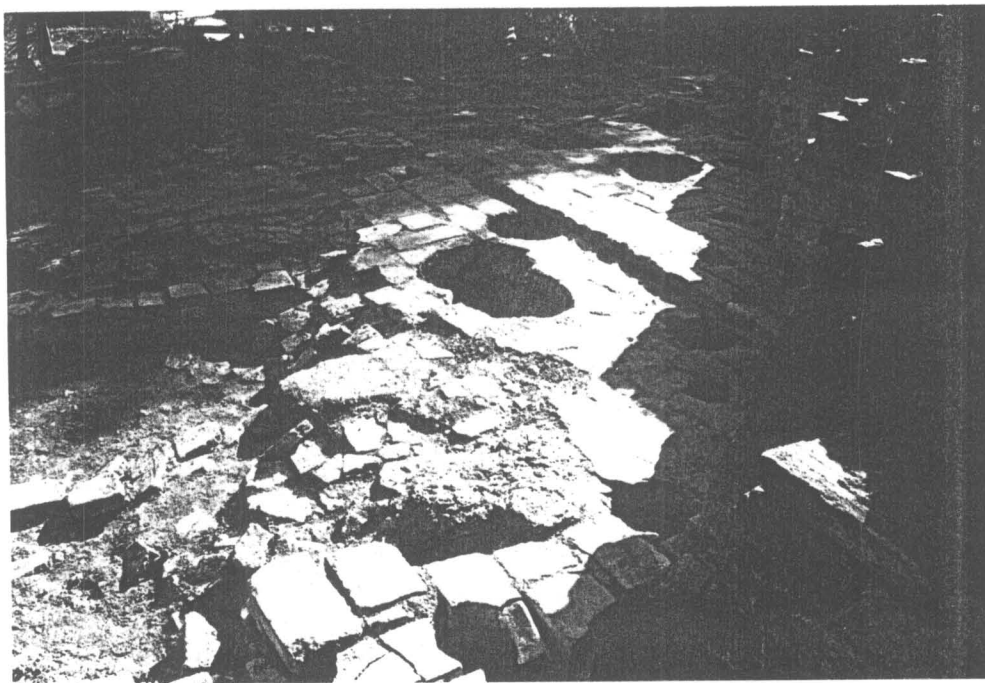
ภาพถ่ายที่ 26 เจดีย์มูมบนฐานประทักษิณด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้

ภาพถ่ายที่ 27 ชิ้นส่วนของกระซัง บัลลังก์ และปล้องไฉน สันนิษฐานว่าเป็น

ภาพถ่ายที่ 28 เจดีย์มูมบนฐานประทักษิณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
และชิ้นส่วนปล้องไฉน

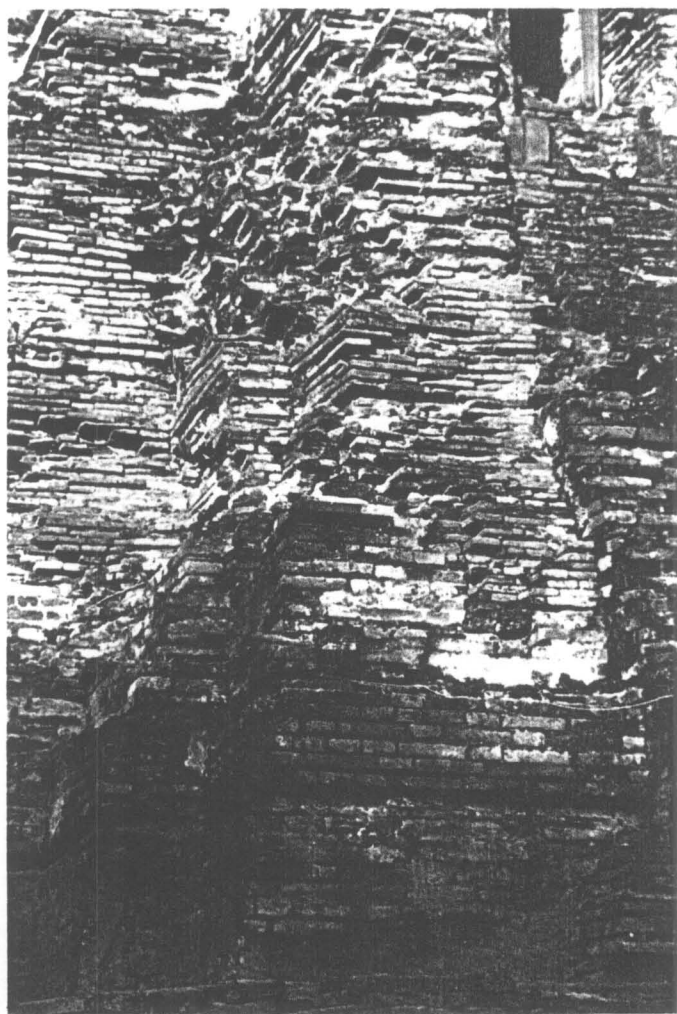
ภาพถ่ายที่ 29 หลุมเสาะและห้องคานบนลานประทักษิณ เจดีย์ประธาน

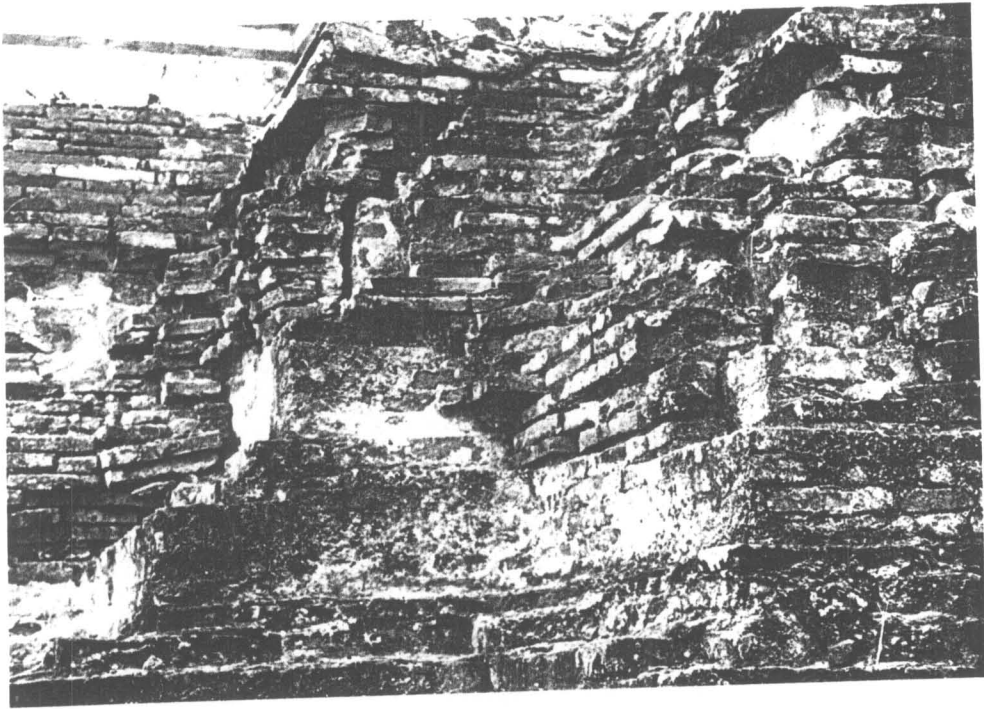
ภาพถ่ายที่ 30 แนวขอบระเบียงรอบลานประทักษิณด้านทิศใต้ เจดีย์ประธาน

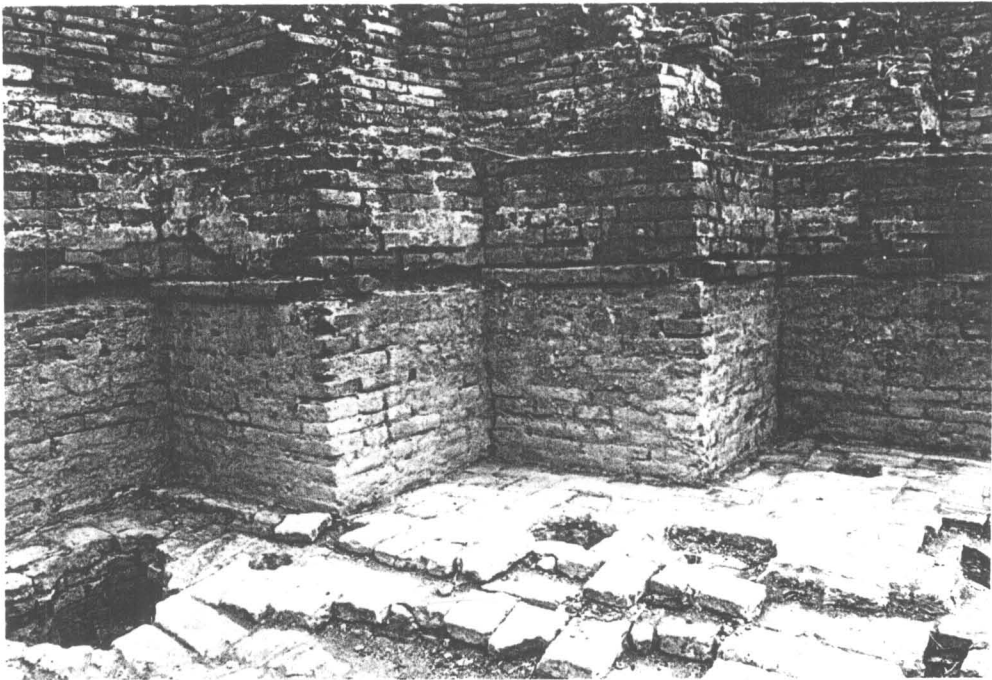
ภาพถ่ายที่ 31 แนว
บันได พบทางด้านตะวันออก
ของเจดีย์ประธาน

ภาพถ่ายที่ 32 ฐาน
เจดีย์ประธานด้านทิศ
ตะวันออกบริเวณที่มี
การก่อสร้างสมัยที่ 3
ซ้อนทับสมัยที่ 2

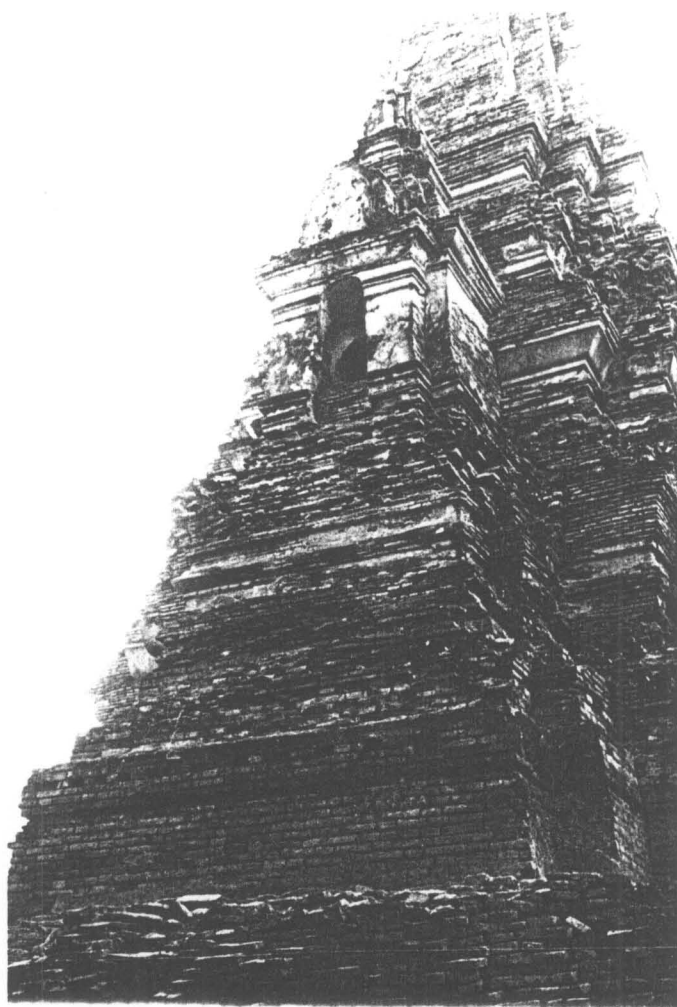
ภาพถ่ายที่ 33 ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตกบริเวณที่มี
การก่อสร้างสมัยที่ 3 ซ้อนทับสมัยที่ 2

ภาพถ่ายที่ 34 การสกัดอิฐเป็นร่องแล้วสอดอิฐและขึ้นส่วนกระเบื้อง
รอบฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 เจดีย์ประธาน

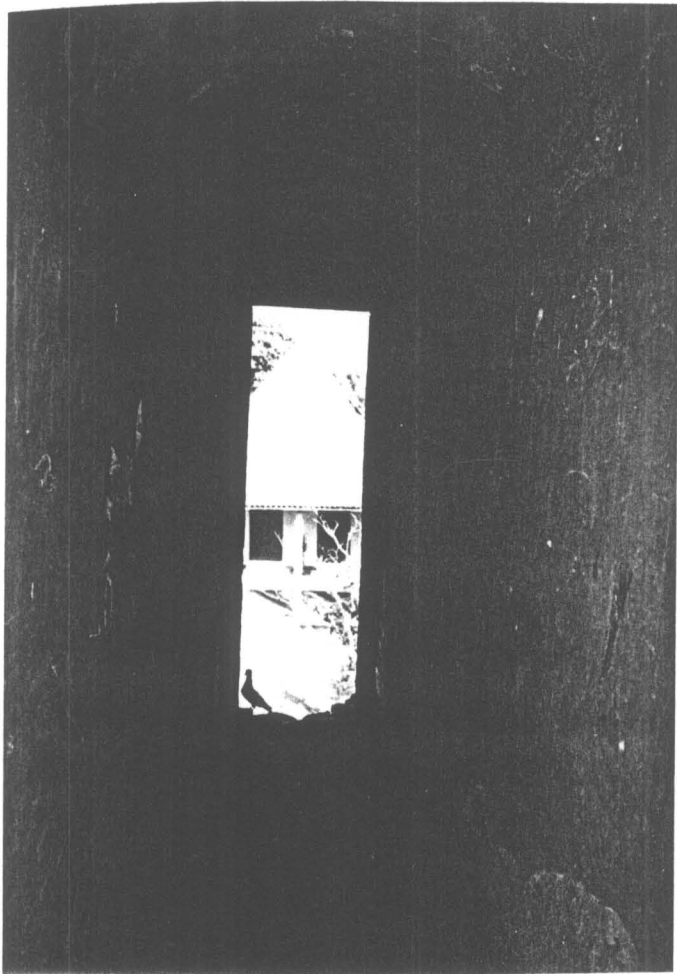
ภาพถ่ายที่ 35 การก่อ
พอกทับบริเวณมุขด้าน
ทิศใต้ แสดงให้เห็น
เทคนิคการถากบัวที่ต่าง
กันระหว่างสมัยที่ 2 และ
สมัยที่ 3

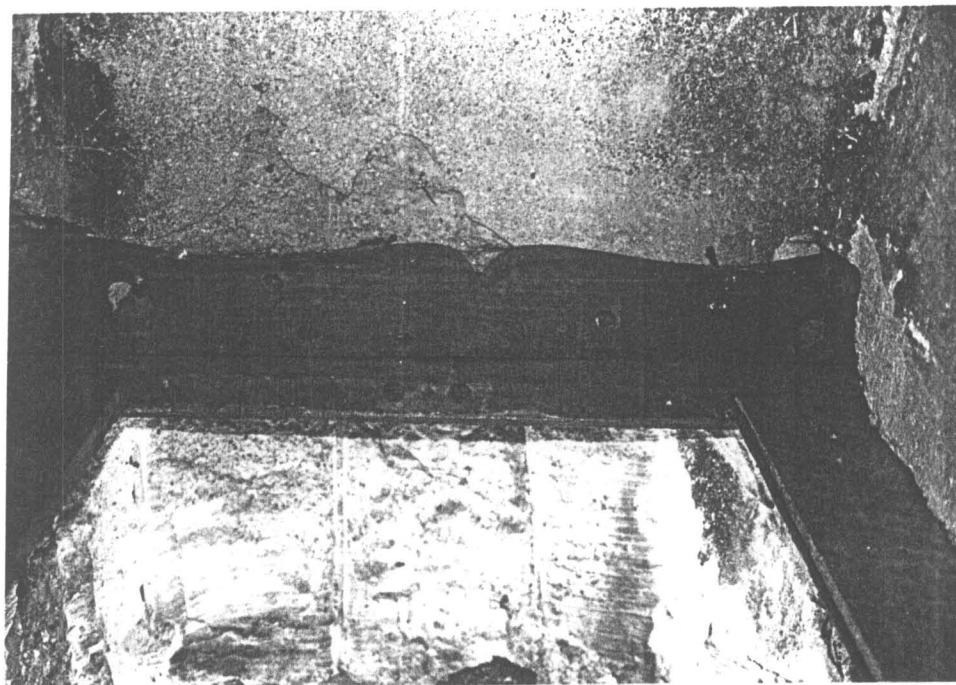
ภาพถ่ายที่ 36 มุข
ด้านทิศตะวันตก เจดีย์
ประธาน

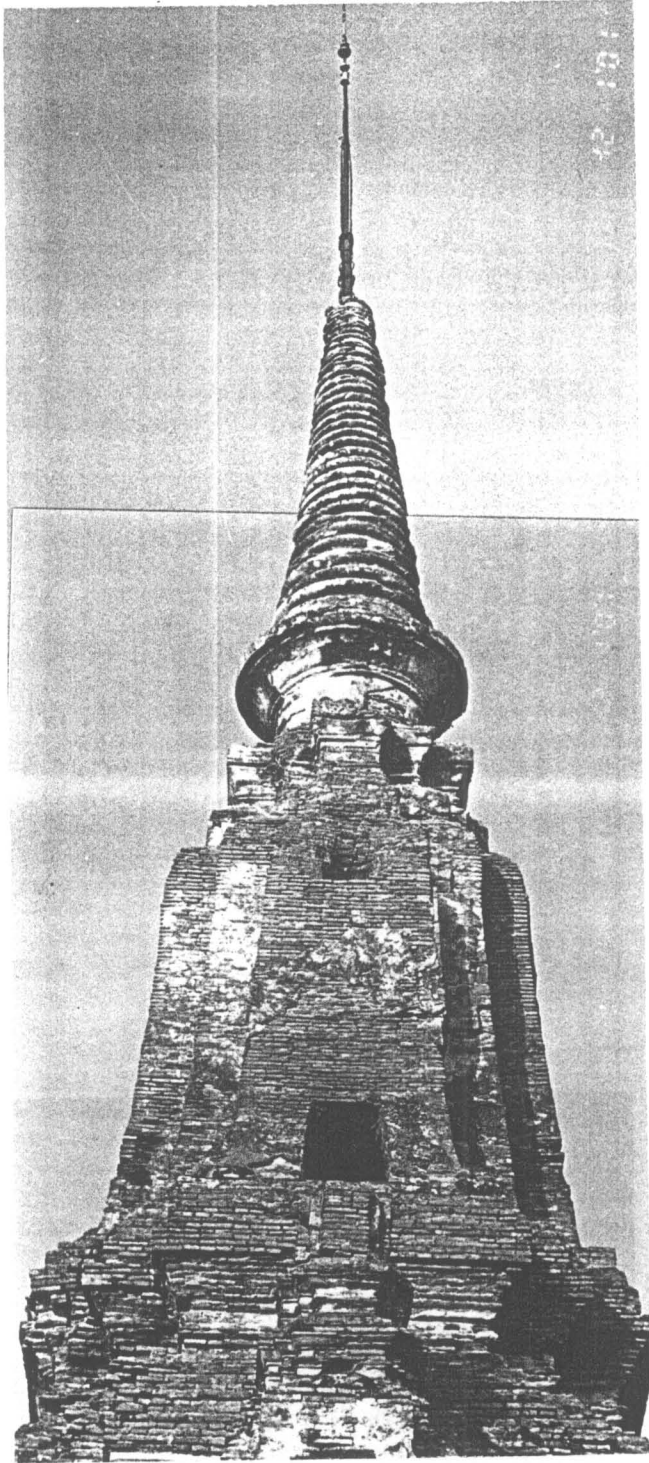
ภาพถ่ายที่ 37 मुख
ทิศตะวันออก เจดีย์
ประธาน

ภาพถ่ายที่ 38 ทาง
เดินภายในमुखทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน

ภาพถ่ายที่ 39 กรอบประตูมุขทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน

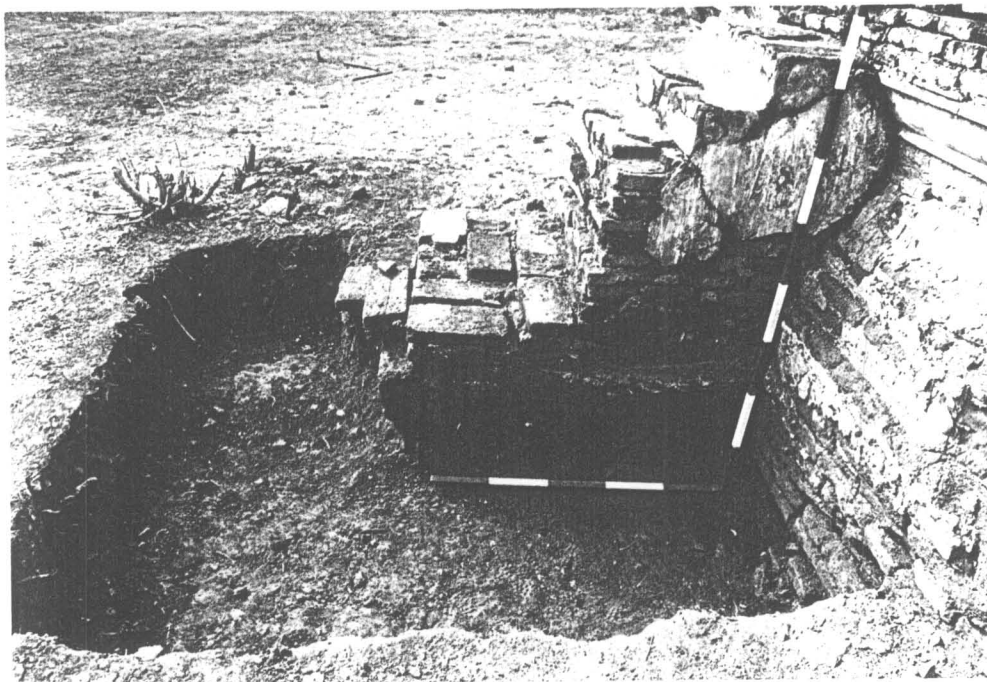
ภาพถ่ายที่ 40 องค์ระฆัง บัลลังก์ ก้านฉัตร และปล้องไฉน เจดีย์ประธาน

ภาพถ่ายที่ 41 หลุมขุดตรวจฐานรากเจดีย์หมายเลข 1

ภาพถ่ายที่ 42 เจดีย์หมายเลข 1 ด้านทิศตะวันตก

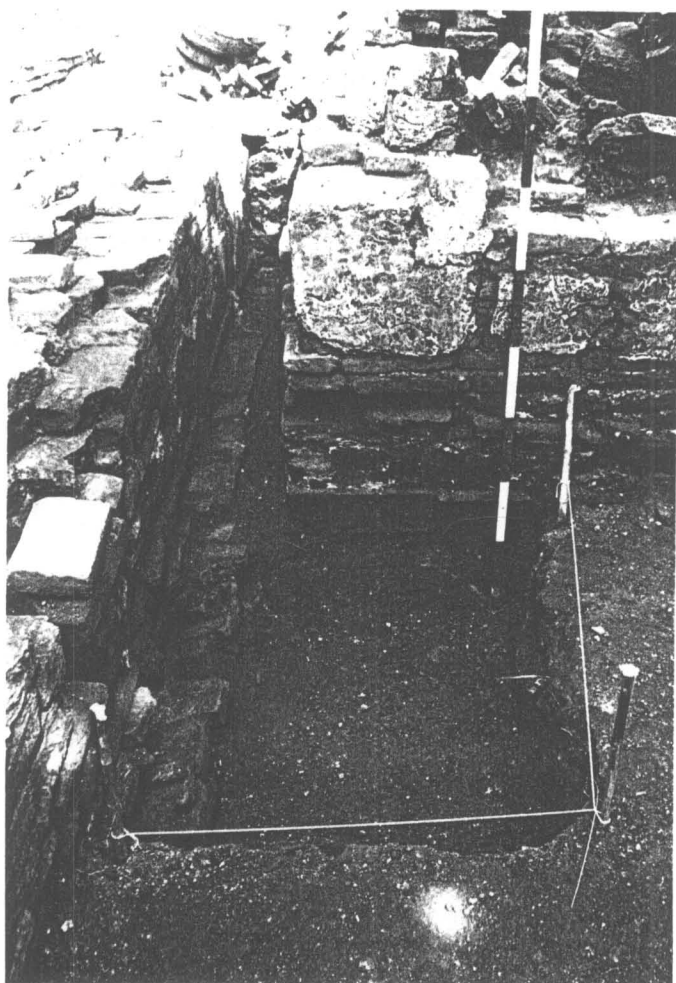
ภาพถ่ายที่ 43 หลุมขุดตรวจฐานเจดีย์หมายเลข 2

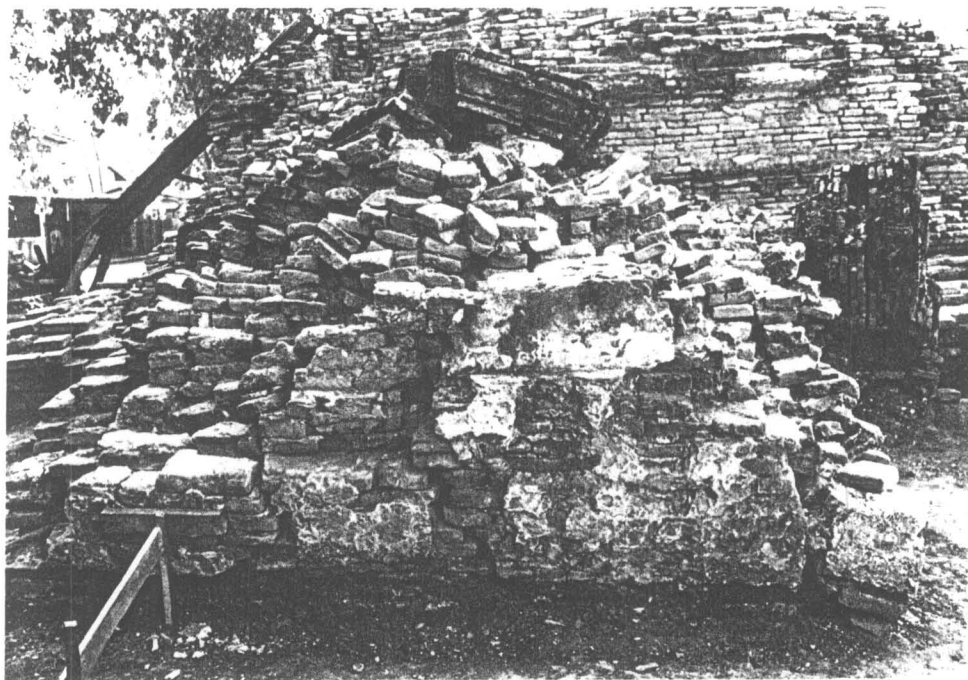
ภาพถ่ายที่ 44 เจดีย์หมายเลข 2 ด้านทิศเหนือ

ภาพถ่ายที่ 45 พื้น
ปูอิฐบนลานประทักษิณ
เจดีย์รายหมายเลข 2

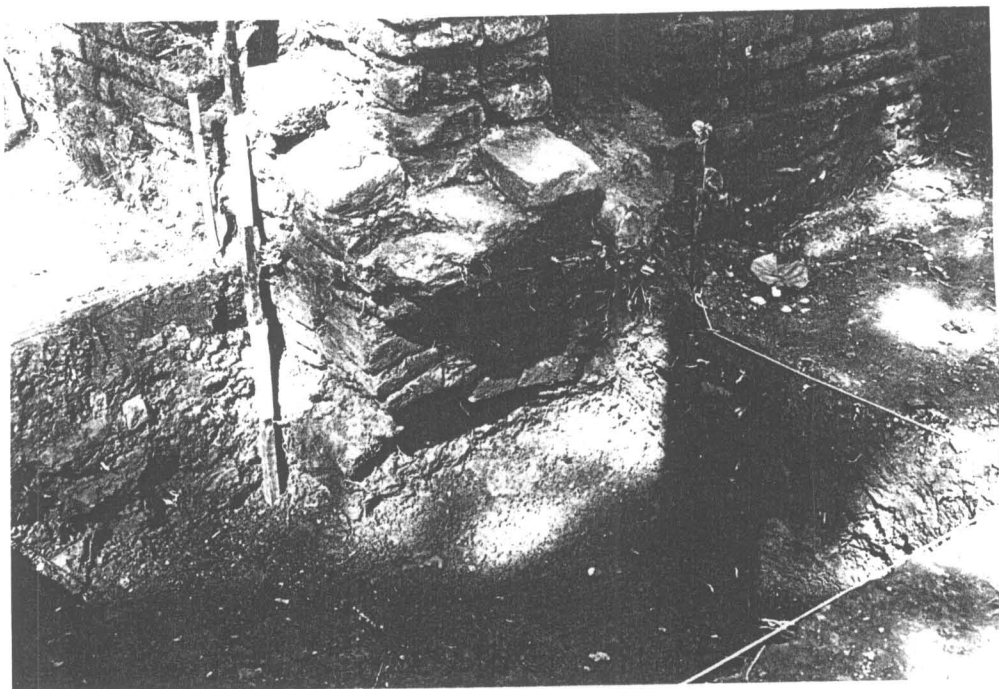
ภาพถ่ายที่ 46 หลุมขุด
ตรวจฐานเจดีย์ราย
หมายเลข 3

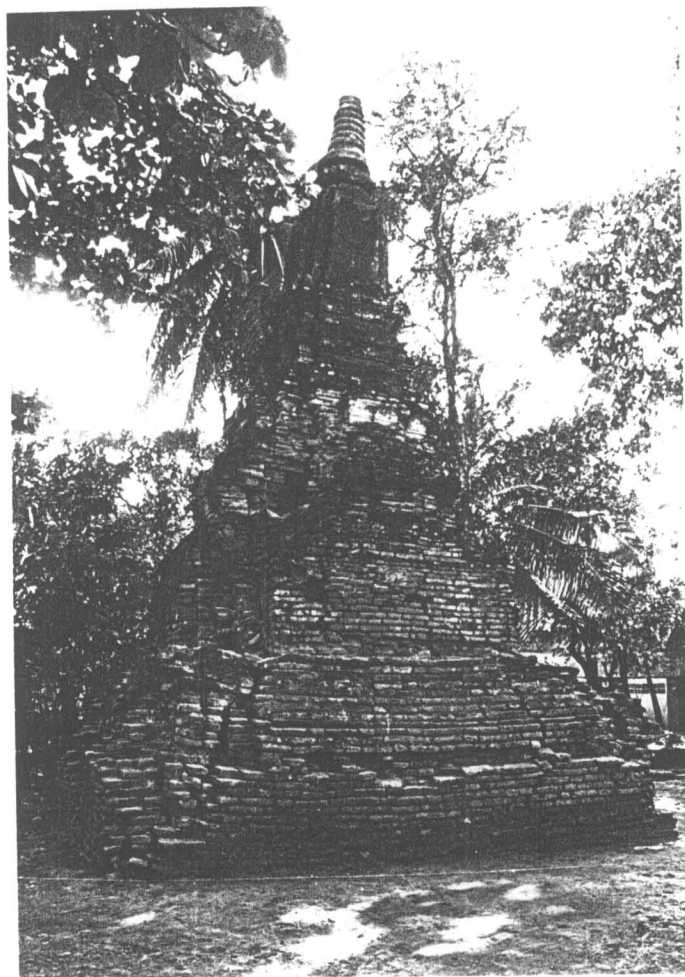
ภาพถ่ายที่ 47 เจดีย์รายหมายเลข 3 ด้านทิศตะวันออก

ภาพถ่ายที่ 48 เจดีย์รายหมายเลข 3 มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้

ภาพถ่ายที่ 49 หลุมขุดตรวจเจดีย์หมายเลข 4

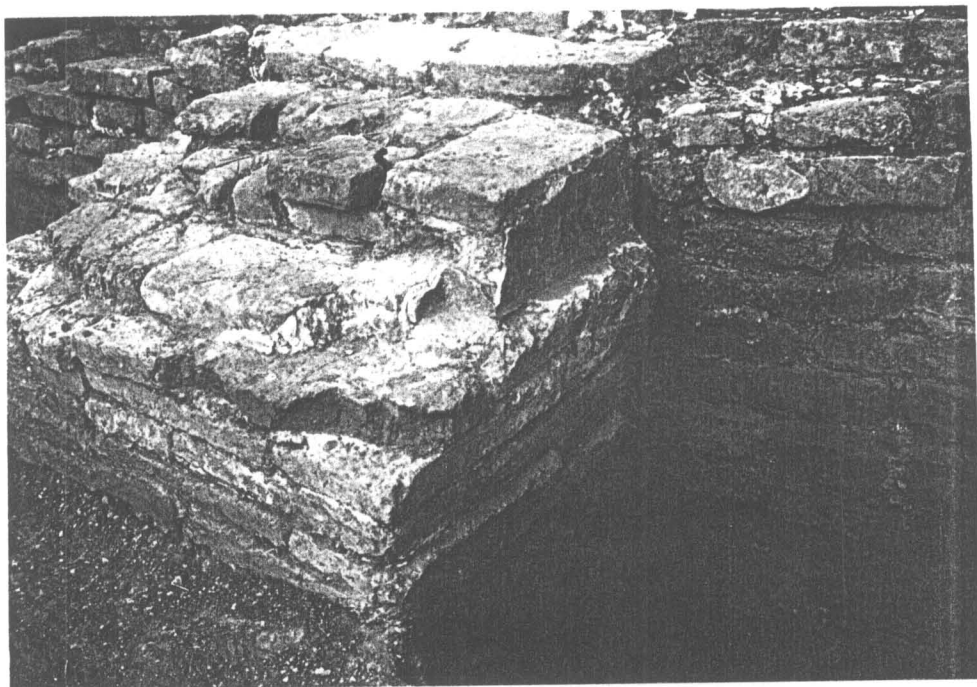
ภาพถ่ายที่ 50 เจดีย์หมายเลข 4 ด้านทิศเหนือ

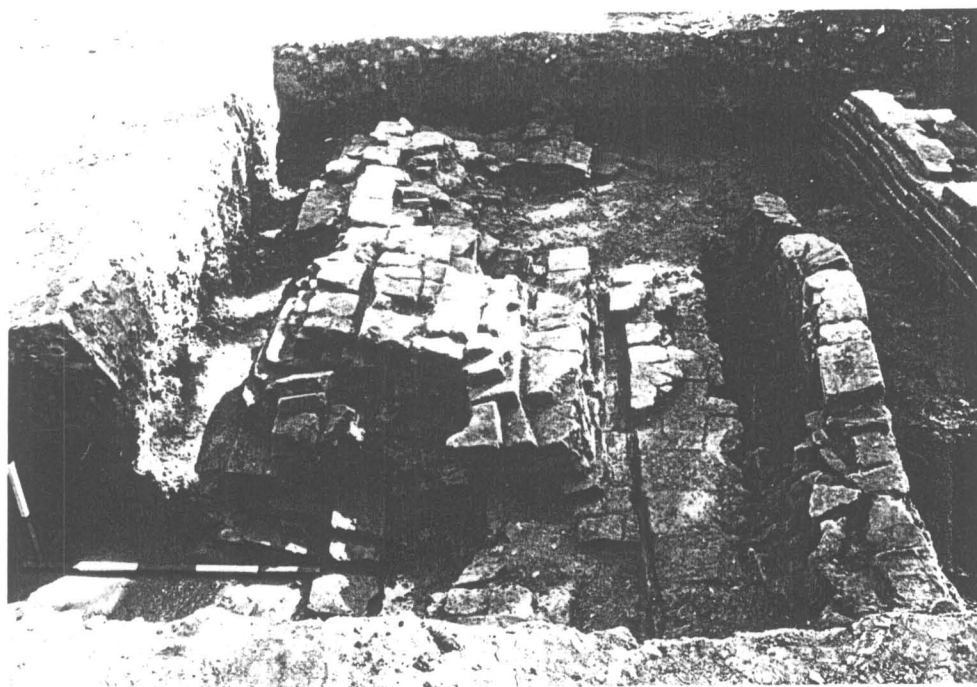
ภาพถ่ายที่ 51 หลุมขุดตรวจเจดีย์หมายเลข 5

ภาพถ่ายที่ 52 เจดีย์หมายเลข 5 ด้านทิศตะวันออก

ภาพถ่ายที่ 53 เจดีย์หมายเลข 5 มุขด้านทิศตะวันออก
บริเวณที่พบร่องรอยการทำยมุม

ภาพถ่ายที่ 54 กำแพงวัดด้านทิศใต้สมัยที่ 1 และสมัยที่ 2

ภาพถ่ายที่ 55 กำแพงวัดด้านทิศใต้สมัยที่ 3

บทที่ 3

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่ง

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน ได้พบโบราณวัตถุจำนวนหนึ่ง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

3.1 โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบสถาปัตยกรรม

3.1.1 ประเภทดินเผา

3.1.2 ประเภทปูนปั้น

3.1.3.ประเภทโลหะ

3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา

3.2.1 พระพุทธรูปบูชา

3.2.2 พระพิมพ์

3.3 โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้

3.3.1 เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากดินเผา

3.4 โบราณวัตถุประเภทอาวุธ

3.4.1 ประเภทดินเผา

3.5 โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับโลหะกรรม

3.6 ภาชนะดินเผาในประเทศ

3.6.1 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง

3.6.2 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย

3.6.3 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน

3.6.4 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาสุโขทัย

3.6.5 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์

3.7 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ

3.7.1 ภาชนะดินเผาจากประเทศจีน

3.1 โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม

โบราณวัตถุที่เป็นส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมที่พบการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน มีดังนี้

3.1.1 ประเภทดินเผา

3.1.1.1 **ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา** จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนพบชิ้นส่วนกระเบื้องดินเผาประมาณไม่มากนัก ซึ่งในพื้นที่ที่ดำเนินงานขุดแต่งไม่พบว่ามีชิ้นทับถมของกระเบื้องมุงหลังคาในปริมาณหนาแน่นเลย อันมีสาเหตุมาจากในพื้นที่ดำเนินการขุดแต่งไม่มีโบราณสถานประเภทอาคารหรือโบราณสถานที่มีการมุงหลังคา อย่างไรก็ตามก็มีการพบชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาซึ่งพังทลายและกระจายมาจากโบราณสถานซึ่งอยู่นอกเหนือพื้นที่ดำเนินการขุดแต่ง ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากอุโบสถซึ่งอยู่ทางตะวันออกของเจดีย์ประธาน

โบราณวัตถุประเภทกระเบื้องดินเผาที่พบจากการขุดแต่งในครั้งนี้ สามารถจำแนกออกตามรูปแบบได้ดังนี้ (รายละเอียดดูได้จากตารางที่ 1)

ก.กระเบื้องกาบกล้วย กระเบื้องชนิดนี้มี 2 แบบ คือตัวผู้กับตัวเมีย โดยตัวผู้จะมีลักษณะคล้ายกาบกล้วยหรือกระบอกไม้ไผ่ผ่าสองซีก มีขอเป็นทรงกรวยยาวคล้ายงาข้างสำหรับเกี่ยวกระแนงไม้ ส่วนตัวเมียมีลักษณะแบน กว้าง ยกขอบสองข้างทำขอไว้เกี่ยวกระแนงไม้เป็นปุ่มสี่เหลี่ยมเล็กๆ ใต้แผ่นกระเบื้องตอนบน

จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนกระเบื้องกาบกล้วยปริมาณไม่มาก ไม่พบกระเบื้องชิ้นที่สภาพสมบูรณ์ ความหนาโดยเฉลี่ยของกระเบื้องกาบกล้วยที่พบประมาณ 0.8-1.2 เซนติเมตร

ข.กระเบื้องดินขอ ลักษณะเป็นกระเบื้องแผ่นแบนราบปลายตัดตรง ปลายด้านหนึ่งหักงอได้ฉากสำหรับเกี่ยวกระแนงไม้

จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนกระเบื้องดินขอปริมาณไม่มาก ไม่พบชิ้นที่สภาพสมบูรณ์ ความหนาโดยเฉลี่ยของกระเบื้องดินขอที่พบประมาณ 0.8-1 เซนติเมตร

ค.กระเบื้องเกล็ดเต่า ลักษณะกระเบื้องชนิดนี้เป็นกระเบื้องแผ่นแบนราบปลายโค้งแหลมมีปุ่มเล็กๆ ใต้เกี่ยวกระแนงไม้

จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนกระเบื้องเกล็ดเต่าปริมาณไม่มาก ไม่พบชิ้นที่สภาพสมบูรณ์ ความหนาโดยเฉลี่ยของกระเบื้องเกล็ดเต่าที่พบประมาณ 0.8-1 เซนติเมตร

3.1.1.2 กระเบื้องเชิงชาย พบจำนวน 2 ชิ้น ได้แก่

ก.แบบที่ 1 ลักษณะลวดลายภายในเป็นลายดอกบัว ในกรอบเส้นเส้นตรงและเส้นโค้งที่ประกอบกันเป็นสามเหลี่ยม 2 ชั้น พบในกริด N1E3 จำนวน 1 ชิ้น มีขนาดกว้าง 12.5 เซนติเมตร สูง 14 เซนติเมตร น้ำหนัก 330 กรัม (ภาพถ่ายที่ 56 ภาพลายเส้นที่ 1)

ข.แบบที่ 2 ลักษณะลวดลายภายในเป็นลายดอกบัวในกรอบเส้นเส้นตรงและเส้นโค้งที่ประกอบกันเป็นสามเหลี่ยม 3 ชั้น พบในกริดN2E2 จำนวน 1 ชั้น กว้าง 10.2 เซนติเมตร ยาว 16 ซม. น้ำหนัก 100 กรัม (ภาพถ่ายที่ 57 ภาพลายเส้นที่ 2)

3.1.2 ประเภทปูนปั้น

3.1.2.1 ชิ้นส่วนชุดฐานบัว จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนของฐานบัวซึ่งเป็นส่วนประกอบของเจดีย์หักพังอยู่บริเวณด้านบนของทรางเจดีย์รายหมายเลข 3 จำนวน 1 ชิ้น และพบอยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธานอีก 1 ชิ้น ดังมีรายละเอียดดังนี้

ชิ้นที่ 1 พบบริเวณด้านบนทรางเจดีย์รายหมายเลข 3 เป็นส่วนบัวและท้องไม้ บริเวณบัวไม่มีการตกแต่งลวดลาย ขนาดกว้าง 1.05 เมตร สูง(เท่าที่คงเหลือสภาพ)ประมาณ 35-40 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 58)

ชิ้นที่ 2 พบบริเวณด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน(กริด S4W1) ลักษณะเป็นฐานแปดเหลี่ยมสภาพหักพังมากแล้วชิ้นเป็นชิ้นบัว เส้นลวด และส่วนท้องไม้เรียบ ขนาดของช่วงท้องไม้วัดความเท่าที่คงเหลือสภาพวัดความสูงได้ 50 เซนติเมตร กว้าง 26 เซนติเมตร ความกว้างของเส้นลวด 3 เซนติเมตร ด้านในพบว่ามีชิ้นส่วนของฐานบัวอยู่ด้านในอีกหนึ่งชิ้นแสดงให้เห็นถึงการพอกทับ สภาพของชิ้นส่วนฐานบัวด้านในพังทลายมากคงเหลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ภาพถ่ายที่ 59)

3.1.2.2 องค์ระฆังของเจดีย์ทรงกลม พบอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน โดยหักพังอยู่ระหว่างเจดีย์ประธานและเจดีย์รายหมายเลข 3 องค์ระฆังชิ้นนี้เป็นชิ้นส่วนที่หักพังลงมาจากเจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยมซึ่งเป็นเจดีย์ประจำมุมที่ประดับอยู่บนฐานประทักษิณของเจดีย์ประธานวัดความสูงได้ 70 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.20 เมตร (ภาพถ่ายที่ 27)

3.1.2.3 บัลลังก์ พบอยู่บริเวณเดียวกับองค์ระฆังของเจดีย์ทรงกลมที่พบอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน(ข้อ 3.1.2.2) มีลักษณะเป็นชุดบัวคว่ำแปดเหลี่ยม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 80 เซนติเมตร สูง 35 เซนติเมตร พบว่าเป็นส่วนที่หักมาจากส่วนบนขององค์ระฆังกลมนี่ (ภาพถ่ายที่ 27)

3.1.2.4 ชิ้นส่วนปล้องไฉน ปล้องไฉนเป็นชิ้นส่วนบริเวณยอดของเจดีย์ มีลักษณะเป็นวงแหวนเรียงซ้อนลดหลั่นกันขึ้นรองรับส่วนปลียอดของเจดีย์ จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน พบชิ้นส่วนปล้องไฉนหักพังตกหล่นอยู่จำนวน 3 ชิ้น มีรายละเอียดดังนี้

ชิ้นที่ 1 พบบริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน บนระดับพื้นใช้งานสมัยที่ 1 วัดความยาวของปล้องไฉนที่พบได้ 3 เมตร และวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ 3 เมตร วัดความหนาของวงแหวนแต่ละวงได้ประมาณ 10 เซนติเมตร(ภาพถ่ายที่ 25)

ชั้นที่2 พบบนฐานประทักษิณของเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ปล้องไฉนชั้นนี้เป็นชั้นส่วนที่หักพังลงมาจากเจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยมซึ่งเป็นเจดีย์ประจำมุมที่ประดับอยู่บนฐานประทักษิณของเจดีย์ประธาน วัดความยาวได้ 70 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 50 เซนติเมตร วัดความหนาของวงแหวนแต่ละวงได้ประมาณ 10 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 28)

ชั้นที่ 3 พบอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน โดยหล่นทับอยู่บนเจดีย์รายหมายเลข 3 ปล้องไฉนชั้นนี้เป็นชั้นส่วนที่หักพังลงมาจากเจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยมซึ่งเป็นเจดีย์ประจำมุมตะวันออกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน วัดความยาวได้ 45 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 80 เซนติเมตร วัดความหนาของวงแหวนแต่ละวงได้ประมาณ 10 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 27)

3.1.2.5 ชั้นส่วนบัวกลุ่ม(หรือบัวกลุ่ม)

บัวกลุ่มที่พบมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ยังคงมีปูนฉาบตกแต่งลวดลายเป็นรูปกลีบบัว ทรงคล้ายดอกบัวกึ่งหุบกึ่งบาน บัวกลุ่มหรือบัวกลุ่มนี้ทำไว้รองรับทรงระฆัง(สันติ เล็กสุขุม;2535:45)วัดขนาดของชั้นส่วนบัวกลุ่มชั้นนี้ได้ กว้าง 76 เซนติเมตร สูงประมาณ 45 เซนติเมตร พบบริเวณด้านบนทวารกเจดีย์รายหมายเลข3 (ภาพถ่ายที่ 58)

รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม มีความเห็นว่าเจดีย์ที่มีบัวกลุ่มหรือบัวกลุ่มเป็นองค์ประกอบสร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 ในศิลปะอยุธยา โดยได้รับความนิยมนำเอามาในสมัยรัตนโกสินทร์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป คือ แทนที่จะทำบัวกลุ่มหรือบัวกลุ่มรูปกลมกลับทำเป็นเหลี่ยมมีย่อมุม (สันติ เล็กสุขุม;2535:46)

3.1.2.6 ชั้นส่วนบัวกลุ่ม(หรือกลุ่มเกา)

พบชั้นส่วนบัวกลุ่มเกาหักพังอยู่บริเวณเจดีย์รายหมายเลข 3 จำนวน 2 ชั้น (ภาพถ่ายที่ 60)

ลักษณะเป็นชั้นส่วนปูนฉาบรูปบัวกลุ่มหรือบัวกลุ่ม มีผังเป็นรูปวงกลม เซนติเมตร วัดขนาดของชั้นส่วนเท่าที่คงเหลือสภาพได้ กว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 60 เซนติเมตร

รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม มีความเห็นว่าส่วนบัวกลุ่มเกานี้จะทำตั้งซ้อนกันขึ้นไปเป็นเกา มีตำแหน่งที่ส่วนบนของเจดีย์โดยแทนที่ปล้องไฉน และอาจมีต้นเค้ามาจากที่เคยทำทรงระฆังเล็กๆ หรือทรงกลุ่ม ตั้งซ้อนบนทรงระฆังไปใหญ่ของเจดีย์แบบล้านนาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 19 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย เช่นเจดีย์เชียงยัน ซึ่งเป็นทรงปราสาทในวัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และหลังจากนั้นในกลางพุทธศตวรรษที่ 19 เจดีย์ทรงปราสาทวัดป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่กรุงศรีอยุธยาคราวครั้งแรกพุทธศตวรรษที่ 20 ลักษณะที่คล้ายบัวกลุ่มหรือบัว
กลุ่มเถาดูชัดเจนยิ่งขึ้น ดังที่ยอดเจดีย์รายทรงปราสาทบนลานด้านเหนือของปรางค์ประธานวัด
มหาธาตุ อยุธยา เจดีย์องค์นี้ไม่มีการประดับกลีบบัวรอบทรงกลุ่ม จึงมีผู้เรียกลักษณะนี้ว่า
มาลัยเถา

เจดีย์ที่มีบัวกลุ่มหรือบัวกลุ่มรองรับทรงระฆัง มีระเบียบที่ทำบัวกลุ่มเถาหรือบัว
กลุ่มเถาแทนปล้องโถงในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และนิยมกันมาจนถึงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ เช่นพระมหาเจดีย์ 2 องค์ที่พระองค์โปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้นในวัดพระเชตุพนฯ(วัด
โพธิ์) ทั้งนี้รวมทั้งบรรดาเจดีย์รายภายในวัดนั้นด้วย ซึ่งล้วนเป็นเจดีย์ย่อมุม (สันติ เล็ก
สุขุม;2535:46-47)

3.1.3 ประเภทเหล็ก

3.1.3.1 ตะปู จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนพบโบราณวัตถุประเภท
ตะปูเหล็กจำนวนเพียง 2 ตัวเท่านั้น โดยพบในกริด S1E3 จำนวน 1 ตัว วัดความยาวได้ 4.5
เซนติเมตร และพบในกริด S3E3 พบจำนวน 1 ตัว วัดความยาวได้ 5 เซนติเมตร ซึ่งตะปูเหล่านี้ใช้
สำหรับช่วยในการยึดติดส่วนของเครื่องไม้

3.1.4 โลหะผสม

3.1.4.1 ตะปูสังฆวานร มีหน้าที่ช่วยในการยึดปูนฉาบกับโบราณสถาน จาก
การขุดแต่งพบตะปูสังฆวานรจำนวน 3 ตัว โดยทั้งหมดพบในกริด S3E1 บนฐานประทักษิณเจดีย์
ประธาน วัดความยาวได้ประมาณ 4 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 61)

3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา

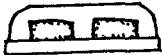
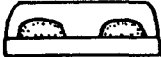
3.2.1 พระพุทธรูปบูชา จากการขุดแต่งได้พบพระพุทธรูปบูชาจำนวนมาก
บริเวณฐานประทักษิณของเจดีย์ประธานซีกด้านเหนือและพื้นที่ติดฐานเจดีย์ประธานด้านทิศ
ตะวันออก ซึ่งพื้นที่บริเวณดังกล่าวจะพบพระพุทธรูปบูชามากกว่าบริเวณอื่น พระพุทธรูปบูชาที่
พบสามารถจำแนกออกตามวัสดุและรูปแบบได้ดังนี้

3.2.1.1 พระพุทธรูปสำริด เป็นพระพุทธรูปที่พบจำนวนมากที่สุด พบทั้งที่มี
สภาพสมบูรณ์และชำรุด พระพุทธรูปที่พบจะเป็นพระพุทธรูปนั่งแสดงปางสมาธิเสียเป็นส่วนใหญ่
พบที่แสดงปางมารวิชัยเพียง 3 องค์ และพบชิ้นส่วนพระพุทธรูปยืนจำนวน 5 ชิ้น โดยสามารถ
ระบุได้ว่าเป็นปางห้ามญาติจำนวน 2 ชิ้น (สภาพเต็มองค์ 1 องค์) (ดูรายละเอียดจากตารางที่ 2)
พระพุทธรูปที่พบสามารถจำแนกรูปแบบเศียรและฐานพระพุทธรูปได้ดังนี้

ตารางแสดงรูปแบบเศียรพระพุทธรูปสำริด

แบบที่	รายละเอียด	ภาพประกอบ
1	สวมชฎาทรงเทริด พระเกตุมาลาเป็นรูปดอกบัวตูมค่อนข้างสูง พระกรรณยาว พระพักตร์ค่อนข้างยาว พระเนตรเหล็บบลงต่ำ พระโอษฐ์หนา	
2	ไม่สวมศิราภรณ์ มีเม็ดพระศกกลม อุษณีย์และเกตุมาลาเป็นรูปดอกบัวตูม พระพักตร์กลม พระกรรณยาว พระเนตรเหล็บบต่ำ	
3	สวมชฎาทรงเทริด พระเกตุมาลาเป็นรูปดอกบัวตูมแต่มีขนาดเล็กกว่าแบบที่ 1 อย่างชัดเจน พระพักตร์กว้าง พระกรรณยาว พระเนตรเหล็บบลงต่ำ พระโอษฐ์แหลม	

ตารางแสดงรูปแบบฐานพระพุทธรูป

แบบที่	รายละเอียด	ภาพประกอบ
1	ฐานหน้ากระดานเจาะสามเหลี่ยม 2 ช่องทั้งสองด้าน มีขอบฐานด้านล่าง	
2	ฐานหน้ากระดานเรียบ มีขอบฐานด้านล่าง	
3	ฐานหน้ากระดานเรียบ ช่วงกลางเว้าขึ้น มีขอบ ฐานด้านล่าง	
4	ฐานทรงกลม มีฐานบัวหงายรองรับองค์พระ มีขอบ ฐานด้านล่าง	
5	ฐานหน้ากระดานเจาะสี่เหลี่ยม 2 ช่องทั้งสองด้าน มีขอบฐานด้านล่าง	
6	ฐานหน้ากระดาน เจาะรูปครึ่งวงกลม 2 ช่อง ทั้ง 2 ด้านมีขอบฐานด้าน	

จากการขุดแต่งครั้งนี้พบพระพุทธรูปสำริดเป็นจำนวนมาก โดยพบพระพุทธรูปสำริดเต็มองค์จำนวน 33 องค์ รวมทั้งชิ้นส่วนที่ชำรุดอีกเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้เป็นพระพุทธรูปสำริดเต็มองค์ที่พบรวมกันอยู่เป็นกองบริเวณพื้นที่ระหว่างเจดีย์ประธานและเจดีย์รายหมายเลข 3 (กริด S2E2) เป็นพระพุทธรูปสำริดเต็มองค์จำนวน 23 องค์ และพระพุทธรูปสำริดที่เศียรหักหายอีก 1 องค์ จากพระพุทธรูปสำริดเต็มองค์ที่พบทั้งหมดสามารถจำแนกออกตามรูปแบบที่พบได้ดังนี้

ก.พระพุทธรูปปางสมาธิ ฐานแบบที่ 1 เศียรแบบที่ 1 ขัดสมาธิราบ พบทั้งหมด 26 องค์ ขนาดเศียรกว้าง 2-3 เซนติเมตร โหล่กว้าง 2.8-5 เซนติเมตร ฐานกว้าง 4-8.5 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 62 ภาพลายเส้นที่ 3)

ข.พระพุทธรูปปางสมาธิ ฐานแบบที่ 1 เศียรแบบที่ 1 ขัดสมาธิราบ ทรงเครื่องน้อย พบจำนวน 2 องค์ เศียรกว้าง 2.5-3 เซนติเมตร โหล่กว้าง 4.3 เซนติเมตร ฐานกว้าง 7 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 63 ภาพลายเส้นที่ 4)

ค.พระพุทธรูปปางสมาธิ ฐานแบบที่ 6 เศียรแบบที่ 2 พบจำนวน 1 องค์ เศียรกว้าง 2 เซนติเมตร โหล่กว้าง 3.5 เซนติเมตร ฐานกว้าง 6 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 64 ภาพลายเส้นที่ 5)

ง.พระพุทธรูปปางสมาธิ ฐานแบบที่ 5 เศียรแบบที่ 3 พบจำนวน 1 องค์ เศียรกว้าง 2 เซนติเมตร โหล่กว้าง 3.5 เซนติเมตร ฐานกว้าง 6.2 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 65 ภาพลายเส้นที่ 6)

จ.พระพุทธรูปปางสมาธิ ฐานแบบที่ 2 เศียรแบบที่ 2 พบจำนวน 1 องค์ เศียรกว้าง 2 เซนติเมตร โหล่กว้าง 3.3 เซนติเมตร ฐานกว้าง 5.5 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 66 ภาพลายเส้นที่ 7)

ฉ.พระพุทธรูปปางมารวิชัย ฐานแบบที่ 2 เศียรแบบที่ 2 ขัดสมาธิราบ ครองจีวรห่มเฉียง ปลายสังฆาฏิตัดตรง พบจำนวน 1 องค์ เศียรกว้าง 2 เซนติเมตร โหล่กว้าง 3.5 เซนติเมตร ฐานกว้าง 6 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 67 ภาพลายเส้นที่ 8)

ช.พระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ เศียรแบบที่ 1 พบจำนวน 1 องค์ สูง 19 เซนติเมตร โหล่กว้าง 4.5 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 68 ภาพลายเส้นที่ 9)

นอกจากพระพุทธรูปสำริดเต็มองค์ที่ได้กล่าวไปแล้วยังพบชิ้นส่วนพระพุทธรูปอีกจำนวนมาก ดังได้แสดงไว้ในตารางที่ 2

3.2.1.2 พระพุทธรูปดินเผา จากการขุดแต่งพบพระพุทธรูปดินเผาจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก.แกนดินเผาพระพุทธรูป พบในกริด N1E4 จำนวน 1 ชิ้น โดนพบแต่ชิ้นส่วนแกนดินเผาภายใน โลหะที่หุ้มภายนอกหลุดหายไปหมด ลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยฐานสูง ปรากฏลายที่เกิดจากการบุเป็นลายกลีบบัว ส่วนเศียรหักหาย (ภาพถ่ายเส้นที่ 10)

และพบในกริด N2W2 จำนวน 1 ชิ้น พบเฉพาะส่วนฐานเท่านั้น

ข.เม็ดพระศกดินเผา ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3.8-4 เซนติเมตร พบในกริด S1E4 จำนวน 1 ชิ้น และกริด N1E3 จำนวน 1 ชิ้น

ค.ชิ้นส่วนฐานพระพุทธรูปดินเผา จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนดินเผาสันนิษฐานว่าเป็นฐานพระพุทธรูปจำนวน 2 ชิ้น พบในกริด N1E3 จำนวน 1 ชิ้น มีการประดับด้วยลายกลีบบัว พบในกริด N2E4 จำนวน 1 ชิ้น ส่วนฐานทำเป็นลักษณะคล้ายแข้งสิงห์ ด้านบนทำเป็นบัวหงาย

ง.ชิ้นส่วนขาพระพุทธรูปดินเผา เป็นส่วนขาของพระพุทธรูปยืน พบในกริด S2E4 จำนวน 1 ชิ้น

3.2.2 พระพิมพ์

3.2.2.1 พระพิมพ์เนื้อชิน (ภาพถ่ายที่ 69,70) จากการขุดแต่งพบพระพุทธรูปประเภทนี้จำนวน 3 ชิ้น จำแนกได้เป็น 2แบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

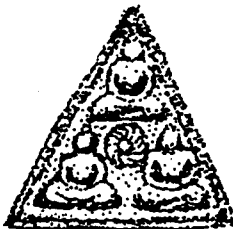
ตารางแสดงรายละเอียดพระพิมพ์เนื้อชิน

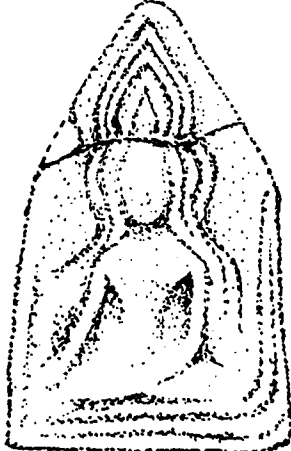
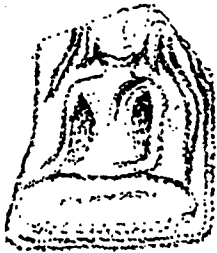
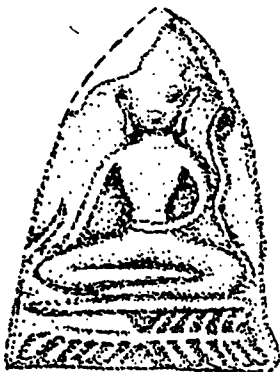
รูปแบบ	รายละเอียด	ภาพประกอบ	กริด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
แบบที่ 1	ปางมารวิชัย พบเต็มองค์ แต่ชำรุดถูกกดทับจนบ๊ี้แบนเห็นรายละเอียดไม่ชัดเจน ขนาดสูง 3.2 เซนติเมตร ฐานกว้าง 2.3 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 69)		N1E3	2	10	SF#17-18
แบบที่ 2	ปางสมาธิ ครองจีวรห่มเฉียงหลายสังฆวิถัดตรง ฐานเป็นรูปดอกบัว ขนาดสูง 4.5 เซนติเมตร ใหล่กว้าง 1.5 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 70)		S4W2	1	20	สมบูรณ์ SF#46

3.2.2.1 พระพิมพ์ดินเผา จากการขุดแต่งได้พระพิมพ์ดินเผาจำนวนค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่มีสภาพชำรุด โดยพบมากบริเวณเจดีย์รายหมายเลข 2(กริด N1E3) นอกจากนี้ยัง

พบในบริเวณอื่นแต่ไม่มากนัก สามารถจำแนกพระพิมพ์ดินเผาที่พบตามรูปแบบได้ 11 แบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้(ภาพถ่ายที่ 71-80)

ตารางแสดงรายละเอียดพระพิมพ์ดินเผา

รูปแบบ	รายละเอียด	ภาพประกอบ	กริต	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
แบบที่ 1 ก	กรอบรูปสามเหลี่ยม ภายในมีพระพุทธรูปปางสมาธิ 3 องค์ ประดับที่มุมทั้ง 3 ตรงกลางประดับรูปจักร		N1E3	112	290	ชำรุด
แบบที่ 1 ข	เนื้อดินสีนวล ขนาดของกรอบฐานกว้าง 3 ซม. สูง 3.5 ซม. รูปแบบเหมือน แบบที่ 1 ก แต่มีขนาดเล็กกว่า คือ ฐานกว้าง 2.5 ซม. สูง 3 ซม.		N2E3	1	1	ชำรุด
			N1E3	22	40	ชำรุด
แบบที่ 2	กรอบรูปสามเหลี่ยมมุมมน ภายในเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ด้านล่างมีรูคล้ายสำหรับเสียบก้านไม้ ขนาดกว้าง 1.5 ซม. สูง 2.3 ซม. เนื้อดินสีส้ม		N1E3	16	35	สมบูรณ์ 8 ชิ้น (SF#1-8)
แบบที่ 3	กรอบรูปวงรี ภายในเป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ แต่เห็นรายละเอียดไม่ชัดเจน ขนาดกว้าง 1.4 ซม. ยาว 3 ซม. เนื้อดินสีส้ม		N1E3	1	3	SF#9
			N2E2	1	3	
แบบที่ 4	กรอบรูปวงรี ภายในเป็นพระพุทธรูปนั่ง สังเกตปางได้ไม่ชัดเจน ฐานทำเป็นขีดซ้อนกัน 3 ชั้น ขอบบนมีตุ้มรูปสามเหลี่ยม เหนือตุ้มทำเป็นเส้นเฉียงออกมาจากกรอบตุ้ม เนื้อดินสีส้ม ขนาดกว้าง 1.5 ซม. ยาว 3.5 ซม.		N1E3	2	5	ชำรุด SF#10, 11
แบบที่ 5	กรอบรูปสามเหลี่ยมมุมมน หักชำรุดเห็นเพียงช่วงล่าง องค์พระพุทธรูปเลือนลาง ส่วนฐานทำเป็นรูปดอกบัว เนื้อดินสีส้ม กว้าง 1.6 ซม. ยาว 1.9 ซม.		N1E3	1	2	ชำรุดมาก

รูปแบบ	รายละเอียด	ภาพประกอบ	กริด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
แบบที่ 6	กรอบรูปห้าเหลี่ยม ภายในเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เนื้อดินสีส้ม ขนาดกว้าง 3.7 ซม. ยาว 6 ซม.	 1:1	N1E3	3	30	ชำรุด SF#14
แบบที่ 7	รูปแบบคล้ายพระพิมพ์ดินเผา แบบที่ 6 ช่วงบนสภาพชำรุด เนื้อดินสีดำ ภายในเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดกว้าง 2.8 ซม. ยาว 3.2 ซม.	 1:1	N1E3 S4W2	1 1	5 10	ชำรุด SF#14
แบบที่ 8	กรอบรูปสามเหลี่ยม ด้านประกอบมุมยอดแอ่นโค้งออก ภายในเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ฐานเป็นรูปดอกบัว กรอบหุ้มประดับด้วยเส้นคดโค้ง เนื้อดินสีส้ม กว้าง 3-8 ซม. ยาว 5.2 ซม.	 1:1	N1E3	1	10	ชำรุด SF#15
แบบที่ 9	ส่วนยอดชำรุดไม่เห็นรูปทรงกรอบชัดเจน ภาพในเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ในกรอบหุ้ม เหนือกรอบหุ้มทำเป็นวงโค้งซ้อนกัน 3 วง มีเส้นขีดเฉียงประดับอยู่ที่วงโค้งแต่ละวง ฐานทำเป็นรูปดอกบัว เนื้อดินสีส้มขนาดกว้าง 3.2 ซม. ยาว 4.1 ซม.	 1:1	N1E3	2	15	SF#16

รูปแบบ	รายละเอียด	ภาพประกอบ	กริด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
แบบที่ 10	ส่วนล่างหักชำรุดเห็นรูปแบบ ไม่ชัดเจน เห็นเฉพาะส่วน ช่วงบนเป็นพระพุทธรูปนั่ง ลวดลายพิมพ์ชัดเจนครองจีวร ห่มเฉียงปลายสังฆฏิตัดตรง กรอบหุ้มซ้อนกันหลายชั้น เนื้อดินสีดำ กว้าง 4 ซม. หนา 1 ซม.	 1:1	S4E4	1	20	SF#48
แบบที่ 11	พระพุทธรูปยืนปางลีลาในกรอบ วงรี ประทับยืนบนดอกบัว ส่วนบนหัก ยาว 2.1 ซม. กว้าง 1 ซม.	 1:1	N2E2	1	2	
ระบุไม่ได้	เนื่องจากสภาพชำรุด ลวดลายเลือนไปมาก		N1E3	7	80	

3.3 โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้

3.3.1 ประเภทดินเผา

3.3.1.1 ชิ้นส่วนเตาเชิงกราน เป็นเตา ใช้สำหรับก่อไฟหุง-ต้มอาหาร ทำจากดินเผา เนื้อของเตาเชิงกรานเป็นประเภทเนื้อดิน(Earthenware) เนื้อหยาบ ชิ้นส่วนที่พบมีสภาพชำรุดทั้งหมด วัดความหนาได้ประมาณ 1-2 เซนติเมตร รายละเอียดของชิ้นส่วนเตาเชิงกรานที่ได้จากการขุดแต่งมีดังนี้

- กริด N1E2 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 240 กรัม
- กริด N1E4 พบจำนวน 2 ชิ้น น้ำหนัก 70 กรัม
- กริด N2E1 พบจำนวน 2 ชิ้น น้ำหนัก 240 กรัม
- กริด S1E4 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 130 กรัม
- กริด S2E3 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 110 กรัม

3.3.1.2 ชิ้นส่วนตะคันดินเผา ใช้สำหรับจุดไฟให้แสงสว่าง เนื้อของตะคันที่พบเป็นเนื้อดิน(Earthenware) เนื้อค่อนข้างละเอียด มีสภาพหักชำรุด มีลักษณะเป็นถ้วยขนาดเล็กสำหรับใส่เชื้อเพลิง และใส่ตะเกียงซึ่งจะวางปลายพาดอยู่บนขอบปาก จากการขุดแต่งไม่พบชิ้นที่มีสภาพสมบูรณ์ วัดความหนาได้ประมาณ 0.5 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-6.5 เซนติเมตร รายละเอียดของชิ้นส่วนตะคันที่พบจากการขุดแต่งมีดังนี้

- กริด N2E2 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 10 กรัม

- กริด S5E2 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 30 กรัม

3.3.1.3 ชิ้นส่วนเชิงเทียน เนื้อของชิ้นส่วนเชิงเทียนที่พบเป็นเนื้อดิน

(Earthenware) สภาพหักชำรุด พบเพียงหนึ่งชิ้นในกริด S1E4 วัดความสูงได้ 4.5 เซนติเมตร หนา 3.1 เซนติเมตร น้ำหนัก 40 เซนติเมตร

3.3.1.4 เบียดดินเผา ลักษณะเป็นวงกลมแบน สันนิษฐานว่าใช้เป็นของเล่นเด็ก พบจำนวน 11 ชิ้น วัดความหนาโดยเฉลี่ยได้ 0.7-2.3 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 3.5-7 เซนติเมตร รายละเอียดของเบียดดินเผาที่พบจากการขุดแต่งมีดังนี้

- กริด S2E4 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 60 กรัม

- กริด N1W2 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 60 กรัม

- กริด S1E4 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 30 กรัม

- กริด S2E3 พบจำนวน 2 ชิ้น น้ำหนัก 60 กรัม

- กริด N1E1 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 50 กรัม

- กริด N1E4 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 110 กรัม

- กริด N2E4 พบจำนวน 3 ชิ้น น้ำหนัก 280 กรัม

- กริด N1E2 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 100 กรัม

3.3.1.5 ตุ๊กตาดินเผา พบชิ้นส่วนตุ๊กตาจำนวน 4 ชิ้น ซึ่งมีลักษณะรูปร่างแตกต่างกันไป ไม่พบตุ๊กตาในสภาพสมบูรณ์ รายละเอียดของชิ้นส่วนตุ๊กตาที่พบมีดังนี้

- กริด N3E2 พบชิ้นส่วนตุ๊กตารูปนก จำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 90 กรัม

- กริด N1E3 พบชิ้นส่วนตุ๊กตาแม่อุ้มลูก จำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 20 กรัม

- กริด S4E4 พบชิ้นส่วนตุ๊กตาผู้หญิงเกล้าผมมวย จำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 10 กรัม

(ภาพถ่ายที่ 82)

- กริด N1E3 พบชิ้นส่วนตุ๊กตารูปปลา จำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 30 กรัม (ภาพถ่ายที่ 83)

3.3.1.6 ชิ้นส่วนดินเผาไม่ทราบประโยชน์ใช้งาน นอกจากนี้ในการขุดแต่งยังพบชิ้นส่วนดินเผาซึ่งมีสภาพชำรุดทรุดโทรมมากคงเหลือชิ้นส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นจนไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้งานที่แน่ชัดได้ รายละเอียดของชิ้นส่วนดินเผาที่ไม่ทราบประโยชน์ใช้งานมีดังนี้

- กริด S1E4 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 120 กรัม พบร่องรอยการถมดำ

- กริด N1E3 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 15 กรัม พบร่องรอยการถมดำ

- กริด N1E4 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 400 กรัม

- กริด S4E4 พบจำนวน 2 ชิ้น น้ำหนัก 210 กรัม
- กริด N1E3 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 110 กรัม
- กริด N2E3 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 300 กรัม พบร่องรอยการถมดำ
- กริด N2E2 พบจำนวน 5 ชิ้น น้ำหนัก 850 กรัม
- กริด S4E2 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 50 กรัม
- กริด N2E4 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 200 กรัม พบร่องรอยการถมดำ

3.3.2 ปูน

3.3.2.1 แม่พิมพ์พระพิมพ์ พบจำนวน 1 ชิ้นในกริด N2E3 ลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 7 เซนติเมตร กว้าง 4.5 เซนติเมตร หนา 2.7 เซนติเมตร เป็นแม่พิมพ์พระปางลีลา ด้านหลังแม่พิมพ์มีตัวอักษรเขียนว่า " 2570 ปีจอ แรม " (ภาพถ่ายที่ 84)

3.3.2.2 ชิ้นส่วนปูนมีการลงอักขระ ไม่ทราบประโยชน์ใช้งานที่แน่ชัด พบในกริด N2W2 วัดความกว้างได้ 5.5 เซนติเมตร ยาว 3.5 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 85)

3.3.3 สำริด

3.3.3.1 ชิ้นส่วนสำริดไม่ทราบประโยชน์ใช้งาน จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน บริเวณกริด S5E3 ลักษณะแผ่นสำริดทำเป็นลายกนก หนา 0.3 เซนติเมตร สภาพของแผ่นสำริดหักพังพบเพียงชิ้นส่วนบางส่วนจำนวน 3 ชิ้น น้ำหนัก 60 กรัม (ภาพถ่ายที่ 86 ภาพลายเส้นที่ 10) ไม่สามารถระบุประโยชน์ใช้งานที่ชัดเจนของแผ่นสำริดที่พบได้

3.3.4 โลหะ

3.3.4.1 ชิ้นส่วนโลหะไม่ทราบประโยชน์ใช้งาน (ภาพถ่ายที่ 87) พบชิ้นส่วนโลหะไม่ทราบประโยชน์ใช้งานจำนวน 2 ชิ้น ในพื้นที่กริด S1E2 ชิ้นส่วนโลหะที่พบมีลักษณะเป็นแผ่นแบน หนา 0.2 เซนติเมตร น้ำหนัก 25 กรัม และมีการประดับลวดลายภายใน

3.4 โบราณวัตถุประเภทอาวุธ

3.4.1 ประเภทดินเผา

3.4.1.1 กระสุน ลักษณะเป็นทรงกลม จากการขุดแต่งพบจำนวน 4 ลูก ขนาดของลูกกระสุนที่พบเฉลี่ยราว 3 เซนติเมตร รายละเอียดของลูกกระสุนดินเผาที่พบมีดังนี้

- กริด S4E2 พบจำนวน 2 ชิ้น น้ำหนัก 60 กรัม
- กริด S1E3 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 30 กรัม
- กริด N1E3 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 10 กรัม

3.5 โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับโลหะกรรม

3.5.1 เบ้าหลอมโลหะ จากการขุดแต่งพบเบ้าหลอมโลหะดินเผาจำนวน 2 ชิ้น ความหนาโดยเฉลี่ยประมาณ 2 เซนติเมตร มีรายละเอียดดังนี้

- กริด N2E2 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 10 กรัม
- กริด N2E1 พบจำนวน 1 ชิ้น น้ำหนัก 80 กรัม

3.6 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาภายในประเทศ

ทำการจัดแยกประเภทของภาชนะดินเผาที่พบแยกออกตามแหล่งผลิต ประเภทของภาชนะ เทคนิคในการตกแต่งภาชนะดินเผา ได้ดังนี้

3.6.1 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง(ภาพถ่ายที่88-94)(ตารางที่ 3,6,7,9)

ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมืองที่พบจากการขุดแต่งครั้งนี้เป็นภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) ซึ่งเผาในอุณหภูมิประมาณ 850-1,050 องศาเซลเซียส (สมศักดิ์ ธรรมาปริชากร;2530:11) เนื้อดินมีลักษณะละเอียดจนถึงเนื้อหยาบ มีส่วนผสมของกรวดหรือเกลบขาว เวลาตีจะมีเสียงดังเปาะเปาะ สามารถดูดซึมน้ำได้ ภาชนะดินเผาประเภทนี้ที่พบจากการขุดแต่งครั้งนี้จะมีความหนาประมาณ 0.3-1.5 เซนติเมตร เนื้อดินสีน้ำตาล ปนแดง (5 YR 5/2 REDDISH GRAY) , ส้ม (5 YR 6/8 REDDISH BROWN), ส้มอ่อน (5 YR 8/3 PINK) , ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุณหภูมิในการเผา เนื้อดินปั้น และส่วนผสม การขึ้นรูปจะพบแบบขึ้นรูปด้วยมือและแป้นหมุน

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา(Earthenware)แหล่งเตาพื้นเมืองในปริมาณที่มากกว่าชิ้นส่วนภาชนะดินเผาประเภทอื่น

รูปแบบที่พบโดยมากจะเป็นภาชนะทรงหม้อ อ่าง ไห กระปุก ขวด และฝา เทคนิคการตกแต่งลวดลายที่พบเป็นลวดลายที่เกิดจากการกดประทับ, ขูดขีด ลวดลายที่พบ อาทิ เช่น ลายเส้นขนาน ลายรวงผึ้ง ลายฟันปลา ลายเรขาคณิต ลายเส้นโค้ง

ภาชนะดินเผากลุ่มนี้พบเป็นจำนวนมากตามแหล่งเมืองโบราณต่างๆ เป็นภาชนะที่ผลิตขึ้นทั่วไปเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

จากการขุดแต่งได้พบภาชนะดินเผาเตาพื้นเมืองที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์จำนวน 5 ใบดังนี้

ก. ภาชนะดินเผาหมายเลข 1 ทรงหม้อ ขอบปากแบบ R2 ตกแต่งลายกดประทับแบบ B7 ก้นกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 11 เซนติเมตร ลำตัวกว้าง 18 เซนติเมตร สูง 9 เซนติเมตร พบในกริด N1E3(ภาพถ่ายที่ 91 ภาพลายเส้นที่ 11)

ข. ภาชนะดินเผาหมายเลข 2 ทรงหม้อ ขอบปากแบบ R13 ตกแต่งลายกดประทับแบบ B14 ก้นกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 14 เซนติเมตร ลำตัวกว้าง 18 เซนติเมตร สูง 12.5 เซนติเมตร พบในกริด N1E3(ภาพถ่ายที่ 92 ภาพลายเส้นที่ 12)

ค. ภาชนะดินเผาหมายเลข 3 ทรงหม้อ ขอบปากชำรุด ผิวเรียบ ก้นกลม ลำตัวกว้าง 18 เซนติเมตร สูง 11 เซนติเมตร เหลือสภาพประมาณ 60% พบในกริด N1E3 พบกระดูกเผาไฟบรรจุอยู่ภายใน(ภาพถ่ายที่ 93 ภาพลายเส้นที่ 13)

ง. ภาชนะดินเผาหมายเลข 4 ทรงหม้อ ขอบปากแบบ R13 ตกแต่งลายกดประทับแบบ B14 ก้นกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 14 เซนติเมตร ลำตัวกว้าง 18 เซนติเมตร สูง 14 เซนติเมตร พบในหลุมขุดตรวจ กริดN3W1(ภาพถ่ายที่ 93 ภาพลายเส้นที่ 14)

จ. ภาชนะดินเผาหมายเลข 5 ทรงหม้อ ภายในบรรจุปูน ขอบปากแบบ R2 ตกแต่งลายกดประทับแบบ B4 ก้นกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก 9.5 เซนติเมตร ลำตัวกว้าง 11 เซนติเมตร สูง 8 เซนติเมตร พบในหลุมขุดตรวจ กริดN3W1(ภาพถ่ายที่ 94 ,ภาพลายเส้นที่ 15)

นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาทรงหม้อที่ภายในบรรจุกระดูกเผาไฟแต่สภาพชำรุดไม่สามารถต่อได้ โดยทั้งหมดที่พบเป็นภาชนะดินเผารูปแบบเดียวกัน คือ ภาชนะดินเผาทรงหม้อ 3 ทรงหม้อ ขอบปากแบบ R3 ผิวเรียบ ก้นกลม น่าจะมีรูปทรงเหมือนภาชนะดินเผาหมายเลข 3 โดยพบในกริด S2W3 จำนวน 2 ใบ กริด N3E1 จำนวน 1 ใบ

จะเห็นว่านอกจากใช้ในชีวิตประจำวันแล้วภาชนะดินเผายังใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมอีกด้วย

3.6.2 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย (ภาพถ่ายที่96) (ตารางที่ 4,6,7,9)

แหล่งเตาแม่น้ำน้อยตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสิงห์บุรี เชื่อกันว่ามีการผลิตมาตั้งแต่อยุธยาตอนต้นถึงอยุธยาตอนปลาย อย่างไรก็ตามจากการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์โดยใช้เตาหมายเลข 2 เป็นตัวอย่าง ได้ผลอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 22-23 ประกอบการกำหนดอายุจากเรือจมหลายลำในอ่าวไทยก็อยู่ในระหว่างนี้ รวมทั้งเรือในน่านน้ำต่างประเทศด้วย(จารึก วิไลแก้ว;2533:99)

โดยภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยนี้พบหลักฐานว่ามีการใช้กันตามแหล่งชุมชนและเมืองโบราณต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณจังหวัดสิงห์บุรี พระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยในซากของเรืออับปาง อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยในแง่ของการเป็นสินค้าส่งออก

ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยที่พบจากการขุดแต่งในครั้งนี้มีลักษณะเป็นภาชนะประเภทเนื้อดินแกร่ง(Stoneware) ซึ่งภาชนะดินเผาประเภทนี้จะเผาด้วยอุณหภูมิสูงประมาณ 1,200-1,300 องศาเซลเซียส มีความหนาประมาณ 0.5-1 เซนติเมตร เนื้อดินสีน้ำตาล

อมดำ (5 YR 2.5/5 DARK REDDISH BROWN) เนื้อค่อนข้างหยาบ เพราะมีแร่เหล็กปนอยู่ในเนื้อดินค่อนข้างมาก

จากการขุดแต่งครั้งนี้พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยปริมาณเพียงเล็กน้อย โดยมากเป็นภาชนะทรง ไห และครก การตกแต่งภาชนะมีทั้งแบบไม่เคลือบ แบบเคลือบสีน้ำตาลแดง (5 YR 2.5/5 DARK REDDISH BROWN) เคลือบสีน้ำตาลดำ (7 YR 2/0 BLACK) การตกแต่งด้วยวิธีขูดขีดลายเส้นขนาน และวิธีกดประทับลายเส้นขนานผสมเส้นโค้งคล้ายรูปคลื่น

3.6.3 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน (ภาพถ่ายที่ 97-99) (ตารางที่ 4,6,7,9)

แหล่งเตาบ้านบางปูนตั้งอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี หรือแม่น้ำท่าจีน ภาชนะเหล่านี้พบโดยทั่วไปในบริเวณแหล่งเมืองโบราณและชุมชนโบราณในเขตภาคกลางของประเทศไทย เช่น แม่น้ำแม่กลอง และลำน้ำในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี (กฤษฎา พินศิริ; 2535:46)

เชื่อกันว่าภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน เป็นกลุ่มที่มีพัฒนาการต่อเนื่องกันมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 คือ กลุ่มสุพรรณภูมิ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของอยุธยาในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 19-20 (จารึก วิไลแก้ว; 2531:75)

ลักษณะของภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูนที่พบจากการขุดแต่งในครั้งนี้เป็นภาชนะประเภทเนื้อดินแกร่ง (Stoneware) มีความหนาประมาณ 0.5-2 เซนติเมตร เนื้อดินสีเทา (10 YR 5/1 GRAY) ไม่เคลือบผิวซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการผลิตภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน

จากการขุดแต่งครั้งนี้พบภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูนเพียงเล็กน้อย รูปทรงภาชนะส่วนมากที่พบเป็นภาชนะทรงไห ตกแต่งด้วยการขูดขีดและกดประทับ ลวดลายที่พบ อาทิเช่น ลายเส้นขนาน ลายเส้นโค้ง ลายวงกลม ส่วนมากที่พบจะเป็นลายเรียงต่อกันไปโดยไม่เว้นที่ว่างเปล่าคล้ายรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาสมัยทวารวดี

3.6.4 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์ (ภาพถ่ายที่ 100,101) (ตารางที่ 4,6,7,9)

แหล่งเตาเผาภาชนะของเมืองศรีสังขาลย์ ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสังขาลย์ จังหวัดสุโขทัย น่าจะมีอายุอยู่ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 (กฤษฎา พินศิริ; 2535:95) เป็นภาชนะประเภทเนื้อดินแกร่ง (Stoneware) ลักษณะเนื้อดินปั้นของเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์มีคุณภาพดี เผาด้วยไฟแรงสูง เนื้อดินมีสีออกขาว (7.5 YR 7/0 LIGHT GRAY) และละเอียดจึงไม่ต้องเคลือบน้ำดินสีขาวก่อนเขียนลวดลาย รวมทั้งฝีมือก็ประณีตกว่าเตาที่เมืองสุโขทัย

จากการขุดแต่งครั้งนี้พบภาชนะดินเผากลุ่มนี้เพียงเล็กน้อย โดยชิ้นส่วนภาชนะที่พบเป็นทรงจาน ชาม กระปุก เนื้อดินมีความหนาประมาณ 0.8-1.2 เซนติเมตร มีการตกแต่งด้วยการเขียนลายสีดำได้เคลือบ เคลือบเขียว(5 YR 6/2 LIGHT OLIVE GRAY) ขูดขีดและเจาะร่องได้เคลือบเขียว

3.7 โบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ

3.7.1 เครื่องถ้วยจีน(ตารางที่ 5,6,8,9)

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนพบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนเป็นภาชนะประเภทเนื้อเครื่องถ้วย(Porcelain) มีความหนาประมาณ 0.3-0.5 เซนติเมตร และเนื้อดินแกร่ง (Stoneware) มีความหนาประมาณ 0.3-0.8 เซนติเมตร ซึ่งเครื่องถ้วยจีนที่พบนี้สามารถจำแนกอายุสมัยออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.เครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์หมิง(ภาพถ่ายที่ 102) จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์หมิงจำนวนน้อยมาก ชิ้นส่วนที่พบเป็นภาชนะทรงชาม ลักษณะเนื้อดินละเอียด สีขาวใส เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงพบแต่ประเภทเนื้อเครื่องถ้วย(Porcelain)เท่านั้น ตกแต่งด้วยการเขียนลายสีน้ำเงินได้เคลือบ มีอายุอยู่ในราว พุทธศตวรรษที่ 21-22

2.เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชิง(ภาพถ่ายที่ 103,104) จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์ชิงปริมาณมากพอสมควร โดยพบทั้งประเภทเนื้อเครื่องถ้วย(Porcelain)และประเภทเนื้อแกร่ง(Stoneware) ชิ้นส่วนภาชนะที่พบส่วนใหญ่เป็นภาชนะประเภทชาม พบชิ้นส่วนภาชนะประเภทถ้วยบ้างเล็กน้อย ลักษณะเนื้อดินละเอียด สีขาวใส ส่วนมากที่พบจะตกแต่งด้วยการเขียนลายสีน้ำเงินได้เคลือบ นอกจากนั้นจะพบการตกแต่งโดยการเขียนหลายสีบนเคลือบ(Polychrome) โดยสีที่ใช้ในการเขียนจะใช้สีแดง สีเขียว สีเหลือง และพบการตกแต่งด้วยการเขียนสีแดงบ้างเล็กน้อย มีอายุอยู่ราว พุทธศตวรรษที่ 22-25

3.8 โบราณวัตถุอื่นๆ

นอกจากโบราณวัตถุประเภทต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังพบโบราณวัตถุอื่นที่ไม่สามารถจัดเข้าประเภทได้ ซึ่งได้แก่

3.8.1 เปลือกหอยเบี้ยหรือเบี้ยจัน ซึ่งหอยชนิดนี้ใช้เป็นเงินปลีกที่มีราคาเท่ากันหมดทุกชนิดและขนาด มีหลักฐานว่าใช้กันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเรื่อยมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ เพิ่งมาประกาศเลิกใช้เมื่อ พ.ศ.2405 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เอง

จากการชุดแต่งพบเบี้ยจันจำนวน 2 ชิ้น โดยพบในกริด S4W2 จำนวน 1 ชิ้น และกริด N2E3 จำนวน 1 ชิ้น

3.8.2 ชิ้นส่วนกระดูกเผาไฟ จากการชุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน พบชิ้นส่วนกระดูกที่มีร่องรอยการถูกเผาไฟจำนวนหนึ่ง โดยพบรวมอยู่กับภาชนะดินเผา ในกรณีนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นการประกอบพิธีกรรมการเผาศพนั่นเอง รายละเอียดในการพบชิ้นส่วนกระดูกเผาไฟมีดังนี้

- กริด S2W3 น้ำหนัก 700 กรัม พบร่วมกับเศษภาชนะดินเผาทรงหม้อ
- กริด N3W2 น้ำหนัก 70 กรัม พบในภาชนะดินเผาหมายเลข 3
- กริด N3E1 น้ำหนัก 480 กรัม พบร่วมกับเศษภาชนะดินเผาทรงหม้อ

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคา
ที่ได้จากการขุดแต่ง โบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	ชนิดโบราณวัตถุ	วัสดุ	ขนาด	ชิ้น	น้ำหนัก
N2E2	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	1	80
	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	11	350
	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	7	210
N3E1	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	36	950
	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1.2 ซม.	25	830
N3E2	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	6	270
	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	1	40
N3E3	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	6	350
	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	5	300
N3W2	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	24	625
N3W4	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 0.8 ซม.	29	420
S1E4	กระเบื้องเชิงชาย	ดินเผา	กว้าง 10 ซม. สูง 15 ซม.	1	280
	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	11	170
S1W3	กระเบื้องเกล็ดเต่า	ดินเผา	หนา 0.8 ซม.	49	4900
	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	7	730
S2W3	กระเบื้องเกล็ดเต่า	ดินเผา	หนา 0.8 ซม.	66	5900
S3W4	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	17	530
	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	33	870
S4E2	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 0.8-1 ซม.	6	300
S4W2	กระเบื้องดินขอ	ดินเผา	หนา 1 ซม.	1	90
	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	2	130
S5E2	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	165	1030
S5E3	กระเบื้องกาบกล้วย	ดินเผา	หนา 1 ซม.	15	450

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	วัตถุ	ส่วน	รูปแบบ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
N2W1	สำริด	ฐาน	แบบที่1		กว้าง 8.5-9 ซม.	4	820	
N2W1	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่1		ไหล่กว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 5 ซม.	2	170	
N2W1	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่1		ฐานกว้าง 5.5-8 ซม.	7	1060	
N2W1	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1		ไหล่กว้าง 5-5.5 ซม. ฐานกว้าง 9-9.5 ซม.	3	980	
N2W1	สำริด	ฐาน	แบบที่ 4		เส้นผ่าศูนย์กลาง 5.8 ซม.	1	180	
S2E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 1.5-2 ซม.	2	40	
S2E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2-2.5 ซม.	3	140	
S2E3	สำริด	ลำตัว			กว้าง 3-4 ซม.	6	200	
S2E3	สำริด	ลำตัว			กว้าง 5 ซม.	2	120	
S2E3	สำริด	ลำตัว			กว้าง 6-7.5 ซม.	2	280	
S2E3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 3.5-4 ซม.	6	140	
S2E3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 6-7 ซม.	10	845	
S2E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 2.5-3 ซม. ฐานกว้าง 3.5-4.4 ซม.	5	340	
S2E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3.5-4 ซม. ฐานกว้าง 5-6.5 ซม.	8	1250	
S2E3	สำริด	ลำตัว		ทรงเครื่อง	กว้าง 6.8 ซม.	1	220	
S2E3	สำริด	พระหัตถ์			ยาว 3.3 ซม.	1	10	
N1E3	สำริด	ลำตัว			ไหล่กว้าง 3-4 ซม.	7	240	
N1E3	สำริด	ลำตัว		ทรงเครื่อง	ไหล่กว้าง 7 ซม.	1	200	
N1E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3-4 ซม. ฐานกว้าง 5-6 ซม.	8	740	
N1E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1		ไหล่กว้าง 5 ซม. ฐานกว้าง 7 ซม.	1	270	
N1E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 2		ไหล่กว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 5 ซม.	1	80	
N2E1	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3 ซม.	1	40	
N2E1	สำริด	ลำตัว			กว้าง 5 ซม.	1	80	
N2E1	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 6 ซม.	1	80	
N2E1	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 10 ซม.	2	380	
N2E1	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3.5-4 ซม. ฐานกว้าง 6-7 ซม.	4	610	
N2E1	สำริด	ระบุไม่ได้				6	160	

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	วัสดุ	ส่วน	รูปแบบ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
N2E4	สำริด	ลำตัว		ปางสมาธิ	โหลกว้าง 3-4 ซม.	3	400	
N2E4	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2 ซม.	1	20	
N2E4	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 5-6 ซม.	3	200	
N2E4	สำริด	ระบุไม่ได้				6	320	
N2E4	ดินเผา	ฐาน				1	30	
N1E3	สำริด	ฐาน	ฐานแบบที่ 1		กว้าง 5-6 ซม.	7	480	
N1E3	สำริด	ฐาน	ฐานแบบที่ 3		กว้าง 7 ซม.	1	40	
N1E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3.5 ซม.	1	90	
N1E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2 ซม.	2	40	
N1E3	สำริด	เศียร			กว้าง 4 ซม.	1	20	
N1E3	สำริด	พระหัตถ์		ปางห้ามญาติ	ยาว 5.5 ซม.	1	30	
N1E3	สำริด	ระบุไม่ได้				103	3270	
N1E3	ดินเผา	ฐาน(?)		ประดับลายกลีบบัว		1	230	
N1E3	ดินเผา	เม็ดพระศก			เส้นผ่าศูนย์กลาง 3.8 ซม.	1	30	
N2W1	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3.5 ซม.	1	60	
N2W1	สำริด	ลำตัว			กว้าง 5.5 ซม.	2	190	
N2W1	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 6.5 ซม.	2	170	
S2E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	แบบที่ 2	ปางสมาธิ	โหลกว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 5.5 ซม.	1	100	พบในกองพระสำริด
S2E3	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 3 ซม. โหลกว้าง 5 ซม. ฐานกว้าง 8.5 ซม.	1	370	SF#21
S2E3	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2-2.5 ซม. โหลกว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 4 ซม.	8	800	SF#22-29
S2E3	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2-2.5 ซม. โหลกว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 4 ซม.	2	200	SF#30-31 (พระศอกหัก)
S2E3	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2.5 ซม. โหลกว้าง 3.7 ซม. ฐานกว้าง 5.5-6 ซม.	3	400	SF#32-34
S2E3	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 3 ซม. โหลกว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 6 ซม.	1	145	SF#35(พระรัศมีหักหาย, พระศอกหัก)
S2E3	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 3 ซม. โหลกว้าง 4.5 ซม. ฐานกว้าง 7.5 ซม.	1	270	SF#36
N1E1	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2.5 ซม.	2	50	
N1E1	สำริด	ลำตัว			กว้าง 4-5 ซม.	2	100	
N1E1	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 5 ซม.	1	40	

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	วัสดุ	ส่วน	รูปแบบ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
S1E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 9.5 ซม.	1	230	
S1E2	สำริด	ระบุไม่ได้				2	50	
S1E3	สำริด	เศียร-ฐาน	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 1.3 ซม. ไหล่กว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 3.5 ซม.	1	50	
S1E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2 ซม.	4	70	
S1E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3 ซม.	2	130	
S1E3	สำริด	ลำตัว			กว้าง 3-4.5 ซม.	3	110	
S1E3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 5 ซม.	1	50	
S1E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3-4 ซม. ฐานกว้าง 4.5-5 ซม.	3	190	
S1E3	สำริด	พระบาท		พระพุทธรูปยืน	กว้าง 1 ซม. ยาว 2.5 ซม.	1	20	
S1E3	สำริด	ระบุไม่ได้				33	810	
S2E3	ดินเผา	ฐาน		แกนพระพุทธรูป	กว้าง 4.5 ซม.	1	30	
S2E3	สำริด	ระบุไม่ได้				96	3200	
N1E2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2.5 ซม.	1	20	
N1E2	สำริด	ลำตัว		ทรงเครื่อง	กว้าง 4.5 ซม.	1	40	
N1E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 4.5 ซม.	1	40	
N1E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 11 ซม.	1	260	
N1E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 8 ซม.	1	120	
N1E2	สำริด	ระบุไม่ได้				4	220	
S2E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 3 ซม. ไหล่กว้าง 4.5 ซม. ฐานกว้าง 7.5 ซม.	3	675	SF#37-39 (พระศอกหัก)
S2E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 2 ฐานแบบที่ 2	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่กว้าง 3.3 ซม. ฐานกว้าง 5.5 ซม.	1	110	SF#40 (พระศอกหัก)
S2E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 3 ฐานแบบที่ 5	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่กว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 6.2 ซม.	1	170	SF#41
S2E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 2 ฐานแบบที่ 6	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่กว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 6 ซม.	1	140	SF#42
S2E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 2 ฐานแบบที่ 2	ปางมารวิชัย	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่กว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 6 ซม.	1	170	SF#43
S4E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2.5 ซม.	2	60	
S4E3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 6.5 ซม.	1	70	
S4E3	สำริด	ระบุไม่ได้				2	220	
S1E4	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2 ซม.	1	20	

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	วัสดุ	ส่วน	รูปแบบ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
S1E4	สำริด	ลำตัว			กว้าง 6 ซม.	1	70	
S1E4	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 4-5.5 ซม.	5	220	
S1E4	สำริด	ระบุไม่ได้				68	1900	
S1E4	ดินเผา	ฐาน				2	50	
S1E4	ดินเผา	แกนส่วนฐาน			กว้าง 4.7 ซม.	1	40	
S1E4	ดินเผา	เม็ดพระศก			เส้นผ่าศูนย์กลาง 4 ซม.	1	30	
S2E4	สำริด	ลำตัว			กว้าง 8 ซม.	1	220	
S2E4	สำริด	ระบุไม่ได้				4	130	
S2E4	สำริด	พระบาท		พระพุทธรูปยืน	กว้าง 2.3 ซม. ยาว 3 ซม.	1	70	
S2E4	ดินเผา	ขา		พระพุทธรูปยืน	กว้าง 4.3 ซม. ยาว 4.7 ซม.	1	30	
N2E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2 ซม.	4	80	
N2E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3 ซม.	8	400	
N2E3	สำริด	พระเกตุมาลา			สูง 5 ซม. กว้าง 35 ซม.	1	60	
N2E3	สำริด	ลำตัว		ทรงเครื่อง ปางสมาธิ	กว้าง 5 ซม.	1	100	
N2E3	สำริด	ลำตัว		ปางสมาธิ	กว้าง 2.5-4 ซม.	14	550	
N2E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3-4 ซม. ฐานกว้าง 5-6 ซม.	6	330	
N2E3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 4 ซม.	2	50	
N2E3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 7-8 ซม.	5	450	
N2E3	สำริด	ลำตัว		ปางสมาธิ	กว้าง 5 ซม.	1	220	
N2E3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 9.5 ซม.	3	600	
N2E3	สำริด	พระบาท			กว้าง 2.8 ซม. ยาว 5.5 ซม.	1	50	
N2E3	สำริด	ระบุไม่ได้				187	4000	
N2E3	ดินเผา	เม็ดพระศก			เส้นผ่าศูนย์กลาง 3.5 ซม.	2	40	
N2E3	ดินเผา	ลำตัว			ไหล่กว้าง 6.5 ซม.	1	150	
S3E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2.5 ซม.	1	30	
S3E3	สำริด	ลำตัว		ปางสมาธิ	กว้าง 5.3 ซม.	1	100	
S3E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 5 ซม.	1	70	

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	วัสดุ	ส่วน	รูปแบบ	รายละเอียด	ขนาด	ดิน	กรัม	หมายเหตุ
S3E3	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่1ฐานแบบที่1	ปางสมาธิ ทรงเครื่อง	เศียรกว้าง 2.5 ซม. ไหล่กว้าง 4.3 ซม. ฐานกว้าง 7 ซม.	1	250	SF#44
S3E1	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 1.5 ซม.	1	10	
S3E1	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 4.5 ซม.	1	40	
S4E2	สำริด	เดิมองค์	เศียรแบบที่1ฐานแบบที่1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่กว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 5 ซม.	1	100	SF#45 พระรัตนีหักหาย
S4E2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2-2.5 ซม.	6	160	
S4E2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3 ซม.	1	70	
S4E2	สำริด	ลำตัว			กว้าง 3.5 ซม.	2	70	
S4E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 5-6.5 ซม.	5	310	
S4E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 9.5 ซม.	1	210	
S4E2	สำริด	เศียร-ลำตัว	เศียรแบบที่ 2		เศียรกว้าง 2.5 ซม. ไหล่กว้าง 5.3 ซม.	1	120	
S4E2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 2.5-3.5 ซม ฐานกว้าง 4-6 ซม.	3	240	
S4E2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 4 ซม ฐานกว้าง 7 ซม.	1	140	
S4E2	สำริด	ระบุไม่ได้				2	30	
S4W2	สำริด	ระบุไม่ได้				2	10	
N2E2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2 ซม.	1	20	
N2E2	สำริด	ลำตัว			กว้าง 4 ซม.	2	70	
N2E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 5.5-6.5 ซม.	3	300	
N2E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 2 ซม.	1	30	
N2E2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 4 ซม. ฐานกว้าง 6 ซม.	1	150	
N2E2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	กว้าง 10.5 ซม.	1	260	
N2E2	สำริด	ลำตัว			กว้าง 5 ซม.	1	120	
N2E2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	แบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 4.5 ซม.	3	150	
N2E2	สำริด	พระบาท		พระยืน	ยาว 4.7 ซม. กว้าง 1.5 ซม.	1	170	
N2E2	สำริด	ระบุไม่ได้				62	1400	
N2E2	ดินเผา	ฐานแกนพระพุ			กว้าง 9.5 ซม.	1	180	
N3E2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3.3 ซม.	1	30	
N3E1	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2-2.5 ซม.	2	70	

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	วัตถุ	ส่วน	รูปแบบ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
N3E1	สำริด	ลำตัว			กว้าง 5 ซม.	1	40	
N3E1	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1		ไหล่กว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 5.5 ซม.	2	200	
N3E1	สำริด	ระบุมไม้ได้				2	30	
N3E1	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 1	ปางห้ามญาติ	สูง 19 ซม. ไหล่กว้าง 4.5 ซม.	1	200	SF#47
N3W4	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 5-6.5 ซม.	2	140	
N3W4	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1		ไหล่กว้าง 4 ซม. ฐาน 7 ซม.	1	200	
N3W4	สำริด	ระบุมไม้ได้				5	280	
S5E3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 1.8-2 ซม.	2	50	
S5E3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1		ไหล่กว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 4 ซม.	1	60	
S4E4	สำริด	เศียร	แบบที่ 2		กว้าง 305 ซม.	1	60	
S4E4	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 6-7 ซม.	2	130	
S4E4	สำริด	ระบุมไม้ได้				1	100	
N3W4	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2-2.8 ซม.	2	90	
N3W4	สำริด	ลำตัว			กว้าง 3.5 ซม.	2	40	
N3W2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2.5-3 ซม.	2	120	
N3W2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่ 4 ซม. ฐาน 6 ซม.	1	120	
N1E3	ดินเผา	เศียร		ทรงเครื่อง	กว้าง 3 ซม. ยาว 4 ซม.	1	10	
N1E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่กว้าง 2.8-3.3 ซม. ฐานกว้าง 4.6 ซม.	3	280	SF#49-51
N1E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่กว้าง 3.3 ซม. ฐานกว้าง 4.6 ซม.	1	80	ส่วนฐานหัก (SF#52)
N1E3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 2 ซม. ไหล่ 3.3 ซม. ฐานกว้าง 4.8 ซม.	1	100	เศียรหัก (SF#53)
N1E4	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 3.5 ซม ฐานกว้าง 5.5 ซม.	1	80	
N1E4	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 5-6 ซม.	2	100	
N1E4	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 6 ซม.	1	70	
N1E4	สำริด	ระบุมไม้ได้				6	380	
N1E4	ดินเผา	แกนพระพุทธรูป			กว้าง 10 ซม. สูง 10.5 ซม.	1	220	
S2E2	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 1 ลำตัวทรงเครื่อง	ปางสมาธิ	เศียรกว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 7 ซม. สูง 13.8 ซม.	1	230	SF#19
S2E2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	ไหล่กว้าง 4 ซม. ฐาน 6 ซม.	2	250	

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูป ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	วัสดุ	ส่วน	รูปแบบ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
S2E2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 2	ปางสมาธิ	โหลกว้าง 5 ซม. ฐานกว้าง 8.5 ซม.	1	250	
S2E2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1	ปางสมาธิ	โหลกว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 5 ซม.	2	130	
S2E2	สำริด	ลำตัว		ปางสมาธิ	โหลกว้าง 3-4 ซม.	3	150	
S2E2	สำริด	ฐาน	ฐานแบบที่ 1		กว้าง 6 ซม.	2	200	
S2E2	สำริด	เศียร-ลำตัว	เศียรแบบที่ 1		เศียรกว้าง 2.5 ซม. โหลกว้าง 4 ซม.	1	100	
S2W2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 1		โหลกว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 4 ซม.	1	60	
S2W2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	ฐานแบบที่ 2		โหลกว้าง 3 ซม. ฐานกว้าง 4 ซม.	1	60	
S2W2	สำริด	ระบุไม่ได้				3	80	
S2W3	สำริด	เต็มองค์	เศียรแบบที่ 1 ฐานแบบที่ 1		โหลกว้าง 4 ซม. ฐานกว้าง 6 ซม. สูง 11.5 ซม.	1	140	SF# .20
N2W2	ดินเผา	แกนพระพุ			ฐานกว้าง 8 ซม. สูง 11 ซม.	1	230	เศียรหักหาย
N2W2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2-2.5 ซม.	5	250	
N2W2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3 ซม.	1	80	
N2W2	สำริด	ลำตัว			กว้าง 5 ซม.	1	100	
N2W2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 7 ซม.	1	180	
N2W2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 5-6 ซม.	3	150	
N2W2	สำริด	ลำตัว-ฐาน	แบบที่ 1		โหลกว้าง 3.5 ซม. ฐานกว้าง 6 ซม.	2	200	
N2W2	สำริด	ระบุไม่ได้				4	30	
N2W3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 3.5 ซม.	2	140	
N2W3	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2.5 ซม.	2	80	
N2W3	สำริด	ลำตัว			กว้าง 4 ซม.	3	150	
N2W3	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 7 ซม.	3	250	
N2W3	สำริด	ลำตัว-ฐาน	แบบที่ 1		โหลกว้าง 4 ซม. ฐานกว้าง 5.7 ซม.	1	130	
N2W3	สำริด	ระบุไม่ได้				5	160	
S3W2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 4.5 ซม.	4	160	
S3W2	สำริด	ฐาน	แบบที่ 1		กว้าง 6 ซม.	1	90	
S3W2	สำริด	เศียร	แบบที่ 1		กว้าง 2.5 ซม.	1	40	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กริด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	สูง (cm)	จีน	กรัม	หมายเหตุ
N1E1	ฝา		ฝาคว่ำ		0.7	12			3	30	
N1E1	ลำตัว				0.7				1	20	
N1E1	ลำตัว		B 15		0.7				1	10	
N1E2	ลำตัว	กดประทับ	B 11		0.7				1	20	
N1E2	ลำตัว	กดประทับ	B 2		0.7				1	20	
N1E3	จุก		แบบที่ 3						1	60	
N1E3	ฐาน		แบบที่ 1	หม้อ	1	12			2	180	
N1E3	เต็มใบ		R13,B14,ฐานแบบที่ 3	หม้อ		14	18	12.5	1	1100	ภาชนะดินเผาหมายเลข 2
N1E3	เต็มใบ		R2,B7,ฐานแบบที่ 3	หม้อ		11	18	9	1	850	ภาชนะดินเผาหมายเลข 1
N1E3	ปาก		R 2	หม้อ	1	15-20			3	110	
N1E3	ปาก		R 4	หม้อ	2	34			1	400	
N1E3	ปาก		R 5	หม้อ	2	35			1	70	
N1E3	ปาก		R 6	หม้อ	0.3	20			7	170	
N1E3	ฝา		ฝาคว่ำ		0.5				2	140	
N1E3	ลำตัว	กดประทับ	B 3		0.5				1	10	
N1E3	ลำตัว	กดประทับ	B 5		0.5-0.8				6	100	
N1E3	ลำตัว	เคลือบน้ำดินสีแดง			0.3				22	250	
N1E3	ลำตัว	รมควัน			0.5				2	20	
N1E3	ลำตัว	เรียบ			0.5-0.7				2	70	
N1E4	ฐาน		แบบที่ 1		1	20			1	90	
N1E4	ฐาน		ฝาคว่ำ		0.5	20			1	10	
N1E4	ปาก		R 3	หม้อ	0.5	20			1	5	
N1E4	ปาก		R 5	หม้อ	1	30			2	50	
N1E4	ปาก		R 7	อ่าง	2	45			2	220	
N1E4	ปาก		R 8	อ่าง	1	35			1	100	
N1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 3		0.5				1	5	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กรวด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	จ (cm)	อื่น	กรัม	หมายเหตุ
N1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 3		1.5				1	180	
N1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 4		1				1	20	
N1E4	ลำตัว	เรียบ			0.5-1				3	20	
N1W2	ฐาน		แบบที่ 1	ไห	1	6			1	120	
N1W2	ฐาน		แบบที่ 2	หม้อ	1	8-10			2	100	
N1W2	ปาก		R 16	อ่าง	3	40			1	100	
N1W2	ลำตัว		B 12		0.7				1	10	
N1W2	ลำตัว		B 2		1				3	40	
N1W2	ลำตัว		B 3		0.7				2	20	
N1W2	ลำตัว		B 4		0.5				1	50	
N1W2	ลำตัว	เรียบ			0.5				8	70	
N2E1	ฐาน		แบบที่ 2	หม้อ	0.5	14			1	80	
N2E1	ปาก		R 2	หม้อ	1	20			1	80	
N2E1	ปาก		R 2	หม้อ	0.7	12			1	10	
N2E1	ปาก		R 7	หม้อ	1	30			1	60	
N2E1	ฝา		ฝาคว่ำ			12			1	10	
N2E1	ลำตัว	กดประทับ	B 12		0.7				2	30	
N2E1	ลำตัว	กดประทับ	B 13		0.7				1	20	
N2E1	ลำตัว	เรียบ			0.3				4	10	
N2E1	ไหล่	กดประทับ	B 4		0.7				1	90	
N2E2	จุก		แบบที่ 7						1	20	
N2E2	ปาก		R 11	หม้อ	1	35			2	50	
N2E2	ปาก		R 14	หม้อ	0.7	17			1	50	
N2E2	ลำตัว	กดประทับ	B 13		0.5				2	20	
N2E2	ลำตัว	กดประทับ	B 17		1				1	40	
N2E2	ลำตัว	กดประทับ	B 24		1				1	100	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กวด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	สูง (cm)	อื่น	กรัม	หมายเหตุ
N2E2	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.5				1	10	
N2E2	ลำตัว	เรียบ			0.5				1	10	
N2E4	จุก	เรียบ	แบบที่ 1						1	40	
N2E4	จุก	เรียบ	แบบที่ 2						1	60	
N2E4	ปาก		R1	หม้อ	1.5	20			1	110	
N2E4	ปาก		R2	หม้อ	2	20			1	50	
N2E4	ปาก		R3	หม้อ	0.5	20			3	75	
N2E4	ฝา	เรียบ	ฝาคว่ำ		1	7			2	100	
N2E4	ฝา	เรียบ	ฝาหงาย		1	17			1	30	
N2E4	ลำตัว	กดประทับ	B1		1				1	80	
N2E4	ลำตัว	กดประทับ	B2		0.5				2	10	
N2E4	ลำตัว	กดประทับ	B3		1				1	20	
N2E4	ลำตัว	เรียบ			0.5				7	50	
N2E4	ลำตัว	เรียบ			1				2	140	
N2W3	ลำตัว	กดประทับ	B 2		0.7				4	60	
N3E1	ฐาน		แบบที่ 3	หม้อ	1				11	390	เป็นภาชนะใบเดียวกับ 033/6-8
N3E1	ฐาน	เรียบ	แบบที่ 3	หม้อ	0.2				8	320	พบร่วมกับกระดุกเผาไฟ
N3E1	ปาก		R 13	หม้อ	1	22			3	150	เป็นภาชนะใบเดียวกับ 033/6-8
N3E1	ปาก		R 2	หม้อ	1-1.5	14			2	100	
N3E1	ปาก		R 3	หม้อ	0.3	12			7	40	พบร่วมกับกระดุกเผาไฟ
N3E1	ลำตัว		B 14	หม้อ	0.7				11	230	เป็นภาชนะใบเดียวกับ 033/6-8
N3E1	ลำตัว	เรียบ		หม้อ	0.2				65	360	พบร่วมกับกระดุกเผาไฟ
N3E1	ไหล่	เรียบ		หม้อ	0.2				13	140	พบร่วมกับกระดุกเผาไฟ
N3E2	ปาก		R 2	หม้อ	1.7	22			1	160	
N3E2	ปาก		R 2	หม้อ	1	10			1	40	
N3E2	ลำตัว	กดประทับ	B 19		0.7				1	40	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กรวด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	ฐาน (cm)	อื่น	กรัม	หมายเหตุ
N3E2	ไหล่	กดประทับ	B 26	หม้อ	0.7				1	30	
N3E3	ลูก		แบบที่ 7						1	5	
N3E3	ปาก		R 11	หม้อ	0.6	23			1	10	
N3E3	ปาก		R 19	หม้อ	0.8	19			1	40	
N3E3	ปาก		R 2	หม้อ	1	21			2	200	
N3E3	ลำตัว	กดประทับ	B 13		0.5				1	10	
N3E3	ลำตัว	กดประทับ	B 18		0.7				3	40	
N3E3	ลำตัว	กดประทับ	B 19		0.7				2	20	
N3E3	ลำตัว	กดประทับ	B 20		0.6				1	10	
N3E3	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.5				2	10	
N3E3	ลำตัว	เคลือบน้ำดิน			0.5				1	5	
N3E3	ลำตัว	เรียบ			0.5-0.8				4	30	
N3W2	ปาก		R 12	หม้อ	1.2	32			1	40	
N3W2	ลำตัว	กดประทับ	B 17		0.5				1	40	
N3W2	ลำตัว	กดประทับ	B 28		1				1	50	
N3W2	ไหล่-ฐาน	เรียบ	ฐานแบบที่ 3	หม้อ	0.3		18	11	1	340	สภาพ 60% ภาชนะดินเผาหมายเลข 3
N3W4	ฐาน		แบบที่ 1	กระปุก	1	3.5			1	20	
N3W4	ฐาน		แบบที่ 1	กระปุก	2	5			1	100	
N3W4	ฐาน		แบบที่ 3	หม้อ	1	14			3	160	
N3W4	ปาก		R 21	หม้อ	0.7	10			1	10	
N3W4	ลำตัว	กดประทับ	B 2		0.5				1	20	
N3W4	ลำตัว	กดประทับ	B 3		0.8				1	20	
N3W4	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.7				1	10	
N3W4	ลำตัว	เรียบ			0.8-1				4	180	
N3W4	ลำตัว	เรียบ			0.8				3	20	
N3W4	ไหล่	กดประทับ	B 3		1				1	30	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กรวด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	ทวน (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	สูง (cm)	อื่น	กรัม	หมายเหตุ
S1E3	จุก		แบบที่ 6						1	20	
S1E3	ปาก		R 16	อ่าง	2.5	45			1	60	
S1E3	ปาก		R 2	หม้อ	1	14			1	35	
S1E3	ปาก		R 7	อ่าง	2	43			1	140	
S1E3	ฝา		ฝาคว่ำ		0.8	20			2	10	
S1E3	ลำตัว	กดประทับ	B 16		1				1	20	
S1E3	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.7				2	10	
S1E3	ลำตัว	กดประทับ	B 7		1				3	100	
S1E3	ลำตัว	เรียบ			1				3	70	
S1E3	ไหล่	เรียบ			0.5				1	10	
S1E4	จุก		แบบที่ 1						1	50	
S1E4	ปาก		R 14	หม้อ	0.8	19			1	20	
S1E4	ปาก		R 2	หม้อ	1	12-14			4	120	
S1E4	ปาก		R 3	หม้อ	0.5	18			1	10	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 16		1				3	120	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 12		1				6	200	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 13		1				1	20	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 14		0.7				1	10	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 15		0.7				1	20	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 2		1				1	50	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.7				2	20	
S1E4	ลำตัว	กดประทับ	B 7		0.7				1	20	
S1E4	ลำตัว	เรียบ			1				8	420	
S1W3	ปาก		R 2	หม้อ	1.5				2	100	
S1W3	ลำตัว	กดประทับ	B 19		0.5				1	10	
S2E3	จุก		แบบที่ 5						1	20	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กริด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	ทวน (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	ฐาน (cm)	ชิ้น	กรัม	หมายเหตุ
S2E3	ฐาน		แบบที่ 4	หม้อ	1	8			1	60	
S2E3	ปาก		R 2	หม้อ	1	15			1	60	
S2E3	ปาก		R 3	หม้อ	0.5	16			1	20	
S2E3	ปาก		R 7	หม้อ	1	25			1	220	
S2E3	ลำตัว	กดประทับ	B 3		1				3	140	
S2E3	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.5				2	20	
S2E3	ลำตัว	กดประทับ	B 7		0.7				1	50	
S2E3	ลำตัว	เรียบ			1				3	120	
S2W2	จุก		แบบที่ 3						1	160	
S2W2	ฐาน		แบบที่ 1		1	10-15			3	370	
S2W2	ปาก		R 8	ครก	1	13			1	210	
S2W2	ฝา		ฝาคว่ำ			5			2	80	
S2W2	ลำตัว	เรียบ			0.5				2	70	
S2W3	ฐาน		แบบที่ 2	หม้อ	0.5	15			1	15	
S2W3	ฐาน		แบบที่ 3	หม้อ	0.3				13	390	
S2W3	ปาก		R 2	หม้อ	1	30			1	60	
S2W3	ปาก		R 3	หม้อ	0.5	15			3	40	
S2W3	ปาก		R 3	หม้อ	0.3	17			2	60	
S2W3	ปาก		R 3	หม้อ	0.3	11			3	25	
S2W3	ฝา		ฝาคว่ำ จุกแบบที่ 4			9			1	50	
S2W3	ลำตัว	กดประทับ	B 5		0.7				1	15	
S2W3	ลำตัว	เรียบ			0.3				2	10	
S2W3	ลำตัว	เรียบ		หม้อ	0.3				55	260	
S3E2	ปาก		R 3	หม้อ	1	26			1	200	
S3W2	จุก		แบบที่ 3						1	160	
S3W2	ลำตัว	กดประทับ	B 10		0.5				1	20	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กริด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	หู (cm)	อื่น	กรัม	หมายเหตุ
S3W2	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.4				3	30	
S3W4	ปาก		R 3	หม้อ	0.6	13			2	20	
S3W4	ลำตัว	กดประทับ	B 20		0.6				1	5	
S3W4	ลำตัว	กดประทับ	B 23		0.6				1	10	
S3W4	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.5-0.8				4	90	
S3W4	ลำตัว	เรียบ			0.5-0.7				2	20	
S3W4	ไหล่	กดประทับ	B 13	หม้อ	0.5				1	30	
S3W4	ไหล่	เรียบ		หม้อ	1.2				1	30	
S4E2	ปาก		R 15	หม้อ	0.5	11			1	30	
S4E2	ปาก		R 18	ขวด	1	6.5			1	30	
S4E2	ปาก		R 3	หม้อ	0.5	18			1	10	
S4E2	ปาก		R 4	หม้อ	2.5	36			1	110	
S4E2	ลำตัว	กดประทับ	B 19		1				1	20	
S4E2	ลำตัว	กดประทับ	B 2		0.5				1	10	
S4E2	ลำตัว	กดประทับ	B 3		1.5				1	60	
S4E2	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.5				3	40	
S4E2	ลำตัว	กดประทับ	B18		0.8				1	70	
S4E2	ลำตัว	เรียบ			0.2				1	5	
S4E2	ไหล่	กดประทับ	B 17		0.8				1	120	
S4E2	ไหล่	กดประทับ	B 7		0.5				1	30	
S4E2	ไหล่	เรียบ			0.4				1	10	
S4W2	ปาก	ขูด	R 11	หม้อ	0.8	22			1	10	
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 12		0.8				1	20	
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 13		1				1	40	
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 18		1				10	270	
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 2		0.7				1	30	

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ที่ได้จากการขุดแต่ง

กริด	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	ปาก (cm)	ลำตัว (cm)	สูง (cm)	ขึ้น	กรัม	หมายเหตุ
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 20		0.7				2	35	
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 21		0.5				2	20	
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 3		0.7				2	20	
S4W2	ลำตัว	กดประทับ	B 4		0.3-1				5	40	
S4W2	ลำตัว	ขูด	B 5		1.3				1	50	
S4W2	ลำตัว	เรียบ			0.5-0.7				3	60	
S4W2	ไหล่	กดประทับ	B 12	หม้อ	0.8				2	50	
S4W2	ไหล่	กดประทับ	B 18	หม้อ	1				1	75	
S5E2	ปาก		R 20	หม้อ	0.6	27			1	20	
S5E2	ลำตัว	กดประทับ	B 19		0.7				2	50	
S5E2	ลำตัว	กดประทับ	B 27		0.8				1	30	
S5E2	ลำตัว	กดประทับ	B 28		0.7				1	50	
S5E2	ลำตัว	กดประทับ	B 29		0.6				1	30	
S5E2	ลำตัว-ฐาน	กดประทับ	B 3		0.8	18			1	660	

**ตารางที่ 4 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่งจากแหล่งเตาในประเทศ
ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน**

กริด	แหล่งผลิต	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (cm)	ชิ้น	กรัม
N1E3	บ้านบางปูน	ฝา		ฝาหงาย		0.5	11	2	130
N1E3	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B 6		2		1	80
N1E3	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B5		2		1	280
N1E3	แม่น้ำน้อย	ฝา		ฝาคั่ว		0.7	25	1	40
N1E3	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	เรียบ			2		1	180
N1E3	ศรีสัชนาลัย	ฐาน	ขูดขีดได้เคลือบเขียว			0.8		1	180
N1E3	ศรีสัชนาลัย	ลำตัว	เคลือบเขียว			0.8		1	30
N1E3	ระบูนี่ได้		เคลือบใส			0.5	7	2	120
N1E4	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B 5		1		1	20
N1W2	ศรีสัชนาลัย	ลำตัว	เขียนลายสีค่าใต้เคลือบ			1		1	10
N2E2	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B 22		1.8		1	60
N2E2	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	กดประทับ	B 5		0.7		1	120
N2E2	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	เรียบ			0.7		1	15
N2E4	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	เรียบ			1.5		1	70
N2W2	บ้านบางปูน	ปาก		R 5	ไห	1.25	34	1	60
N2W3	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B 5		0.5		1	10
N2W3	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B 9		0.5		1	20
N2W3	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	เรียบ			0.7		1	40
N3E3	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	กดประทับ	B 5		1.4		1	100
N3E3	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	เรียบ			0.8		3	70
N3E3	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	เรียบ			1.4		1	100
N3W4	แม่น้ำน้อย	ลำตัว		B 5		0.8		1	50

ตารางที่ 4 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่งจากแหล่งเตาในประเทศ
ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	แหล่งผลิต	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	รูปทรง	หนา (cm)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (cm)	ชิ้น	กรัม
S1E3	แม่น้ำน้อย	ฐาน			ครก	3	8	1	240
S1E3	แม่น้ำน้อย	ปาก		R 17	ไห	2	15	1	100
S1E4	แม่น้ำน้อย	ฐาน			ครก	3	8	1	70
S1E4	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			1		1	50
S2E3	บ้านบางปูน	ลำตัว	เรียบ			1.5		1	70
S2E4	ศรีสัชนาลัย	ปาก	เคลือบเขียว	B 15	กระปุก	0.8	9	1	10
S2W2	ศรีสัชนาลัย	ฐาน	เคลือบเขียว	แบบที่ 2	ชาม	1.2	10	1	110
S2W2	ระบูนไผ่	ฐาน		แบบที่ 2		0.5	8	2	40
S2W3	ศรีสัชนาลัย	ฝา	เขียนลายสีดำใต้เคลือบ	ฝาคั่ว		0.3	7	1	30
S3E2	แม่น้ำน้อย	ฐาน	เคลือบน้ำตาล	แบบที่ 1	ไห	1	19	1	140
S3W4	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B 30		1		1	80
S3W4	บ้านบางปูน	ลำตัว	เรียบ			1.3		1	100
S3W4	ศรีสัชนาลัย	ปาก	เคลือบเขียว	R 22	จาน	0.7	26	1	20
S4E2	ศรีสัชนาลัย	ฝาด้าน	เขียนสีดำใต้เคลือบ			0.4	6	1	20
S4W2	บ้านบางปูน	ฐาน		แบบที่ 6	ไห	1.5	11	1	390
S4W2	บ้านบางปูน	ลำตัว	กดประทับ	B 23		1		1	30
S4W2	บ้านบางปูน	ลำตัว	ขูดขีด	B 22		1		2	40
S4W2	บ้านบางปูน	ลำตัว	เรียบ			0.8-1		3	60
S4W2	แม่น้ำน้อย	ลำตัว	กดประทับ เคลือบน้ำตาล	B 5		1		1	120
S4W2	ศรีสัชนาลัย	ฐาน		แบบที่ 4	กระปุก	1	4	1	50

ตารางที่ 5 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ(จีน) ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	ส่วน	เนื้อดิน	รูปแบบ	รูปทรง	การตกแต่ง	สมัย	หนา(cm.)	เส้นผ่าศูนย์กลาง(cm.)	ชิ้น	กรัม
N1E1	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3		1	5
N1E2	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3	16	1	20
N1E3	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3	17	3	90
N1E3	ฝา	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3	10	1	20
N1E3	ฝา	Porcelain			เขียนหลายสี	ชิง	0.3	10	1	20
N1E3	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.5		4	45
N1E4	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3	20	3	20
N1E4	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3-0.5		6	30
N1E4	ลำตัว	Porcelain			เขียนหลายสี	ชิง	0.3		1	5
N1W2	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3	13	3	20
N1W2	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.2		2	5
N2E1	ปาก	Porcelain	R10	ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.2	14	1	5
N2E1	ฝา	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.5	9	1	30
N2E1	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3		2	10
N1E2	ฐาน	Porcelain		ชาม	เขียนหลายสี	ชิง	0.8	8	1	20
N1E2	ฐาน	เนื้อดินแกร่ง		ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	1	7	1	140
N1E2	ปาก	เนื้อดินแกร่ง	R10	ชาม	เขียนดำได้เคลือบ	ชิง	0.3	19	1	10
N1E2	ปาก	เนื้อดินแกร่ง	R9	ชาม	เขียนหลายสี	ชิง	0.3	16	1	10
N2E4	ฐาน	Porcelain		ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.7	7	2	120
N2E4	ปาก	Porcelain	R10	ชาม	เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3	12	1	5
N2E4	ฝา	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.3	4.5	1	30
N2E4	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.5		3	15
N2W3	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ	ชิง	0.5		1	5
N3E1	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ชาม	เคลือบใส		0.5		1	30

ตารางที่ 5 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ(จีน) ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	ส่วน	เนื้อดิน	รูปแบบ	รูปทรง	การตกแต่ง	สมัย	หนา(cm.)	เส้นผ่าศูนย์กลาง(cm.)	ชิ้น	กรัม
N3E1	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	21	1	10
N3E1	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5		2	30
N3E3	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	13	1	10
N3E3	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.2	15	1	5
N3E3	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.2		1	2
N3W4	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	4.5	1	15
N3W4	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ชาม	เขียนหลายสี	ชิง	1	12	1	40
N3W4	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3		1	15
S1E3	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5-0.8	8	4	140
S1E3	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	หมิงพ.22	0.5	5.3	1	3
S1E3	ฐาน	เนื้อดินแกร่ง			เคลือบเขียว-เหลือง	ชิง	0.8	25	2	20
S1E3	ปาก	Porcelain	R10	ถ้วย	เขียนสีแดง	ชิง	0.2	6	1	5
S1E3	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนหลายสี	ชิง	0.3	15	1	10
S1E3	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	20	3	10
S1E3	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5		1	10
S1E3	ลำตัว	Porcelain			เขียนหลายสี	ชิง	0.5		1	20
S2E3	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.8	5-8	5	100
S2E3	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ถ้วย	เขียนหลายสี	ชิง	0.8	5	1	10
S2E3	ปาก	Porcelain	R9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	9	2	20
S2E3	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3		2	10
S2E3	ลำตัว	Porcelain			เขียนหลายสี	ชิง	0.3		1	5
S2E4	ฐาน	Porcelain		ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	3	1	15
S2E4	ฐาน	เนื้อดินแกร่ง		ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.8	7	1	150
S2E4	ฐาน	เนื้อดินแกร่ง		ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.8	5-7	2	110

ตารางที่ 5 แสดงปริมาณโบราณวัตถุประเภทภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ(จีน) ที่ได้จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน

กริด	ส่วน	เนื้อดิน	รูปแบบ	รูปทรง	การตกแต่ง	สมัย	หนา(cm.)	เส้นผ่าศูนย์กลาง(cm.)	ชิ้น	กรัม
S2E4	ปาก	Porcelain	R10	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	15	1	5
S2E4	ปาก	เนื้อดินแกร่ง	R9	ขาม	เขียนสีดำใต้เคลือบ	ชิง	0.3	9	2	40
S2E4	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีดำใต้เคลือบ	ชิง	0.3		4	20
S2W2	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	6	1	80
S2W3	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3		1	10
S3E2	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ขาม			0.5	10	2	115
S3E2	ปาก	Porcelain	R9	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	12	1	5
S3E2	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	1		1	25
S3E3	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	5	1	30
S3E3	ปาก	Porcelain	R9	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	15	1	5
S3W2	ปาก	Porcelain	R9	ขาม		หมิง	0.3		1	10
S3W4	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.8	7	1	60
S4E2	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	6	3	80
S4E2	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5		1	10
S4E2	ฐาน	Porcelain	แบบที่2	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.8	7	1	50
S4W2	ปาก	Porcelain	R9	ขาม	เคลือบใส		0.3	14	1	25
S5E2	ฐาน	Porcelain		ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.6	10	1	20
S5E2	ปาก	Porcelain	R10	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	16	1	20
S5E2	ฝา	Porcelain	ฝาคั่ว		เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5	12	1	20
S5E2	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.6		1	20
S5E3	ปาก	Porcelain	R9	ขาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	11	1	5
S5E3	ลำตัว	Porcelain			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5		2	15

แหล่ง	พื้นเมือง		บ้านบางปูน		แม่น้ำน้อย		ศรีสัชชาลัย		จีน(ร.หมิง)		จีน(ร.ชิง)		จีน(ร.?)		รวมไม่ได้		รวม	
กริด	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม	ขึ้น	กรัม
N1E1	5	60									1	5					6	65
N1E2	2	40									1	20					3	60
N1E3	52	3530	4	490	2	220	2	210			9	175			2	120	71	4745
N1E4	14	700	1	20							10	55					25	775
N1W2	19	510					1	10			5	25					25	545
N2E1	13	390									4	45					17	435
N2E2	10	300	1	60	2	135					4	180					17	675
N2E4	23	760			1	70					7	170					31	1000
N2W2			1	60													1	60
N2W3	4	60	2	30	1	40					1	5					8	135
N3E1	120	1730									3	40	1	30			124	1800
N3E2	4	270															4	270
N3E3	19	380			5	270					3	17					27	667
N3W2	4	470															4	470
N3W4	17	570			1	50					3	70					21	690
S1E3	16	475			2	340			1	30	13	215					32	1060
S1E4	31	1080			2	120											33	1200
S1W3	3	110															3	110
S2E3	14	710	1	70							11	145					26	925
S2E4							1	10			11	340					12	350
S2W2	9	890					1	110			1	80			2	40	13	1120
S2W3	82	925					1	30			1	10					84	965
S3E2					1	140					4	145					5	285
S3E3											2	35					2	35
S3W2	5	210											1	10			6	220
S3W4	12	205	2	180			1	20	1	60							16	465
S4E2	15	545					1	20			5	140					21	705
S4W2	32	720	7	520	1	120	1	50							1	25	42	1435
S5E2	7	840									4	80					11	920
S5E3											3	20					3	20
รวม	532	16480	19	1430	18	1505	9	460	2	90	106	2017	2	40	5	185	693	22207

ตารางที่ 7 แสดงปริมาณก๊าซหุงต้มจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากหลุมขุดตรวจ N3W1

ระดับ(cm.dl.)	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	ตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø ปาก (cm)	Ø ลำตัว (cm)	รอบ (cm)	ชั้น	กรัม	หมายเหตุ
1 (0-60)	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 11	หม้อ	พื้นเมือง	1.2	26			1	20	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B 14	หม้อ	พื้นเมือง	1.2				1	40	
	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 1	ไห	แม่น้ำน้อย	1	14			1	40	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ฐาน				พื้นเมือง	0.8	14			1	20	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	เต็มใบ		R13 ,B14. ฐานแบบที่ 3	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	18	18	14	1	1160	ก๊าซหุงต้มหมายเลข 4
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 8	ครก	พื้นเมือง	1.4	14			1	80	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 3		พื้นเมือง	0.6				1	10	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.6				1	10	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 18		พื้นเมือง	0.8				2	35	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 24		พื้นเมือง	1.3				1	100	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 28		พื้นเมือง	0.7				1	20	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-				3	40	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ			พื้นเมือง	0.7				1	10	
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำ			แม่น้ำน้อย	1				1	30	
2 (60-80)	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 12	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	26			1	20	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 15	กระปุก	พื้นเมือง	0.9	6			1	15	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 2	หม้อ	พื้นเมือง	1.2	13			1	10	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 3		พื้นเมือง	0.6				1	15	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 4		พื้นเมือง	0.5				2	10	

ตารางที่ 7 แสดงปริมาณภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากหลุมขุดตรวจ N3W1

ระดับ(cm.d.t.)	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	ตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø ปาก (cm)	Ø ลำตัว (cm)	ฐาน (cm)	ขึ้น	กรัม	หมายเหตุ
2 (60-80)	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	ขูด	B 5		พื้นเมือง	0.6				1	25	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	1				1	20	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 2	หม้อ	พื้นเมือง	1	17			1	15	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 14		พื้นเมือง	0.5				1	10	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	1				1	15	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.2				1	5	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B 24	หม้อ	พื้นเมือง	1.5				1	60	
3 (80-100)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5				1	10	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 28		พื้นเมือง	1				1	20	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 3		พื้นเมือง	1				1	20	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	1				1	30	
	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	0.3				2	20	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 11	หม้อ	พื้นเมือง	2	38			1	30	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 2	หม้อ	พื้นเมือง	1.2	22			1	20	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 3	หม้อ	พื้นเมือง	7	18			1	20	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝาหงาย		พื้นเมือง	1	11			1	10	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 28		พื้นเมือง	0.7				1	10	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 4		พื้นเมือง	0.7				2	20	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	รมควันดำ			พื้นเมือง	0.5				1	15	
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-				2	10	

ตารางที่ 7 แสดงปริมาณภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากหลุมขุดตรวจ N3W1

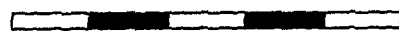
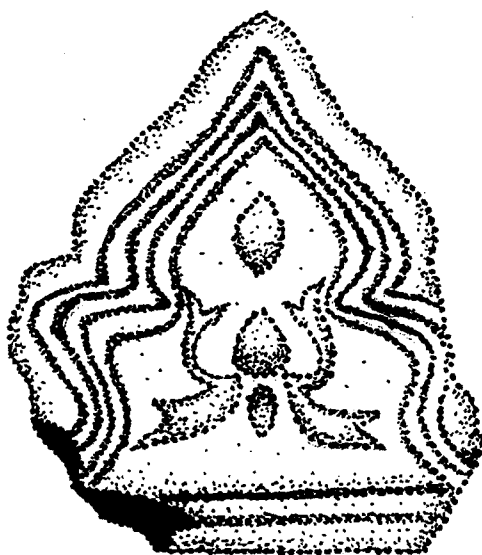
ระดับ(cm.d.t.)	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	ตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø ปาก (cm)	Ø ลำตัว (cm)	ฐาน (cm)	ขึ้น	กรัม	หมายเหตุ
3 (80-100)	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	เต็มใบ		R2,B4,ฐานแบบที่2	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	9.5	11	8	1	300	หม้อบรรจุปูน ภาชนะดินเผาหมายเลข 5
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R 20	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	12			1	10	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 4		พื้นเมือง	0.5				2	10	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 5		พื้นเมือง	0.6				1	10	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	1.5-2				2	50	
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	0.6				1	10	
4 (100-120)	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 24		พื้นเมือง	0.8				1	20	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 26		พื้นเมือง	1				1	20	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 3		พื้นเมือง	0.3				3	50	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.6-1				2	75	
	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ			พื้นเมือง	0.8				1	20	
	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	0.8				2	140	
	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบ	R 23	โถ	ศรีสัชชนาลัย	0.8	21			1	30	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 28		พื้นเมือง	0.8				1	10	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ			พื้นเมือง	0.7				1	20	
5 (120-140)	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.7				2	20	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 3		พื้นเมือง	0.7				1	10	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B 31		พื้นเมือง	0.8				1	30	
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.8				1	25	

ตารางที่ 8 แสดงปริมาณภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ(จีน) ที่ได้จากหลุมขุดตรวจ N3W1

ระดับ(cm.dt.)	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	รูปแบบ	รูปทรง	การตกแต่ง	สมัย	หนา (cm)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (cm)	ชิ้น	กรัม
1 (0-60)	NEQ	porcelain	ฐาน	แบบที่ 2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ		0.3-0.6	7-11	4	70
	NEQ	porcelain	ลำตัว			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ		0.3-0.5		4	50
	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	แบบที่ 2	ชาม			1.2	10	1	20
	NWQ	porcelain	ปาก	R 9	ถ้วย	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ		0.3	8	1	5
	NWQ	porcelain	ลำตัว			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ		0.5		2	10
	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว			เคลือบน้ำตาล		0.5		1	20
	SEQ	porcelain	ฐาน	แบบที่ 2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ		0.3-0.5	6	3	50
	SEQ	porcelain	ปาก	R 10	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.4	14	1	10
	SEQ	porcelain	ปาก	R 9	ถ้วย	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	11	1	5
	SEQ	porcelain	ลำตัว			เขียนหลายสี	ชิง	0.4		1	15
	SEQ	porcelain	ลำตัว			เคลือบเขียว		0.6		1	5
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	แบบที่ 2	ชาม	เคลือบเขียว		0.7	12	1	50
	SWQ	porcelain	ปาก	R 9	ถ้วย	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.3	8	1	5
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	แบบที่ 2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	1	12	2	50
2 (60-80)	SEQ	porcelain	ลำตัว			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.5		1	10
	SWQ	porcelain	ปาก	R 9	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ		0.3	10	1	5
3 (80-100)	SEQ	porcelain	ฐาน	แบบที่ 2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	หมิง	0.3	6	1	20
	SEQ	porcelain	ฐาน	แบบที่ 2	ชาม	เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ	ชิง	0.8	6	1	40
4 (100-120)	NEQ	porcelain	ลำตัว			เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ		0.3		1	10
	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว			เคลือบเขียว		0.8		1	15
5(120-140)	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก	R 9	ชาม	เคลือบใส		0.5	20	1	10

ตารางที่ 9 แสดงปริมาณชั้นส่วนภาชนะดินเผาจำแนกตามแหล่งผลิต ที่ได้จากหลุมขุดตรวจN3W1

แหล่ง	พื้นเมือง		บ้านบางปูน		แม่น้ำน้อย		ศรีสัชนาลัย		จีน(ร.หมิง)		จีน(ร.ชิง)		จีน(ร.?)		รวม	
ระดับ(cm.dt.)	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม
1(0-60)	15	1545			2	70					6	85	18	280	41	1980
2(60-80)	13	220									1	10	1	5	15	235
3(80-100)	21	585	1	10	3	30			1	20	1	40			27	685
4(100-120)	10	215			2	140	1	30					2	25	15	410
5(120-140)	4	55	2	20									1	10	7	85
รวม	63	2620	3	30	7	240	1	30	1	20	8	135	22	320	105	3395

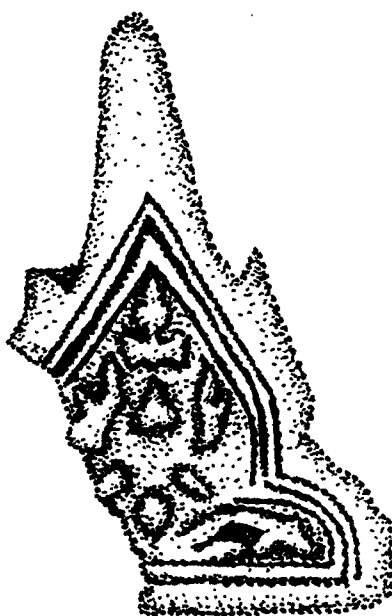

0 2 4 6 8 10 ซม.

มาตราส่วน 1:2

ภาพถ่ายเส้นที่ 1

กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 1

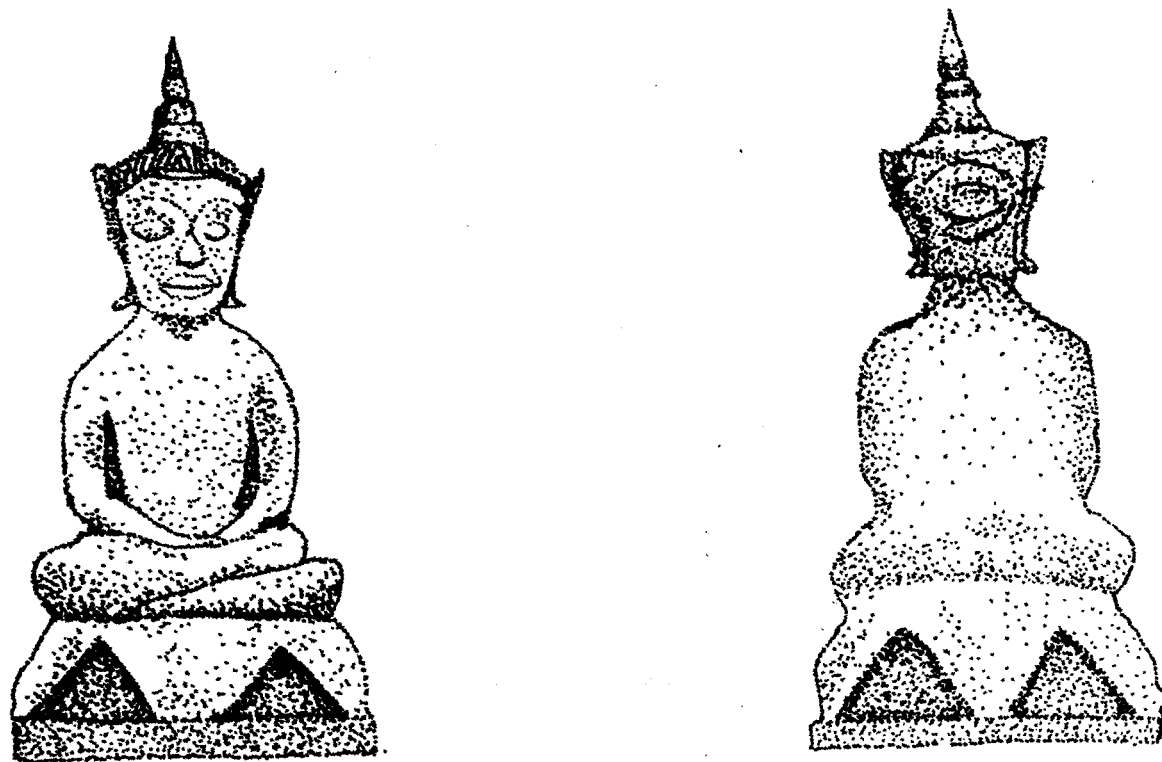

0 2 4 6 8 10 ซม.

มาตราส่วน 1:2

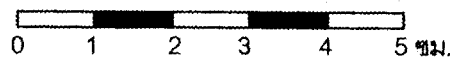
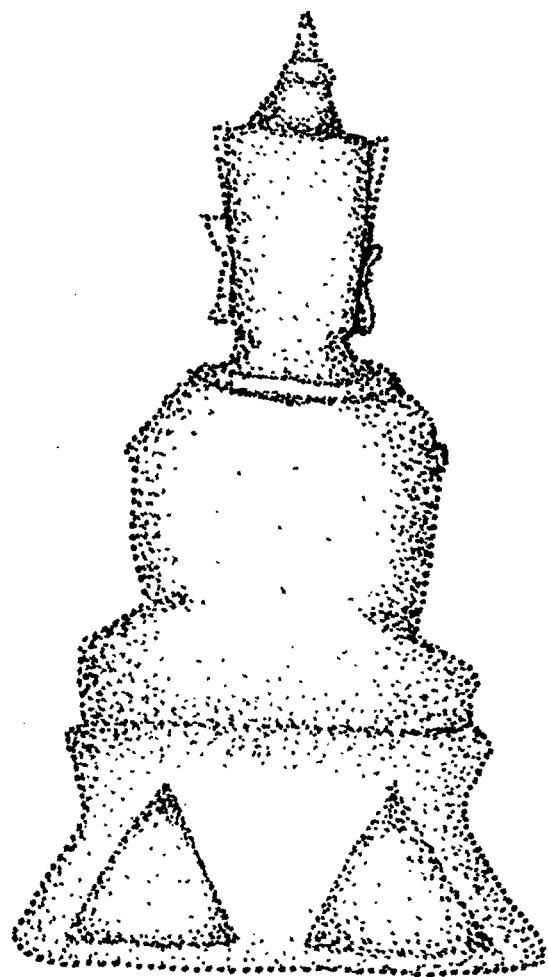
ภาพถ่ายเส้นที่ 2

กระเบื้องเชิงชายแบบที่ 2

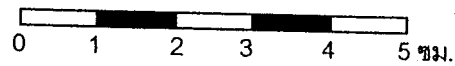
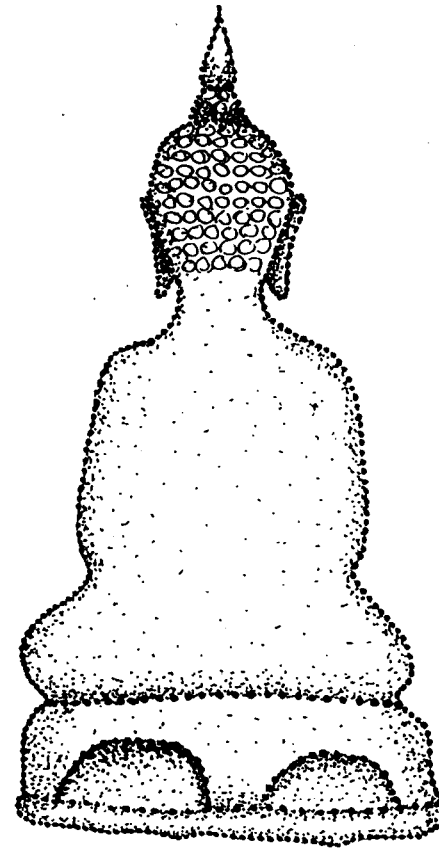

0 1 2 3 4 5 ซม.

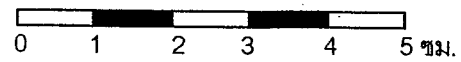
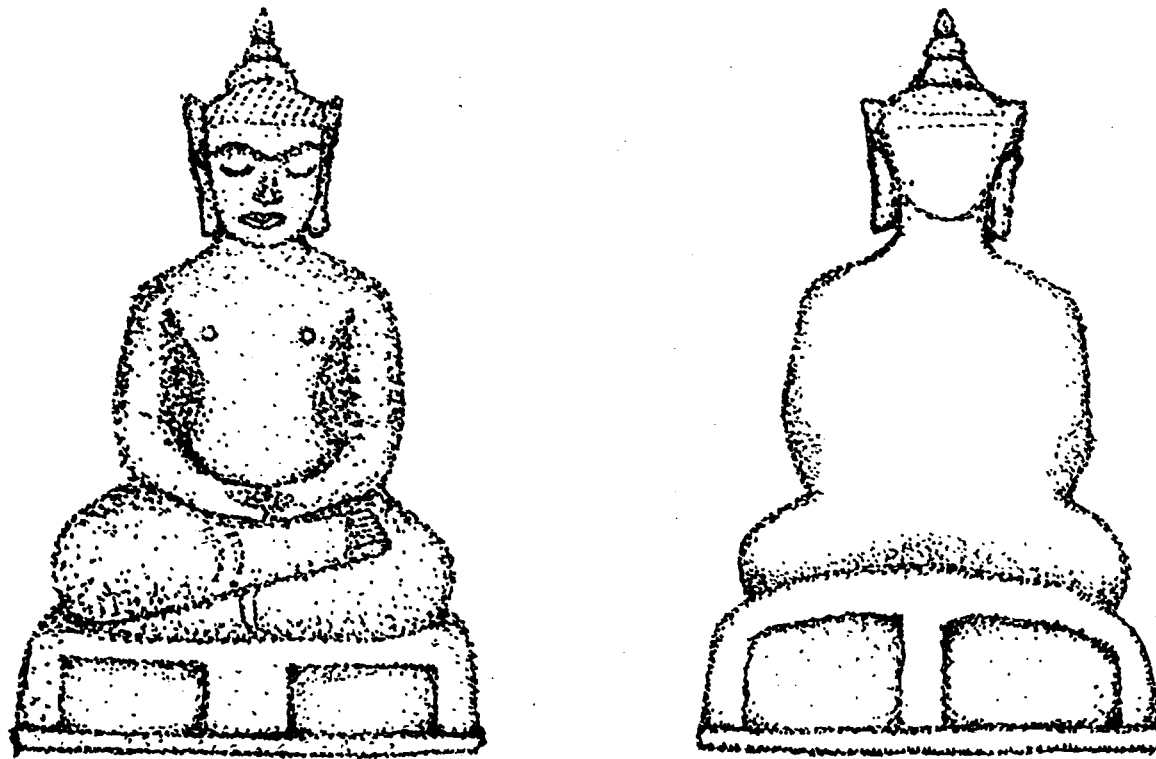
มาตราส่วน 1:1
 ภาพลายเส้นที่ 3
 พระพุทธรูปสำริด(ก)

0 1 2 3 4 5 ซม.
 มาตรฐาน 1:1
 ภาพลายเส้นที่ 4
 พระพุทธรูปสำริด(ช)

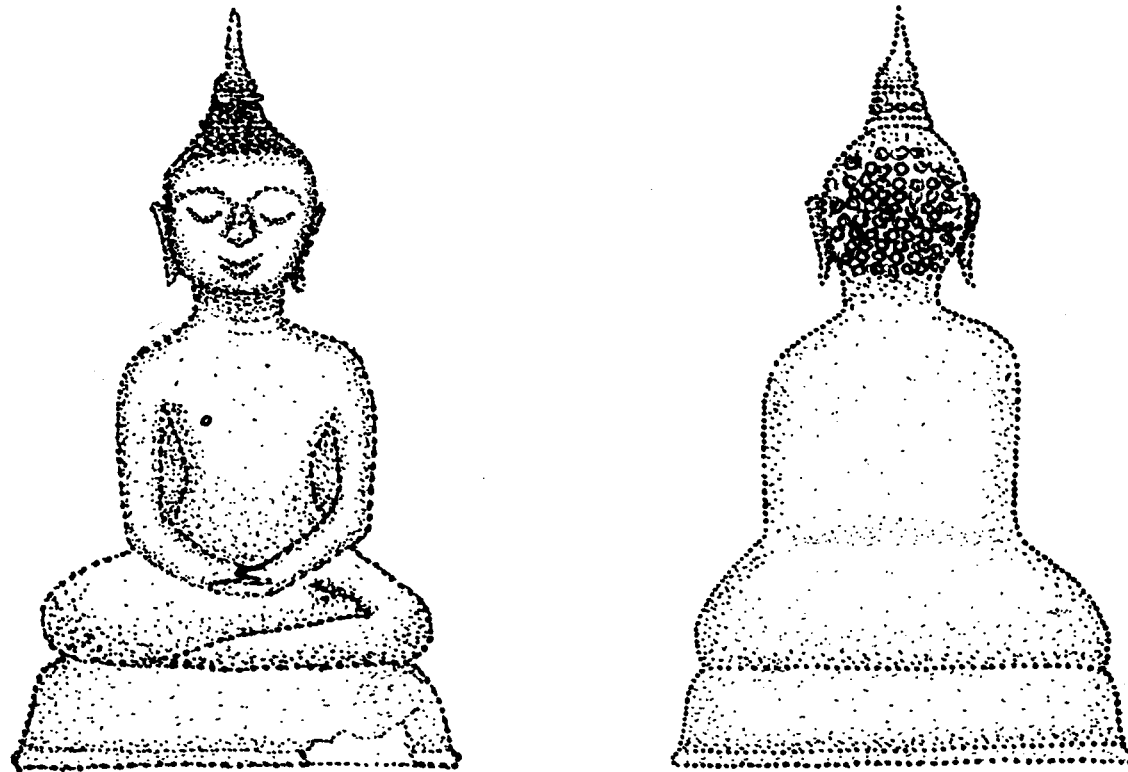
มาตราส่วน 1:1
ภาพลายเส้นที่ 5
พระพุทธรูปสำริด(ค)

มาตราส่วน 1:1

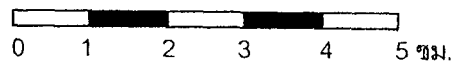
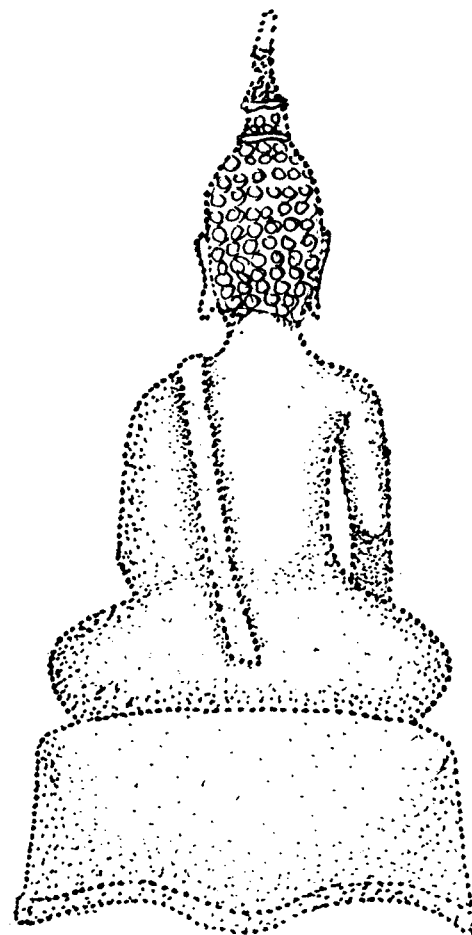
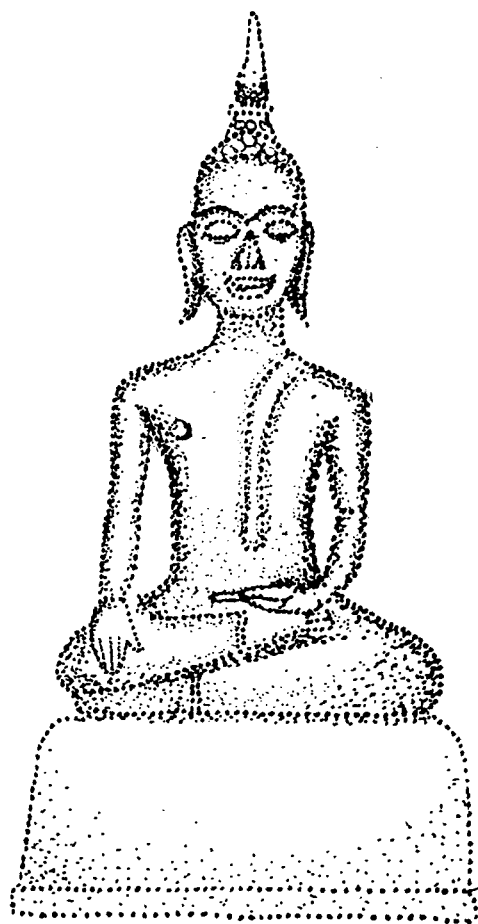
ภาพลายเส้นที่ 6

พระพุทธรูปสำริด(ง)

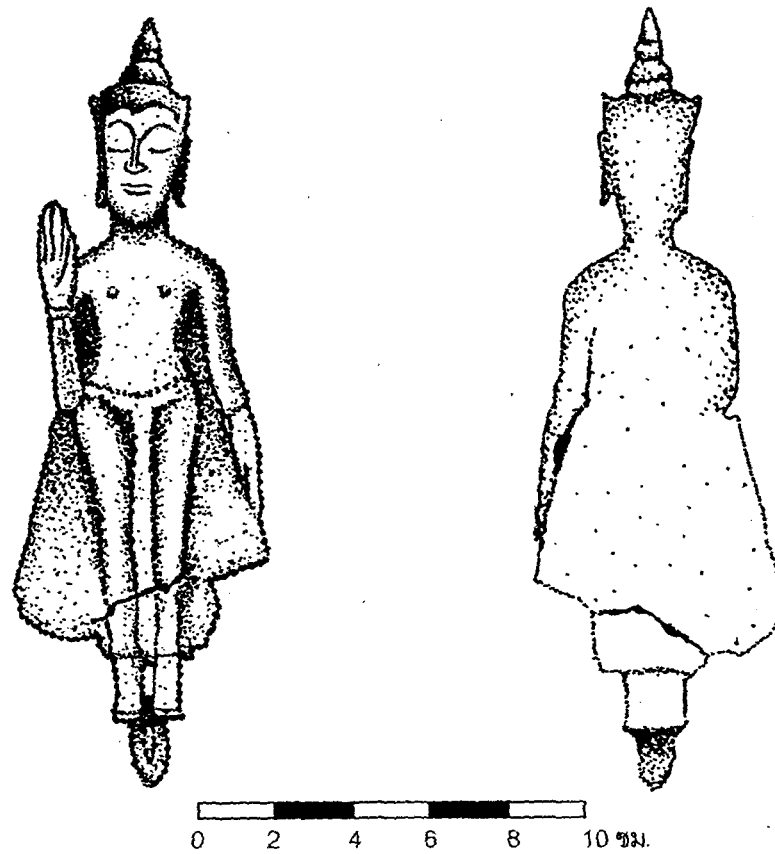

0 1 2 3 4 5 ซม.

มาตราส่วน 1:1
 ภาพลายเส้นที่ 7
 พระพุทธรูปสำริด(๑)

มาตรการส่วน 1:1
 ภาพลายเส้นที่ 8
 พระพุทธรูปสำริด(ฉ)

มาตราส่วน 1:2
 ภาพลายเส้นที่ 9
 พระพุทธรูปสำริด(ข)

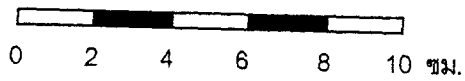
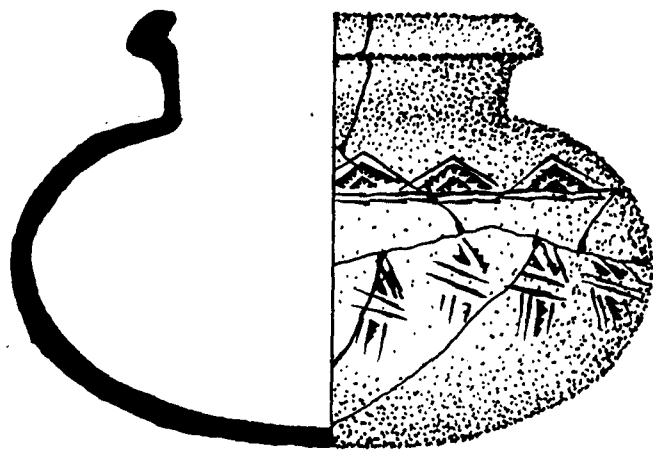

0 1 2 3 4 5 ซม.

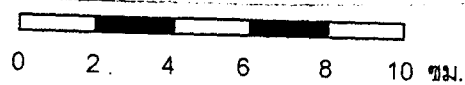
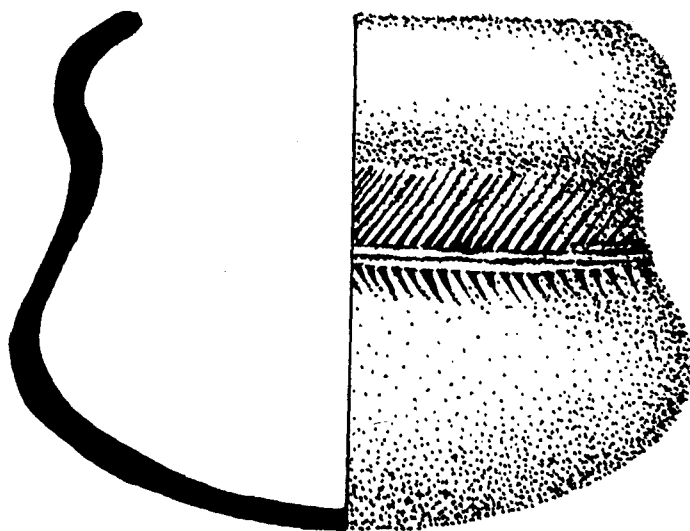
มาตราส่วน 1:1

ภาพถ่ายเส้นที่ 10

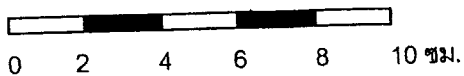
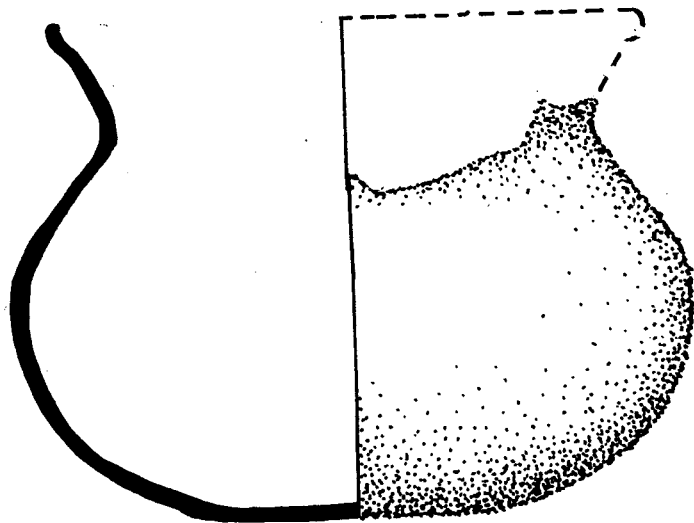
ชิ้นส่วนแกนพระพุทธรูป

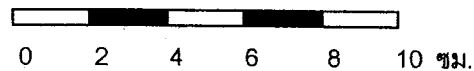
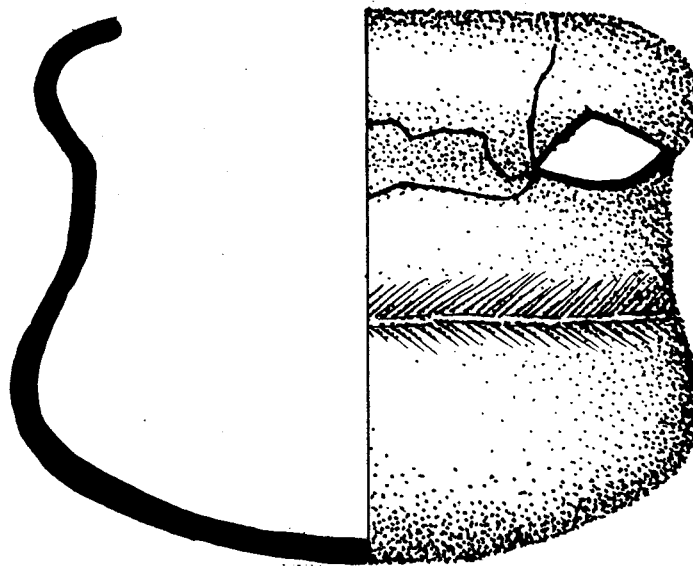
มาตราส่วน 1:2
ภาพลายเส้นที่ 11
ภาชนะดินเผาหมายเลข 1

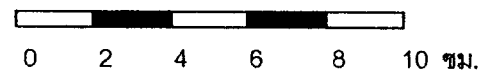
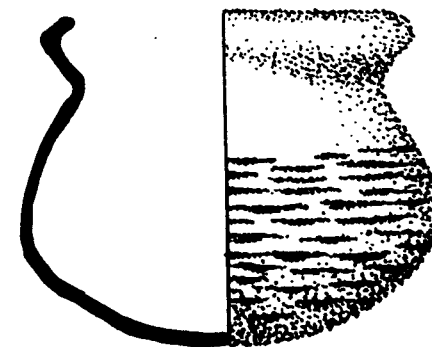
มาตราส่วน 1:2
ภาพลายเส้นที่ 12
ภาชนะดินเผาหมายเลข 2

มาตราส่วน 1:2
ภาพลายเส้นที่ 13
ภาชนะดินเผาหมายเลข 3

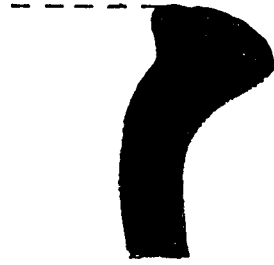
มาตราส่วน 1:2
ภาพลายเส้นที่ 14
ภาชนะดินเผาหมายเลข 4

มาตราส่วน 1:2
ภาพลายเส้นที่ 15
ภาชนะดินเผาหมายเลข 5

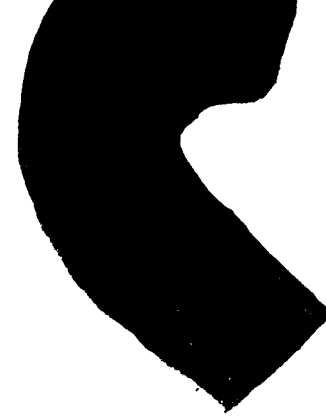
R1

R2

R3

R4

R5

R6

R7

R8

รูปแบบของปากภาชนะดินเผา

R9

R10

R11

R12

R13

R14

R15

R16

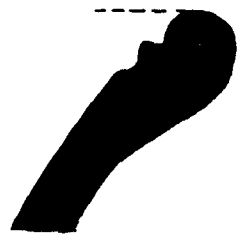

R17

รูปแบบขอบปากภาชนะดินเผา

R18

R19

R20

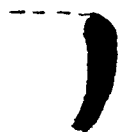
R21

R22

R23

R24

R25

R26

R27

รูปแบบขอบปากภาชนะดินเผา

R28

R29

R30

R31

R32

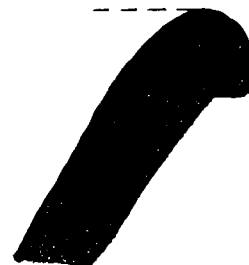
R33

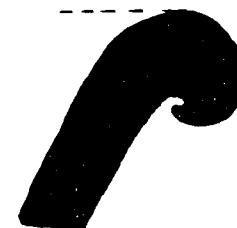
R34

R35

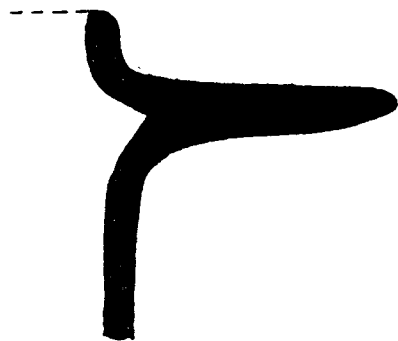

R36

R37

รูปแบบขอบปากภาชนะดินเผา

R38

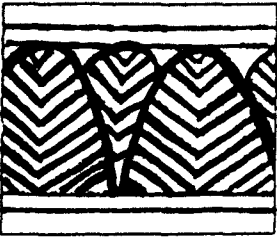
R39

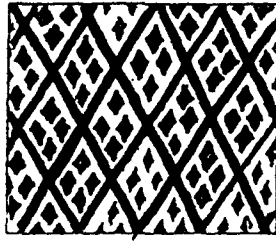
R40

รูปแบบขอบปากภาชนะดินเผา

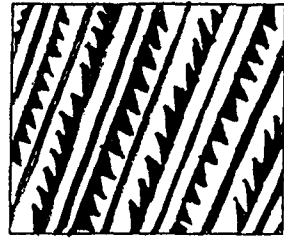
ตัวอย่างลวดลายตกแต่งผิวภาชนะดินเผา

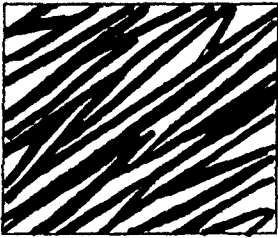
B1

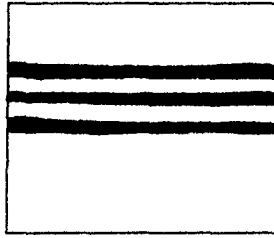
B2

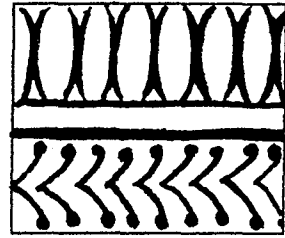
B3

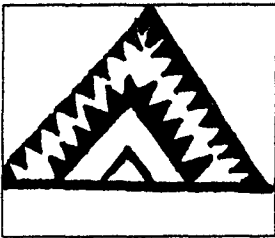
B4

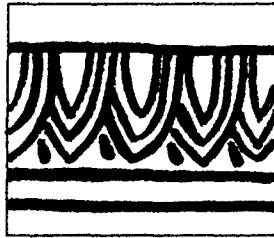
B5

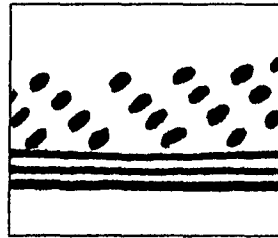
B6

B7

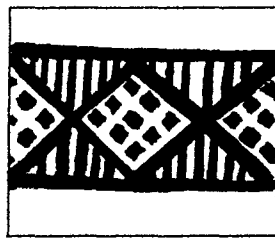
B8

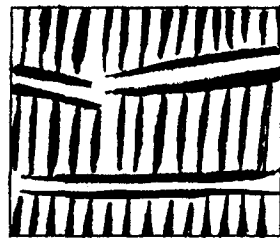
B9

B10

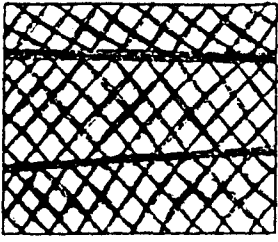

B11

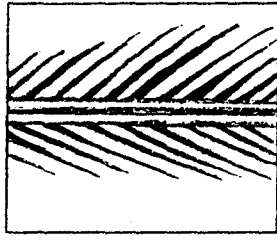

B12

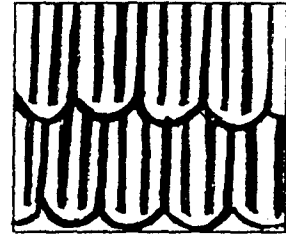
ตัวอย่างลวดลายตกแต่งผิวภาชนะดินเผา

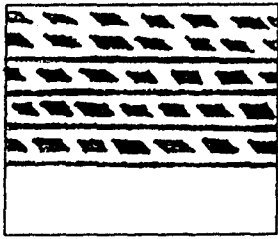
B13

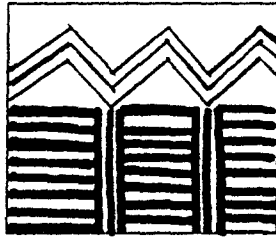
B14

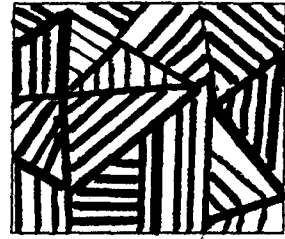
B15

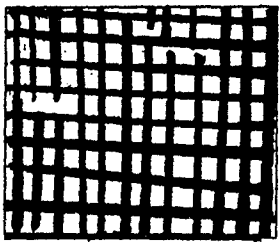
B16

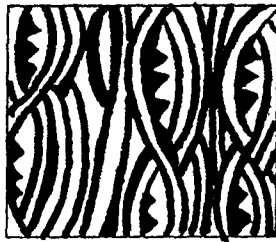
B17

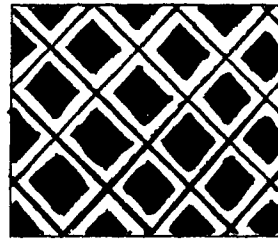
B18

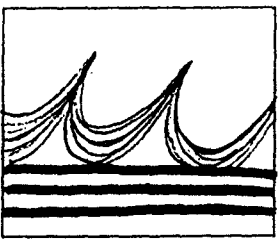
B19

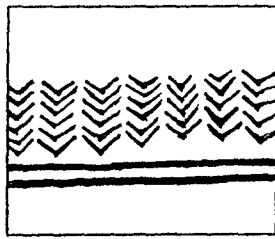
B20

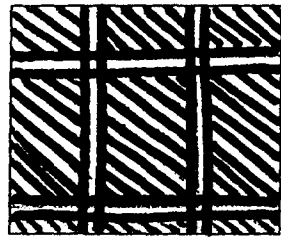
B21

B22

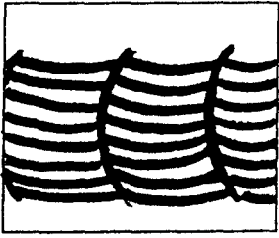

B23

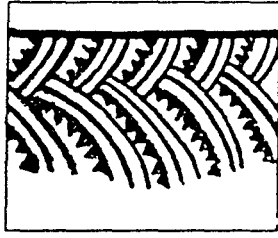

B24

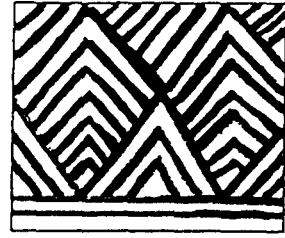
ตัวอย่างลวดลายตกแต่งผิวภาชนะดินเผา

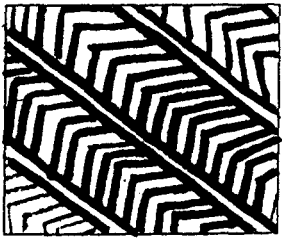
B25

B26

B27

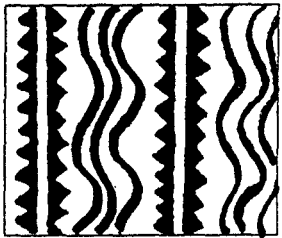
B28

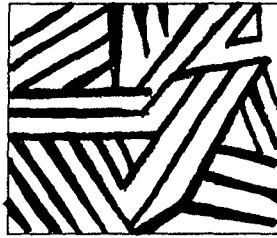
B29

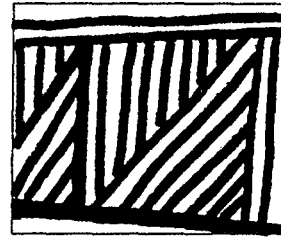
B30

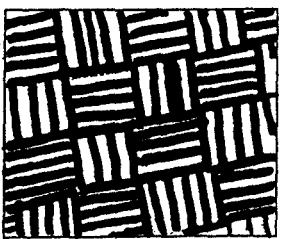
B31

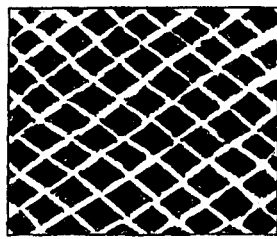
B32

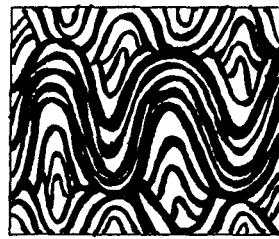
B33

B34

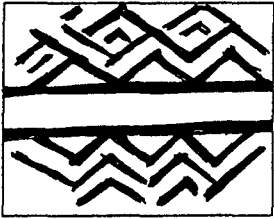

B35

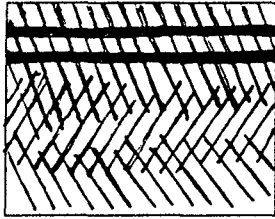

B36

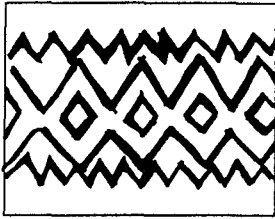
ตัวอย่างลวดลายตกแต่งผิวภาชนะดินเผา

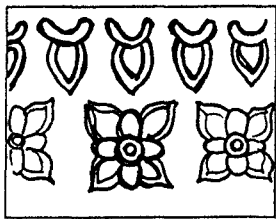
B37

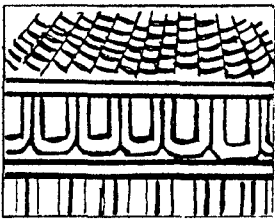
B38

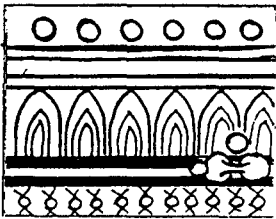
B39

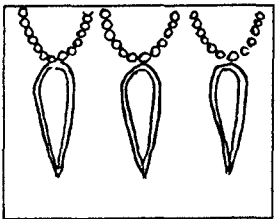
B40

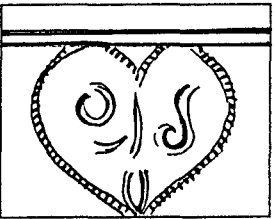
B41

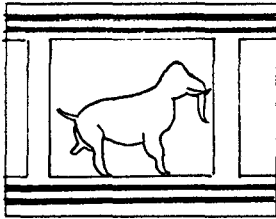
B42

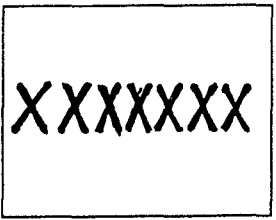
B43

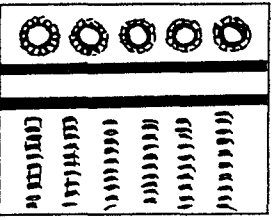
B44

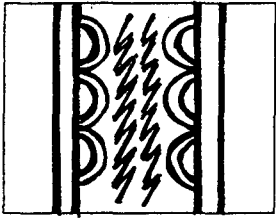
B45

B46

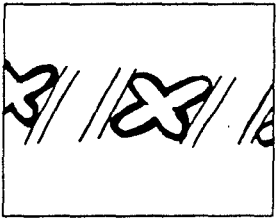

B47

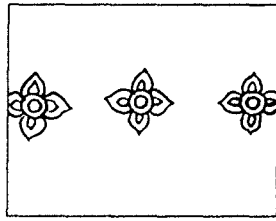

B48

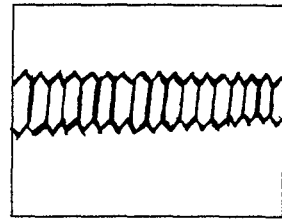
ตัวอย่างลวดลายตกแต่งผิวภาชนะดินเผา

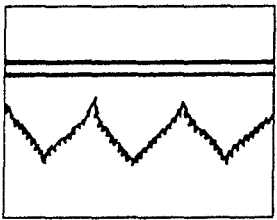
B49

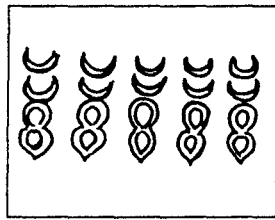
B50

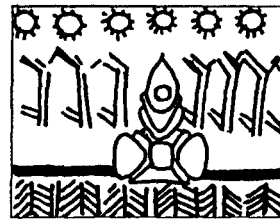
B51

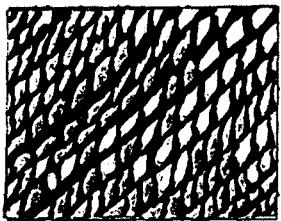
B52

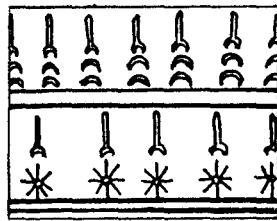
B53

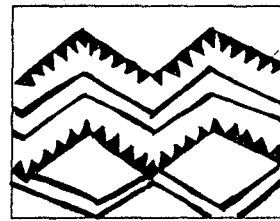
B54

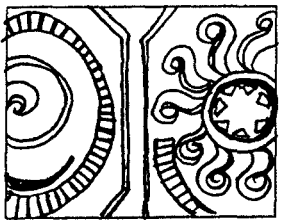
B55

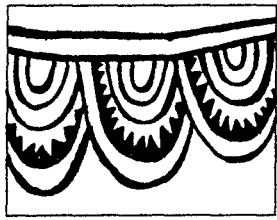
B56

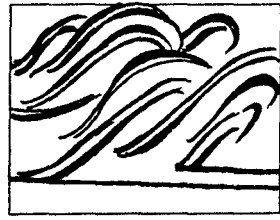
B57

B58

B59

B60

ตัวอย่างลวดลายตกแต่งผิวภาชนะดินเผา

B61

แบบที่ 1

แบบที่ 2

แบบที่ 3

แบบที่ 4

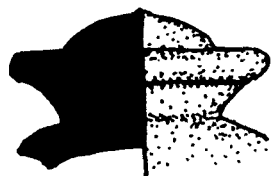

แบบที่ 5

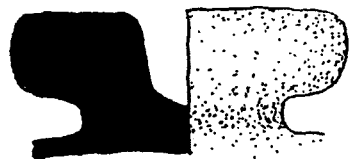

แบบที่ 6

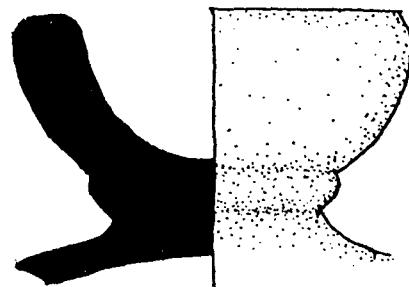
รูปแบบฐานภาชนะดินเผา

แบบที่ 1

แบบที่ 2

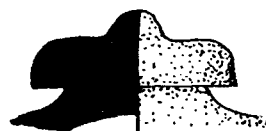
แบบที่ 3

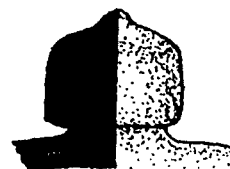
แบบที่ 4

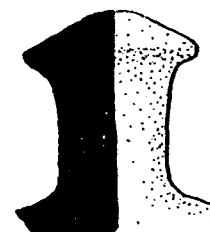
แบบที่ 5

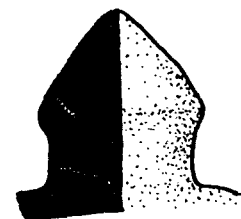
แบบที่ 6

แบบที่ 7

แบบที่ 8

แบบที่ 9

รูปแบบจุกภาชนะดินเผา

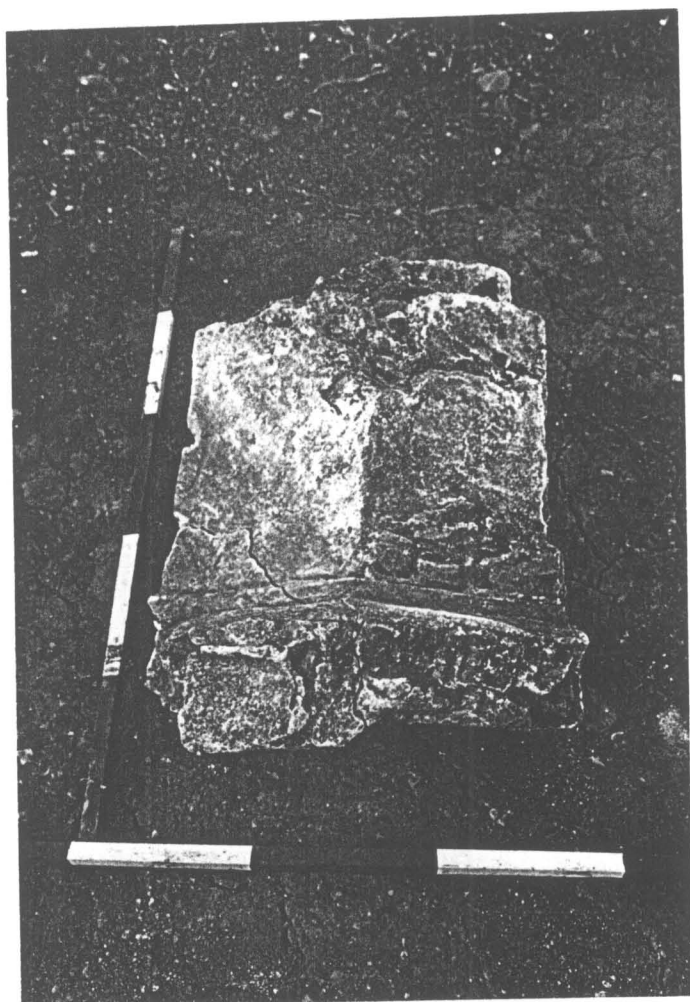
ภาพถ่ายที่ 56 กระเบื้อง
เชิงชายแบบที่ 1

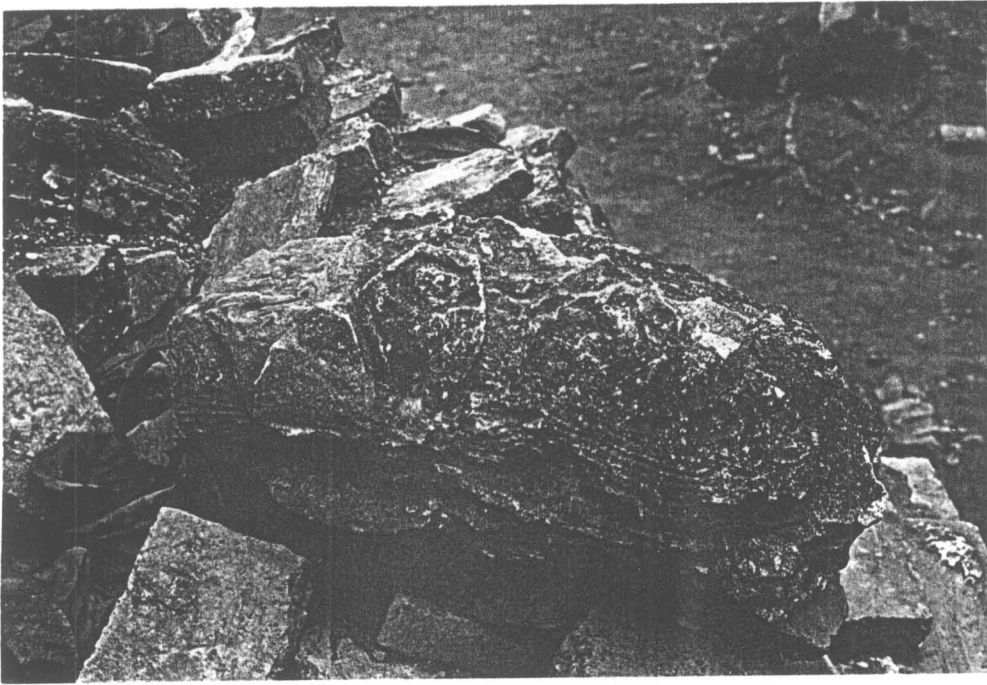
ภาพถ่ายที่ 57 กระเบื้อง
เชิงชายแบบที่ 2

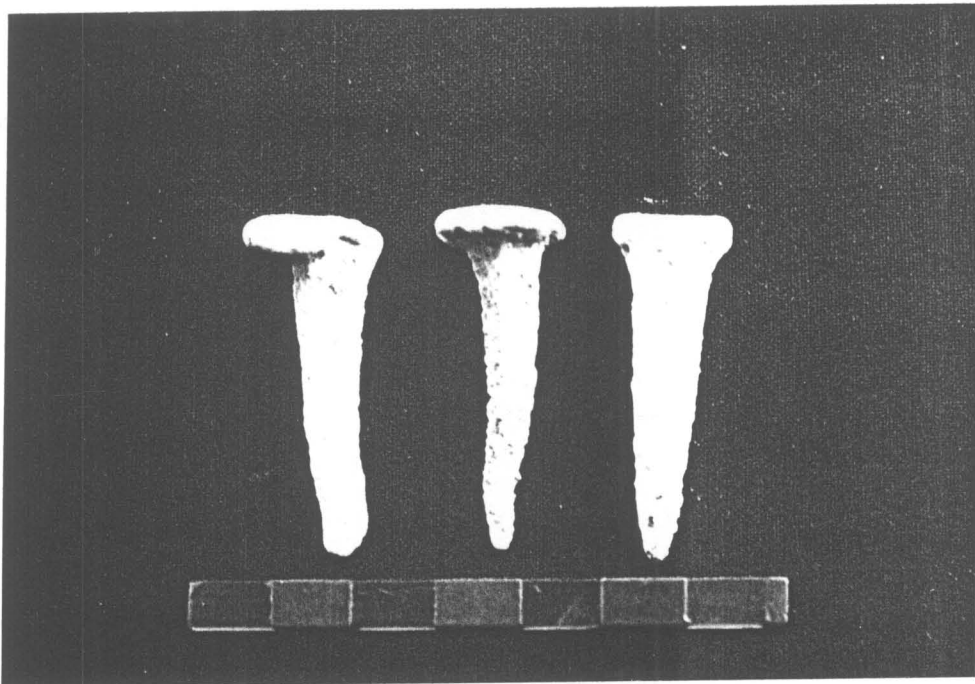
ภาพถ่ายที่ 58 ชุดฐานบัวและบัวกลุ่มพบบนเจดีย์หมายเลข 3

ภาพถ่ายที่ 59 ชุดฐานบัวแปดเหลี่ยมพบทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน

ภาพถ่ายที่ 60 บัวกลุ่มเถา พบบริเวณเจดีย์รายหมายเลข 3

ภาพถ่ายที่ 61 ตะปูสังฆวานร

ภาพถ่ายที่ 62

พระพุทธรูปสำริด(ก)

ภาพถ่ายที่ 63

พระพุทธรูปสำริด(ข)

ภาพถ่ายที่ 64
พระพุทธรูปสำริด(ค)

ภาพถ่ายที่ 65
พระพุทธรูปสำริด(ง)

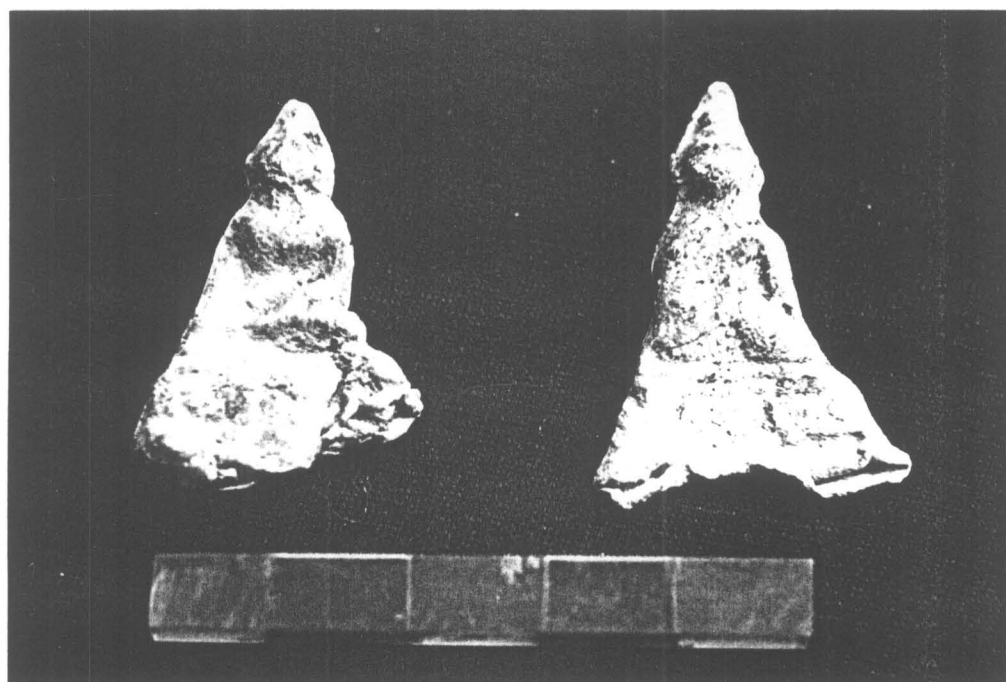
ภาพถ่ายที่ 66
พระพุทธรูปสำริด(จ)

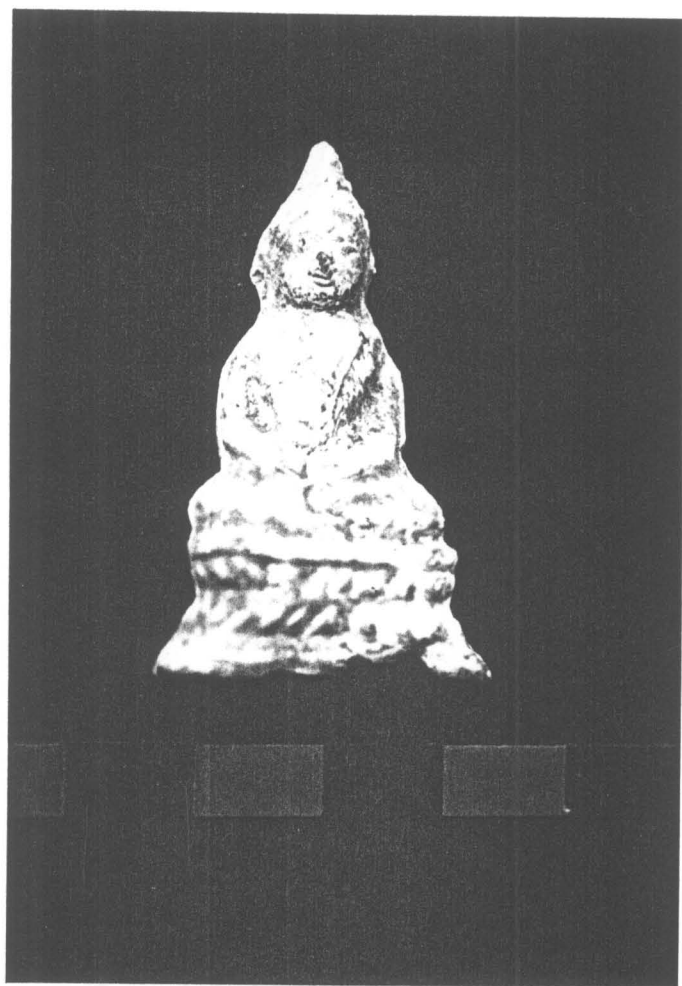
ภาพถ่ายที่ 67
พระพุทธรูปสำริด(ข)

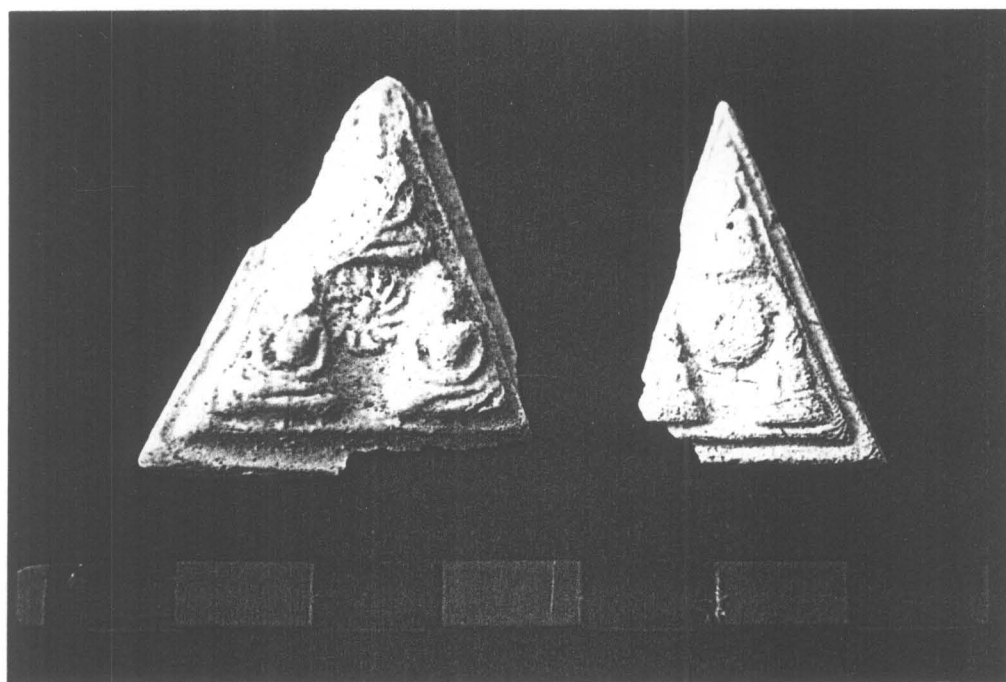
ภาพถ่ายที่ 68 พระพุทธรูปสำริด(๗)

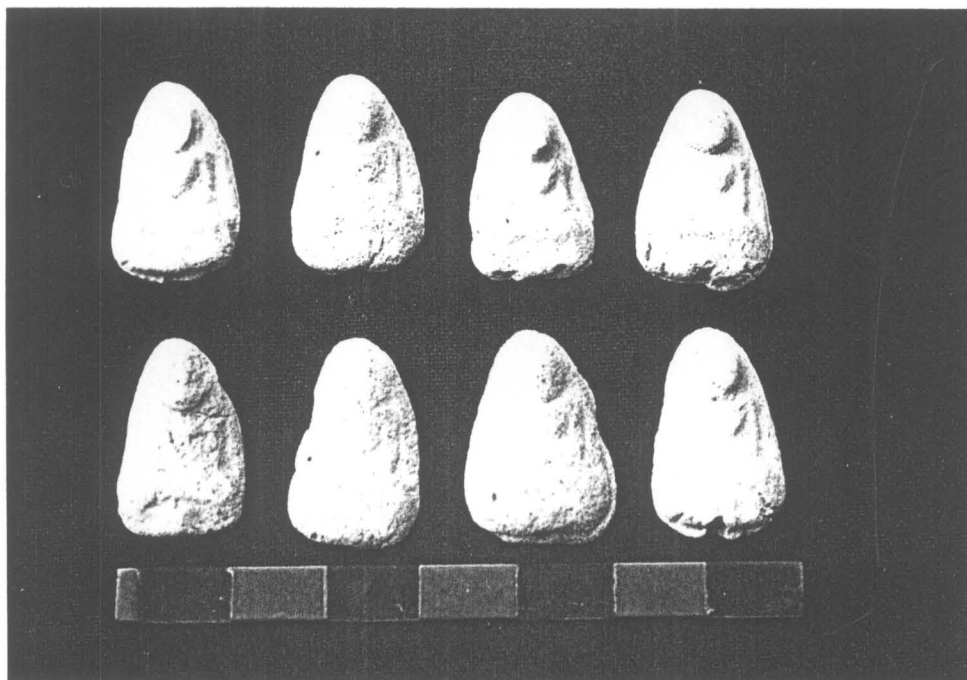
ภาพถ่ายที่ 69 พระพิมพ์เนื้อชินแบบที่ 1

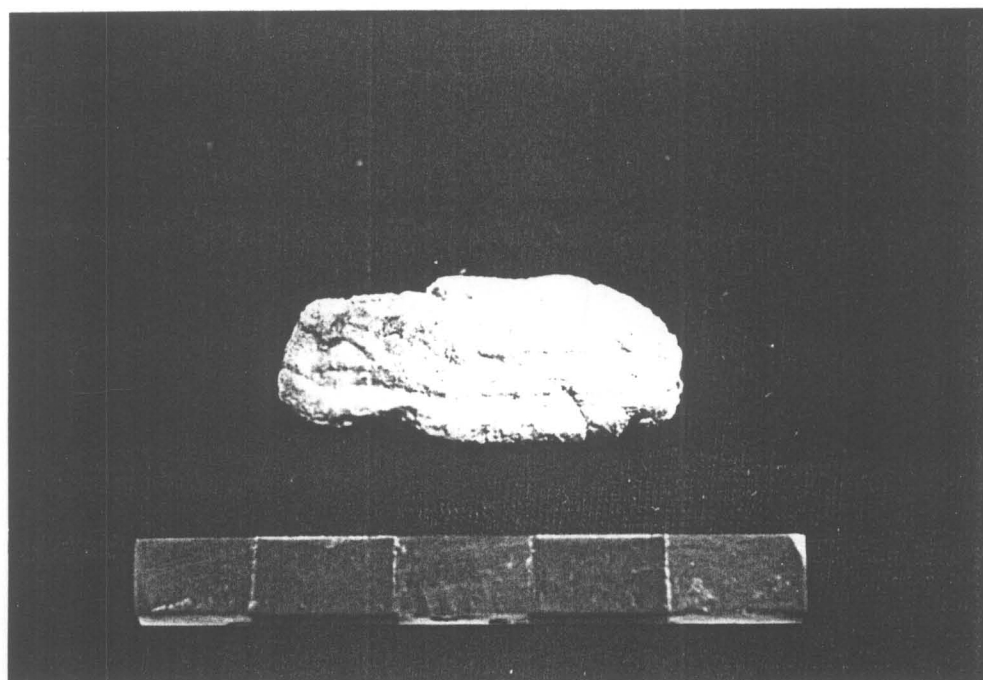
ภาพถ่ายที่ 70 พระพิมพ์เนื้อชินแบบที่ 2

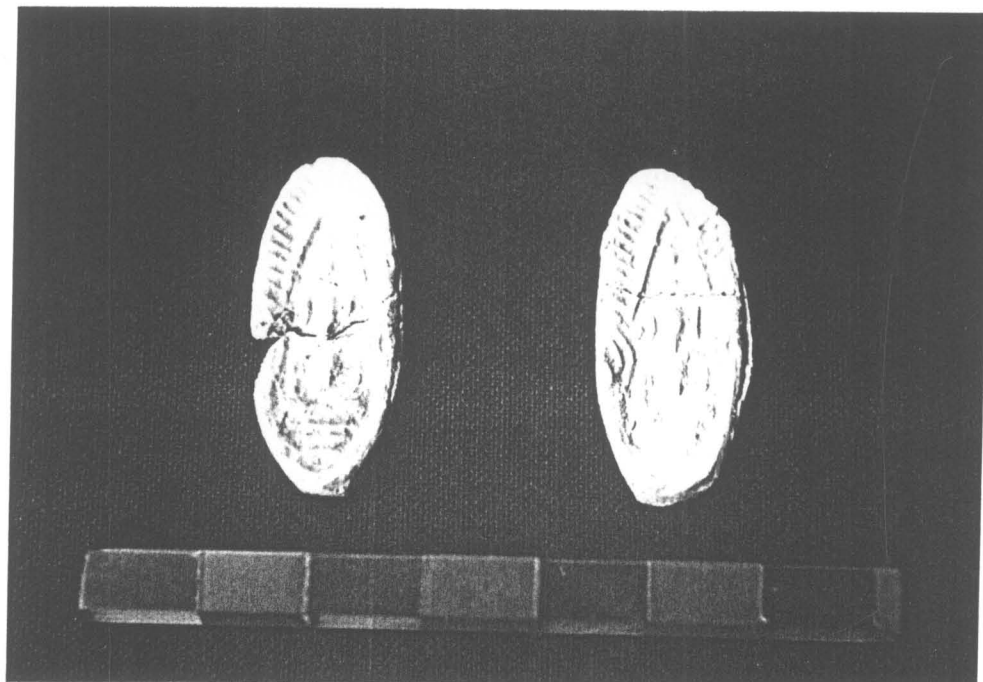
ภาพถ่ายที่ 71 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 1

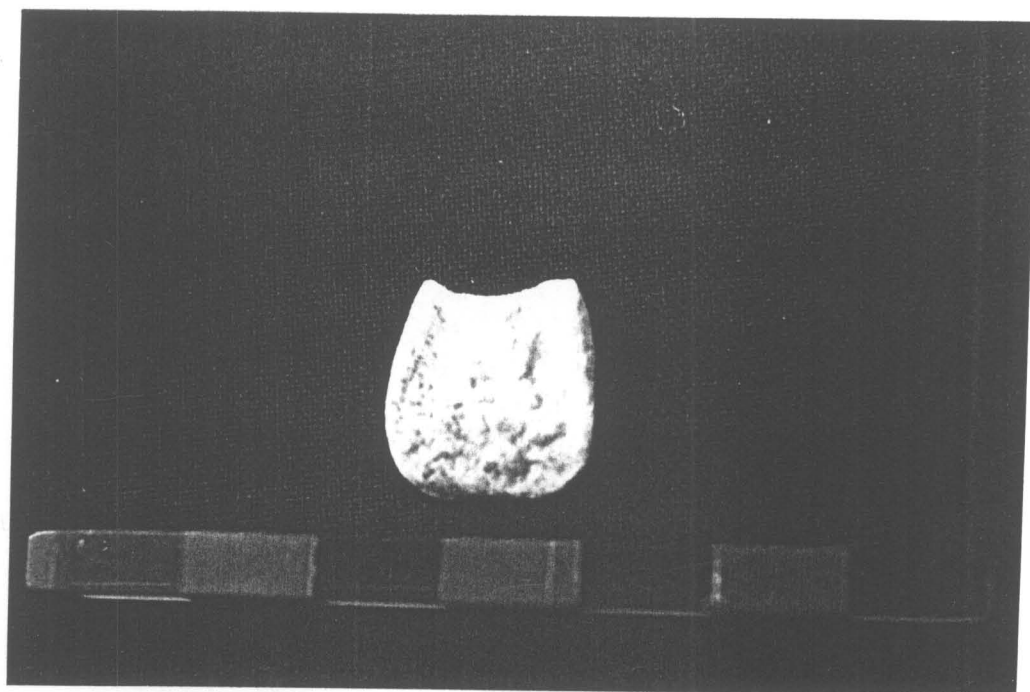
ภาพถ่ายที่ 72 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 2

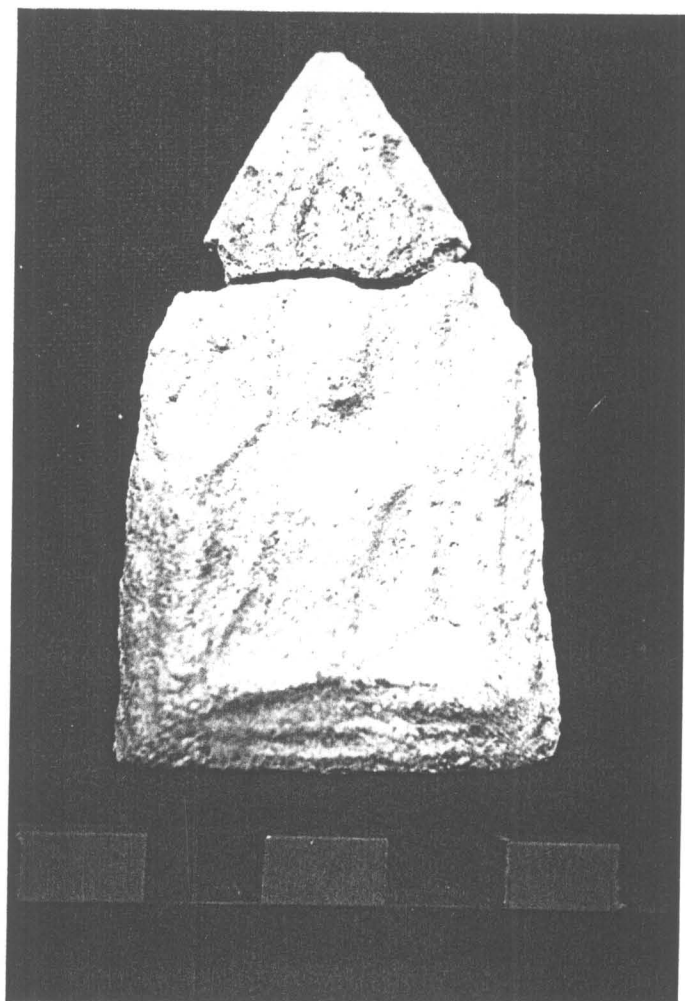
ภาพถ่ายที่ 73 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 3

ภาพถ่ายที่ 74 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 4

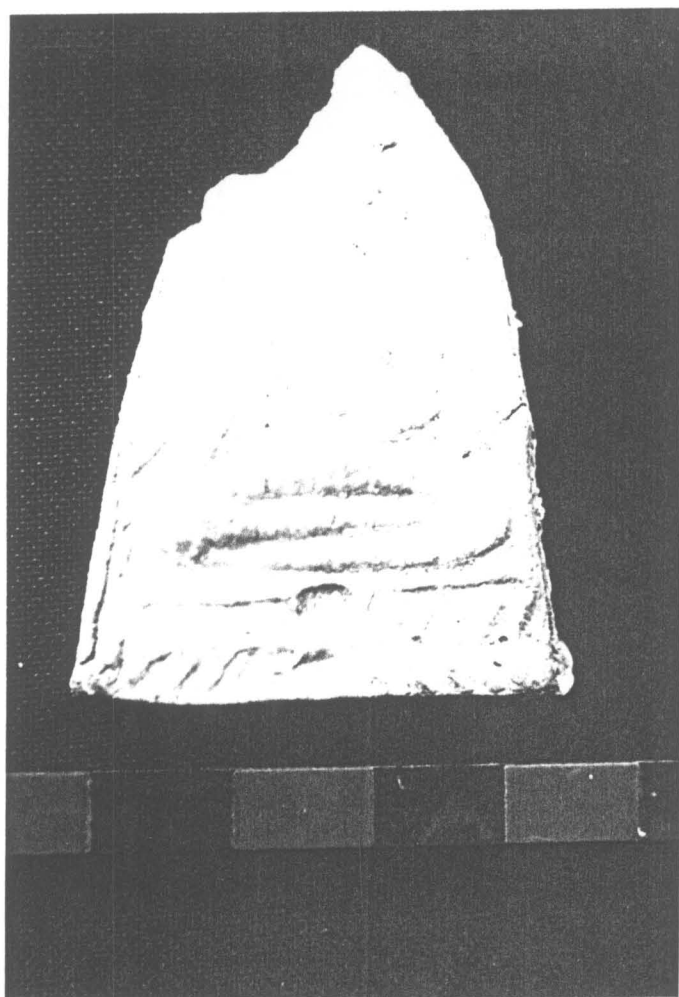
ภาพถ่ายที่ 75 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 5

ภาพถ่ายที่ 76 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 6

ภาพถ่ายที่ 77 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 7

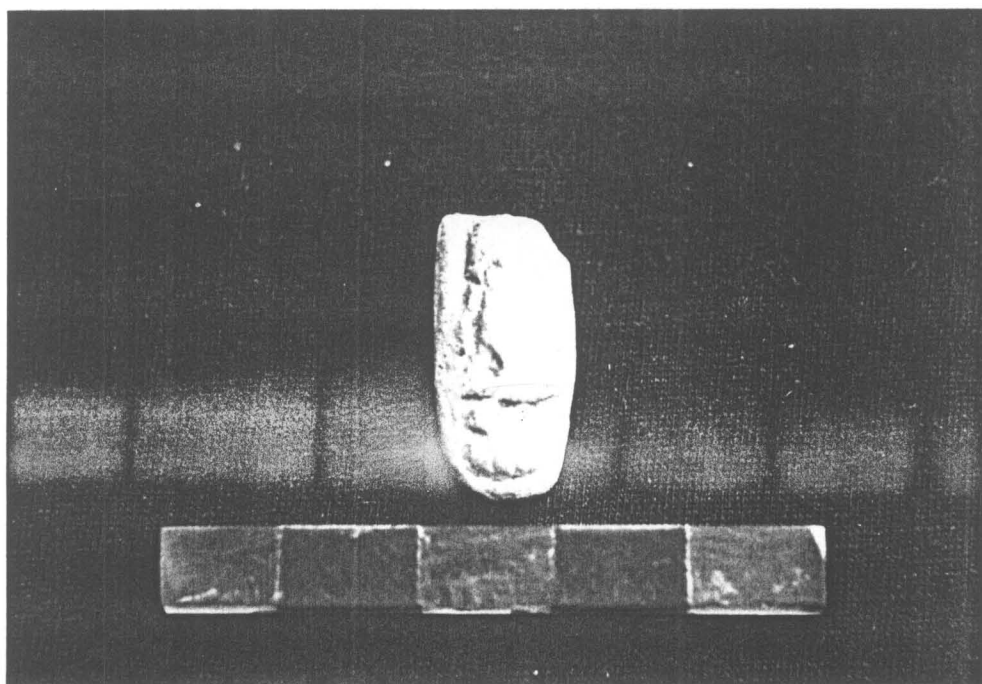
ภาพถ่ายที่ 78
พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 8

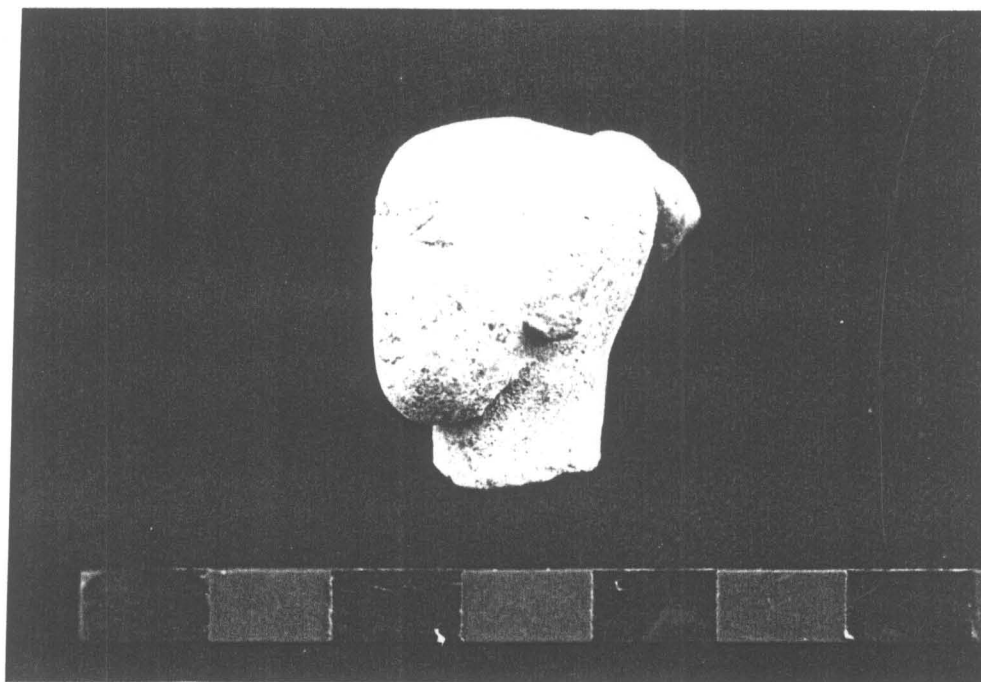
ภาพถ่ายที่ 79
พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 9

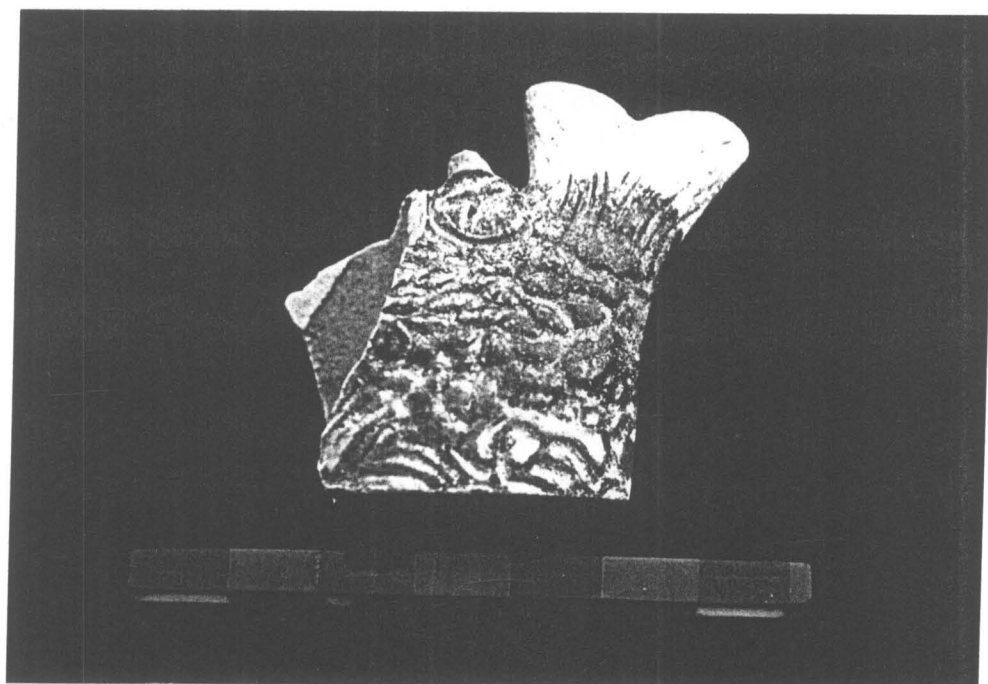
ภาพถ่ายที่ 80 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 10

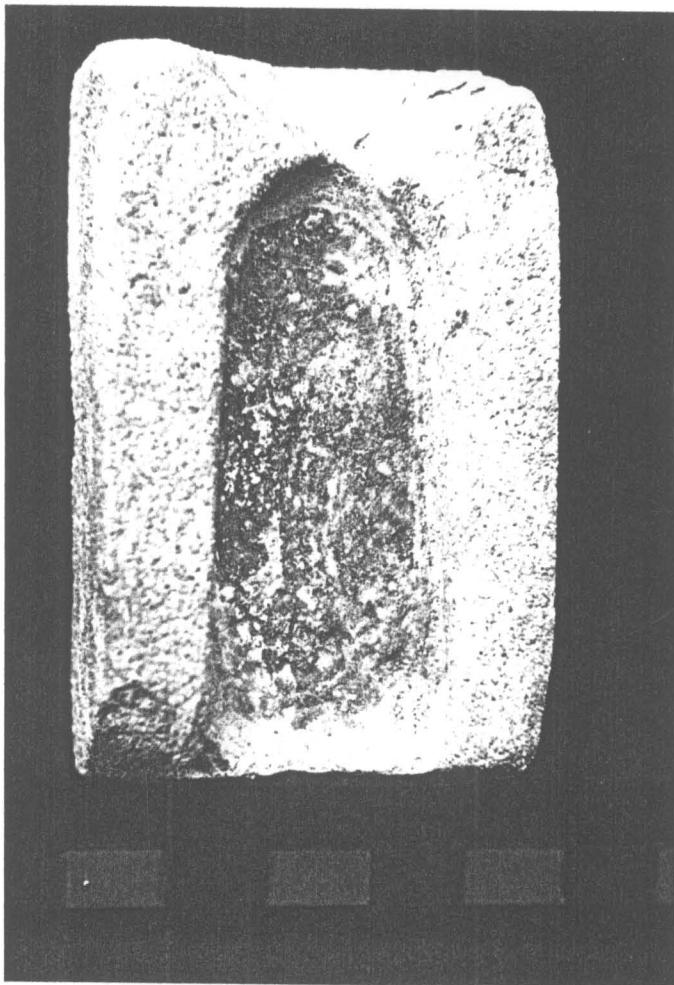
ภาพถ่ายที่ 81 พระพิมพ์ดินเผาแบบที่ 11

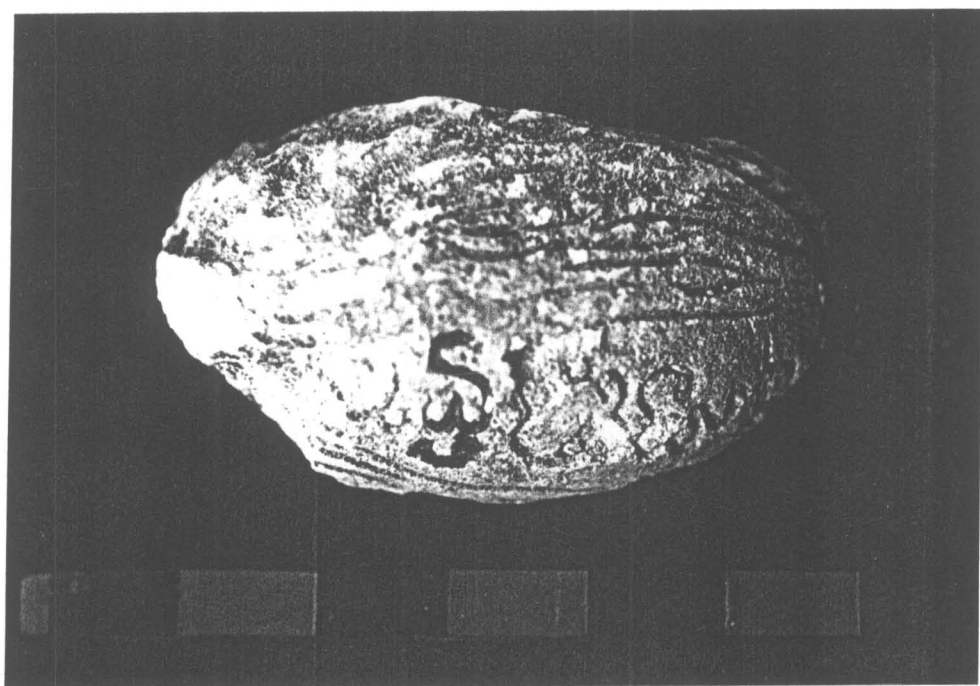
ภาพถ่ายที่ 82 ตุ๊กตารูปผู้หญิงผมมวย

ภาพถ่ายที่ 83 ตุ๊กตารูปปลา

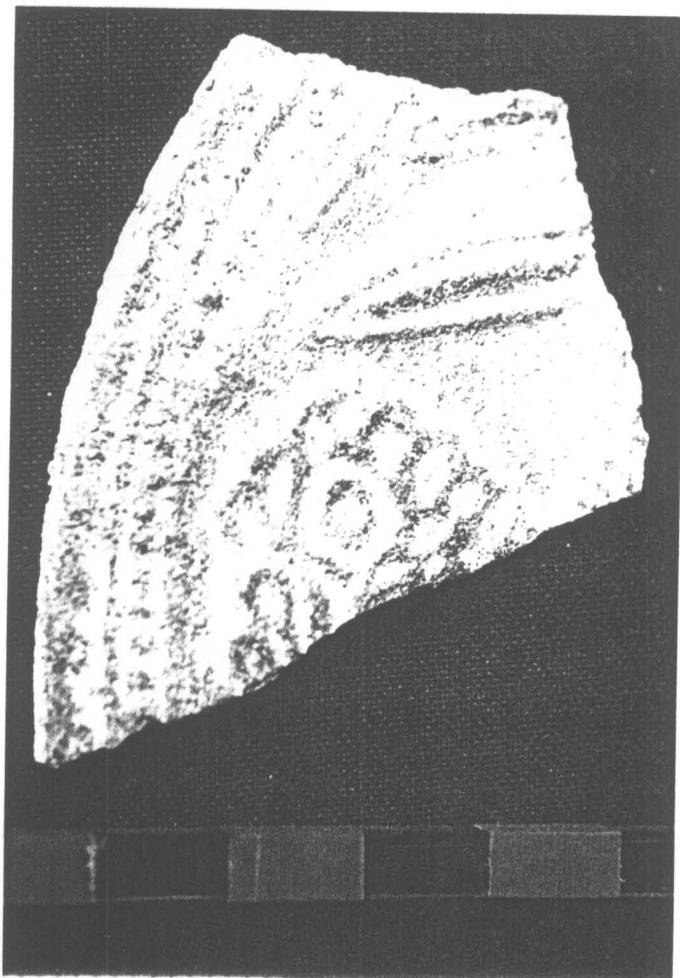
ภาพถ่ายที่ 84 แม่พิมพ์พระพิมพ์

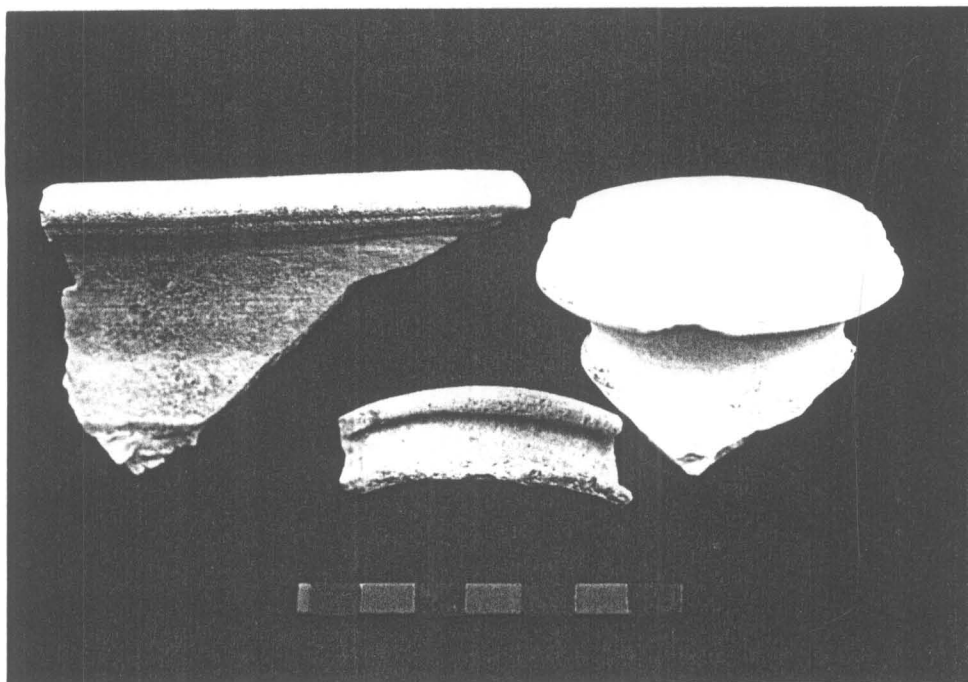
ภาพถ่ายที่ 85 ปูนลงอักขระ

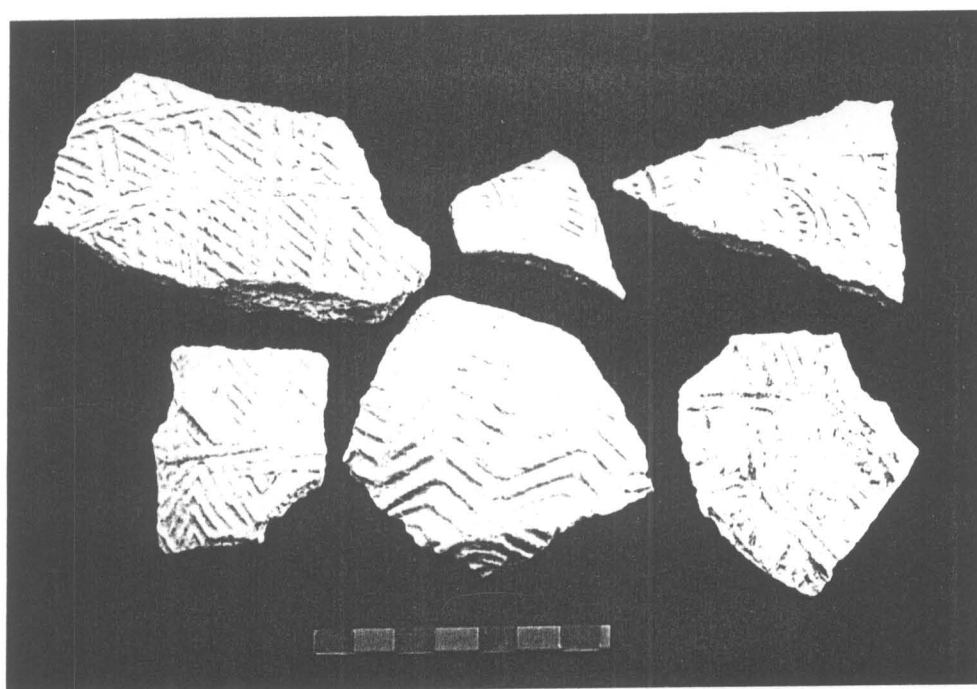
ภาพถ่ายที่ 86 ชิ้น
ส่วนสำริดลายกนก

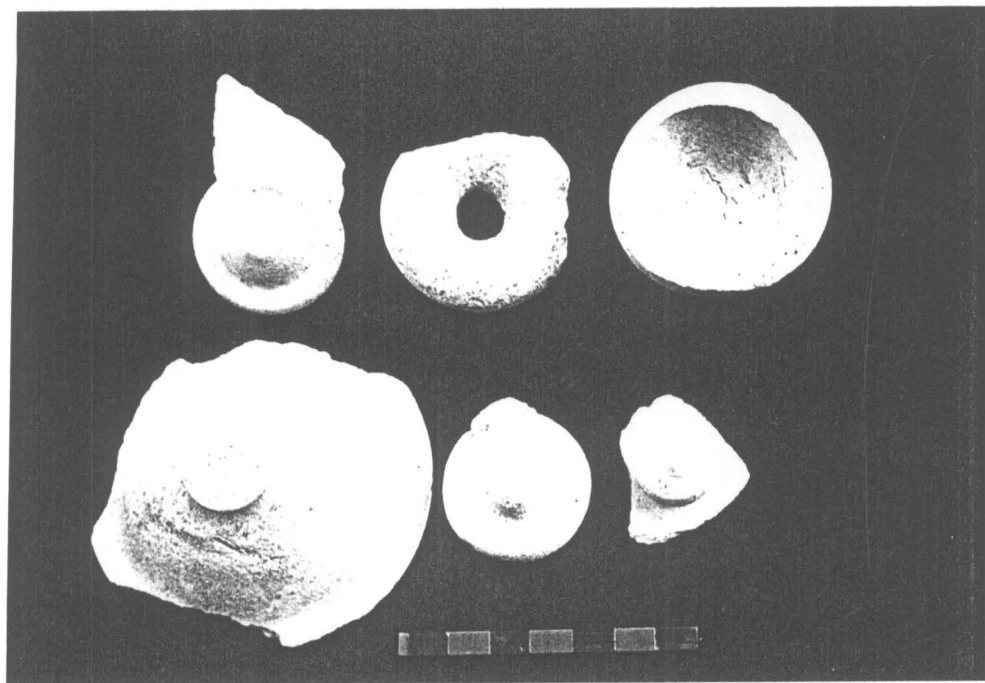
ภาพถ่ายที่ 87
ชิ้นส่วนโลหะประดับลาย
ภายใน

ภาพถ่ายที่ 88 ชิ้นส่วนปากภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา

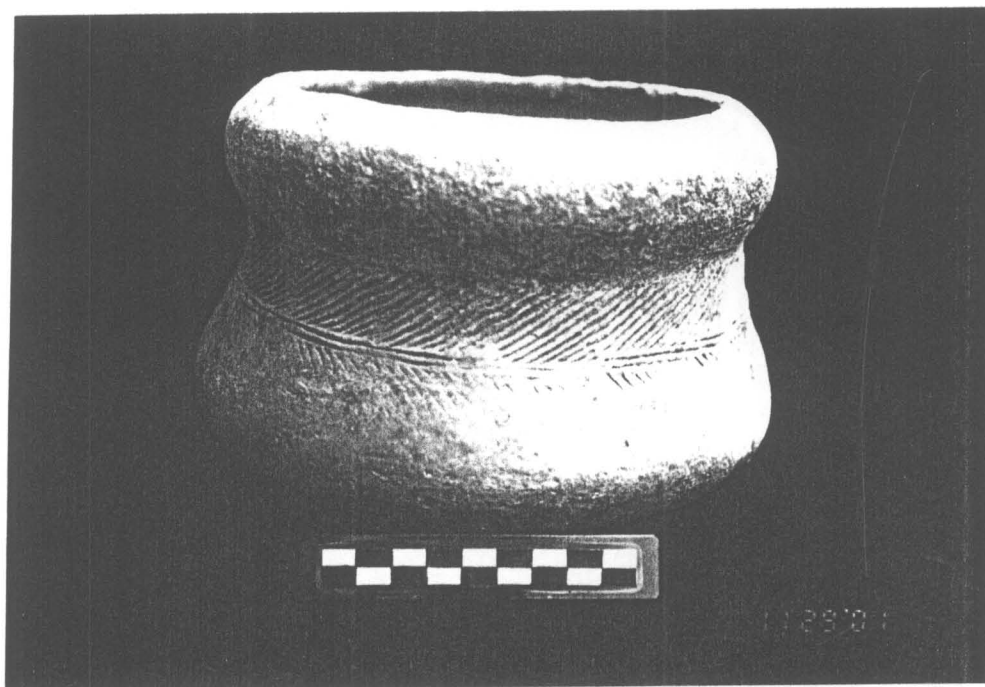
ภาพถ่ายที่ 89 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา
ตกแต่งลายกดประทับ

ภาพถ่ายที่ 90 ชิ้นส่วนจากภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา

ภาพถ่ายที่ 91 ภาชนะดินเผาหมายเลข 1

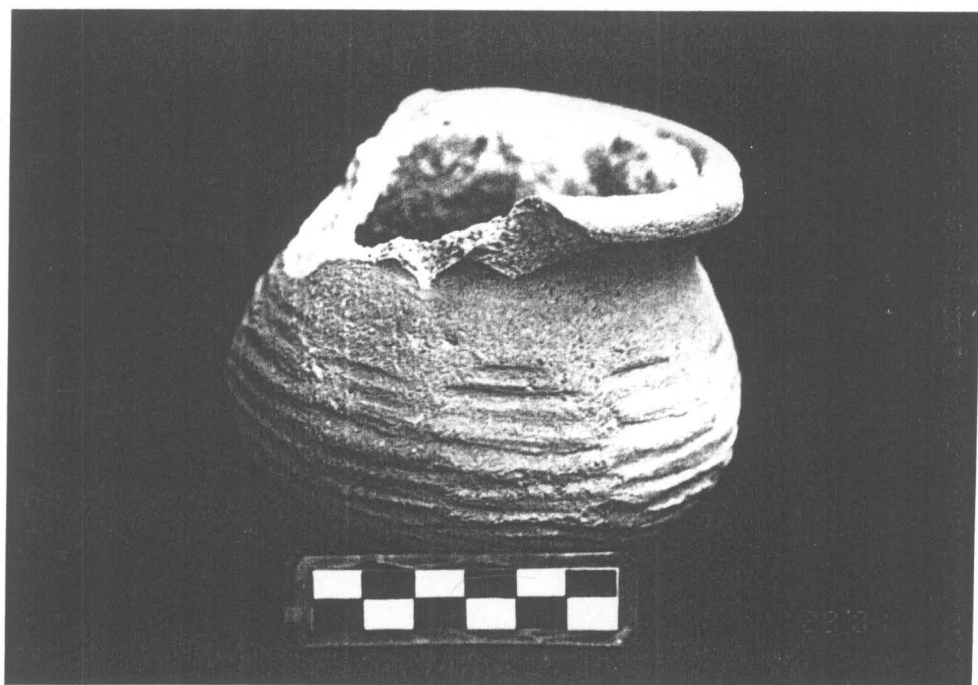
ภาพถ่ายที่ 92 ภาชนะดินเผาหมายเลข 2

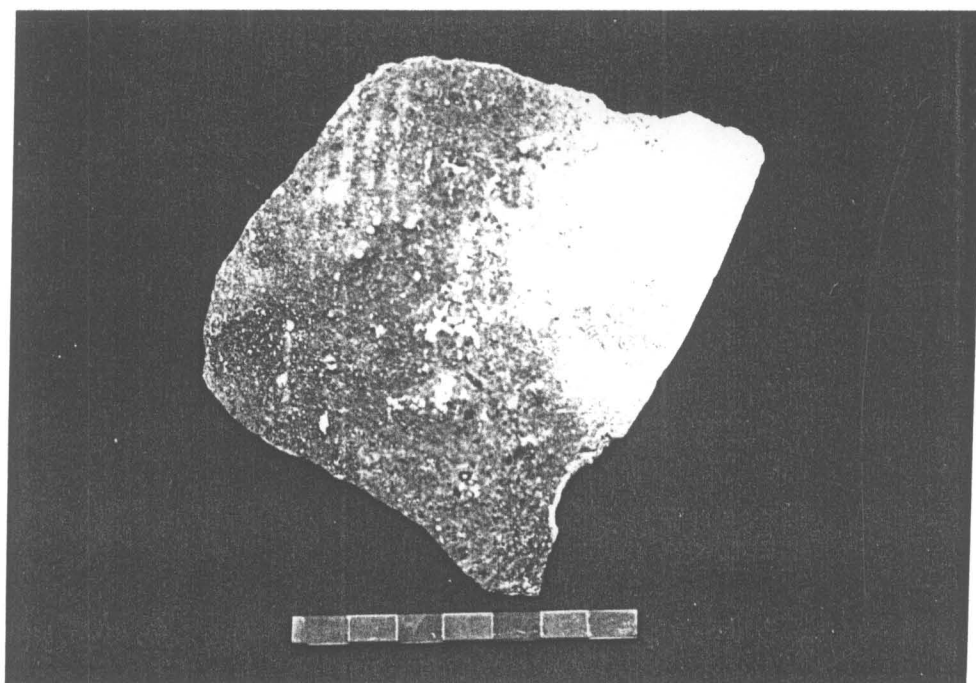
ภาพถ่ายที่ 93 ภาชนะดินเผาหมายเลข 3

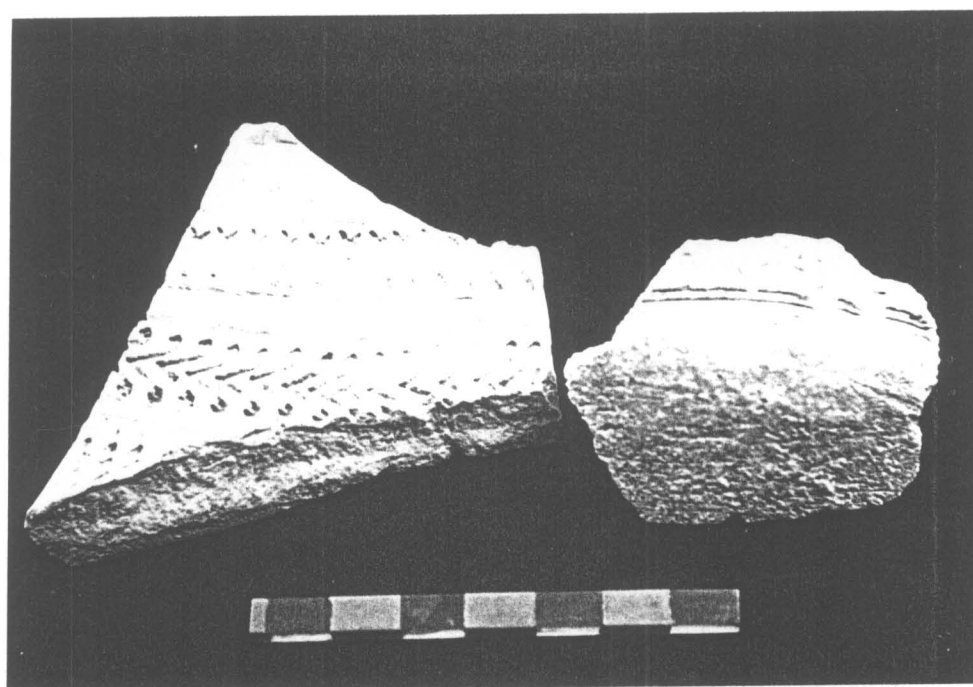
ภาพถ่ายที่ 94 ภาชนะดินเผาหมายเลข 4

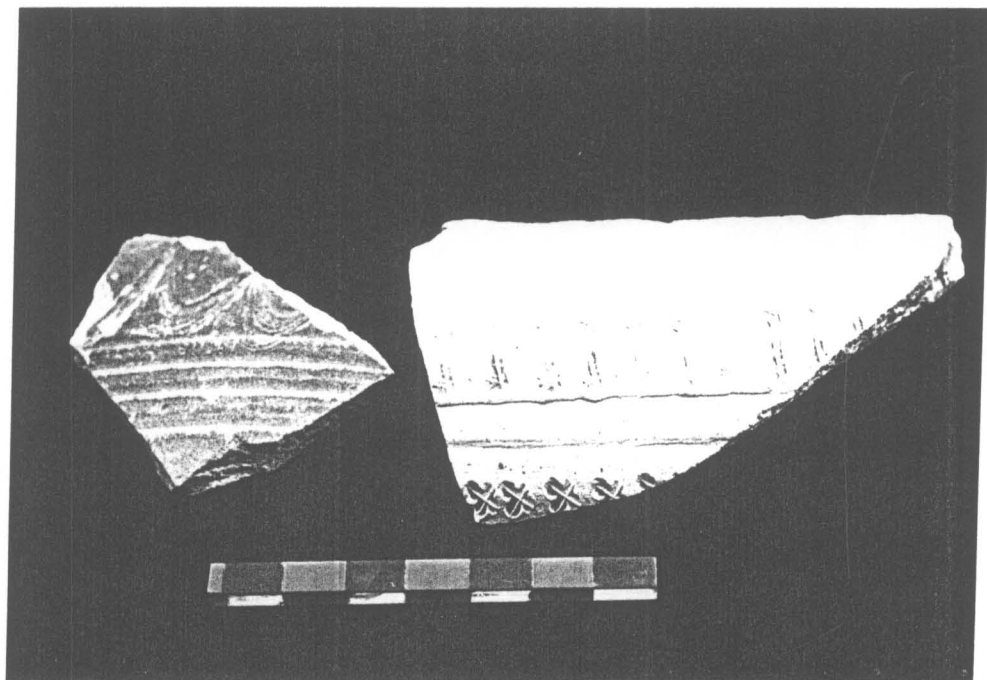
ภาพถ่ายที่ 95 ภาชนะดินเผาหมายเลข 5

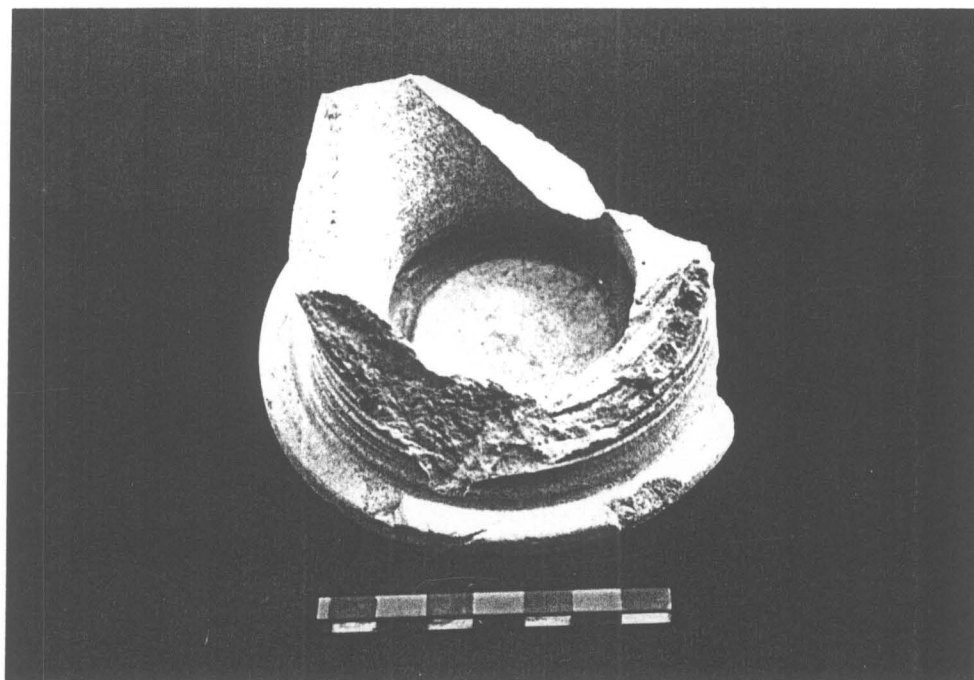
ภาพถ่ายที่ 96 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาแหล่งเตาแม่น้ำน้อย

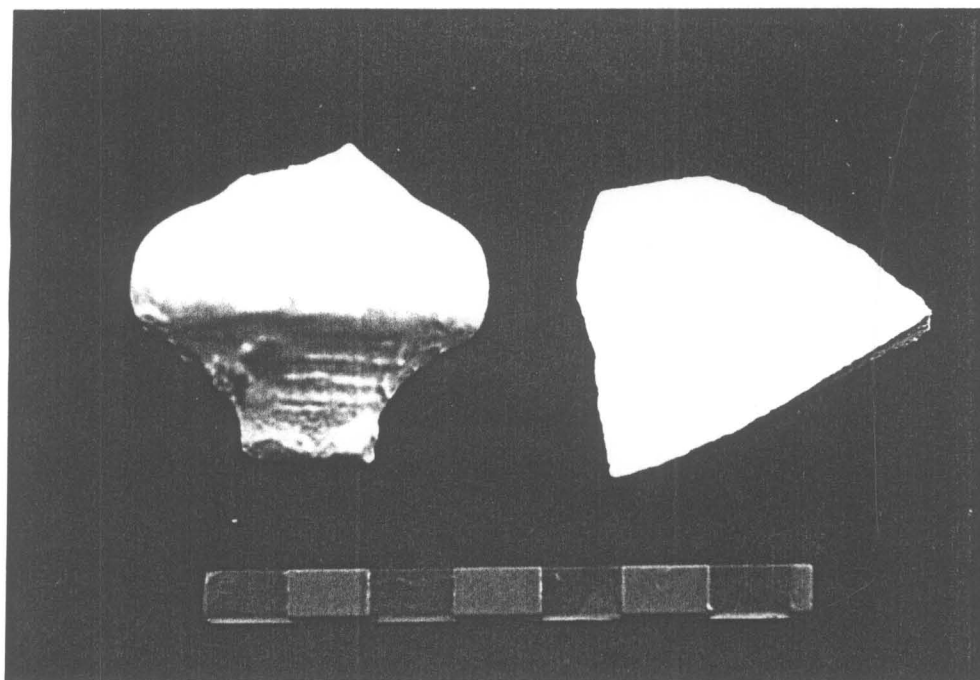
ภาพถ่ายที่ 97 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาแหล่งเตาบ้านบางปูน

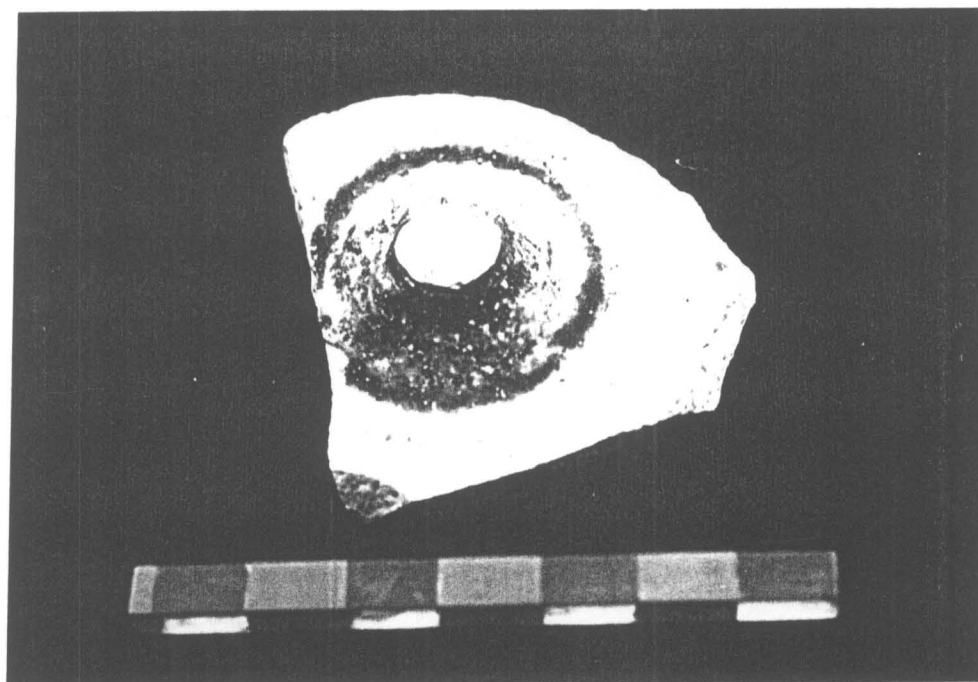
ภาพถ่ายที่ 98 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาแหล่งเตาบ้านบางปูน

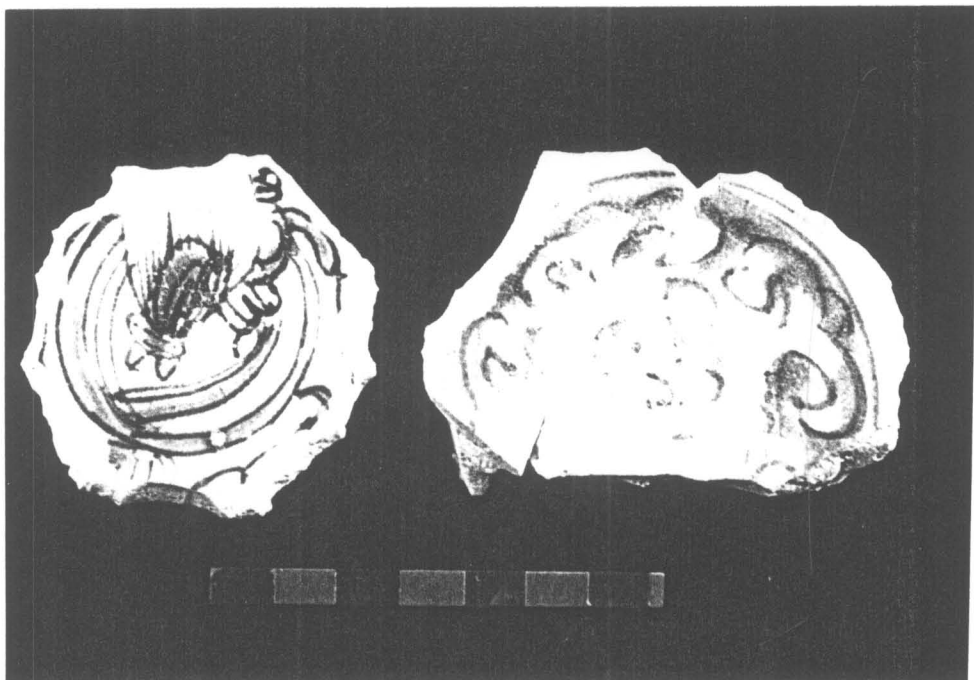
ภาพถ่ายที่ 99 ชิ้นส่วนฐานภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน

ภาพถ่ายที่ 100 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขนาลัย

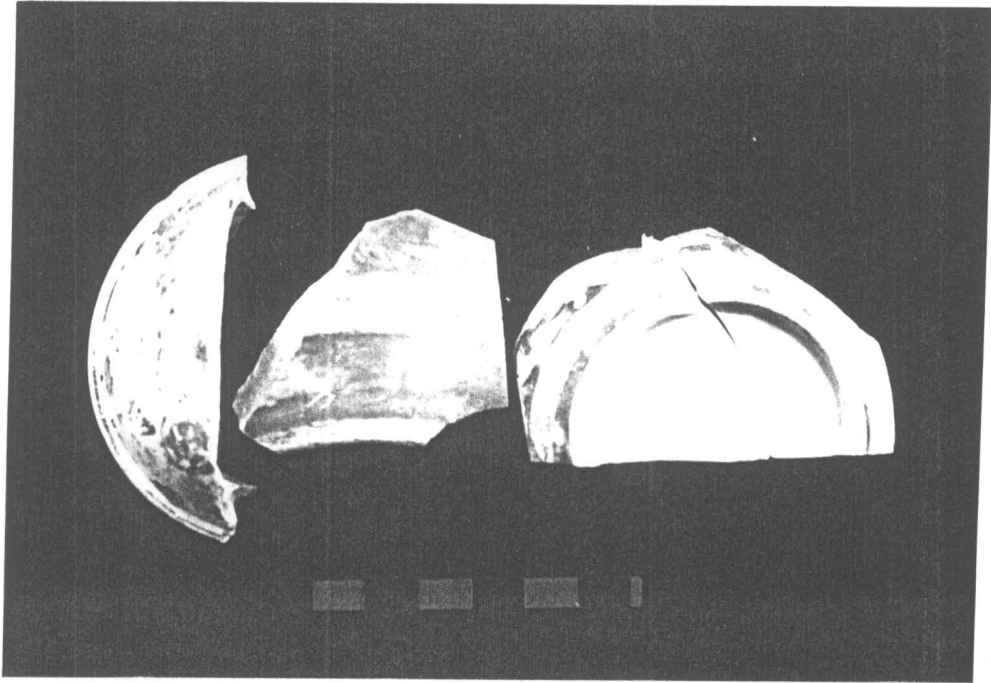
ภาพถ่ายที่ 101 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขนาลัย

ภาพถ่ายที่ 102 เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์หมิง

ภาพถ่ายที่ 103 เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิง

ภาพถ่ายที่ 104 เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิง

บทที่ 4
การขุดค้นทางโบราณคดี

ในการดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน ได้ทำการขุดค้นเพื่อศึกษาถึงการอยู่อาศัยและการใช้พื้นที่ของชุมชนบริเวณวัดญาณเสนในอดีต โดยได้ทำการขุดค้นหลุมขนาด 3x3 เมตร จำนวน 1 หลุม ห่างจากฐานเจดีย์รายหมายเลข 2 มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มาทางทิศตะวันออกเฉียง 10.2 เมตร และห่างมาทางทิศใต้ 16.3 เมตร

สภาพทั่วไปของพื้นที่มีลักษณะเป็นเนินดินพูนขึ้นมาเนื่องจากชาวบ้านใช้พื้นที่ทำเป็นสวนหย่อมปลูกไม้ประดับ โดยเนินสวนหย่อมกว้างประมาณ 4x4 เมตร ใช้อิฐเก่าและหินล้อมให้เป็นกรอบ ลักษณะดินร่วนสีคล้ำ ต้นไม้ปลูกอยู่ได้แก่ มะลิ เข็ม คอว่าตาย หนายเป็น (ภาพถ่ายที่ 105)

การขุดค้นได้ขุดตามระดับชั้นดินสมมุติ ระดับละ 20 เซนติเมตร ระดับสมมุติที่ 00.00 cm.dt.(Datum Line) อ้างอิงจากจุดเดียวกับที่ใช้จากการขุดแต่ง คือบริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของฐานเจดีย์รายหมายเลข 2 โดยระดับผิวดินบริเวณหลุมขุดค้นอยู่ที่ระดับต่ำกว่า 00.00 cm.dt. ประมาณ 40-70 เซนติเมตร

จากการขุดค้นได้ทำการขุดค้นทั้งหมด 15 ระดับชั้นดินสมมุติ (0-360 cm.dt.) ดังมีรายละเอียดของแต่ละชั้นดินสมมุติ ทั้งในส่วนของลักษณะดินและโบราณวัตถุที่พบตามตารางดังนี้

ตารางแสดงผลการขุดค้นทางโบราณคดี วัดญาณเสน

ชั้นดิน สมมุติ	ระดับ (cm.dt.)	ลักษณะดิน	โบราณวัตถุที่พบ
1	0-70	ดินร่วน สีคล้ำ พบดินลูกรังปะปน มีรากไม้มาก วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10 YR 4/3 Dark Brown เมื่อเปียก 10YR 3/2 Very Dark Grayish Brown	ไม่พบโบราณวัตถุ

ชั้นดิน สมมุติ	ระดับ (cm.dt.)	ลักษณะดิน	โบราณวัตถุที่พบ
2	70-90	ดินร่วนปนกับดินลูกรัง ต่อเนื่อง มาจากชั้นดินสมมุติที่1 แต่เมื่อ ขุดลึกลงเล็กน้อย พบเป็นชั้นดิน ร่วนสีคล้ำ วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 2/1 Black เมื่อเปียก 10YR 2/1 Black	พบโบราณวัตถุเล็กน้อย ได้แก่ เศษอิฐ เศษกระเบื้องกาบกล้วย ด้านNEQ พบชิ้น ส่วนพระสำริด เศษภาชนะดินเผาพบ ภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาแหล่งเตา พื้นเมือง และเครื่องถ้วยจีนเขียนลายสีน้ำ เงินได้เคลือบสมัยราชวงศ์ชิง
3	90-110	ดินร่วนสีคล้ำต่อเนื่องลงมาจาก ชั้นดินสมมุติที่ 2 เมื่อขุดถึงระดับ ประมาณ 100 cm.dt.พบว่าดิน เริ่มมีความชื้นและแน่นมากขึ้นแต่ ยังคงเป็นดินร่วนอยู่ วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/3 Brown เมื่อเปียก 10YR 4/4 Dark Yellowish Brown และในด้าน SWQ ยังพบทรายปะปนอยู่	โบราณวัตถุพบเพียงเล็กน้อยได้แก่ เศษ ภาชนะดินเผาเป็นชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์ชิง ชิ้นส่วนกระเบื้องกาบ กล้วยและแผ่นดินขอ NWQพบชิ้นส่วน กระดูกสัตว์และเศษสำริด ซีกด้านตะวันตกของหลุมพบเศษ อิฐหนาแน่น NEQพบชิ้นส่วนสำริดทำ เป็นลายคล้ายเกร็ดปลา
4	110-140	ดินร่วนปนทราย มีเม็ดกรวดปน เล็กน้อย วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/4 Dark Yellowish Brown เมื่อเปียก 10YR 3/3 Dark Brown	พบโบราณวัตถุน้อย เศษอิฐพบน้อยลง พบชิ้นส่วนกระเบื้องดินขอเพิ่มขึ้น พบ เศษปูนปะปนอยู่ในชั้นดินเล็กน้อย ภาชนะดินเผาพบเป็นภาชนะดินเผาเนื้อ ดินธรรมดาแหล่งเตาพื้นเมือง ชิ้นส่วนเครื่อง ถ้วยจีนพบเล็กน้อยจากด้าน NEQ,SEQ และในด้าน NWQ พบชิ้นส่วนตะคัน

ชั้นดิน สมมุติ	ระดับ (cm.dt.)	ลักษณะดิน	โบราณวัตถุที่พบ
5	140-160	ดินร่วนสีคล้ำ ค่อนข้างขึ้น มีทรายปน มีเศษถ่านปนในชั้นดินมาก วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/2 Drl Grayish Brown เมื่อเปียก 10YR 3/3 Dark Brown	พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาหนาแน่นขึ้น เป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาแหล่งเตาพื้นเมืองชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาบ้านบางปูน แม่น้ำน้อย ศรีสังขาลย์ พบเล็กน้อย พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาจากแหล่งเตาล้านนาปริมาณเล็กน้อย พบเครื่องถ้วยจีนปริมาณมากขึ้นโดยพบทั้งเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิงและชิง ส่วนชิ้นส่วนโบราณวัตถุประเภทอิฐและกระเบื้องพบน้อยลง ด้านNEQพบชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด ด้านNWQ พบชิ้นส่วนเตาเชิงกราน และพบชิ้นส่วนกระดูกมีการแกะสลักเป็นลวดลายและฝนขอบให้เรียบ SEQ พบชิ้นส่วนตะคันดินเผา SWQ พบชิ้นส่วนเตาเชิงกรานและชิ้นส่วนดินเผารูปสัตว์
6	160-180	ดินร่วนสีคล้ำ ค่อนข้างขึ้น มีทรายปน มีเศษถ่านปนในชั้นดินมาก วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/2 Drl Grayish Brown เมื่อเปียก 10YR 3/3 Dark Brown น้ำเริ่มซึมเมื่อขุดถึงระดับ 180 cm.dt.	พบเศษภาชนะดินเผาปริมาณน้อยลงจากระดับ5 เป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาแหล่งเตาพื้นเมือง และภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่งจากบ้านบางปูน และพบภาชนะจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยและศรีสังขาลย์เล็กน้อย พบชิ้นส่วนปากขวดจากแหล่งเตาล้านนา เครื่องถ้วยจีนพบเล็กน้อยโดยพบทั้งสมัยราชวงศ์หมิงและชิง เศษอิฐเศษกระเบื้องพบปริมาณเล็กน้อย NWQ พบปูนฉาบบัวและชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ SEQพบชิ้นส่วนเตาเชิงกราน SWQพบชิ้นส่วนตะคัน

ชั้นดิน สมมุติ	ระดับ (cm.dt.)	ลักษณะดิน	โบราณวัตถุที่พบ
7	180-200	ดินเริ่มเปลี่ยนเป็นดินเหนียวมากขึ้น มีจุดประสีเหลืองและปรากฏให้เห็น วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/2 Dark Grayish Brown เมื่อเปียก 10YR 4/3 Brown ด้าน SWQ พบทรายปะปนเล็กน้อย	พบเศษภาชนะดินเผาและชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาปริมาณเล็กน้อย โดยพบภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาบ้านบางปูนหนาแน่นขึ้นอย่างชัดเจน ภาชนะเตาพื้นเมืองพบน้อยลง พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาล้านนา และศรีสัชนาลัยปริมาณเล็กน้อย พบภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ ปริมาณเล็กน้อยโดยเป็นเครื่องถ้วยจีนจากสมัยราชวงศ์หมิง ในด้าน NEQ ,SWQพบชิ้นส่วนกระดูกสัตว์
8	200-220	ดินเหนียว มีจุดประสีเหลืองชัดเจนขึ้น พบจุดประสีดำของถ่าน วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/1 Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/2 Very Dark Grayish Brown ด้าน SEQ พบทรายปะปน	พบเศษอิฐปะปนในชั้นดิน และพบชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาปริมาณเล็กน้อย พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาใกล้เคียงกับระดับ 7 เป็นภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากเตาบ้านบางปูน ศรีสัชนาลัย และแหล่งเตาแม่น้ำน้อย พบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนเพียง 1 ชิ้น สมัยราชวงศ์หมิง ด้าน SEQ พบชิ้นส่วนตะคัน ด้าน SWQ พบหินทราย

ชั้นดิน สมมุติ	ระดับ (cm.dt.)	ลักษณะดิน	โบราณวัตถุที่พบ
9	220-240	ดินเหนียว มีจุดประสีเหลืองปนแดง พบจุดประสีดำของถ่าน เหมือนกับที่พบจากระดับชั้นดินสมมุติที่ 8 วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/1 Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/2 Very Dark Grayish Brown	พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผามากขึ้น เป็นภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง บ้านบางปูน ส่วนแหล่งเตาแม่น้ำน้อยพบเพียงเล็กน้อย เครื่องถ้วยจีนพบปริมาณมากขึ้นแต่ยังไม่หนาแน่น พบเศษอิฐและกระเบื้องเล็กน้อย ด้านSWQพบหินศิลาแลงรูปสี่เหลี่ยมฐานโค้ง ฐานกว้าง 70 เซนติเมตร หนา 20 เซนติเมตร ด้าน NEQพบชิ้นส่วนสำริด และชิ้นส่วนเปลือกหอยขนาดใหญ่ไม่ทราบชนิด NWQพบชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ SEQพบเขี้ยวสัตว์
10	240-260	ดินเหนียว สีคล้ำ พบเศษถ่าน ค่อนข้างมาก มีจุดประสีเหลือง วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray เมื่อเปียก 10 YR 4/1 Dark Gray	พบเศษภาชนะดินเผาหนาแน่นขึ้นอย่างชัดเจน เป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งส่วนใหญ่มาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน พบภาชนะจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์เล็กน้อย ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศพบปริมาณไม่มาก เศษอิฐพบเล็กน้อย พบก้อนศิลาแลง 2 ก้อน(ภาพถ่ายที่ 106) ชั้นที่1 เป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ด้านหน้าถากลาดคล้ายบัว ขนาด 50x43x12ซม. ชั้นที่ 2เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาด 32x28x5 ซม.พบเปลือกหอยแครง และหอยขมปริมาณค่อนข้างมาก ด้าน NEQ NWQ SWQ พบชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ ด้านSWQ พบเบี้ยจีน

ชั้นดิน สมมุติ	ระดับ (cm.dt.)	ลักษณะดิน	โบราณวัตถุที่พบ
11	260-280	ดินเหนียวแน่น พบเศษถ่านน้อย ลง จุดประสีเหลืองและแดงพบ น้อยลง วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 5/2 Grayish Brown เมื่อเปียก 10 YR 4/2 Dark Grayish Brown	พบเศษอิฐเพียงเล็กน้อย พบชิ้นส่วน กระเบื้องมุงหลังคาชนิดดินขอปริมาณเล็ก น้อย ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาพบน้อยลง จากระดับ 10 โดยพบเป็นภาชนะดินเผา จากแหล่งเตาพื้นเมือง บ้านบางปูนและศรี สัชนาลัย ภาชนะดินเผาจากต่างประเทศ เป็นภาชนะเนื้อแกร่งเคลือบเขียวจาก ประเทศจีน ด้าน NEQ NWQ SEQ พบ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ ด้าน NWQพบหินลับ มีดทำจากหินทรายมีร่องรอยการใช้งาน ด้าน SWQ พบชิ้นส่วนเขาสัตว์(กวาง?)
12	280-300	ดินเหนียวแน่น ต่อเนื่องลงมา จากชั้นดินสมมุติที่ 11 ในด้าน SEQและSWQ พบว่าดินเหนียวมี สีคล้ำกว่าด้าน NWQ วัดค่าสีดิน ได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/1 Very Dark Gray	พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเพียงเล็กน้อย เป็นภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง และแหล่งเตาบ้านบางปูน ภาชนะดินเผา จากแหล่งเตาต่างประเทศพบเพียงเล็ก น้อยเป็นภาชนะเนื้อแกร่งเคลือบเขียว พบ ชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาชนิดดินขอใน ด้าน SWQ และด้าน SEQพบกระดูกสัตว์ สภาพเปื่อยยุ่ย จำนวน 1 ชิ้น
13	300-320	ดินเหนียวแน่นสีเทาเข้ม ไม่มีจุด ประสีเหลืองและจุดประสีดำของ ถ่าน วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/1 Very Dark Gray	พบโบราณวัตถุน้อยมาก โดยพบเป็น ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน และแหล่งเตาพื้นเมือง

ชั้นดิน สมมุติ	ระดับ (cm.dt.)	ลักษณะดิน	โบราณวัตถุที่พบ
14	320-340	ลักษณะเหมือนชั้นดินสมมุติที่ 13 คือเป็นดินเหนียวแน่นสีเทาเข้ม ไม่มีจุดประสีเหลืองและจุดประสี ดำของถ่าน วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/1 Very Dark Gray	ไม่พบโบราณวัตถุ
15	340-360	ดินเหนียวจับตัวเป็นก้อนแน่น มี จุดประสีแดงปะปนหนาแน่น มี น้ำซึมทำให้เปียกขึ้น วัดค่าสีดิน ได้ เมื่อเปียก 10YR 3/3 Dark Brown	ไม่พบโบราณวัตถุ

*หมายเหตุ ดูรายละเอียดการวิเคราะห์โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นจากตารางที่ 10-14
(ภาพถ่ายที่ 108-122)

4.1 ชั้นดินธรรมชาติ (ภาพถ่ายที่ 107)

หลังจากดำเนินการขุดค้นได้ทำการจำแนกชั้นดินตามลักษณะทางกายภาพของ
ชั้นดินที่พบ โดยพิจารณาจากประเภทของดิน ค่าสีดิน จุดประ อินทรีย์วัตถุ โบราณวัตถุ
ที่พบ ลักษณะการทับถม ฯลฯ สามารถจำแนกชั้นดินที่ได้จากการขุดค้นตามชั้นดินธรรม
ชาติได้ทั้งหมด 11 ชั้นดิน

ชั้นดินธรรมชาติที่ I

เป็นชั้นดินบนสุด(surface) มีความหนาตั้งแต่ 5-20 เซนติเมตร มีลักษณะเป็น
เนินลาดจากด้านตะวันตกลงสู่ด้านตะวันออก เกิดจากการนำดินมาพูนเป็นเนินเพื่อทำ
เป็นส่วนหย่อมปลูกไม้ประดับของชาวบ้านปัจจุบัน ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนดินลูกรัง,
หินคลุก มีรากไม้มาก ไม่พบโบราณวัตถุแต่พบขยะเช่น ขวดแก้ว

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10 YR 4/3 Dark Brown

เมื่อเปียก 10 YR 3/2 Very Dark Grayish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ II

ดินร่วนเนื้อละเอียด ไม่จับตัวเป็นก้อน สีคล้ำ มีรากไม้มาก มีความหนาตั้งแต่ 15-60 เซนติเมตร ชั้นดินนี้พบทั่วทั้งหลุมขุดค้น พบเศษอิฐ เศษกระเบื้องมุงหลังคาชนิดกระเบื้องกาบกล้วยแต่ไม่มากนัก ชั้นสัณฐานดินเฝ้าพบเพียงเล็กน้อยเป็นสัณฐานดินเฝ้าเตาพื้นเมือง(เนื้อดินธรรมดา) และสัณฐานดินเฝ้าประเภทเครื่องถ้วยเขียนลายสีน้ำเงิน ได้เคลื่อนจากประเทศจีนสมัยราชวงศ์ซิง

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 2/1 Black

เมื่อเปียก 10YR 2/1 Black

ชั้นดินแทรกที่ II a

พบอยู่บริเวณผนังหลุมด้านทิศใต้เป็นกลุ่มทรายแทรกอยู่ระหว่างชั้นดินธรรมชาติที่ II และชั้นดินธรรมชาติที่ III

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown

เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ III

ดินร่วนเนื้อละเอียด มีสีอ่อนกว่าชั้นดินธรรมชาติที่ II จับตัวกันเป็นก้อน มีลักษณะของการถูกบดอัด พบรากไม้เล็กน้อย ชั้นดินนี้มีความหนาประมาณ 30-40 เซนติเมตร ไม่พบทางผนังหลุมด้านทิศตะวันออก(ด้าน SEQ) โบราณวัตถุที่พบได้แก่ เศษอิฐโดยพบปริมาณค่อนข้างหนาแน่น เศษกระเบื้องมุงหลังคา พบเศษปูนเล็กน้อย ชั้นสัณฐานดินเฝ้าพบเพียงเล็กน้อยเป็นชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิง และพบชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงปะปนบ้างเป็นส่วนน้อย

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/3 Brown

เมื่อเปียก 10YR 4/4 Dark Yellowish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ IV

เป็นชั้นดินร่วนปนทรายมีเม็ดกรวดปนเล็กน้อย มีความหนาประมาณ 15-30 เซนติเมตร บางช่วงของผนังหลุมด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ไม่พบชั้นดินนี้ พบเศษอิฐ และเศษปูนไม่หนาแน่น แต่พบเศษกระเบื้องมุงหลังคาปริมาณค่อนข้างหนาแน่น พบชิ้นสัณฐานดินเฝ้าเพียงเล็กน้อย เป็นสัณฐานเนื้อดินธรรมดาเตาพื้นเมือง และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิงและหมิง

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10 YR 4/4 Dark Yellowish Brown

เมื่อเปียก 10 YR 3/3 Dark Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ V

ดินร่วน สีคล้ำ จับตัวเป็นก้อนเล็กน้อย พบจุดประสีดำของถ่านหนาแน่นอย่างชัดเจน ชั้นดินนี้มีความหนาประมาณ 30- 90 เซนติเมตร พบเศษอิฐหนาแน่นในบางบริเวณ ชั้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาพบน้อยลงอย่างชัดเจน พบลักษณะชั้นดินที่เป็นหลุมเสาจำนวน 3 หลุม ทางผนังหลุมด้านทิศตะวันตก ทิศตะวันออก และทิศเหนือ มีความลึกประมาณ 60-80 เซนติเมตร หลุมเสาเหล่านี้พบเศษอิฐอยู่ภายใน และหลุมทางผนังด้านทิศตะวันตกพบเศษถ่านจำนวนมาก

ชั้นส่วนภาชนะดินเผาพบมากขึ้นอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเริ่มพบในชั้นดินนี้พบเป็นภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน แม่น้ำน้อย และศรีสัชนาลัย แต่พบเพียงเล็กน้อย ส่วนเครื่องถ้วยจีนพบเป็นเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิงมากขึ้นอย่างชัดเจน ส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิงพบน้อยลงอย่างชัดเจน

วัดค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/2 Dark Grayish Brown

เมื่อเปียก 10 YR 3/3 Dark Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ VI

ดินเหนียว มีจุดประสีแดงมากพอสมควร ชั้นดินนี้มีความหนาประมาณ 50 เซนติเมตร พบเศษอิฐ เศษกระเบื้องมุงหลังคาปริมาณเล็กน้อย พบชั้นส่วนภาชนะดินเผาปริมาณเล็กน้อยเช่นกัน โดยเศษภาชนะดินเผาที่พบเป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาเตาพื้นเมือง และภาชนะเนื้อแกร่งจากเตาบ้านบางปูน เครื่องถ้วยจีนพบน้อยมาก

ชั้นดินนี้พบเฉพาะบริเวณผนังหลุมด้านทิศตะวันออก ด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้ ไม่พบทางด้านตะวันออก

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/2 Dark Grayish Brown

เมื่อเปียก 10YR 4/3 Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ VII

ดินเหนียว มีจุดประสีเหลืองและแดงมากขึ้นอย่างชัดเจน พบจุดประสีดำของถ่าน ชั้นดินนี้มีความหนา 25-70 เซนติเมตร มีเศษอิฐชิ้นส่วนเล็กๆ ปะปนอยู่ พบชั้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาบ้างเล็กน้อย ชั้นส่วนภาชนะดินเผาพบปริมาณพอสมควร เป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาเตาพื้นเมือง ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งส่วนใหญ่เป็นเตาบ้านบางปูน พบภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อยและศรีสัชนาลัยเพียงเล็กน้อย เครื่องถ้วยจีนพบน้อยมากโดยพบแต่เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์หมิงเท่านั้น

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/1 Dark Gray

เมื่อเปียก 10YR 3/2 Very Dark Grayish Brown

ชั้นดินแทรกที่ VII a

เป็นชั้นทราย พบแทรกอยู่ทางผนังหลุมด้านทิศตะวันออก

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown

เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ชั้นดินแทรกที่ VII b

ชั้นแทรกนี้เป็นบริเวณที่พบเศษอิฐรวมกันเป็นกลุ่มหนาแน่น พบทางผนังหลุมทิศใต้และทิศเหนือ

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 4/1 Dark Gray

เมื่อเปียก 10YR 3/2 Very Dark Grayish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ VIII

ชั้นดินเหนียวสีคล้ำ มีจุดประสีเหลืองพอสสมควร พบจุดประสีดำของถ่านหนาแน่นมาก ชั้นดินนี้มีความหนาประมาณ 20-50 เซนติเมตร พบชั้นส่วนภาชนะดินเผาหนาแน่น เป็นชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาจากแหล่งเตาพื้นเมือง พบภาชนะดินเผาเนื้อดินแกร่งจากแหล่งเตาบ้านบางปูนค่อนข้างมาก และพบภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีสังขาลย์จำนวนเล็กน้อย ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศเป็นชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบเขียวจากประเทศจีน

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray

เมื่อเปียก 10YR 4/1 Dark Gray

ชั้นดินแทรกที่ VIII a

เป็นชั้นทรายแทรกอยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหลุมชุดคัน

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown

เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ IX

ชั้นดินเหนียว เนื้อแน่น จุดประของถ่านน้อยลงอย่างชัดเจน จุดประสีเหลืองและแดงพบน้อยลงเช่นกัน พบโบราณวัตถุเพียงเล็กน้อย ไม่พบเศษอิฐและกระเบื้อง พบเปลือกหอยจำพวกหอยแครงและหอยโข่งแต่เปื่อยยุ่ยมาก ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเป็นภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดาจากแหล่งเตาพื้นเมืองและภาชนะเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ภาชนะดินเผาจากเตาต่างประเทศเป็นชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบเขียวจากประเทศจีน

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 5/2 Grayish Brown

เมื่อเปียก 10YR 4/2 Dark Grayish Brown

ชั้นดินธรรมชาติที่ X

ชั้นดินเหนียว จับตัวกันแน่นมาก สีคล้ำ ไม่พบจุดประสีเหลือง,แดง และจุดประสีดำของถ่าน ไม่พบโบราณวัตถุ

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray

เมื่อเปียก 10YR 3/1 Very Dark Gray

ชั้นดินธรรมชาติที่ XI

ดินเหนียว มีจุดประสีแดงจำนวนมาก ไม่พบโบราณวัตถุ

วัดค่าสีดินได้ เมื่อแห้ง 10YR 3/3 Dark Brown

เมื่อเปียก 10YR 3/3 Dark Brown

4.2 ชั้นวัฒนธรรม

หลังจากดำเนินการขุดค้นได้ทำการวิเคราะห์ชั้นดินและโบราณวัตถุที่พบ จึงสามารถตีความจากหลักฐานที่พบไปสู่เรื่องราวของการใช้งานพื้นที่บริเวณนี้ในอดีต โดยพบว่าพื้นที่บริเวณนี้สามารถแบ่งชั้นวัฒนธรรมได้ 1 ชั้นวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

ชั้นวัฒนธรรมที่ 1

ในการใช้พื้นที่บริเวณนี้สามารถกำหนดชั้นวัฒนธรรมได้ 1 ชั้น โดยมีการอยู่อาศัยและการใช้งานพื้นที่ต่อเนื่องกันเรื่อยมา และเนื่องจากเป็นพื้นที่ในบริเวณโบราณสถานหรือวัดย่อมมีกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินการก่อสร้างและปรับพื้นที่ จึงมักจะพบเศษวัสดุจากสิ่งก่อสร้างทับถมอยู่เป็นธรรมดา อย่างไรก็ตามกิจกรรมเหล่านี้ได้เกิดขึ้นต่อเนื่องกับการใช้พื้นที่ในการดำเนินชีวิตและการอยู่อาศัยของผู้คนในอดีต ดังสามารถสันนิษฐานจากหลักฐานที่พบจากการขุดค้นได้ดังนี้

ช่วงแรกเริ่มการใช้พื้นที่อยู่อาศัย ในช่วงแรกเริ่มที่มีการใช้พื้นที่บริเวณนี้น่าจะเป็นช่วงก่อนที่จะมีการก่อสร้างวัดญาณเสน เนื่องจากในชั้นดินระดับล่างสุดที่เริ่มมีหลักฐานเกี่ยวเนื่องกับการอยู่อาศัยนั้นพบหลักฐานประเภทวัสดุหรือสิ่งก่อสร้างปะปนอยู่น้อยมาก โดยชั้นดินธรรมชาติที่พบหลักฐานการอยู่อาศัยนั้นเริ่มตั้งแต่ชั้นดินธรรมชาติที่ IX แต่ปริมาณโบราณวัตถุที่พบเพียงเล็กน้อย โดยจะพบหลักฐานการอยู่อาศัยหนาแน่นในชั้นดินธรรมชาติที่ VIII ซึ่งพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจำนวนมาก รวมทั้งจุดประสีดำของถ่าน อันเป็นอินทรีย์วัตถุที่แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่และการมีกิจกรรมการอยู่อาศัยในบริเวณนี้ ทั้งนี้มีอาจตีความได้ว่าในช่วงแรกมีคนมาอยู่อาศัยน้อยและต่อมาจึงมีคนมาอยู่อาศัย

เพิ่มมากขึ้นในชั้นดินธรรมชาติที่ VIII แต่เหตุที่มีความหนาแน่นของโบราณวัตถุแตกต่างกันน่าจะเป็นลักษณะทางธรรมชาติของการกระจายตัวของโบราณวัตถุ ที่มีบางส่วนถูกพัดพาและทับถมสู่ชั้นดินธรรมชาติที่ IX การกำหนดอายุสมัยสันนิษฐานจากการพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูนและศรีสัชชนาลัยปริมาณค่อนข้างมากดังนั้นน่าจะมียุคอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 ตรงกับช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น

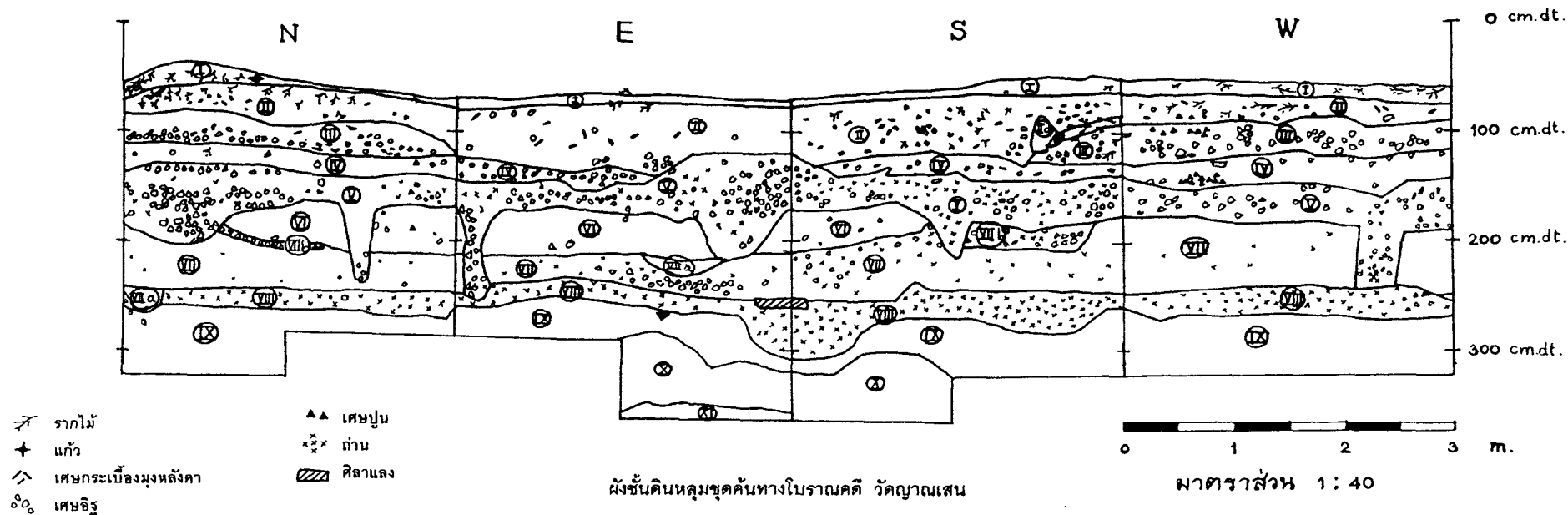
ช่วงการก่อสร้างและใช้งานโบราณสถานครั้งที่ 1 ช่วงที่เริ่มมีการก่อสร้างวัดครั้งแรกน่าจะตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ VII โดยได้พบชิ้นส่วนอิฐและกระเบื้องมุงหลังคาถึงแม้จะพบปริมาณไม่หนาแน่น แต่ก็น่าจะหมายถึงเป็นชั้นดินที่เริ่มมีการปรับพื้นที่สำหรับเตรียมการก่อสร้าง และนอกจากนี้ยังพบว่าชั้นดินธรรมชาติที่ VII นี้มีระดับตรงกับส่วนที่เป็นการถมปรับระดับในการก่อสร้างเจดีย์ประธานครั้งที่ 1 ที่พบจากหลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ

ส่วนการใช้งานและการอยู่อาศัยของโบราณสถานในการก่อสร้างครั้งที่ 1 น่าจะตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ VI

ช่วงที่มีการพังทลายของโบราณสถานสมัยที่ 1 และก่อสร้างโบราณสถานสมัยที่ 2 หลังจากที่มีการใช้งานโบราณสถานในช่วงแรกระยะหนึ่ง เกิดการทรุดโทรมและพังทลายของโบราณสถานในสมัยที่ 1 ตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ V โดยพบเศษอิฐจำนวนมากในชั้นดินนี้ นอกจากนี้ยังพบหลุมเสาจำนวน 3 หลุมแทรกอยู่ในชั้นดินนี้ น่าจะเป็นหลุมเสาของสิ่งก่อสร้างในครั้งที่อยู่ร่วมสมัยกับโบราณสถานครั้งที่ 1

หลังจากมีการพังทลายของโบราณสถานในสมัยแรกได้มีการปรับพื้นที่และก่อสร้างโบราณสถานครั้งที่ 2 โดยในช่วงที่ทำน่าจะต่อเนื่องหลังจากการพังทลาย โดยชั้นที่มีการปรับพื้นที่ตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ IV

ช่วงที่มีการปรับพื้นที่เพื่อการก่อสร้างโบราณสถานสมัยที่ 3 และการใช้พื้นที่ในสมัยสุดท้าย หลังจากมีการใช้งานโบราณสถานในช่วงหลังการก่อสร้างครั้งที่ 2 มาระยะหนึ่งแล้ว พบว่ามีการปรับระดับพื้นใช้งานซึ่งตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ III และมีการใช้โบราณสถานในสมัยสุดท้ายซึ่งตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ II ส่วนชั้นดินธรรมชาติที่ I เป็นชั้นของกิจกรรมในสมัยปัจจุบัน

ชั้นดินธรรมชาติ I ดินร่วนปนลูกรัง, หินคลุก มีรากไม้มาก ไม่พบโบราณวัตถุแต่พบขยะจำพวกขวดแก้ว

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/3 Dark Brown เมื่อเปียก 10 YR 3/2 Very Dark Grayish Brown

ชั้นดินธรรมชาติ II ดินร่วนละเอียดไม่จับตัวเป็นก้อนสีคล้ำ พบเศษอิฐ, เศษกระเบื้อง, ภาชนะดินเผาเพียงเล็กน้อย

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 2/1 Black เมื่อเปียก 10YR 2/1 Black

ชั้นดินแทรกที่ II a เป็นกลุ่มทรายแทรกอยู่ระหว่างชั้นดินธรรมชาติ II และชั้นดินธรรมชาติ III

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ชั้นดินธรรมชาติ III ดินร่วนละเอียด จับตัวเป็นก้อน ถูกบดอัด พบอิฐมาก, กระเบื้อง, ปูน, เศษภาชนะดินเผาเพียงเล็กน้อย

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 4/3 Brown เมื่อเปียก 10YR 4/4 Dark Yellowish Brown

ชั้นดินธรรมชาติ IV ดินร่วนปนทรายมีเม็ดกรวดปน พบเศษกระเบื้องหนาแน่น, เศษอิฐ, เศษปูน, เศษภาชนะดินเผาไม่มาก

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/4 Dark Yellowish Brown เมื่อเปียก 10 YR 3/3 Dark Brown

ชั้นดินธรรมชาติ V ดินร่วน สีคล้ำ จับตัวเป็นก้อนเล็กน้อย ถ่านหนาแน่น กระเบื้องพบน้อยลง ภาชนะดินเผามากขึ้น

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10 YR 4/2 Dark Grayish Brown เมื่อเปียก 10 YR 3/3 Dark Brown

ชั้นดินธรรมชาติ VI ดินเหนียว มีจุดประสีแดงมากพอสมควร พบเศษอิฐ, เศษกระเบื้อง, เศษภาชนะดินเผาน้อย

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 4/2 Dark Grayish Brown เมื่อเปียก 10YR 4/3 Brown

ชั้นดินธรรมชาติ VII ดินเหนียวมีจุดประสีเหลือง, แดงมากขึ้น พบจุดประของถ่าน เศษภาชนะดินเผา กระเบื้องพบน้อย

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 4/1 Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/2 Very Dark Grayish Brown

ชั้นดินแทรกที่ VII a ชั้นทราย พบแทรกอยู่ทางผนังหลุมด้านทิศตะวันออก

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ชั้นดินแทรกที่ VII b ชั้นแทรกนี้เป็นบริเวณที่พบเศษอิฐรวมกันเป็นกลุ่มหนาแน่น พบทางผนังหลุมทิศใต้และทิศเหนือ

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 4/1 Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/2 Very Dark Grayish Brown

ชั้นดินธรรมชาติ VIII ชั้นดินเหนียวสีคล้ำ มีจุดประสีเหลือง พบจุดประของถ่านมาก เศษภาชนะดินเผาหนาแน่น

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 4/1 Dark Gray

ชั้นดินแทรกที่ VIII a เป็นชั้นทรายแทรกอยู่บริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหลุมขุดค้น

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 5/4 Yellowish Brown เมื่อเปียก 10YR 5/4 Yellowish Brown

ชั้นดินธรรมชาติ IX ชั้นดินเหนียว จุดประของถ่าน, จุดประสีเหลืองและแดงพบน้อยลง พบโบราณวัตถุ

เพียงเล็กน้อย ไม่พบเศษอิฐและกระเบื้อง

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 5/2 Grayish Brown เมื่อเปียก 10YR 4/2 Dark Grayish Brown

ชั้นดินธรรมชาติ X ดินเหนียว จับตัวแน่นมาก สีคล้ำ ไม่พบจุดประสีเหลือง, แดง และจุดประของถ่าน ไม่พบโบราณวัตถุ

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 3/1 Very Dark Gray เมื่อเปียก 10YR 3/1 Very Dark Gray

ชั้นดินธรรมชาติ XI ดินเหนียว มีจุดประสีแดงจำนวนมาก ไม่พบโบราณวัตถุ

ค่าสีดิน เมื่อแห้ง 10YR 3/3 Dark Brown เมื่อเปียก 10YR 3/3 Dark Brown

ตารางที่ 10 แสดงปริมาณขึ้นส่วนของกระเบื้องหลังคาที่ได้จากการชุดค้น โบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	ชนิดโบราณวัตถุ	ชิ้น	กรัม
2 (70-90cm.dt.)	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	25	300
	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	30	450
	SEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	41	570
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	21	300
3 (90-110cm.dt.)	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	30	250
	NEQ	กระเบื้องดินขอ	5	270
	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	15	200
	SEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	37	550
	SEQ	กระเบื้องดินขอ	10	400
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	18	340
4 (110-140cm.dt.)	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	15	1200
	NEQ	กระเบื้องดินขอ	62	7300
	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	52	6400
	NWQ	กระเบื้องดินขอ	88	9000
	SEQ	กระเบื้องดินขอ	28	1500
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	3	100
	SWQ	กระเบื้องดินขอ	30	1800
5 (140-160cm.dt.)	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	20	2500
	NEQ	กระเบื้องดินขอ	18	2600
	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	8	1230
	SEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	18	1800
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	25	2300
6 (160-180cm.dt.)	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	15	1800
	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	20	2520
	SEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	28	3100
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	14	2050
7 (180-200cm.dt.)	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	8	450
	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	15	220
	SEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	6	400
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	11	590
8 (200-220cm.dt.)	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	3	40
	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	5	100
	SEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	1	50
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	7	110

ตารางที่ 10 แสดงปริมาณชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาที่ได้จากการชุดค้น โบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	ชนิดโบราณวัตถุ	ชิ้น	กรัม
9 (220-240cm.dt.)	NWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	4	30
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	3	15
	NEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	5	75
10 (240-260cm.dt.)	SEQ	กระเบื้องกาบกล้วย	1	20
	SEQ	กระเบื้องดินขอ	10	120
11 (260-280cm.dt.)	SEQ	กระเบื้องดินขอ	25	350
	SWQ	กระเบื้องดินขอ	3	180
12 (280-300cm.dt.)	NWQ	กระเบื้องดินขอ	4	200
	SWQ	กระเบื้องกาบกล้วย	12	1500

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คัน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
2 (70-90cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B32		พื้นเมือง	0.6		1	10
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	จุก		แบบที่ 5		พื้นเมือง			1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ฐาน		แบบที่ 4	ครก	พื้นเมือง	2	8	1	210
4 (110-140cm.dt.)	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R20	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	14	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B33		พื้นเมือง	0.8		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.6		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3		2	5
5 (140-160cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	0.7		2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R28	บาตร	พื้นเมือง	0.6	2	2	35
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R23	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	20	3	30
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R2	หม้อ	พื้นเมือง	2	34	1	50
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4,B21		พื้นเมือง	0.3		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B20		พื้นเมือง	0.6		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B33		พื้นเมือง	0.6		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B25		พื้นเมือง	0.8		3	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B35		พื้นเมือง	0.5		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B19		พื้นเมือง	0.5		2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B34		พื้นเมือง	0.7		4	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	รมควันดำ			พื้นเมือง	0.7		1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	รมควันดำ, ขัดมัน			พื้นเมือง	0.5		3	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3-0.5		3	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูด, เคลือบน้ำตาล	B5		แม่น้ำน้อย	1.2		1	100
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	1.2		1	420

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เบ้าดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
5 (140-160cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฝา	เขียนลายสีดำได้เคลือบ			ศรีสัชนาลัย	0.3	13	2	10
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	จุก		แบบที่2		พื้นเมือง			1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ฐาน		แบบที่4	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	11	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R3	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	19	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R2	หม้อ	พื้นเมือง	2	24	2	70
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R28	บาตร	พื้นเมือง	0.6	23	4	70
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝาหงาย		พื้นเมือง	0.5	9	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B27		พื้นเมือง	0.5		3	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B19		พื้นเมือง	0.8		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B12		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B34		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B24		พื้นเมือง	0.8		1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B36		พื้นเมือง	0.6		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.6		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	รมควัน			พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3-0.5		3	20
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B12	หม้อ	พื้นเมือง	0.8		1	30
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขีด,เคลือบน้ำตาล			แม่น้ำน้อย	0.8		2	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	1.2		1	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	รมควันดำ,ขัดมัน,ลายลูก			ล้านนา	0.6		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ศรีสัชนาลัย	0.6		1	10
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	1		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	จุก		แบบที่ 8		พื้นเมือง			1	20

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณหินส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คาน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
5 (140-160cm. dt.)	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	จุก		แบบที่ 9		พื้นเมือง			1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R12	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	20	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R11	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	15	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B12		พื้นเมือง	0.8		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B35		พื้นเมือง	0.5-0.8		4	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.8		2	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.6		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B25		พื้นเมือง	0.7		2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B37		พื้นเมือง	0.5		1	15
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3		2	15
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B35	หม้อ	พื้นเมือง	0.4		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B3	หม้อ	พื้นเมือง	0.3		1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B31	หม้อ	พื้นเมือง	0.7		1	15
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เขียนสีดำได้เคลือบ			ศรีสัชนาลัย	0.3		2	10
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B22		บ้านบางปูน	1		1	200
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	1		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R23	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	16	1	50
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา				พื้นเมือง	0.8	16	1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B12		พื้นเมือง	0.5		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B28		พื้นเมือง	0.8		2	50
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B32		พื้นเมือง	0.8		2	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	ขูดขีด	B5		พื้นเมือง	0.4		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3-0.5		4	40

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณหินส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
5 (140-160cm.dt.)	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R25	ขวด	ล้านนา?	0.5	2.5	1	65
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	ขูดขีด		ขวด	ล้านนา?	0.5		3	100
6 (160-180cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R25	ไห	บ้านบางปูน	0.6	29	1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	1.8		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5-0.8		4	50
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R20	หม้อ	พื้นเมือง	0.4		2	10
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝานหาย		พื้นเมือง	0.8	16	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B5		พื้นเมือง	0.6-0.8		2	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B38		พื้นเมือง	0.6		1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.4-0.6		11	100
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.2-0.7		3	60
	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R20		บ้านบางปูน	0.5	12	1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B5		พื้นเมือง	1		1	110
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B39		พื้นเมือง	0.7		4	150
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.4		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B38		พื้นเมือง	1		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	1		2	110
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ			พื้นเมือง	0.6		2	140
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B40		พื้นเมือง	1		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R26	ขวด	ล้านนา	0.5	7.2	4	100
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.8		1	30

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คำค้น	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
6 (160-180cm. dt.)	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B33		พื้นเมือง	1		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5		2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3		2	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	1.3		2	90
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ศรีสัชนาลัย	0.3		1	10
7 (180-200cm. dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.6-1.5		4	110
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B42		บ้านบางปูน	1		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B43		บ้านบางปูน	0.6		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B44		บ้านบางปูน	0.7		1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B45		บ้านบางปูน	2		1	140
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B5		บ้านบางปูน	1		1	50
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B41		บ้านบางปูน	1.5		1	110
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B22		บ้านบางปูน	1		1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.8		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5-1		15	220
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ระบุไม่ได้	1		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	ทำเป็นสันลายลูกบวบ			ลำนนา	0.5		1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 2		ศรีสัชนาลัย	1	20	3	30
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R27	ขาม	ศรีสัชนาลัย	0.5	21	1	50
	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก	กดประทับ	R23	หม้อ	พื้นเมือง	0.4	14	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5-1		2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B14		พื้นเมือง	0.7		1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B7		พื้นเมือง	0.8		1	10

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณขึ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม	
7 (180-200cm.dt.)	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	1		1	20	
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R23	หม้อ	บ้านบางปูน	0.5	13	1	10	
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.8-1.3		3	50	
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ระบุไม่ได้	1		1	30	
	SWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.2		4	10	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.2		3	20	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B34		พื้นเมือง	0.5		1	20	
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบเขียว			ศรีสังขาลย์	0.8		1	20	
8 (200-220cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B46		บ้านบางปูน	1.5		3	90	
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B5		บ้านบางปูน	1.5		3	70	
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B47		บ้านบางปูน	0.6		1	10	
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	1.5-1.8		3	40	
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.8-1.5		4	60	
		เนื้อดินธรรมดา	ฐาน		แบบที่ 4		บ้านบางปูน	2	30	1	180	
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R20	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	20	1	20	
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R2	หม้อ	พื้นเมือง	1	20	1	20	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4,B3		พื้นเมือง	0.5		1	10	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B40		พื้นเมือง	0.7		1	40	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5		8	70	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B34		พื้นเมือง	0.7		1	25	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B5		พื้นเมือง	0.7		1	40	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5		6	40	
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5		9	60	
		NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	1		1	20

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณขึ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	จีน	กรัม
8 (200-220cm.dt.)	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ฐาน		แบบที่ 4		บ้านบางปูน	1.8	20	1	60
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.4-0.6		4	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3-0.6		5	50
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.6		1	20
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R25	ไห	บ้านบางปูน	0.6	9	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B22		บ้านบางปูน	3		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R20		พื้นเมือง	0.5	16	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5		11	80
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5-0.7		2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.6		2	30
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบน้ำตาล	R27	หม้อ	ระบุไม่ได้	1.5	16	1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เคลือบเขียว	แบบที่ 2	ชาม	ศรีสัชนาลัย	0.6		1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R11	ถ้วย	ศรีสัชนาลัย	3	10	2	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบเขียว			ศรีสัชนาลัย	0.4		3	10
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 4	ไห	บ้านบางปูน	1.5	17	1	80
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R20	ไห	บ้านบางปูน	8	18	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.2-1		4	40
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R29	อ่าง	บ้านบางปูน	0.5	29	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5		6	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.4-0.6		4	60
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5-0.6		4	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.6		4	100
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			แม่น้ำน้อย	0.8		1	30
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ระบุไม่ได้	0.3		1	20

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณหินส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการสุ่มค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คำค้น	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
9 (220-240cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R32	ไห	บ้านบางปูน	0.7	19	1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R33	ไห	บ้านบางปูน	0.5	23	1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R32	ไห	บ้านบางปูน	0.7	22	1	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B5		บ้านบางปูน	1-0.6		2	110
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.2-1		6	100
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.4		22	120
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5-1		5	60
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-1		16	220
	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B5		บ้านบางปูน	1.5-1.9		2	100
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5-0.6		2	20
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R28	บาตร	พื้นเมือง	0.6	20	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ฐาน		แบบที่ 4	ไห	พื้นเมือง	0.5	13	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R20	หม้อ	พื้นเมือง	0.6	19-22	4	60
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B8		พื้นเมือง	0.4		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.5		2	80
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.4-0.5		17	120
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-0.7		5	180
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 4	ไห	แม่น้ำน้อย	1	25	1	200
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาลด้านนอก			ระบุไม่ได้	0.7		1	40
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B8		บ้านบางปูน	0.6		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.7-1		8	240
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R30	อ่าง	พื้นเมือง	0.6	40	1	50
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R20	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	22	1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R23	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	18	2	10

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณหินส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คำาน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	รับ	กรัม
9 (220-240cm.dt.)	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5		26	180
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.4-0.6		11	80
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.4		8	120
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R31	ไห	แม่น้ำน้อย	0.5	23	1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	1		5	100
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B23		บ้านบางปูน	0.6		1	20
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B5		บ้านบางปูน	0.8		1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B23		บ้านบางปูน	1		1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B9		บ้านบางปูน	1		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B22		บ้านบางปูน	0.8		1	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B47		บ้านบางปูน	1.5		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.8-1.5		5	80
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R14	อ่าง	พื้นเมือง	0.4	23	2	30
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R20	หม้อ	พื้นเมือง	0.5-1	21-23	4	100
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา			ฝา	พื้นเมือง	0.5	18	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.4-0.6		12	140
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5		5	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B34		พื้นเมือง	0.5		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5		4	100
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่				พื้นเมือง	0.5-0.8		3	120
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			แม่น้ำน้อย	1.7-2.5		3	120
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาลด้านนอก			ระบุไม่ได้	0.5		3	40
10 (240-260cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 6	ไห	บ้านบางปูน	0.8	18	2	400
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 4	ครก	บ้านบางปูน	3	8	1	200

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
10 (240-260cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B51		บ้านบางปูน	1-1.2		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B44		บ้านบางปูน	0.8		1	50
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B53		บ้านบางปูน	0.5		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B52		บ้านบางปูน	0.8-1.5		2	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B22		บ้านบางปูน	1.5		1	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B8		บ้านบางปูน	1		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ, ขูดขีด	B5, B49		บ้านบางปูน	1.2		2	50
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	0.8-2		5	120
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ปั้นติด, กดประทับ	B54		บ้านบางปูน	0.8		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5-1.8		14	610
		เนื้อดินแกร่ง	ไหล่	กดประทับ	B9		บ้านบางปูน	0.8-2.5		2	40
		เนื้อดินแกร่ง	ไหล่	กดประทับ, ขูดขีด	B9, B23	ไห	บ้านบางปูน	0.8		1	70
		เนื้อดินแกร่ง	ไหล่	เรียบ		ไห	บ้านบางปูน	0.2		1	300
		เนื้อดินธรรมดา	ฐาน		แบบที่ 4		พื้นเมือง	1	5.5	1	70
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R19	หม้อ	พื้นเมือง	1.7	17	5	70
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R7	หม้อ	พื้นเมือง	1	40	3	90
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R34	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	26	1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R25	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	7	1	80
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R2	หม้อ	พื้นเมือง	0.7-0.8	30-35	9	180
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R3	หม้อ	พื้นเมือง	0.6-0.8	20-30	3	40
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝาหงาย		พื้นเมือง	0.5	19	2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B50		พื้นเมือง	0.3		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B19		พื้นเมือง	0.4		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3-0.8		63	500

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณหินส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คำบ	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
10 (240-260cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B43		พื้นเมือง	1		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.5		9	80
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.3-0.8		33	370
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เชือกทาบ	B55		พื้นเมือง	0.6		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-1		52	550
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B48		พื้นเมือง	0.8		3	80
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B49		พื้นเมือง	0.7		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	ขูดขีด	B5		พื้นเมือง	1		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล		ไห	ระบุไม่ได้	1-1.2		3	200
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R10	ชาม	ศรีสขนาลย์	0.3	15	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			ศรีสขนาลย์	0.3-0.8		14	180
	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 6	ไห	บ้านบางปูน	1	28	1	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B58		บ้านบางปูน	1.4		1	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5-1.2		4	70
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B46,B47		บ้านบางปูน	1.2		1	180
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 4	ครก	บ้านบางปูน	1	7	1	210
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	0.8		2	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.7		4	60
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R3	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	17	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R19	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	14	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R21	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	17	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝาทนงาย		พื้นเมือง	0.4	14-16	3	25
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5-0.7		14	110
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5-0.7		7	60

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ก้น	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
10 (240-260cm.dt.)	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B5		พื้นเมือง	0.8		3	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B19		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B57		พื้นเมือง	0.4		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B49		พื้นเมือง	0.4		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ		หม้อ	พื้นเมือง	0.6		11	210
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B19		ระบุไม่ได้	0.6		1	5
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R9	ชาม	ศรีสัชานาลัย	0.4	14	1	10
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 6	ไห	บ้านบางปูน	2	32	1	180
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R35	โถ	บ้านบางปูน	0.8	15	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R11	ไห	บ้านบางปูน	0.6	24	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B56		บ้านบางปูน	1.5		1	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B40		บ้านบางปูน	0.6		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B51		บ้านบางปูน	1.5		1	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5-1.5		26	350
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R4	หม้อ	พื้นเมือง	0.5-0.7	11-15	6	50
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R27	หม้อ	พื้นเมือง	0.6	30	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R23	หม้อ	พื้นเมือง	0.6	24	2	30
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝานางาย		พื้นเมือง	0.6	14	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3	หม้อ	พื้นเมือง	0.3-0.8		7	60
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B21		พื้นเมือง	0.3		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.3-0.6		7	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B49		พื้นเมือง	0.5		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3-0.7		20	140
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	ขูดขีด	B5		พื้นเมือง	0.4		1	10

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คำม	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
10 (240-260cm.dt.)	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3-0.8		9	110
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ		หม้อ	พื้นเมือง	0.5		2	40
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 4	ไห	บ้านบางปูน	1	20	1	30
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5-2		11	200
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R2	หม้อ	พื้นเมือง	2	40	1	50
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R17	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	28	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R3	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	16-22	6	70
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R11	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	18-25	3	30
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R35	ไห	พื้นเมือง	0.4	12	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝาหงาย		พื้นเมือง	0.5	17	3	80
		เนื้อดินธรรมดา	จุก		แบบที่5		พื้นเมือง			1	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5-0.8		10	110
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B37		พื้นเมือง	0.3		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.3-0.7		4	60
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3-0.6		24	260
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	ขูดขีด	B5		พื้นเมือง	0.4		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.3-0.8		17	140
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B3	หม้อ	พื้นเมือง	0.5		4	70
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ระบุไม่ได้	0.6		3	30
11 (260-280cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก	ขูดขีด	R39,B5	อ่าง	บ้านบางปูน	1	25	1	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B51,B53		บ้านบางปูน	1		1	80
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ปั้นติดนูนหลอก			บ้านบางปูน	0.7		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R33	หม้อ	พื้นเมือง	0.3-0.5	9-15	2	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R11	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	30	1	10

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ตำแหน่ง	เนื้อดิน	ผิว	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
11 (260-280cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R3	หม้อ	พื้นเมือง	0.7	22	3	50
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B32		พื้นเมือง	0.7		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3-0.7		8	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5-0.7		4	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B5		พื้นเมือง	0.6-0.7		2	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-1		6	70
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ		หม้อ	พื้นเมือง	0.3		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ระบุไม่ได้	0.8		10	180
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			ศรีสัชนาลัย	0.5		1	10
	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 6	ไห	บ้านบางปูน	1	20	1	120
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก-ฐาน	ขูดขีด	R8,B5	ครก	บ้านบางปูน	0.8	18	1	440
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	0.7-1.2		3	80
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.7-1.2		10	260
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B46,B47		บ้านบางปูน	1.2		2	70
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R28	หม้อ	พื้นเมือง	1	40	1	90
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R36	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	40	1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R11	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	17	1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R3		พื้นเมือง	0.7	14	2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R23	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	31	2	30
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R37	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	40	1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝาหงาย		พื้นเมือง	0.5	16	1	25
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3-0.7		18	150
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B57		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B59		พื้นเมือง	0.6		2	20

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	คำ	เบ้าดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
11 (260-280cm.dt.)	NWQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.5-0.7		5	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B21		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B39		พื้นเมือง	0.5		2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	ขูดขีด	B5		พื้นเมือง	0.7		6	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-0.7		2	110
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B39		พื้นเมือง	0.5		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ		หม้อ	พื้นเมือง	0.5-0.7		6	50
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เคลือบเขียว	แบบที่ 2	ถ้วย	ศรีสัชนาลัย	0.8	4	1	25
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R9	ชาม	ศรีสัชนาลัย	0.6	22	1	5
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B8		บ้านบางปูน	1		1	25
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B22		บ้านบางปูน	1		2	50
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B5		บ้านบางปูน	1		2	60
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	0.5-1.5		3	100
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R34	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	17	5	60
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R21	หม้อ	พื้นเมือง	0.6	16	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R2	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	15	2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝานางาย		พื้นเมือง	0.6	20	2	70
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B61		พื้นเมือง	0.7		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B7		พื้นเมือง	0.5		2	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B60		พื้นเมือง	0.4-0.7		2	30
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B49		พื้นเมือง	0.4		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B21		พื้นเมือง	0.3		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3-0.7		17	110
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.3-0.8		10	120

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ก้น	เบ้าดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
11 (260-280cm. dt.)	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	ขูดขีด	B5		พื้นเมือง	0.8-1		6	240
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เชือกทาบ	B55		พื้นเมือง	0.3-0.5		2	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5-1		16	350
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.7		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ			พื้นเมือง	0.6		2	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			ศรีสัชนาลัย	0.5		2	10
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B5		บ้านบางปูน	1		1	90
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B22	ไห	บ้านบางปูน	1.5		1	420
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 1	หม้อ	พื้นเมือง	1	8	1	60
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R39	อ่าง	พื้นเมือง	1	20	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R19	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	19	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R7	หม้อ	พื้นเมือง	1	35	1	30
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R2	หม้อ	พื้นเมือง	0.8	21	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R3	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	18	2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ฝา		ฝาหงาย		พื้นเมือง	0.6	15	2	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.6		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B59		พื้นเมือง	0.6		1	15
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B8		พื้นเมือง	0.5		1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.5-0.8		20	200
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ			พื้นเมือง	0.5		2	10
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เคลือบเขียว	แบบที่ 1	กระปุก	ศรีสัชนาลัย	0.5	4	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก		R40	ขวด	ศรีสัชนาลัย	0.5	1.5	1	50
		เนื้อดินแกร่ง	ฝา	เคลือบเขียว		ฝาคว่ำ	ศรีสัชนาลัย	0.5	8	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			ศรีสัชนาลัย	0.5-0.7		8	120

ตารางที่ 11 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ตำแหน่ง	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	หนา (cm)	Ø (cm)	ชิ้น	กรัม
12 (280-300cm.dt.)	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เรียบ			บ้านบางปูน	1.2		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B3		พื้นเมือง	0.3		1	5
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B51		พื้นเมือง	1		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	เรียบ			พื้นเมือง	0.5		2	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ระบุไม่ได้	0.6		1	20
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	ขูดขีด	B4		บ้านบางปูน	1.5		2	100
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R34	ไห	พื้นเมือง	0.5	18	1	10
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.4-0.7		3	40
13 (300-320cm.dt.)	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ	B23		บ้านบางปูน	0.8		1	40
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	กดประทับ, บันติคุณหลอก	B23		บ้านบางปูน	0.8		1	40
		เนื้อดินธรรมดา	ปาก		R23	หม้อ	พื้นเมือง	0.5	21	1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B31		พื้นเมือง	0.5		1	20
		เนื้อดินธรรมดา	ไหล่	เรียบ		หม้อ	พื้นเมือง	0.8		1	30
	SEQ	เนื้อดินธรรมดา	ลำตัว	กดประทับ	B4		พื้นเมือง	0.3		1	10

ตารางที่ 12 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ตำแหน่ง	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	สมัย	หนา (cm)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (cm)	ชิ้น	กรัม
2 (70-90cm.dt.)	NEQ	porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.3-0.5		4	10
	SEQ	porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R10	ขาม	จีน	ชิง	0.3	16	1	5
3 (90-110cm.dt.)	NEQ	porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	หมิง	0.2		1	5
		porcelain	ลำตัว	เคลือบน้ำเงิน			จีน	ชิง	0.3		1	5
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.3		1	5
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ		ขาม	จีน	ชิง	0.3	12	2	10
	NWQ	porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ขาม	จีน	ชิง	0.3	15	1	10
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R10	ขาม	จีน		0.2	12	1	5
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.5		1	20
	SWQ	porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ขาม	จีน	ชิง	0.2	14	2	20
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสี	แบบที่ 2	ขาม	จีน	ชิง	0.5	7-10	2	130
		porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 2	ขาม	จีน	ชิง	0.5	8-12	5	100
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.5		1	20
4 (110-140cm.dt.)	NEQ	porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.3-0.4		3	10
	NWQ	porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ขาม	จีน	ชิง	0.4	13	2	20
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ถ้วย	จีน	หมิง	0.2	15	1	10
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R10	ขาม	จีน	หมิง	0.4	16	1	20
	SEQ	porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 2	ถ้วย	จีน	ชิง	0.5	7	1	10
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ถ้วย	จีน	ชิง	0.2	10	1	10
5 (140-160cm.dt.)	NEQ	porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ		ขาม	จีน	หมิง	0.6	8	2	20
		porcelain	ลำตัว	เคลือบใส			จีน	ระบุไม่ได้	0.3		1	5
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	หมิง	0.3-0.5		3	20
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.3		4	25
		porcelain	ฐาน	เคลือบใส		ขาม	จีน	ระบุไม่ได้	0.5	6	1	50

ตารางที่ 12 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	สมัย	หนา (cm)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (cm)	ชิ้น	กรัม
5 (140-160cm.d.t.)	NEQ	porcelain	ฐาน	เขียนหลายสี		ถ้วย	จีน	ระบุไม่ได้	0.3	4	1	10
		porcelain	ฝา	เขียนหลายสี			จีน	หมิง	0.2	10	1	10
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ		ชาม	จีน	หมิง	0.2	15	1	5
	NWQ	porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	หมิง พศต.22	1.2		1	25
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ.เขียนหลายสี			จีน	ชิง	0.5		1	10
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.3-0.5		5	25
		porcelain	ปาก	ขีดขีดใต้เคลือบใส	R9		จีน	ระบุไม่ได้	0.2	15	1	10
		porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ		ชาม	จีน	หมิง พศต.22	0.5-0.8	7	4	80
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	หมิง	0.2-0.4		7	25
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เคลือบขาว	แบบที่ 2	ถ้วย	จีน	ระบุไม่ได้	0.2	5	1	10
		porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 2	ถ้วย	จีน	หมิง	0.2-0.4	5-6	4	15
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบนวล			จีน	ระบุไม่ได้	0.4		1	10
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ.เขียนหลายสี			จีน	หมิง	0.2		1	3
		porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 2	ชาม	จีน	หมิง	0.5	8	1	20
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ชิง	0.2-0.4		6	20
		porcelain	ปาก	เขียนหลายสี	R9	ชาม	จีน	ระบุไม่ได้	0.3	15	1	5
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ถ้วย	จีน	หมิง	0.3	15	2	10
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ชาม	จีน	ชิง	0.2	12-20	4	10
	SWQ	porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ชาม	จีน	ชิง	0.2	17	1	5
		porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 2	ถ้วย	จีน	ระบุไม่ได้	0.7	5	1	10
6 (160-180cm.d.t.)	NEQ	porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน	ระบุไม่ได้	0.5		1	5
	NWQ	porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 3		จีน	หมิง	0.6	16	2	60
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 2	ชาม	จีน	ระบุไม่ได้	1.2	11	1	10
	SWQ	porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 2		จีน	ชิง	0.7		1	10

ตารางที่ 12 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทวง	แหล่งผลิต	สมัย	หนา (cm)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (cm)	ชิ้น	กรัม
6 (160-180cm.dt.)	SWQ	porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ถ้วย	จีน	ชิง	0.3		1	11
		porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ.เขียนหลายสี			จีน	ชิง	0.3		1	5
7 (180-200cm.dt.)	SEQ	porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ถ้วย	จีน	หมิง	0.3	12	1	10
	SWQ	porcelain	ลำตัว	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ			จีน		0.3		1	10
8(200-220cm.dt.)	NWQ	porcelain	ฐาน	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	แบบที่ 2		จีน	หมิง	0.5	9	1	30
9 (220-240cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เขียนสีดำบนเคลือบขาว		ชาม	ระบุไม่ได้		1	17	3	120
	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบเขียว			จีน		0.5		4	40
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R9	ถ้วย	จีน		0.6	19	1	20
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ฐาน		แบบที่ 2		จีน		0.6	7	1	60
		porcelain	ปาก	เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบ	R9	ถ้วย	จีน		0.2	11	1	5
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบขาว			ระบุไม่ได้		0.5		2	20
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบใส			ระบุไม่ได้		2		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบน้ำตาล			ระบุไม่ได้		0.3		1	10
10 (240-260cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R22	จาน	จีน		0.5	26	8	70
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เคลือบน้ำตาล	แบบที่ 2		ระบุไม่ได้		0.6	10	1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เคลือบเขียว	แบบที่ 2		จีน		1	6-9	2	40
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R9	จาน	จีน		0.3	17	1	5
	SWQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก-ฐาน	เคลือบเขียว	แบบที่ 2	จาน	จีน		0.5	13	1	100
		เนื้อดินแกร่ง	ฐาน	เคลือบเขียว	แบบที่ 2	ชาม	จีน		1	8	2	130
		เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบเขียว			จีน		0.5		4	25
11 (260-280cm.dt.)	NEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบเขียว			จีน		0.5		1	10
	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบเขียว			จีน		0.5		1	20
	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ลำตัว	เคลือบเขียว			จีน		0.7		1	10
		เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R9	ชาม	ระบุไม่ได้		0.4	20	1	10

ตารางที่ 12 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาต่างประเทศ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

ระดับ	ด้าน	เนื้อดิน	ส่วน	การตกแต่ง	รูปแบบ	ทรง	แหล่งผลิต	สมัย	หนา (cm)	เส้นผ่าศูนย์กลาง (cm)	ชิ้น	กรัม
12	NWQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R10	ถ้วย	จีน		3	18	3	20
(280-300cm.dt.)	SEQ	เนื้อดินแกร่ง	ปาก	เคลือบเขียว	R9	ถ้วย	จีน		0.5	22	1	20

ตารางที่ 13 แสดงปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจำแนกตามแหล่งผลิต ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

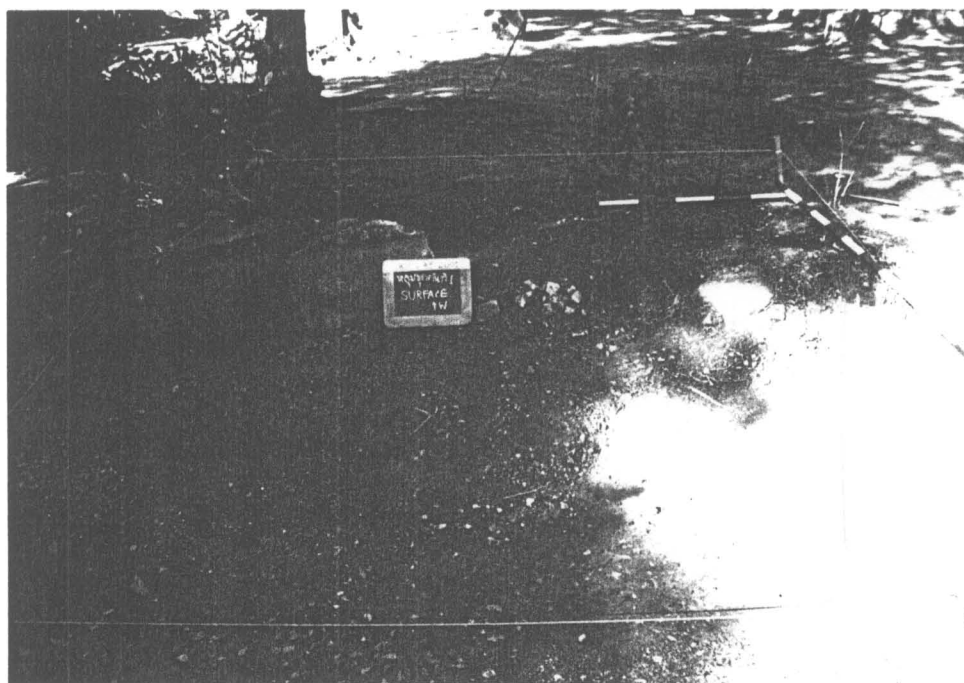
แหล่ง	พื้นเมือง		บ้านบางปูน		แม่น้ำน้อย		ศรีสัชนาลัย		ลำนนา		จีน(ร.หมิง)		จีน(ร.ชิง)		จีน(ร.?)		ระบุไม่ได้		รวม	
ระดับ(cm.dt.)	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม			ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม	ชิ้น	กรัม
2(70-90)	3	250											5	15					8	265
3(90-110)											1	5	16	320	1	5			18	330
4(110-140)	6	55									2	30	7	50					15	135
5(140-160)	84	1310	5	280	5	610	5	30	5	175	27	233	16	95	8	110			155	2843
6(160-180)	41	925	7	135	2	90	1	10	4	100	2	60	3	25	2	15			62	1360
7(180-200)	31	390	15	570			5	100	1	20	1	10			1	10	2	70	56	1170
8(200-220)	73	845	26	720	1	30	6	40			1	30					2	40	109	1705
9(220-240)	155	1925	35	920	7	440									7	125	11	240	215	3650
10(240-260)	374	4465	90	3560			20	200							20	390	8	245	512	8860
11(260-280)	186	2555	30	1865			16	240							3	40	11	190	246	4890
12(280-300)	8	115	3	140											4	40	1	20	16	315
13(300-320)	4	80	2	80															6	160
รวม	965	12915	213	8270	15	1170	53	620	10	295	34	368	47	505	46	735	35	805	1418	25683

ตารางที่ 14 แสดงปริมาณชิ้นส่วนโบราณวัตถุประเภทต่างๆ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

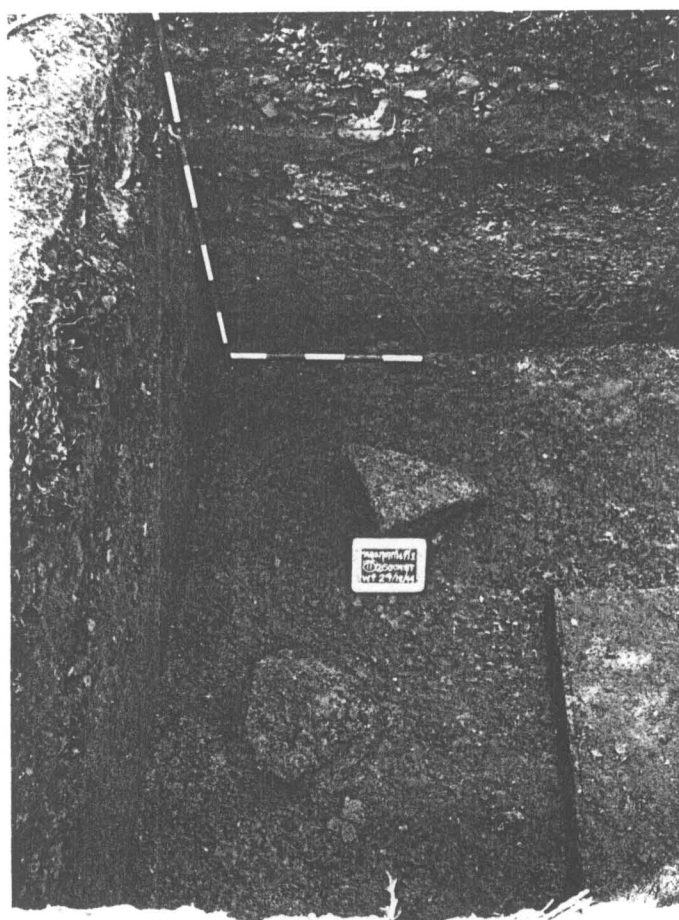
ระดับ	ด้าน	ประเภทโบราณวัตถุ	ชนิดโบราณวัตถุ	วัสดุ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม
2(70-90cm.dt.)	NEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	ระบุไม่ได้	สำริด	ประดับลายไทย	หนา 0.6 ซม.	4	70
3 (90-110cm.dt.)	NEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	ระบุไม่ได้	สำริด	ลายคล้ายเกล็ดปลา		1	30
	NWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				16	90
		โบราณวัตถุอื่นๆ	ระบุไม่ได้	สำริด			2	80
4(110-140cm.dt.)	NWQ	เครื่องมือเครื่องใช้	ตะคัน	ดินเผา		หนา 0.5 ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง 6 ซม.	4	10
5 (140-160cm.dt.)	NEQ	รูปเคารพทางศาสนา	เศียรพระพุทธรูป	สำริด	แบบที่ 1	กว้าง 2.5 ซม.	1	20
	NWQ	เครื่องมือเครื่องใช้	เตาเชิงกราน	ดินเผา		หนา 2 ซม.	4	340
		โบราณวัตถุอื่นๆ	ระบุไม่ได้	กระดุก	แกะสลักลาย ชัดฝนขอบจนเรียบ	หนา 0.4 ซม. กว้าง 2.5 ซม. ยาว 4 ซม.	1	5
	SEQ	เครื่องมือเครื่องใช้	ตะคัน	ดินเผา		หนา 0.5 ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง 8 ซม.	1	20
	SWQ	เครื่องมือเครื่องใช้	เตาเชิงกราน	ดินเผา		หนา 1 ซม.	1	200
		โบราณวัตถุอื่นๆ	ชิ้นส่วนดินเผารูปสัตว์	ดินเผา	จากปท.จีน เขียนสีครามได้เคลือบ	หนา 0.5 ซม.	1	20
6 (160-180cm.dt.)	NWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก	กระดุก			2	10
	SEQ	เครื่องมือเครื่องใช้	เตาเชิงกราน	ดินเผา			1	100
	SWQ	เครื่องมือเครื่องใช้	ตะคัน	ดินเผา		หนา 0.3 ซม.	2	5
7 (180-200cm.dt.)	NEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				1	10
	SWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				15	30
8 (200-220cm.dt.)	SEQ	เครื่องมือเครื่องใช้	ตะคัน	ดินเผา		หนา 0.7 ซม. เส้นผ่าศูนย์กลางปาก 7 ซม.	1	20
	SWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	ก้อนหินทราย				1	60
9 (220-240cm.dt.)	NEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	ชิ้นส่วนสำริด	สำริด			1	20
		โบราณวัตถุอื่นๆ	เปลือกหอย		ขนาดใหญ่ ไม่ทราบชนิด		1	520
	NWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				1	5
	SEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	เขี้ยวสัตว์			ยาว 3 ซม.	1	10
10 (240-260cm.dt.)	NEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				9	80
	NWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				7	30

ตารางที่ 14 แสดงปริมาณชิ้นส่วนโบราณวัตถุประเภทต่างๆ ที่ได้จากการขุดค้นโบราณสถานวัดญาณเสน

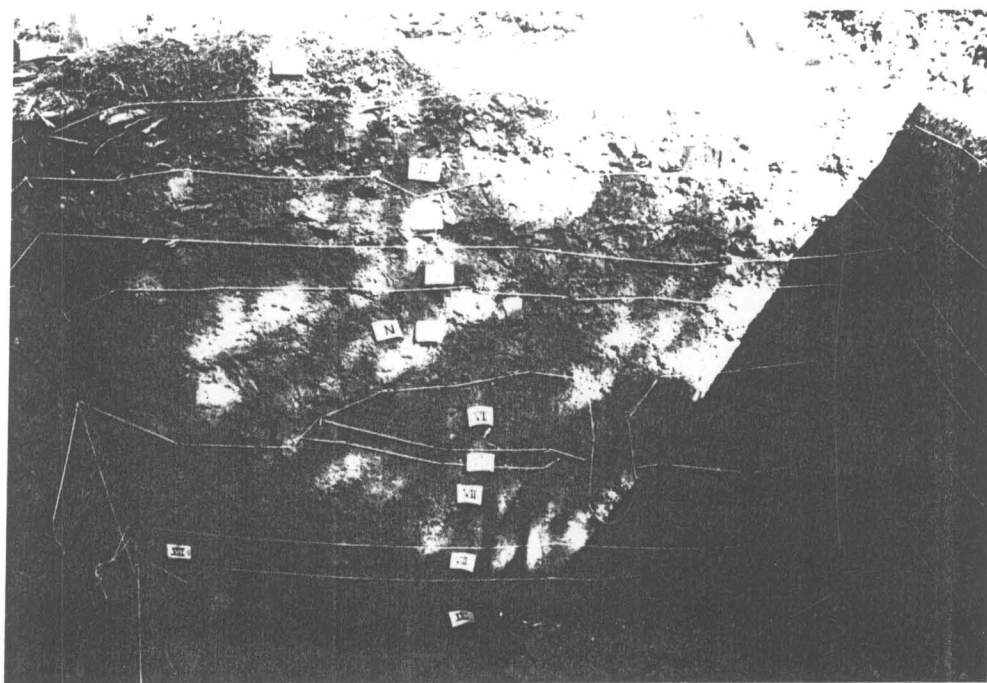
ระดับ	ตำแหน่ง	ประเภทโบราณวัตถุ	ชนิดโบราณวัตถุ	วัสดุ	รายละเอียด	ขนาด	ชิ้น	กรัม
10 (240-260cm.dl.)	SWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				9	60
		โบราณวัตถุอื่นๆ	เบี้ยจัน				1	5
11 (260-280cm.dl.)	NEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				8	30
	NWQ	เครื่องมือเครื่องใช้	หินลับมีด	หินทราย		กว้าง 7.5 ยาว 17หนา 6 ซม.	1	1170
	NWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				3	10
	SEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				1	20
	SWQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	เขาสัตว์(กวาง?)				3	180
12(280-300cm.dl.)	SEQ	โบราณวัตถุอื่นๆ	กระดุก				5	20

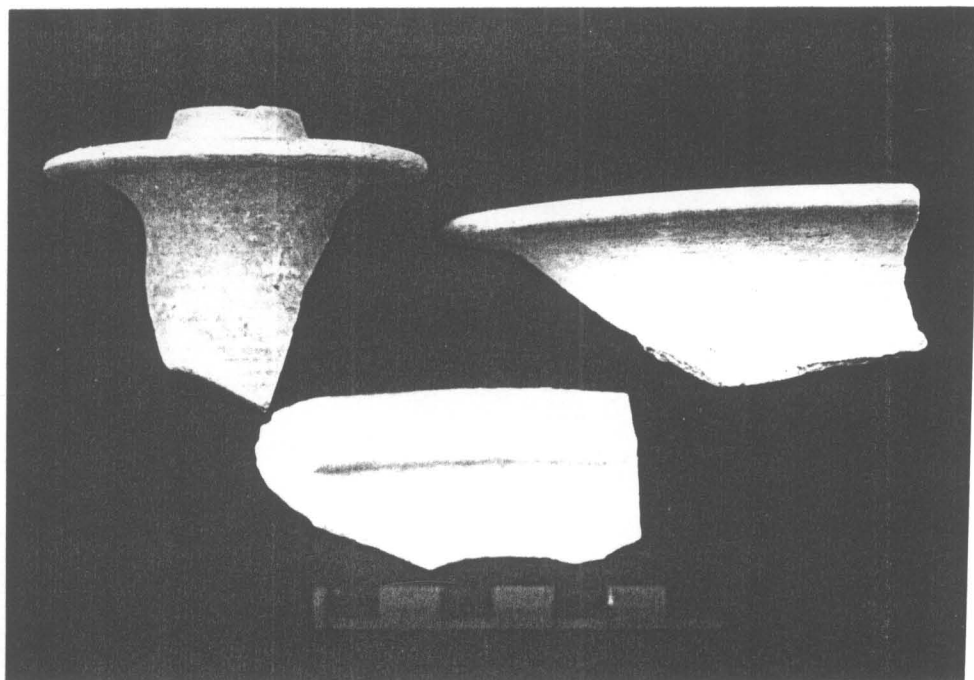
ภาพถ่ายที่ 105 สภาพทั่วไปก่อนการขุดค้น

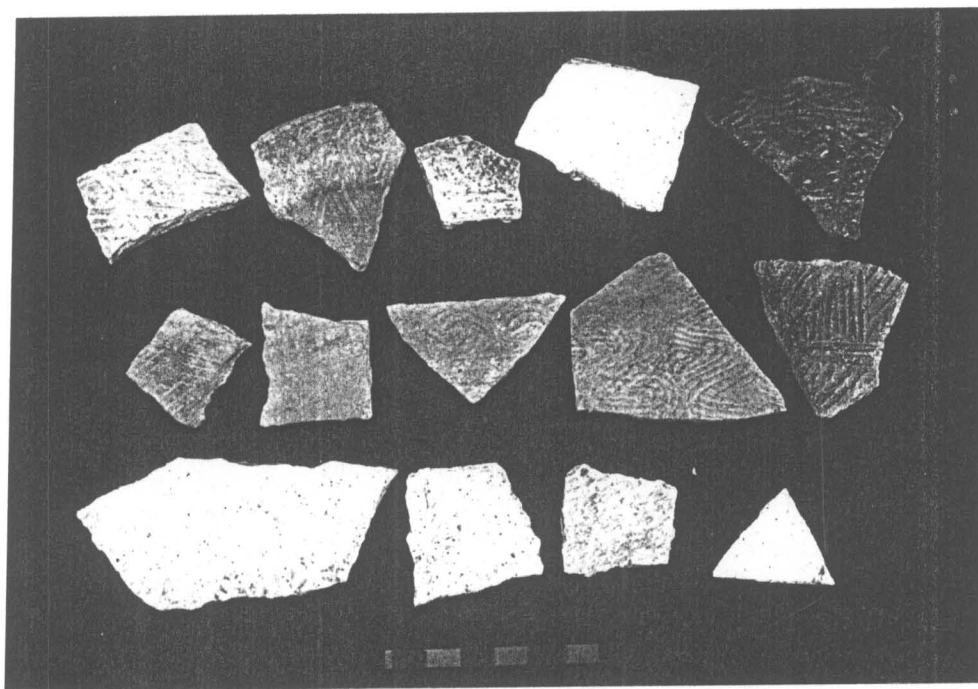
ภาพถ่ายที่ 106 ศิลาแลงที่พบในระดับชั้นดินสมมติที่ 9-10

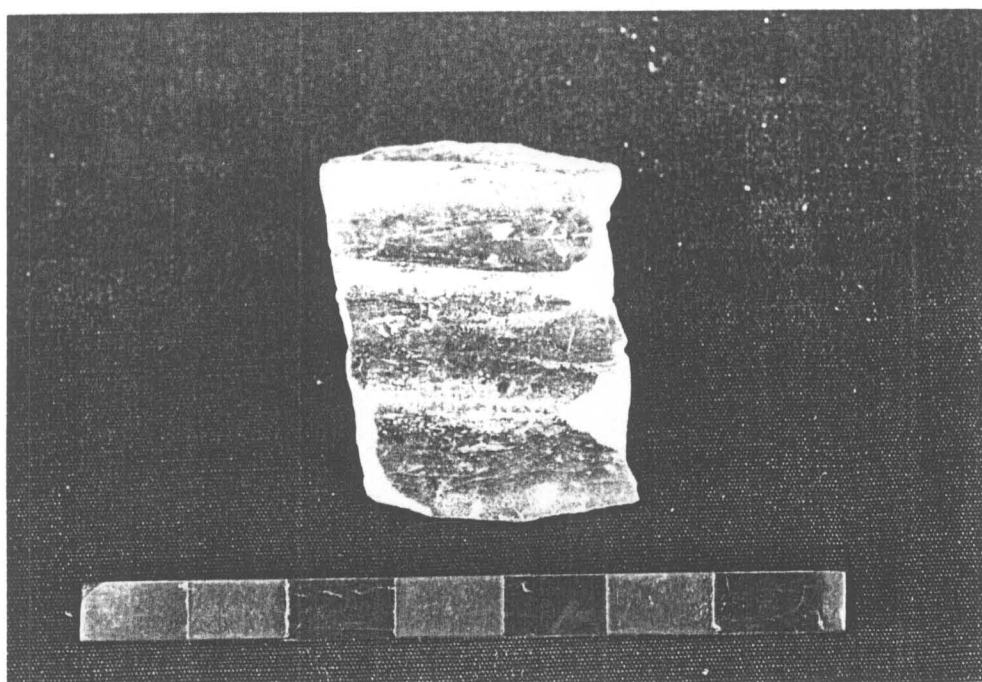
ภาพถ่ายที่ 107 ผนังหลุมขุดค้นด้านทิศเหนือ

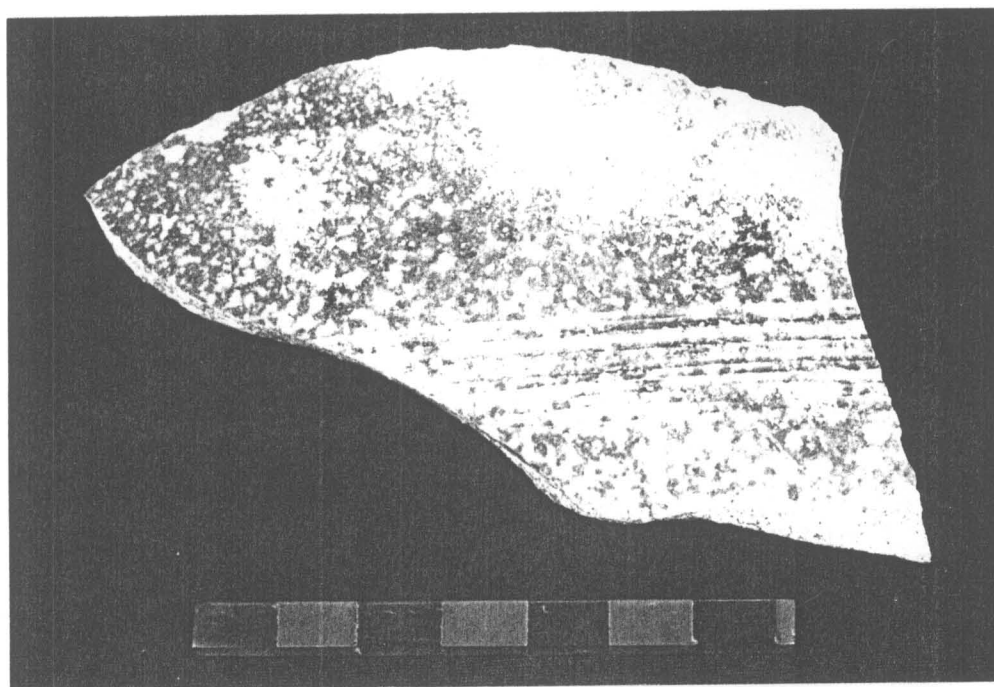
ภาพถ่ายที่ 108 ชิ้นส่วนปากภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา
ที่ได้จากการขุดค้น

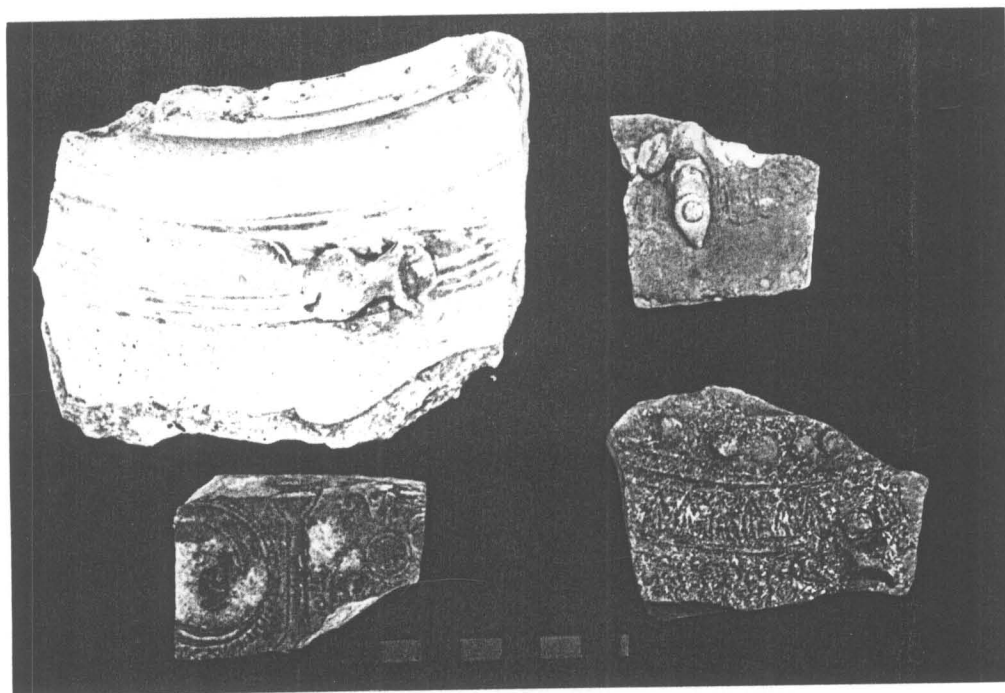
ภาพถ่ายที่ 109 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา
ที่ได้จากการขุดค้น

ภาพถ่ายที่ 110 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาล้านนา
รมควันดำ ลายลูกบวบ

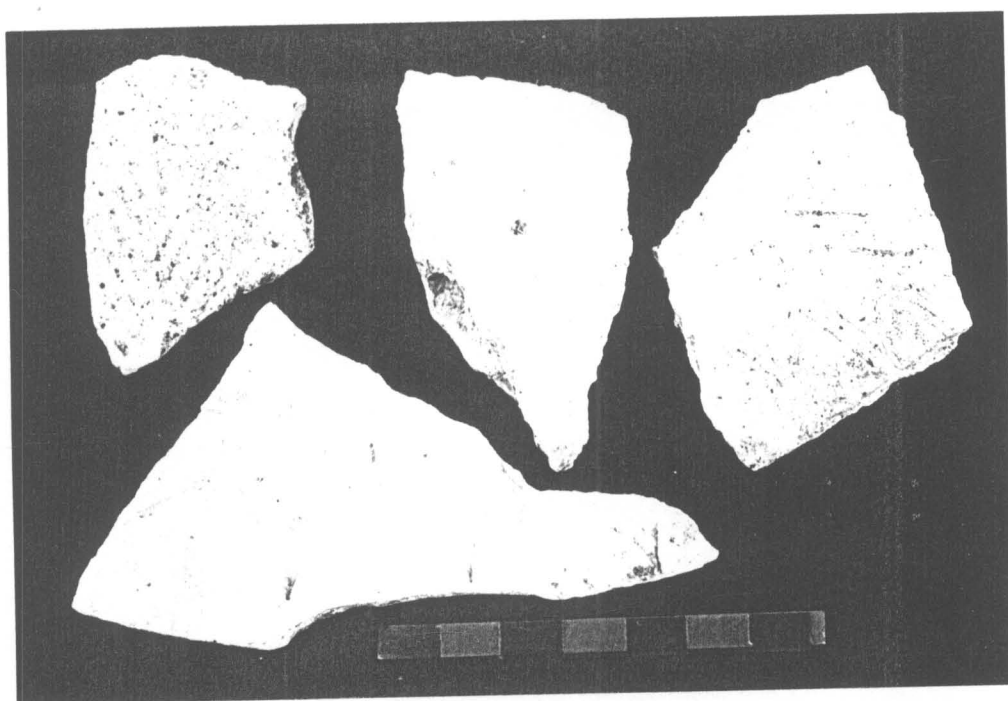
ภาพถ่ายที่ 111 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย
ที่ได้จากการขุดค้น

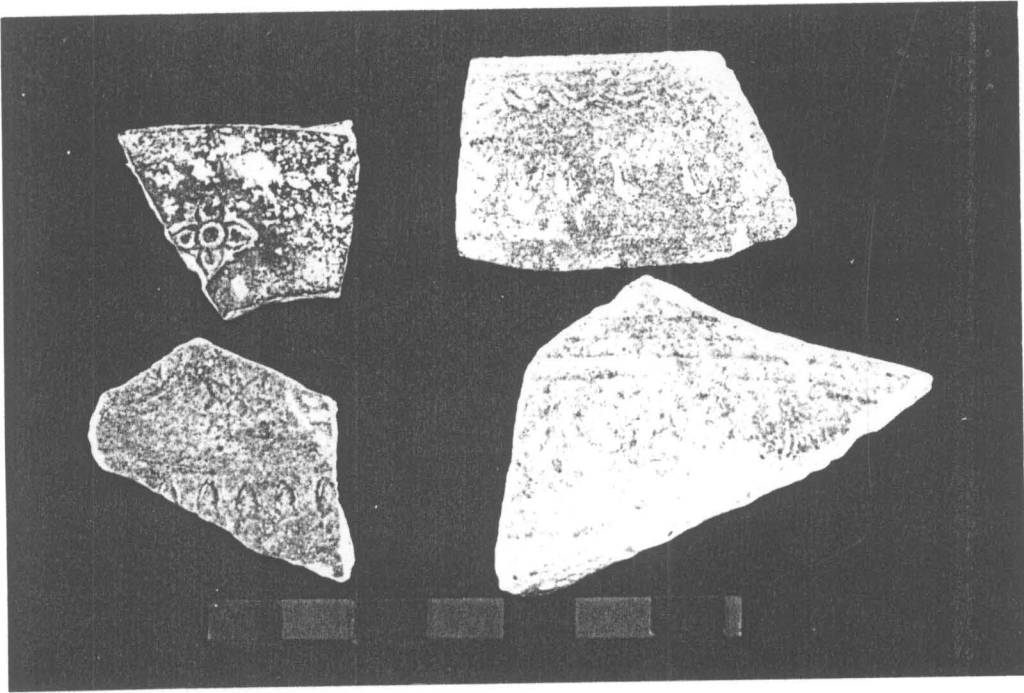
ภาพถ่ายที่ 112 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน
ที่ได้จากการขุดค้น

ภาพถ่ายที่ 113 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน
ที่ได้จากการขุดค้น

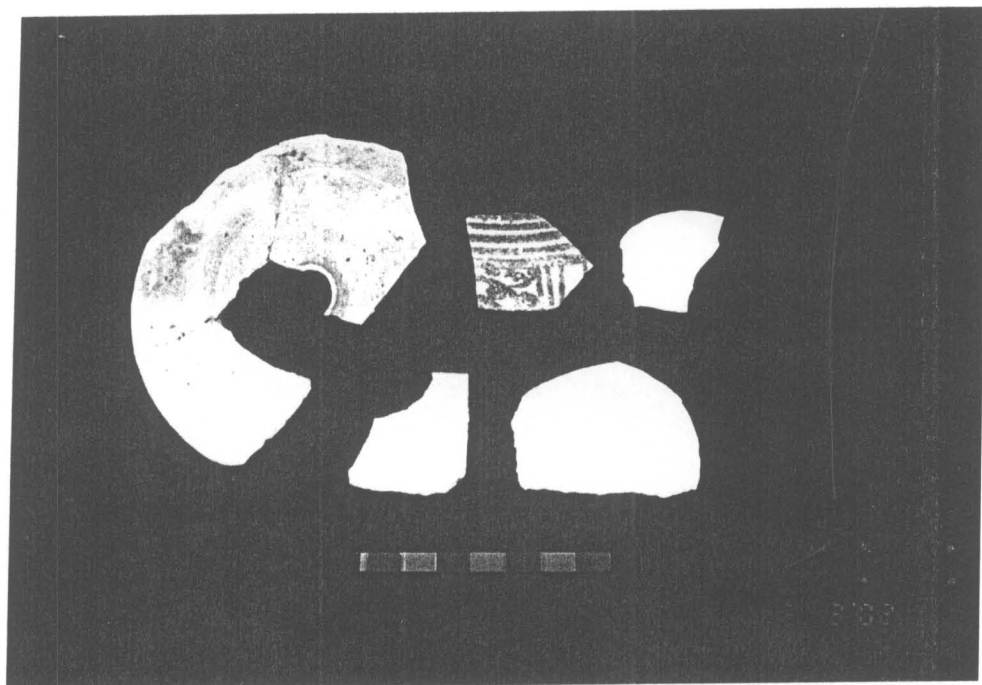
ภาพถ่ายที่ 114 ชิ้นส่วนลำตัวภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน
ที่ได้จากการขุดค้น

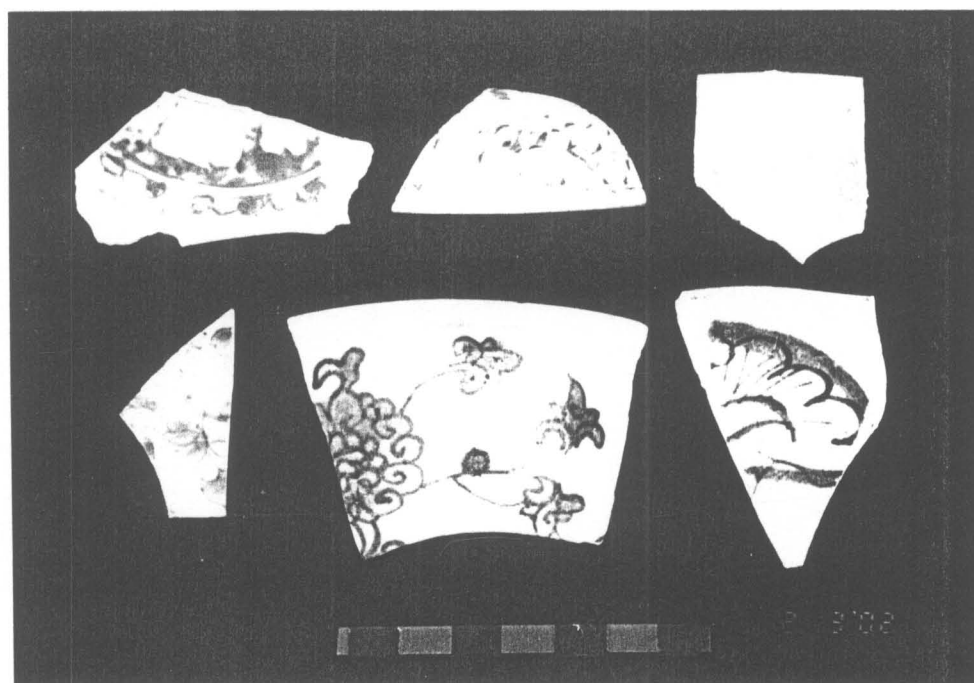
ภาพถ่ายที่ 115 ชิ้นส่วนลวดลายภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน
ที่ได้จากการขุดค้น

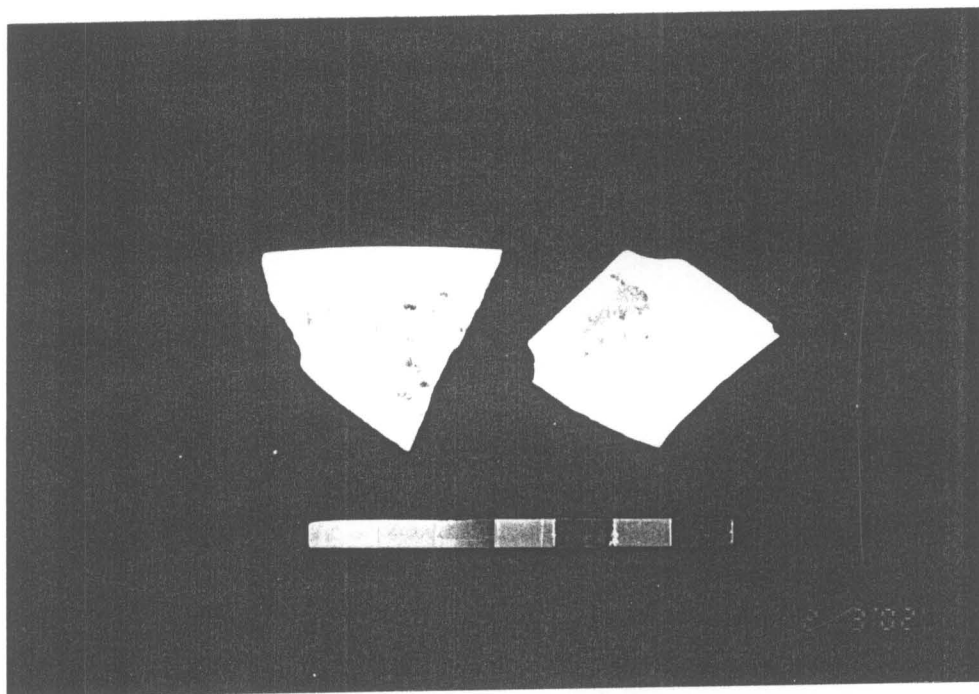
ภาพถ่ายที่ 116 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาทรงกรก จากแหล่งเตาบ้านบางปูน
ที่ได้จากการขุดค้น

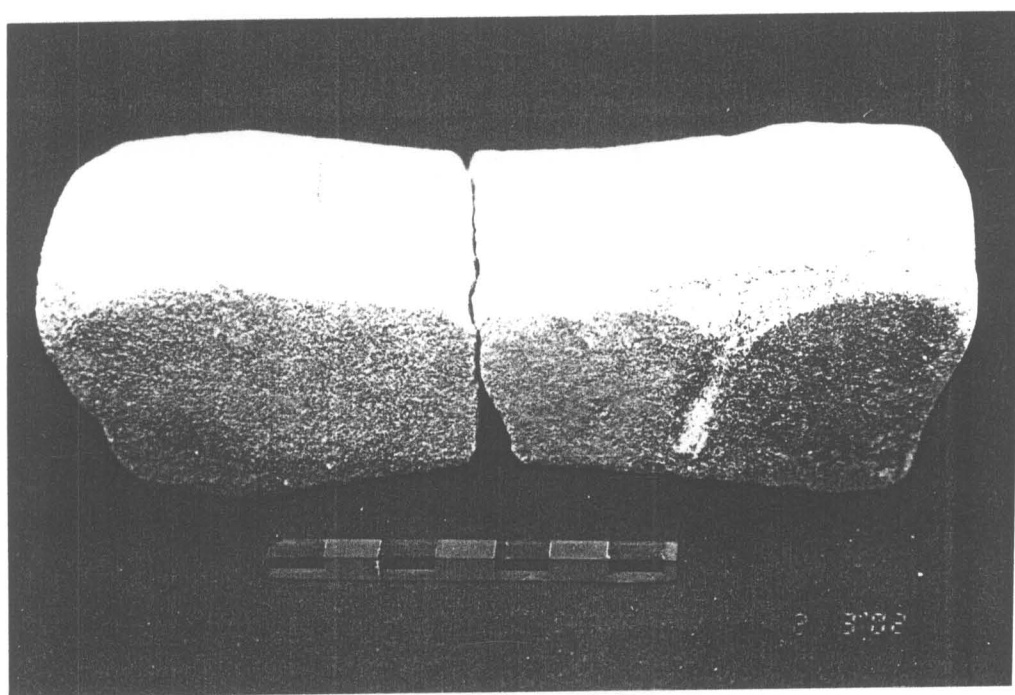
ภาพถ่ายที่ 117 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาศรีรัตนาลัย
ที่ได้จากการขุดค้น

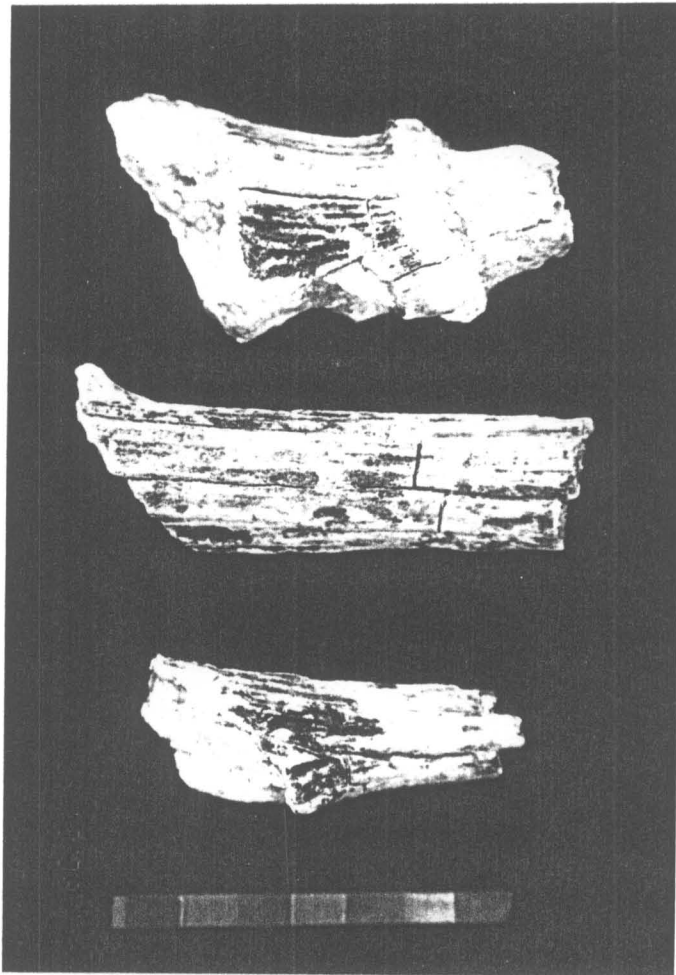
ภาพถ่ายที่ 118 ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง ที่ได้จากการขุดค้น

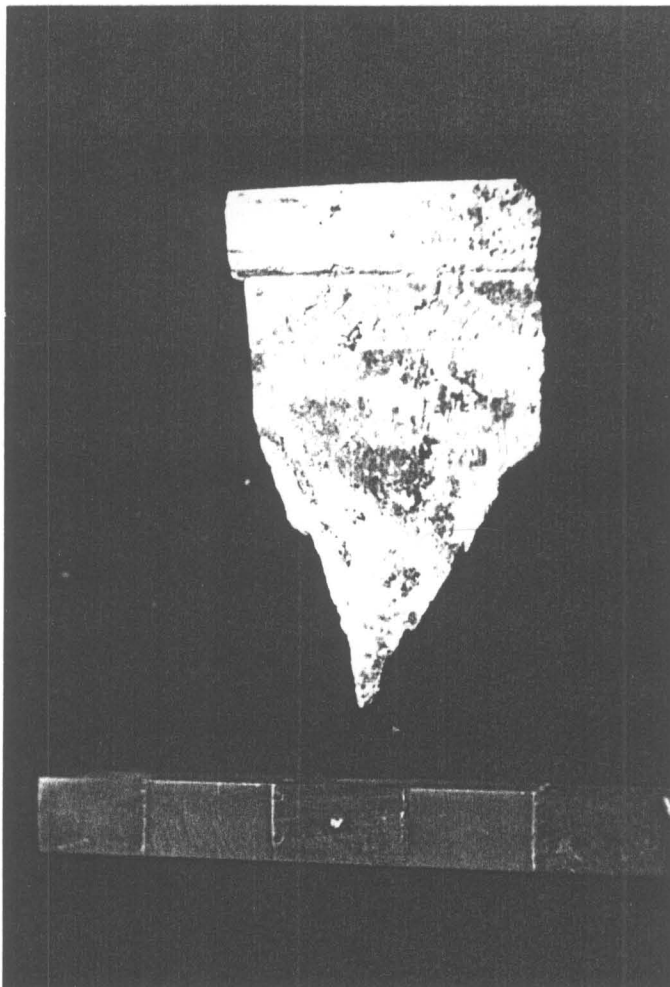
ภาพถ่ายที่ 119 ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเงินสมัยราชวงศ์ชิง ที่ได้จากการขุดค้น

ภาพถ่ายที่ 120 หินลับมีด ได้จากการขุดค้น

ภาพถ่ายที่ 121
ชิ้นส่วนเขาสัตว์ ได้
จากการขุดค้น

ภาพถ่ายที่ 122 ชิ้นส่วน
กระดูกมีการแกะลาย
ได้จากการขุดค้น

บทที่ 5

การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

5.1 รูปทรงสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรม

จากการดำเนินงานขุดแต่งและขุดตรวจโบราณสถานวัดญาณเสน พบโบราณสถานต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1.เจดีย์ประธาน 1 องค์
- 2.เจดีย์ราย 5 องค์
- 3.กำแพงวัดด้านทิศใต้
- 4.พื้นที่ปฐอิฐ

โบราณสถานทั้งหมด พบหลักฐานเกี่ยวกับชั้นดินทางโบราณคดี ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลปะ การเปรียบเทียบพื้นวัดในแต่ละสมัย นำหลักฐานต่างๆ มาประมวลและวิเคราะห์ ทำให้สามารถศึกษาและจัดแบ่งการเรียงลำดับการสร้างโบราณสถานต่างๆ ออกเป็น 3 ยุคสมัย ได้ดังนี้

5.1.1 สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1

โบราณสถานที่พบว่าอยู่ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 ได้แก่ ฐานเจดีย์ประธานบางส่วน พื้นที่ปฐอิฐ แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ และชิ้นส่วนปล้องไฉนที่พบบริเวณมุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเจดีย์ประธาน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ (ภาพถ่ายที่ 20)

พบจากหลุมขุดตรวจทางทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน(กริด N3W1) โดยก่ออยู่ได้ฐานหน้ากระดานล่างที่ก่อสร้างในสมัยที่ 3 สันนิษฐานว่าเป็นแนวฐานเจดีย์ประธานสมัยที่ 1

ฐานเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตก (ภาพถ่ายที่ 22)

พบจากหลุมขุดตรวจทางทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน(กริด S1W3)ลักษณะเป็นแนวโบราณสถานก่ออยู่ได้ชั้นฐานหน้ากระดานล่างที่ก่อสร้างในสมัยที่ 3 เช่นเดียวกับที่พบจากหลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ

พื้นปูอิฐ (ภาพถ่ายที่ 18,22)

พบจากหลุมขุดตรวจทางทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน(กริด S1W3)และหลุมขุดตรวจทางทิศใต้ของเจดีย์ประธาน(กริด S3E2) โดยพบอยู่ต่ำกว่าระดับพื้นใช้งานสมัยที่ 3 ประมาณ 50 เซนติเมตร

หลักฐานที่พบจากหลุมขุดตรวจด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ประธาน แสดงให้เห็นว่าพื้นปูอิฐที่พบก่อสร้างเป็นชุดเดียวกันกับฐานของเจดีย์ประธานสมัยที่ 1 ที่พบจากหลุมขุดตรวจเดียวกันนี้

ส่วนพื้นปูอิฐที่พบจากหลุมขุดตรวจด้านทิศใต้ของเจดีย์ประธาน(กริด S3E2) พบว่ามีลักษณะการก่อสร้างเหมือนกันกับพื้นปูอิฐที่พบจากหลุมขุดตรวจทางทิศตะวันตกของเจดีย์ประธานและปูแผ่ไปตลอดด้านทิศใต้ของวัดจนจรดกับแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้(ชั้นในสุด)

แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ (ภาพถ่ายที่ 54)

แนวกำแพงสมัยที่ 1 พบว่ามีความสัมพันธ์กับพื้นปูอิฐที่พบ โดยพบว่ามีการปูพื้นอิฐมาจนถึงแนวกำแพง สภาพของแนวกำแพงวัดสมัยที่ 1 นี้พังทลายลงมาก คงเหลือสภาพสูงขึ้นมาจากระดับพื้นใช้งานเพียงเล็กน้อยเท่านั้น วัดความกว้างของแนวกำแพงได้ 1.2 เมตร ไม่สามารถสันนิษฐานถึงรูปแบบที่ชัดเจนของแนวกำแพงวัดได้

ชิ้นส่วนปล้องไฉน (ภาพถ่ายที่ 25)

นอกจากหลักฐานข้างต้นแล้ว ยังพบชิ้นส่วนปล้องไฉนขนาดใหญ่พังทลายอยู่เหนือระดับพื้นในสมัยที่ 1 วัดขนาดของปล้องไฉนเฉพาะส่วนที่ขุดพบได้ เส้นผ่าศูนย์กลาง 2 เมตร ยาว 3 เมตร วัดความหนาของปล้องแต่ละปล้องได้ 10 เซนติเมตร จากขนาดทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นปล้องไฉนของเจดีย์ประธาน และจากระดับที่พบทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นปล้องไฉนของเจดีย์ประธานในสมัยที่ 1

จากหลักฐานดังกล่าวทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า โบราณสถานวัดญาณเสนในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 นั้น ประกอบด้วยเจดีย์ประธาน ซึ่งไม่สามารถสันนิษฐานรูปแบบได้เนื่องจากพบหลักฐานแค่เพียงส่วนฐานเจดีย์บางส่วนเท่านั้น เจดีย์ประธานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 นี้ อาจมีการพังทลายซึ่งพิจารณาได้จากชิ้นส่วนปล้องไฉนขนาดใหญ่ที่พบหักพังอยู่

และในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 นี้มีการปูพื้นด้วยอิฐโดยรอบสันนิษฐานได้จากหลักฐานที่พบว่ามี การปูพื้นอิฐยาวไปจนถึงแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ ส่วนแนวกำแพงวัด

ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 นี้ สภาพที่พบหักพังมาก ไม่สามารถสันนิษฐานถึงรูปแบบที่แน่ชัดได้

การกำหนดอายุสมัยจากรูปแบบสถาปัตยกรรม

จากการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมโบราณสถานวัดญาณเสนในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 ไม่สามารถกำหนดอายุจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้เนื่องจากหลักฐานโบราณสถานที่พบในสมัยการก่อสร้างครั้งนี้มีน้อยมากจนไม่สามารถสันนิษฐานรูปแบบได้

5.1.2 สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2

โบราณสถานที่พบว่าอยู่ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ได้แก่ เจดีย์ประธานและแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เจดีย์ประธาน

รูปแบบของเจดีย์ประธานในสมัยที่ 2 นี้พบว่าเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ที่ด้านทั้งสี่มีการเพิ่มมุมเพื่อรับมุขทิศ โดยส่วนประกอบต่างๆเจดีย์มีดังนี้

ฐานรากของเจดีย์ประธานสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ก่ออยู่เหนือพื้นใช้งานในสมัยแรกประมาณ 35 เซนติเมตร และพบรอยปูนฉาบทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นใช้งานในสมัยนี้น่าจะอยู่สูงจากพื้นใช้งานสมัยที่หนึ่งประมาณ 50-60 เซนติเมตร

ฐานของเจดีย์ประธานเป็นฐานประทักษิณสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่ย่อมุม ยาวด้านละประมาณ 21.5 เมตร สูงประมาณ 3.50 เมตร ก่อเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่คู่ มีบันไดทางขึ้นทางด้านทิศตะวันตก ขึ้นหน้ากระดานบนของฐานเจดีย์ใช้ประโยชน์เป็นระเบียงกันโดยรอบลานประทักษิณ ขนาดของระเบียงกว้างประมาณ 1 เมตร ความกว้างของลานประทักษิณ วัดจากมุขทิศถึงแนวระเบียงได้ประมาณ 1.8 เมตร

บริเวณมุมบนฐานประทักษิณ มีการประดิษฐานเจดีย์ทรงระฆังกลมฐานแปดเหลี่ยมไว้ที่มุมทั้งสี่ โดยเจดีย์ทรงระฆังนี้ฐานกว้างด้านละ 1.2 เมตร ด้านในก่อเป็นห้อง 4 เหลี่ยม โดยพบหลักฐานคือ ทวารฐานเจดีย์แปดเหลี่ยมบริเวณมุมขึ้นประทักษิณด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พบส่วนของคัระฆังกลม บัลลังก์ ก้านฉัตร และปล้องไฉน ตกหล่นอยู่ในตำแหน่งใกล้เจดีย์มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ นอกจากนั้นยังพบปล้องไฉนอีกหนึ่งชิ้นตกหล่นอยู่ในตำแหน่งใกล้เจดีย์มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

ส่วนฐานขององค์เจดีย์ ซึ่งหมายถึงส่วนที่ตั้งอยู่บนลานประทักษิณและรองรับเรือนธาตุ เป็นฐานย่อมุมไม้สิบสองและออกเก็จทั้ง 4 ด้าน เพื่อรองรับมุขทั้งสี่(ในส่วนเรือนธาตุ) การก่อสร้างใช้อิฐขนาด 34x16x6-7 เซนติเมตร มีการสอปูนอย่างแข็งแรง

รูปแบบของฐานองค์เจดีย์ก่อเป็นฐานหน้ากระดานเรียบลดหลั่นกัน 3 ชั้น ก่อนขึ้นไปสู่ชุตฐานบัว โดย ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 (ล่างสุด) สูง 1.5 เมตร ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 สูง 40 เซนติเมตร และฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 3 สูงได้ 30 เซนติเมตร

ถัดขึ้นจากชุตฐานหน้ากระดานเรียบชั้นไปเป็นชุตฐานบัวลูกแก้วอกไก่ซ้อนกัน 4 ชุต โดยลักษณะการก่อสร้างส่วนบัวลูกแก้วอกไก่จะใช้วิธีถากอิฐให้เฉียงลาดเป็นแนวบัว และเส้นลวดอกไก่

บริเวณชุตฐานหน้ากระดานเรียบและชุตฐานบัวสองชุตล่าง จะก่อเป็นมุขยื่นออกมาทั้ง 4 ด้าน ส่วนที่ยื่นออกมานี้จะทำเพิ่มมุมเพื่อรับแนวของเสามุข กรอบมุขก่อเป็นวงโค้งเหนือมุขประดับด้านเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองจำลอง मुखทางด้านตะวันออกทำเป็นห้องทางเดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเข้าไปสู่ห้องครรภคฤหาในองค์เจดีย์ กรอบประตูมุขเป็นไม้ยังเหลือหลักฐานชัดเจน และมีแนวบันไดทางขึ้นซึ่งต่อเนื่องจากแนวบันไดที่ขึ้นสู่ลานประทักษิณ

ส่วนซุ้มในด้านตะวันตก ด้านเหนือ และด้านใต้มีลักษณะเหมือนกันคือภายในกรอบก่อทึบ สันนิษฐานว่าเดิมน่าจะมีการประดับด้วยปูนปั้น

ถัดขึ้นไปจากชุตฐานบัวชุตบนสุดจะเป็นส่วนขององค์ระฆังย่อมุมบัลลังก์ย่อมุมก้านฉัตรซึ่งไม่มีเสานาน แต่กลับทำทรงบัวหงายยื่นออกจากก้านฉัตรเพื่อรองรับปล้องไฉน ลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบที่แตกต่างจากเจดีย์อื่นโดยทั่วไป ส่วนยอดของปล้องไฉนยังคงปรากฏเหลือเป็นแกนอยู่ด้านใน

แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ (ภาพถ่ายที่ 54)

ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 พบว่าได้เลิกใช้แนวกำแพงเดิม และได้ก่อแนวกำแพงขึ้นใหม่ติดกับแนวกำแพงสมัยที่ 1 ทางด้านทิศใต้ วัดขนาดความกว้างของแนวกำแพงสมัยที่ 2 ได้ 70 เซนติเมตร สภาพของแนวกำแพงในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 นี้พังทลายลงมากคงเหลือแต่เพียงส่วนฐานรากเท่านั้น จึงไม่สามารถสันนิษฐานถึงรูปแบบของกำแพงที่แน่ชัดได้

จากหลักฐานดังกล่าวทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า โบราณสถานวัดญาณเสน ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ได้มีการปรับพื้นที่ใช้งานให้สูงขึ้น โดยใช้ดินและชิ้นส่วนวัสดุถมปรับพื้นที่ หรืออาจมีการพังทลายของเจดีย์ในสมัยที่ 1 แล้วมีการถมปรับพื้นที่ใหม่ เนื่องจากพบว่าชั้นดินที่อยู่เหนือพื้นใช้งานสมัยแรกและชั้นดินที่อยู่ใต้ฐานเจดีย์สมัยที่ 2 มี

เศษวัสดุจากการก่อสร้างได้แก่ เศษอิฐ และชิ้นส่วนปูนฉาบ รวมทั้งพบปูนฉาบส่วนของอกไก่ทับถมอยู่ และพบชั้นดินเหนียวถมอยู่ใต้ชั้นฐานรากเจดีย์สมัยที่ 2

และจากการที่พบว่าฐานรากของเจดีย์ประธานสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ก่ออยู่เหนือพื้นใช้งานในสมัยแรกประมาณ 35 เซนติเมตร และพบรอยปูนฉาบแสดงให้เห็นว่าพื้นใช้งานในสมัยนี้อยู่สูงจากพื้นใช้งานสมัยที่หนึ่งประมาณ 50-60 เซนติเมตร ทำให้สันนิษฐานได้ว่าเจดีย์ประธานสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 ได้ถูกเลิกใช้ และได้มีการก่อสร้างเจดีย์ประธานขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นไปได้ว่าได้สร้างทับบนฐานเจดีย์ประธานสมัยที่ 1 บางส่วน (จากหลักฐานหลุมขุดตรวจเจดีย์ประธานด้านทิศตะวันตกและด้านทิศเหนือ) รวมถึงได้มีการสร้างแนวกำแพงวัดทางด้านทิศใต้ขึ้นมาใหม่โดยสร้างติดกับแนวกำแพงสมัยที่ 1 ถัดไปทางด้านทิศใต้

การกำหนดอายุสมัยจากรูปแบบสถาปัตยกรรม

ต่อมาในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 พบว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ประธานโบราณสถานวัดญาณเสนเป็นเจดีย์ย่อมุม มีมุขทั้ง 4 ด้านยื่นออกมาจากเรือนธาตุ สามารถเปรียบเทียบได้กับเจดีย์ศรีสุริโยทัยในวัดสวนหลวงสราธรรม (ภาพถ่ายที่ 122) และเจดีย์รายเพิ่มมุมที่วัดพุทไธสวรรย์ (ภาพถ่ายที่ 123) จากการกำหนดอายุของเจดีย์ศรีสุริโยทัยว่าน่าจะสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ.2091-2111) ทำให้สันนิษฐานได้ว่าเจดีย์ประธานวัดญาณเสนในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมใกล้เคียงกันน่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 ตรงกับช่วงสมัยอยุธยาตอนกลาง

5.1.3 สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3

โบราณสถานที่อยู่ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 ได้แก่ เจดีย์ประธาน เจดีย์ราย จำนวน 5 องค์ และแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เจดีย์ประธาน

เจดีย์ประธานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 ยังคงเป็นเจดีย์เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง คงลักษณะเดิมของเจดีย์ประธานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 เป็นหลัก แต่พบร่องรอยในการก่อสร้างเพิ่มเติมบางส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชั้นฐานหน้ากระดานล่างของเจดีย์ประธาน ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 มีการก่อฐานหน้ากระดานพอกทับฐานหน้ากระดานล่างของชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในสมัยที่ 2 โดยฐานหน้ากระดานที่ก่อพอกทับนี้วัดความสูงได้ประมาณ 80-90 เซนติเมตร และกว้างประมาณ 1 เมตร (ภาพถ่ายที่ 17)

ฐานรากของฐานหน้ากระดานที่ก่อในสมัยที่ 3 นี้ ใช้อิฐก่อหนาประมาณ 3 ก้อน ยื่นออกมาประมาณ 10-20 เซนติเมตร ลักษณะเป็นฐานแผ่ของฐานเจดีย์ เมื่อพิจารณา ร่วมกับแนวปูนฉาบที่พบทางด้านตะวันออกและตะวันตกของเจดีย์ทำให้สันนิษฐานได้ว่า อิฐก่อหนา 3 ก้อนที่รองรับฐานเจดีย์นี้เป็นส่วนของรากที่ฝังอยู่ใต้ระดับพื้นใช้งานสมัยสุดท้าย โดยฐานรากของฐานหน้ากระดานสมัยที่ 3 อยู่สูงขึ้นมาจากรากของฐานสมัยที่ 2 ประมาณ 20 เซนติเมตร พิจารณาจากหลักฐานของแนวปูนฉาบที่พบทำให้ทราบว่าพื้นใช้งานสมัยที่ 3 อยู่สูงจากพื้นใช้งานสมัยที่ 2 ประมาณ 20-30 เซนติเมตร

บนฐานประทักษิณพบว่ามีกระดูกอิฐเป็นวงลึกลงไปในฐานเจดีย์ลักษณะเป็น หลุมเสา โดยพบอยู่รอบฐานองค์เจดีย์ หลุมวงกลมนี้มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 15-50 เซนติเมตร ตำแหน่งของหลุมไม่มีระเบียบชัดเจนแต่มีตำแหน่งกระจายไปรอบฐานของเจดีย์และพบหนาแน่นบริเวณช่วงรอบฐานที่ย่อมุม จากตำแหน่งของหลุมเสาที่ไม่เป็นระเบียบประกอบกับไม่พบหลักฐานกระเบื้องมุงหลังคาบนลานประทักษิณ จึงไม่น่าจะเป็นไปได้ที่จะเป็นเสารับหลังคา สันนิษฐานว่าหลุมเสาที่พบนี้น่าจะใช้ฝังเสาเพื่อตั้งค้ำยันที่ใช้ในการบูรณะเจดีย์ประธาน (ภาพถ่ายที่ 29)

ส่วนฐานขององค์เจดีย์ (ส่วนที่ตั้งอยู่บนลานประทักษิณและรองรับเรือนธาตุ) ซึ่งในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ก่อเป็นฐานหน้ากระดานเรียบลดหลั่นกัน 3 ชั้น ก่อนขึ้นไปสู่ชุดฐานบัวนั้น ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 พบว่า

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 (ล่างสุด) ก่อสูง 1.5 เมตร อิฐ 2 ก้อนบนถูกสกัดออก และบริเวณสูงขึ้นมาจากพื้นลานประทักษิณ 0.8 เมตร มีการสกัดอิฐออกเป็นร่องรอบฐานองค์เจดีย์ และในบางช่วงยังพบร่องรอยการใช้อิฐเสียบเข้าไปในร่องที่สกัดไว้ โดยเสียบให้มีอิฐโผล่ยื่นออกมาจากแนวฐานเจดีย์ประมาณครึ่งก้อน (ภาพถ่ายที่ 34)

ในส่วนของฐานช่วงที่รองรับมุขทั้ง 4 ด้าน พบว่า ณ ตำแหน่งที่สูงขึ้นมาจากพื้นลานประทักษิณ 110 เซนติเมตร มีการสกัดอิฐออกเป็นช่องๆ มีความลึก 10 เซนติเมตร กว้าง 10 เซนติเมตร ยาว 15 เซนติเมตร บางช่วงยังพบอิฐเสียบเข้าไปในช่องที่ถูกสกัดนี้ และมีส่วนที่โผล่ยื่นออกมาครึ่งก้อน (ภาพถ่ายที่ 36)

นอกจากนี้ยังพบว่าบริเวณฐานองค์เจดีย์ด้านทิศตะวันตกได้มีการนำชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาเสียบฝังไปในฐานองค์เจดีย์ แต่จะเสียบให้โผล่ยื่นออกมาจากเนื้ออิฐประมาณ 1 เซนติเมตร ในตำแหน่งที่สูงขึ้นมาจากลานประทักษิณประมาณ 60 เซนติเมตร (ภาพถ่ายที่ 34) ในส่วนชั้นฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ไม่พบหลักฐานที่มาก่อสร้างพอกทับ

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 อิฐก่อบนของฐานชั้นนี้มีรอยถูกสกัดอิฐเหมือนที่พบจากฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ถัดขึ้นไปเป็นฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 3

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้น 2 และ 3 มีการก่อพอกโบราณสถาน โดยอิฐที่ใช้ก่อพอกมีขนาด 4x26x15 เซนติเมตร ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าอิฐที่ใช้ก่อฐานองค์เจดีย์ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 การก่ออิฐพอกในส่วนนี้น่าจะทำการพร้อมกับการสกัดอิฐแถวบนของชั้นฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 และ 2 (ภาพถ่ายที่ 32,33)

หลังจากการก่อพอกทับในส่วนนี้แล้วทำให้ส่วนฐานหน้ากระดานเรียบของฐานองค์เจดีย์เปลี่ยนเป็นเหลือเพียง 2 ชั้น คือ

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ขุดใหม่ใช้แนวอิฐฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ขุดเดิมเป็นฐาน แต่สกัดอิฐแถวบนออกทำให้ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 1 ขุดใหม่มีความสูงลดลงเป็น 1.35-1.4 เมตร

ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 เกิดจากการก่อพอกฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 3 ขุดเดิมให้หนาขึ้นรับเป็นแนวเดียวกันกับฐานหน้ากระดานชั้นที่ 2 ขุดเดิม โดยฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 ขุดใหม่นี้จะก่อหุ้มเข้ามาจากฐานหน้ากระดานเรียบขุดที่ 1 40 เซนติเมตร และมีความสูง 80 เซนติเมตร

การก่อพอกนี้จะรักษาระดับของส่วนประกอบของเจดีย์ แต่จะมีการก่อสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของความหนาคือจะพบว่าในชั้นฐานหน้ากระดานล่างของฐานบัวขุดล่างจะก่ออิฐพอกให้หนาขึ้นอีก 20 เซนติเมตร และในส่วนของชั้นบัวก็จะก่อสร้างในลักษณะเดียวกันนี้

ถัดขึ้นจากขุดฐานหน้ากระดานเรียบขึ้นไปเป็นขุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ซ้อนกัน 4 ขุด ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 พบว่ามีการก่อพอกทับขุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ขุดแรก (ขุดล่างสุด) ซึ่งสามารถสังเกตได้อย่างชัดเจนเนื่องจากจะมีวิธีที่ใช้ในการก่อสร้างแตกต่างกับการก่อสร้างครั้งที่ 2 โดยในการก่อสร้างครั้งที่ 3 ชั้นบัวและชั้นที่เป็นเส้นลวดลูกแก้วอกไก่จะใช้วิธีการก่ออิฐสลับกันไปแล้วฉาบปูนให้ลาดเป็นแนวลวดบัวและแนวลูกแก้วอกไก่ ซึ่งต่างจากสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ที่จะใช้วิธีตากอิฐให้เฉียงลาดเป็นแนวบัวและเส้นลวดอกไก่

ทางด้านตะวันออกของเจดีย์ประธานมีบันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณและห้องมุข โดยบันไดที่เห็นอยู่ในปัจจุบันน่าจะเป็นการก่อสร้างในครั้งที่ 3 เนื่องจากการก่อสร้างสัมพันธ์กับการก่อสร้างฐานหน้ากระดานล่างที่ก่อพอกที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ขนาดของบันไดกว้าง 2 เมตร ช่วงปลายสุดของบันไดมีการวางอิฐเรียงตัวไว้เป็นแนวขอบของบันได ทำให้ทราบว่าแนวบันไดน่าจะยื่นออกมาจากฐานเจดีย์ประมาณ 4 เมตร และพบ

ว่าทั้งสองข้างของแนวบันได จะมีแนวอิฐก่อชนาบข้างกับบันได มีความกว้างข้างละ ประมาณ 40 เซนติเมตร โดยส่วนนี้มีสภาพพังทลายมากกว่าช่วงที่เป็นแนวบันได และจากการพบหลักฐานการก่ออิฐเป็นแท่นเล็กๆ ข้างบันไดบนลานประทักษิณลักษณะคล้าย เป็นส่วนหนึ่งของราวบันได ทำให้สันนิษฐานว่าแนวอิฐทั้ง 2 ข้างของแนวบันไดที่พบนี้น่า จะเป็นราวบันได

เจดีย์ประธานในส่วนอื่นๆ นั้นยังคงลักษณะของเจดีย์ประธานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ไว้เช่นเดิม

เจดีย์รายหมายเลข 1

เป็นเจดีย์ย่อมุมสภาพของเจดีย์พังทลายลงมาก จากหลักฐานเท่าที่เหลืออยู่ สามารถสันนิษฐานได้ดังนี้

ฐานเจดีย์ชั้นแรกเป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่ย่อมุมขนาดกว้าง 2.85x2.85 เมตร สูงประมาณ 75 เซนติเมตร ฐานชั้นที่สองเป็นฐานหน้ากระดานเรียบก่อหั่นเข้ามาจาก ฐานชั้นแรก 20 เซนติเมตร สูงประมาณ 26 เซนติเมตร เจดีย์ในช่วงฐานชั้นนี้พังทลาย มากไม่เห็นลักษณะชัดเจนว่ามีการเริ่มย่อมุมที่ฐานชั้นใด แต่จากการเปรียบเทียบกับรูปแบบเจดีย์ย่อมุมองค์อื่นๆ ภายในวัด ทำให้สันนิษฐานว่าเจดีย์รายหมายเลข 1 นี้ น่าจะเริ่ม ย่อมุมที่ฐานหน้ากระดานเรียบชั้นที่ 2 และก่อซ้อนด้วยชั้นฐานหน้ากระดานเรียบ ย่อมุม แต่ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่ามีฐานหน้ากระดานเรียบซ้อนกันทั้งหมดกี่ชั้น สันนิษฐาน ได้ว่าจะมี 2-3 ชั้น

ถัดขึ้นไปเป็นชั้นฐานบัวมัลลิกแก้วอกไก่ย่อมุม ซึ่งก่อซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป 3 ชุด ดังนี้

ชุดฐานบัวมัลลิกแก้วอกไก่ชั้นที่หนึ่ง สูงประมาณ 93 เซนติเมตร เหนือขึ้นมาเป็น ชุดฐานบัวมัลลิกชั้นที่สองก่อหั่นเข้ามา สูงประมาณ 57 เซนติเมตร ถัดขึ้นมาเป็นชุดฐาน บัวมัลลิกชั้นที่สามสภาพของฐานบัวมัลลิกชั้นนี้พังทลายลงมากคงเหลือถึงบริเวณส่วนบัวหงาย บางส่วนเท่านั้น เฉพาะชั้นหน้ากระดานล่างถึงบัวหงายวัดความสูงได้ประมาณ 30 เซนติเมตร

สภาพของเจดีย์เนื่องจากชั้นบัวหงายของฐานบัวมัลลิกชั้นที่สามพังทลายลงจนหมด แต่จากสัดส่วนขององค์เจดีย์และรูปแบบเจดีย์ย่อมุม ทำให้สันนิษฐานได้ว่าเนื่องจากชุด ฐานบัวมัลลิกชั้นที่ 3 น่าจะเป็นส่วนขององค์ระฆังย่อมุม แล้วจึงเป็นส่วนตอนบน-ยอดเจดีย์ อันได้แก่ บัลลังก์ ปล้องไฉน และปลียอด

ลักษณะการย่อมุมของเจดีย์รายองค์นี้มีรูปแบบที่พิเศษแปลกไปจะที่อื่นคือ แต่ละด้านจะมีย่อมุม 4 มุม รวม 4 ด้านจะมีทั้งหมด 16 มุม ซึ่งโดยทั่วไปจะมี 12 หรือ 20 มุม

เจดีย์รายหมายเลข 2

เจดีย์รายหมายเลข 2 เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ความสูงจากฐานถึงยอดเจดีย์ 8.3 เมตร มีฐานประทักษิณรองรับเจดีย์ ส่วนของฐานประทักษิณนี้ทำเป็นชุดฐานบัวสี่เหลี่ยมไม้ย่อมุมมีความกว้างด้านละประมาณ 5 เมตร สูง 1.4 เมตร(ไม่รวมระเบียง) ชั้นล่างสุดของฐานประทักษิณเป็นฐานหน้ากระดานเรียบสูงประมาณ 60 เซนติเมตร แล้วจึงขึ้นเป็นชุดฐานบัวสูงประมาณ 80 เซนติเมตร

โดยรอบลานประทักษิณมีแนวระเบียงสูง 60 เซนติเมตร มีเสาสี่เหลี่ยมก่ออยู่ที่มุมระเบียง โดยเหลือหลักฐานอยู่ที่มุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือและมุมด้านตะวันออกเฉียงใต้ เสานี้กว้างด้านละประมาณ 30 เซนติเมตร สูง 85 เซนติเมตร

ที่ด้านตะวันออกของเจดีย์มีแนวนันไคกว้าง 85 เซนติเมตร ยาว 1.4 เซนติเมตร ช่องทางเข้าสู่ลานประทักษิณกว้าง 70 เซนติเมตร ทั้ง 2 ข้างมีเสาลักษณะเดียวกับที่มุมระเบียงประดับอยู่

พื้นลานประทักษิณปูด้วยอิฐเรียงขนานต่อกันเป็นแนว เหนือลานเป็นส่วนของฐานองค์เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง กว้างด้านละประมาณ 3 เมตร ชั้นล่างสุดเป็นฐานหน้ากระดานเรียบสูง 60 เซนติเมตร จากนั้นก่อเป็นชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ลดหลั่นกันขึ้นไป 3 ชุด

ลักษณะของชุดฐานบัวแต่ละชุดของเจดีย์องค์นี้ ส่วนที่เป็นชั้นฐานหน้ากระดานล่างจะมีความหนาไม่มาก แต่ละชั้นจะใช้ฐานหน้ากระดานก่อซ้อนลดหลั่นกันหลายชั้นเพื่อทำให้สัดส่วนของเจดีย์ค่อยๆ สอดลงอย่างเหมาะสม โดยชุดบัวชั้นบนสุดทำบัวหนายมีความหนาเพียง 5 เซนติเมตรแล้วขึ้นเป็นส่วนของฐานองค์ระฆังซึ่งก่อเป็นฐานหน้ากระดานซ้อนกันสองชั้น

ส่วนองค์ระฆังก่อเป็นองค์ระฆังย่อมุม ถัดขึ้นไปจากองค์ระฆังเป็นบัลลังก์ย่อมุม ก้านฉัตรและปล้องไฉน ส่วนเหนือปล้องไฉนทำเป็นรูปดอกบัวบานประดับอยู่และยังคงเห็นหลักแกนปล้องไฉนปรากฏอยู่

เจดีย์รายหมายเลข 3

เจดีย์หมายเลข 3 เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ฐานเจดีย์เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้าง 3.5x3.5 ซม. สูงได้ 90 เซนติเมตร ถัดขึ้นมาก่อเป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง สูง

ประมาณ 25 เซนติเมตร ถัดขึ้นมาเป็นชั้นบัวคว่ำสูงประมาณ 12 เซนติเมตร สภาพของเจดีย์เหนือชั้นบัวคว่ำพังทลายแทบหมดสิ้น

แต่จากการพบชิ้นส่วนบัวกลุ่มและชิ้นส่วนบัวกลุ่มเถา(ภาพถ่ายที่ 58,60) ทำให้สันนิษฐานได้ว่าถัดจากชุดฐานบัวซึ่งไม่ทราบชัดเจนว่ามีกี่ชั้น จะทำเป็นบัวกลุ่มย่อมุมรับทรงระฆังและมีบัวกลุ่มเถาแทนปล้องโหนด

เจดีย์รายหมายเลข 4

เจดีย์รายหมายเลข 4 เป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ชั้นล่างเป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ไม่ย่อมุม ขนาดกว้าง 5.5 เมตร สูง 90-95 เซนติเมตร

ถัดขึ้นมาจากฐานชั้นแรกเป็นชุดฐานปัทม์ชั้นที่หนึ่ง สภาพของฐานปัทม์ชั้นนี้พังทลายลงมาก คงเหลือสภาพถึงชั้นท้องไม้บางส่วนเท่านั้น วัดความสูงเท่าที่ยังคงเหลือสภาพได้ประมาณ 85 เซนติเมตร

ถัดจากชั้นฐานปัทม์ชุดที่หนึ่ง เป็นฐานเขียงย่อมุมไม้ 12 สูงประมาณ 175 เซนติเมตร เหนือขึ้นมาเป็นชุดฐานปัทม์เรียงซ้อนหลั่นกันอีก 4 ชุด แล้วจึงเป็นองค์ระฆังย่อมุมไม้ 12 บัลลังก์ และปล้องโหนดตามลำดับ โดยสภาพของปล้องโหนดหักพังลงมาบางส่วน

ที่ด้านทิศตะวันตกของมีการปูอิฐลักษณะคล้ายพื้นยื่นออกมาจากฐานเจดีย์สองแนว ยาว 1.1 เมตร กว้าง ประมาณ 80 เซนติเมตร แนวทั้งสองห่างกัน 2 เมตร ไม่ทราบประโยชน์ใช้งานของแนวทั้งสองชัดเจน สันนิษฐานว่าอาจเป็นส่วนของแท่นบูชา

เจดีย์รายหมายเลข 5

สภาพปัจจุบันของเจดีย์รายหมายเลข 5 มีสภาพพังทลายมาก คงเหลือสภาพเพียงส่วนฐานชั้นล่างสุดของเจดีย์ ฐานหน้ากระดานชั้นที่สองจนถึงชั้นบัวคว่ำเท่านั้น และพบชิ้นส่วนเจดีย์ที่มีการย่อมุมหักพังอยู่บริเวณมุมด้านตะวันตกเฉียงใต้ของเจดีย์เท่านั้น

จากหลักฐานที่พบสันนิษฐานว่าเจดีย์รายหมายเลข 5 เป็นเจดีย์ย่อมุม โดยฐานชั้นล่างสุดของเจดีย์เป็นฐานหน้ากระดานเรียบไม่ย่อมุม กว้างด้านละ 5 เมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร

ฐานชั้นที่ 2 ก่อหลั่นเข้ามา 25 เซนติเมตร สูง 20 เซนติเมตร ถัดขึ้นไปเป็นชุดฐานบัว โดยฐานหน้ากระดานล่างก่อก่อนหลั่นเข้าไป 10 เซนติเมตร สูง 14 เซนติเมตร จากนั้นขึ้นเป็นชั้นบัวคว่ำ โดยสภาพของชั้นบัวคว่ำพังทลายลงมากคงเหลือให้เห็นทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์บางส่วนเท่านั้น ส่วนที่เหลือสภาพมากที่สุดก่อก่อนชั้น 2 ก่อ วัดความสูงได้ 14 เซนติเมตร

ถัดจากชั้นบัวคว่ำขึ้นไปเจดีย์พังทลายลงมาก ไม่สามารถสันนิษฐานรูปแบบที่ชัดเจนได้

บริเวณด้านทิศตะวันออกของฐานเจดีย์หมายเลข 5 มีการก่ออิฐเป็นแนวยื่นออกมา 65 เซนติเมตร กว้าง 1 เมตร ก่อวางตัวอยู่บนระดับพื้นใช้งานของเจดีย์องค์นี้ บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของแนวอิฐที่ก่อยื่นออกมานี้มีส่วนที่เป็นการย่อมุมปรากฏอยู่ โดยส่วนที่มีการย่อมุมนี้สูงจากพื้นใช้งานประมาณ 25 เซนติเมตร และยังมีแนวปูนฉาบอยู่ชัดเจน ทำให้สันนิษฐานว่าส่วนนี้น่าจะใช้ประโยชน์เป็นมุขมากกว่าเป็นส่วนของแนวบันได

แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ (ภาพถ่ายที่ 55)

ในสมัยการก่อสร้างโบราณสถานวัดญาณเสนครั้งที่ 3 พบว่ามีการก่อสร้างแนวกำแพงใหม่ขึ้นอีกครั้ง โดยทำการก่อสร้างถัดจากแนวกำแพงวัดในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ไปทางทิศใต้ 50 เซนติเมตร วัดความกว้างของแนวกำแพงสมัยนี้ได้ 70 เซนติเมตร สภาพของแนวกำแพงพังทลายลงจนแทบหมดสิ้นไม่สามารถสันนิษฐานรูปแบบที่แน่ชัดของแนวกำแพงได้

จากหลักฐานดังกล่าวทำให้สันนิษฐานได้ว่าโบราณสถานวัดญาณเสนในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 เป็นสมัยที่มีการปรับปรุงบูรณะวัดครั้งใหญ่ครั้งสุดท้าย โดยได้มีการปรับระดับพื้นใช้งานขึ้นมาจากระดับพื้นใช้งานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 ประมาณ 20-30 เซนติเมตร และมีการปรับปรุงบูรณะเจดีย์ประธาน สร้างเจดีย์รายที่เห็นอยู่ในปัจจุบันจำนวน 5 องค์ รวมถึงมีการสร้างแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ขึ้นใหม่

อย่างไรก็ตามโบราณสถานที่จัดอยู่ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 นี้ อาจจะไม่ได้ออกสร้างขึ้นในครั้งเดียวกัน แต่จัดเป็นการก่อสร้างขึ้นภายหลังการก่อสร้างครั้งที่ 2 โดยกลุ่มเจดีย์ราย และฐานหน้ากระดานล่างของฐานประทักษิณเจดีย์ประธานอาจจะสร้างขึ้นภายหลังการบูรณะองค์เจดีย์ประธานในสมัยที่ 3

การกำหนดอายุสมัยจากรูปแบบสถาปัตยกรรม

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์รายหมายเลข 3 ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง มีบัวกลุ่มสี่เหลี่ยมย่อมุมรองรับองค์ระฆัง และทำบัวกลุ่มเถาแทนปล้องโขน ซึ่งการทำบัวกลุ่มสี่เหลี่ยมมีย่อมุมนั้นเป็นรูปแบบของรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ได้ดัดแปลงมาจากบัวกลุ่มรูปกลมในสมัยอยุธยา รูปแบบดังกล่าวนี้นิยมกันมาจนถึงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น พระมหาเจดีย์ 2 องค์ที่พระองค์โปรด

เกล้าฯให้สร้างขึ้นในวัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) ทั้งนี้รวมทั้งบรรดาเจดีย์รายภายในวัดด้วย (125) (สันติ เล็กสุขุม;2535:46)

และเมื่อเปรียบเทียบระดับพื้นใช้งานของเจดีย์รายหมายเลข 3 และเจดีย์รายองค์อื่นๆ รวมถึงฐานหน้ากระดานล่างของฐานประตักษิณเจดีย์ประธานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 พบว่ามีระดับพื้นใช้งานที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นโบราณสถานวัดญาณเสนในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 จึงน่าจะมีช่วงอายุอยู่ในราวสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

5.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ประธาน

การก่อสร้างเจดีย์ประธานพบทั้งหมด 3 สมัย ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่หนึ่งไม่พบรูปแบบที่ชัดเจน พบหลักฐานเพียงส่วนฐานเจดีย์บางส่วนและชิ้นส่วนปล้องไฉน รูปแบบของเจดีย์ประธานสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 เป็นเจดีย์ย่อมุม ที่มีมุมทั้ง 4 ด้านยื่นออกมาจากเรือนธาตุ ต่อมาในสมัยที่ 3 มีการก่อพอกเจดีย์ประธาน แต่ยังคงรูปแบบโดยรวมเหมือนสมัยที่ 2

เจดีย์ประธานวัดญาณเสนมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่งดงามได้สัดส่วน รูปแบบทางสถาปัตยกรรมโดยรวมใกล้เคียงกับเจดีย์ศรีสุริโยทัยและเจดีย์รายจากวัดพุทไธสวรรย์ แต่มีองค์ประกอบของเจดีย์หลายประการที่มีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างจากเจดีย์เพิ่มมุม-ย่อมุม องค์อื่น จะขอวิเคราะห์องค์ประกอบเจดีย์ประธานโดยยึดรูปแบบของสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 เป็นหลัก ดังนี้

ฐานประตักษิณ เป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่ย่อมุม รูปแบบเช่นนี้แตกต่างจากเจดีย์เพิ่มมุม-ย่อมุม องค์อื่น แต่กลับไปคล้ายกับฐานเจดีย์ทรงกลมเช่นที่วัดสามวิหาร(ภาพถ่ายที่ 125) วัดช้าง วัดใหญ่ชัยมงคล(ภาพถ่ายที่ 126) นอกจากนี้ที่มุมทั้ง 4 บนลานประตักษิณของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนยังประดิษฐานเจดีย์ทรงระฆังฐานแปดเหลี่ยมไว้ด้วย อันเป็นลักษณะเหมือนกับเจดีย์ประธานวัดใหญ่ชัยมงคล หากพิจารณาเฉพาะฐานประตักษิณของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนจะเห็นได้ว่ารูปแบบมีความใกล้เคียงกับเจดีย์ทรงกลมมากกว่าเจดีย์เพิ่มมุม-ย่อมุม ซึ่งมักจะพบเป็นฐานย่อมุม

ฐานล่างขององค์เจดีย์ มีลักษณะเป็นฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ย่อมุมไม้สิบสองรองรับด้วยฐานเชิงซ้อนกันและออกเก็จเพื่อรองรับมุขทิศของเรือนธาตุ ลักษณะการออกเก็จเช่นนี้เหมือนกับเจดีย์ศรีสุริโยทัยและเจดีย์รายวัดพุทไธสวรรย์ (ภาพถ่ายที่ 122,123)

การออกเก็จเช่นนี้พบที่เจดีย์ทรงกลมเช่นกัน คือที่เจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งออกเก็จมาเพื่อรองรับมุขทิศทั้ง 4 เช่นกัน (ภาพถ่ายที่ 127)

เรือนธาตุ ทำเป็นชุดฐานบัวลูกแก้วอกไก่ย่อมุมไม้สิบสอง ก่อซ้อนกัน 2 ชุด ที่ด้านทั้ง 4 ทำเป็นมุขทิศยื่นออกไป

ลักษณะของเรือนธาตุเจดีย์ที่มีการออกมุขทิศที่พบในเจดีย์ประธานวัดญาณเสน แตกต่างจากที่อื่น คือ ส่วนเรือนธาตุจะใช้ชุดฐานบัวก่อก่อซ้อนกัน 2 ชุด แต่ที่เจดีย์ศรีสุริโยทัย และเจดีย์รายวัดพุทไธสวรรย์ จะเป็นชุดฐานบัว 1 ชุด แต่จะยึดความสูงของชั้นท้องไม้ให้รับกับขนาดความสูงของมุข เฉพาะส่วนเรือนธาตุที่ใช้ชุดฐานบัวก่อก่อซ้อนกันของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนนั้นคล้ายกับที่เจดีย์ประธานวัดใหม่ประทุมพล และเจดีย์ประธานวัดภูเขาทอง(ภาพถ่ายที่ 128) แต่ลักษณะการออกมุขทิศของวัดญาณเสนจะมีความชัดเจนมากกว่า

จากรูปแบบเรือนธาตุของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนนั้น พบว่าเมื่อเราตัดส่วนของมุขทั้ง 4 ด้านออกไป จะทำให้รูปแบบของเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ย่อมุมซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์รายหมายเลข 2 และ 4 ของวัดญาณเสนซึ่งแน่นอนว่าสร้างขึ้นภายหลังการก่อสร้างเจดีย์ประธาน นอกจากนี้ยังคล้ายเจดีย์รายทรงย่อมุมที่วัดเขียน (ภาพถ่ายที่ 129) แต่ยังไม่สามารถกำหนดอายุเจดีย์รูปแบบนี้ได้

มุขทิศ ทำเป็นมุขยื่นออกไปจากส่วนเรือนธาตุทั้ง 4 ด้าน มีฐานองค์เจดีย์ออกเก็จไปรองรับ ที่มุขด้านทิศตะวันออกมีทางเข้าสู่ครมคานา บัวลูกแก้วอกไก่รองรับ 2 ชุด ลักษณะของเจดีย์ที่ประดับด้วยมุขทิศเช่นนี้พบที่เจดีย์ศรีสุริโยทัย และเจดีย์รายวัดพุทไธสวรรย์แต่เจดีย์รายที่วัดพุทไธสวรรย์ไม่มีครมคานาภายใน

ลักษณะการออกมุขทิศทั้ง 4 และประดับเจดีย์ยอดที่มุขทิศ นอกจากจะพบที่เจดีย์ศรีสุริโยทัยและเจดีย์รายวัดพุทไธสวรรย์แล้ว ยังเปรียบเทียบได้กับเจดีย์ประธานทรงกลมของวัดพระศรีสรรเพชญ์ที่ยอดประดับมุขทิศอันเป็นรูปแบบที่มีมาก่อน

กรอบมุขทิศของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนมีรูปแบบที่เฉพาะตัวต่างจากที่อื่นคือทำเป็นกรอบรูปโค้ง โดยที่แห่งอื่นจะทำการกรอบรูปสี่เหลี่ยมธรรมดา สันนิษฐานว่าภายในกรอบมุขนี้จะประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ภายใน ดังเช่นที่เจดีย์รายวัดพุทไธสวรรย์ที่ยังคงเหลือหลักฐานที่มุขทิศตะวันตก

ความหมายของพระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้ที่มุขทั้ง 4 อาจจะเป็นแนวความคิดที่มีอิทธิพลมาจากศิลปะพม่าตั้งแต่สมัยเมืองพุกาม คือ จำนวนพระองค์ที่เราเห็นจำนวนสี่พระองค์ที่เราเห็นจากทุกทิศอาจหมายถึงพระอดีตพุทธสี่พระองค์ที่อุปติมาแล้วในภัทรกาลนี้ สามองค์แรกประดิษฐานในมุขจะนำทิศทั้งสาม มีพระพุทธรูปเจ้ากุกสันธะ พระพุทธรูปเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธรูปเจ้ากัสสปะ องค์ที่สี่คือพระพุทธรูปเจ้าโคตมะหรือพระ

พุทธเจ้าของเราและเรานับพระองค์ว่าเป็นพระปัจจุบันพุทธ พระองค์ประทับอยู่ภายใน
กรรมकुहा

ฐานชุกข หมายถึงส่วนที่มีตำแหน่งอยู่เหนือเรือนธาตุและรองรับองค์ระฆัง
สำหรับที่วัดญาณเสนทำเป็นชุกขฐานบัวลูกแก้วอกไก่ 1 ชุด ลักษณะเดียวกับที่พบที่เจดีย์
ศรีสุริโยทัยและเจดีย์รายวัดพุทไธสวรรย์ แต่ที่เจดีย์ทั้ง 2 องค์นี้จะมีจำนวนชุกขฐานบัวซ้อน
กันหลายชั้น เนื่องจากในส่วนเรือนธาตุของวัดญาณเสนนั้นมีชุกขฐานบัวซ้อนกันอยู่หลาย
ชั้นอยู่แล้ว ช่างจึงไม่สร้างชุกขฐานบัวซ้อนกันหลายชั้นในส่วนฐานชุกข อันอาจทำให้รูป
ทรงผิดเพี้ยนไม่งดงาม ในกรณีของเจดีย์ศรีสุริโยทัยกับเจดีย์รายที่วัดพุทไธสวรรย์ส่วน
เรือนธาตุนั้นใช้ชุกขฐานบัวเพียงชุดเดียว ดังนั้นส่วนฐานชุกขจึงซ้อนด้วยฐานบัวหลายชั้น
ได้โดยดูไม่ขัดตา

องค์ระฆัง เป็นองค์ระฆังย่อมุมไม้สิบสอง รองรับด้วยเส้นลวดสามชั้น มุมทั้ง
สิบสองทำต่อเนื่องขึ้นมาจากชุดส่วนล่าง ลักษณะขององค์ระฆังทำมุมเล็กเกิดจากการย่อ
มุมที่ขึ้นมาจากส่วนล่างของเจดีย์

องค์ระฆังย่อมุมหรือองค์ระฆังเหลี่ยมนี้เป็นส่วนที่เทียบได้กับองค์ระฆังกลมของ
เจดีย์ทรงกลมหรือทรงลังกา แต่เป็นรูปแบบยที่ช่างอยุธยาออกแบบให้ผสมผสานกับฐาน
ย่อมุมได้อย่างสำเร็จลงตัว อย่างไรก็ตามก็มีผู้เสนอว่าองค์ระฆังแบบนี้เกี่ยวข้องกับทรงศิขร*
ของวิหารในสถาปัตยกรรมสมัยเมืองพุกาม(สันติ เล็กสุขุม;2529:41)

แต่ลักษณะของทรงศิขรนั้นจะมีมุมที่ตื้น ในขณะที่องค์ระฆังที่วัดญาณเสนมีมุมที่
ลึกชัดเจน

บัลลังก์ ทำเป็นชุกขฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ผังสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ต่อเนื่อง
ขึ้นมาจากส่วนขององค์ระฆัง

ก้านฉัตร เป็นส่วนที่อยู่เหนือบัลลังก์และรองรับปล้องไฉน ส่วนก้านฉัตรของ
เจดีย์ประธานวัดญาณเสนไม่มีเสานานหรือเสาเล็กๆ ล้อมรอบก้านฉัตร ซึ่งเป็นรูปแบบที่
แปลกไปจากเจดีย์ขนาดใหญ่ที่มีปล้องไฉนเป็นส่วนยอด

ฐานปล้องไฉน ส่วนนี้ของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนทำเป็นรูปบัวหงายซ้อน
ด้วยบัวดลา(บัวคว่ำ)มีผังเป็นรูปวงกลม ต่างจากของเจดีย์ศรีสุริโยทัยและเจดีย์รายที่วัด
พุทไธสวรรย์ที่ทำเป็นผังรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมรับกับบัลลังก์ด้านล่าง อย่างไรก็ตามเจดีย์ย่อมุม
ส่วนใหญ่ที่พบจะทำฐานปล้องไฉนเป็นบัวดลาที่มีผังเป็นวงกลมโดยไม่มีชั้นบัวหงายรอง
รับอยู่ ซึ่งต่างจากที่เจดีย์ประธานวัดญาณเสน

ผังฐานปล้องไฉนที่เป็นรูปวงกลมนั้นเป็นแบบที่ทำกันในเจดีย์ทรงกลม แต่เมื่อนำ
มาสร้างกับเจดีย์เพิ่มมุมย่อมุมทำให้ส่วนของบัลลังก์ก็ย่อมุมตามไปด้วย ส่วนฐานปล้อง

โฉนจึงย่อมตามให้รับกันกับตำแหน่งของเสานานที่มีตำแหน่งตรงตามมุมของบัลลังก์ ซึ่งเห็นได้จากเจดีย์ศรีสุริโยทัยและเจดีย์รายที่วัดพุทไธสวรรย์ ในขณะที่เจดีย์ประธานวัดญาณเสนไม่มีเสานานจึงไม่จำเป็นต้องก่อฐานปล้องไฉนเป็นย่อมุมให้รับกับตำแหน่งเสานาน แต่ได้กลับไปใช้รูปแบบที่เคยทำกันมาอยู่แล้วในเจดีย์ทรงกลมคือ ทำฐานปล้องไฉนเป็นรูปวงกลม

อย่างไรก็ดีที่เจดีย์ประธานวัดญาณเสนได้ทำบัวหงายรองรับฐานปล้องไฉนไว้อีกชั้นหนึ่งอันเป็นรูปแบบที่ไม่เหมือนกับที่อื่น

จากข้อมูลเหล่านี้อาจเป็นไปได้ว่าหลังจากสร้างเจดีย์เพิ่มมุม-ย่อมุม ที่มีฐานปล้องไฉนเป็นย่อมุม ช่างได้มีความคิดที่จะกลับไปใช้รูปแบบฐานปล้องไฉนที่มีผังเป็นวงกลมแบบเดิมซึ่งสอดคล้องกับตัวปล้องไฉนที่มีผังเป็นวงกลม และเจดีย์ประธานที่วัดญาณเสนนี้อาจเป็นรุ่นแรกๆ ที่เริ่มการเปลี่ยนแปลง โดยตัดส่วนของเสานานออกไปเพื่อตัดปัญหาเรื่องการวางตัวของเสานาน แต่ได้ใช้บัวหงายรองรับส่วนบัวถลา(บัวคว่ำ)

รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ เล็กสุขุม มีความเห็นเกี่ยวกับบัวหงายของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนว่าเป็นการทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการรับน้ำหนักส่วนที่บานออกจากแกนรับปล้องไฉน โดยใช้วิธีทำทรงบัวหงายยื่นออกมาจากแกนเพื่อรองรับส่วนล่างของปล้องไฉน โดยการเรียงอิฐให้ก้อนเหลื่อมกัน ทรงบัวหงายนี้ทำหน้าที่เป็นแกนรับน้ำหนักการเรียงอิฐส่วนนี้คงก่อเหลื่อมยื่นออกมาจากแกนที่ละน้อยจากส่วนล่างยื่นไปที่ปลายบัว (สันติ เล็กสุขุม;2529:58)

จากนั้นเจดีย์ย่อมุมในช่วงต่อมาจึงนิยมทำฐานรับปล้องไฉนที่มีผังวงกลมและเล็ก ทำฐานปล้องไฉนที่มีผังสี่เหลี่ยมย่อมุม เช่นเจดีย์ประธานวัดภูเขาทอง เจดีย์ประธานวัดใหม่ประชุมพล เจดีย์ที่วัดชัยวัฒนาราม (ภาพถ่ายที่ 130) เจดีย์รายที่วัดเขียน เป็นต้น รวมทั้งเจดีย์ทรงเครื่องที่มีบัลลังก์ย่อมุมที่สืบทอดการทำฐานปล้องไฉนเป็นผังวงกลมไว้ด้วย เช่น เจดีย์รายวัดภูเขาทอง

แต่สำหรับเจดีย์ขนาดใหญ่ก็ได้ใช้เสานานรองรับน้ำหนักของปล้องไฉน และไม่มี การกลับมาใช้บัวหงายรองรับอย่างที่วัดญาณเสนอีกเลย

ปล้องไฉน ปล้องไฉนของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนที่เห็นในปัจจุบัน เป็นองค์ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 โดยปล้องไฉนในการก่อสร้างครั้งแรกได้พบหักพังอยู่ทางใต้ของเจดีย์ประธาน แกนของปล้องไฉนเป็นเหล็กยังคงเห็นอยู่ในปัจจุบัน ส่วนยอดบนสุดทำเป็นเม็ดกลมซ้อนกันลักษณะคล้ายกำนัฉัตร

5.3 หลักฐานทางเอกสาร

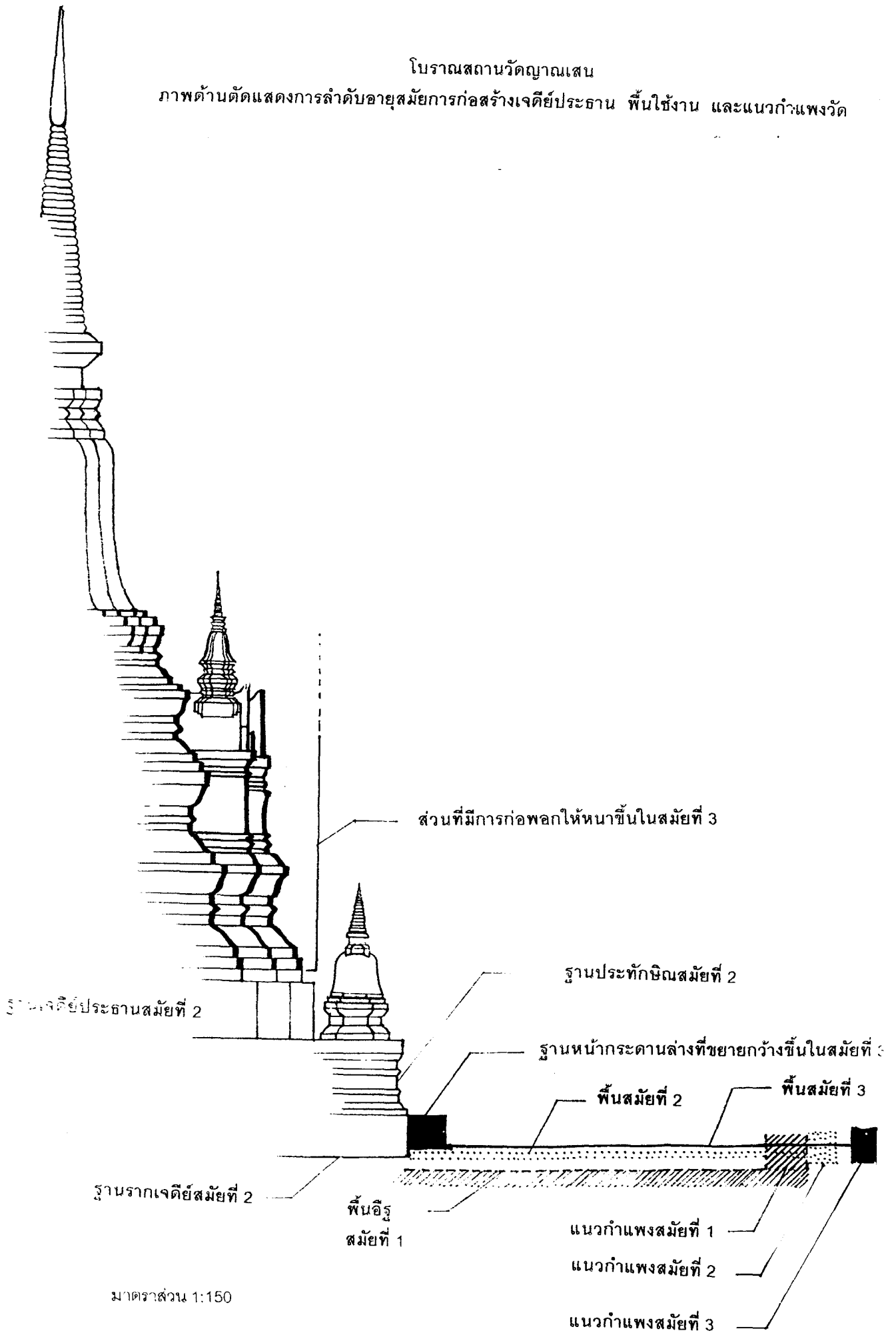
เจดีย์ประธานวัดญาณเสน ไม่ปรากฏปีการสร้างในพระราชพงศาวดารฯ เจดีย์องค์นี้สร้างไว้หลังพระอุโบสถซึ่งมีด้านหน้าอยู่ทางทิศตะวันออก เป็นพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่บนฐานรากเดิม เมื่อ พ.ศ.2487 ทางกรมศิลปากรได้ขุดค้นเจดีย์องค์นี้พบโบราณวัตถุ รวมทั้งพระพุทธรูปสำริดสมัยลพบุรีและสมัยอยุธยา วัดนี้ได้มีการสร้างปฏิสังขรณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันมีพระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำ (สันติ เล็กสุขุม;2529:46)

อย่างไรก็ตามชื่อวัดญาณเสนได้ปรากฏอยู่ใน ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63 เรื่องกรุงเก่า มีข้อความดังต่อไปนี้

“....เมื่อเลื่อนราชธานีลงมาประดิษฐานณบางกอกแล้ว ในรัชกาลที่ ๑ โปรดให้รื้อป้อมกำแพงและสถานที่ต่าง ๆ เอาอิฐลงมาสร้างกรุงเทพพระมหานคร จึงยังคงเหลืออยู่แต่ป้อมเพ็ชรกับป้อมสองฟากคลองประตูเข้าเปลือกข้างวัดท่าทราย และเศษกำแพงที่หน้าวัดญาณเสนแห่งหนึ่ง “(โสภณพิพรรฒธนากร;2479:117)

“....มีรางอยู่ที่ถัดหน้าวัดญาณเสนไปรางหนึ่ง หลุดเข้าไปจากกรากกำแพงด้านเหนือชาวบ้านเรียกว่า คลองน้ำเขียว ว่าแต่ก่อนเมื่อถึงหน้าน้ำ น้ำไหลเข้าทางรางนั้นเขียวจัดไปลงบึงพระราม เห็นว่าน่าจะเป็นรางนี้เอง ที่เรียกว่าช่องมหาเถรไฉ่แล้ว...” (โสภณพิพรรฒธนากร;2479:125)

โบราณสถานวัดญาณเสน
ภาพด้านตัดแสดงการลำดับอายุสมัยการก่อสร้างเจดีย์ประธาน พื้นใช้งาน และแนวกำแพงวัด

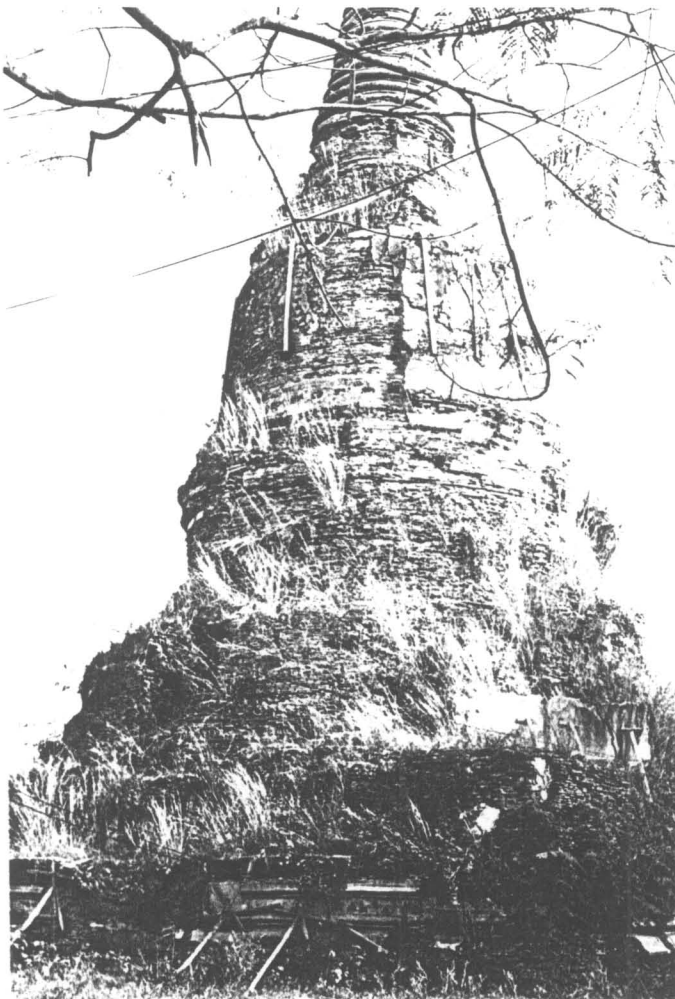
ภาพถ่ายที่ 123
เจดีย์ศรีสุริโยทัย

ภาพถ่ายที่ 124 เจดีย์
รายที่วัดพุทไธสวรรย์

ภาพถ่ายที่ 125 เจดีย์
รายที่วัดพระเชตุพนวิมล
มังคลาราม

ภาพถ่ายที่ 126
เจดีย์วัดสามวิหาร

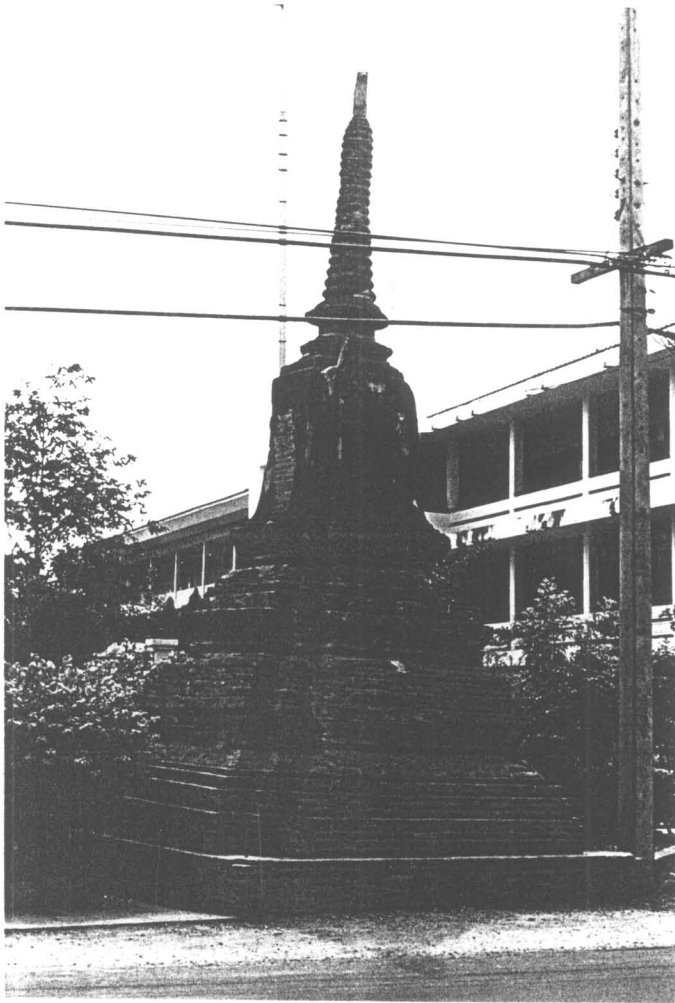
ภาพถ่ายที่ 127 เจดีย์ประธานวัดใหญ่ชัยมงคล

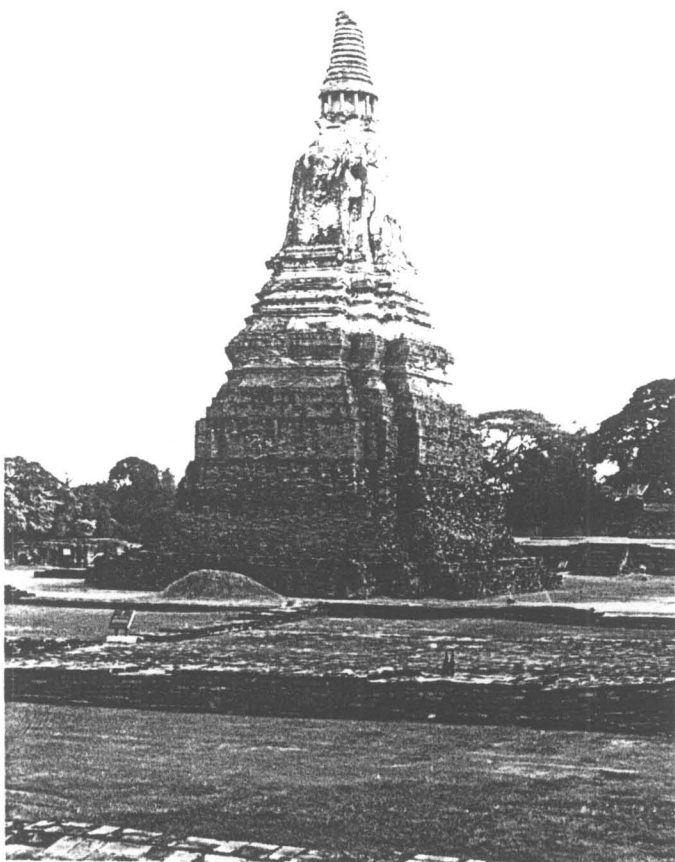
ภาพถ่ายที่ 128 เจดีย์ประธานวัดพระศรีสรรเพชญ์

ภาพถ่ายที่ 129 เจดีย์ประธานวัดกุเขาทอง

ภาพถ่ายที่ 130
เจดีย์รายที่วัดเขีน

ภาพถ่ายที่ 131
เจดีย์รายวัดชัย
วัฒนาราม

บทที่ 6

บทสรุป

โบราณสถานวัดญาณเสน ตั้งอยู่ที่ ตำบลท่าवासกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่ของวัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

-พื้นที่โบราณสถานร้างไม่ใช้งาน ประกอบด้วยเจดีย์ประธาน และเจดีย์ราย จำนวน 5 องค์ ซึ่งตั้งเรียงรายอยู่ทางทิศตะวันออกและตะวันตกของเจดีย์ประธาน

-ส่วนที่ใช้งานเป็นวัดญาณเสนปัจจุบัน ได้แก่ โบสถ์ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกของเจดีย์ประธาน ก่อสร้างทับอยู่บนฐานโบสถ์เดิม มีพระประธานแบบรัตนโกสินทร์(บรรจุเทียมหัด;2503:25) และพื้นที่ด้านเหนือของโบราณสถานเป็นส่วนของกุฏิสงฆ์ และศาลาวัด ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่

สภาพของโบราณสถานวัดญาณเสน ถูกปล่อยทิ้งให้รกร้าง มีดินและทรากอิฐหักพังทับถม รวมทั้งมีวัชพืชขึ้นปกคลุม

เมื่อได้ดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานและขุดค้นทางโบราณคดีวัดญาณเสนจนแล้วเสร็จ และนำหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาศึกษา วิเคราะห์ ทำให้ได้สามารถสรุปรายละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานวัดญาณเสนได้เป็นหัวข้อ ดังนี้

6.1 หลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์

โบราณสถานวัดญาณเสน ตามพงศาวดารไม่ปรากฏหลักฐานที่ระบุปีที่ก่อสร้างและไม่มีการกล่าวถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่ปรากฏชื่อในพงศาวดารในลักษณะที่กล่าวถึงตำแหน่งของคลองน้ำเขียวซึ่งผ่านทางหน้าวัดญาณเสน และกล่าวถึงตำแหน่งของทรากกำแพงเมืองที่ยังคงเหลือสภาพอยู่

หลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏชื่อวัดญาณเสนได้แก่ ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63 เรื่องกรุงเก่า มีข้อความดังต่อไปนี้

“....เมื่อเลือนราชธานีลงมาประดิษฐานณบางกอกแล้ว ในรัชกาลที่ ๑ โปรดให้รื้อป้อมกำแพงและสถานที่ต่าง ๆ เอาอิฐลงมาสร้างกรุงเทพพระมหานคร จึงยังคงเหลืออยู่แต่ป้อมเพ็ชรกับป้อมสองฟากคลองประตูเข้าเปลือกข้างวัดท่าทราย และเศษกำแพงที่หน้าวัดญาณเสนแห่งหนึ่ง “(ไผ่ถนอมพิพิธมณฑลนาคร;2479;117)

“....มีรางอยู่ที่ถัดหน้าวัดญาณเสนไปรางหนึ่ง ทลเข้าไปจากกรากกำแพงด้านเหนือชาวบ้านเรียกว่า คลองน้ำเขียว ว่าแต่ก่อนเมื่อถึงหน้าน้ำ น้ำไหลเข้าทางรางนั้น

เที่ยวจัดไปลงบึงพระราม เห็นว่าน่าจะเป็นรางนี้เอง ที่เรียกว่าช่องมหาเถรไม้แล้...”
(โสภณพิพรรฒธนากร:2479:125)

การกล่าวถึงชื่อวัดญาณเสนในเอกสารทางประวัติศาสตร์นี้เป็นข้อมูลที่ทำให้เห็นถึงที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของวัดญาณเสน ไม่มีเอกสารที่ได้กล่าวถึงปีที่สร้าง หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัดญาณเสน

6.2 หลักฐานด้านสถาปัตยกรรม

พื้นที่ในการดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนในครั้งนี้ พบโบราณสถานจำนวน 6 แห่ง ได้แก่ เจดีย์ประธาน เจดีย์รายหมายเลข 1-5 นอกจากนั้นยังพบแนวกำแพงวัดทางด้านทิศใต้ เกิดขึ้นในช่วงสมัยการก่อสร้างทั้งหมด 3 ครั้ง สามารถสรุปได้ดังนี้

การก่อสร้างครั้งที่ 1 พบว่ามีการก่อสร้างเจดีย์ประธาน พื้นใช้งานปูอิฐ และแนวกำแพงวัดซึ่งพบเฉพาะด้านทิศใต้ รูปแบบของเจดีย์ประธานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่หนึ่งไม่ทราบรูปแบบที่ชัดเจน พบเพียงส่วนฐานเจดีย์บางส่วนและชิ้นส่วนปล้องไฉน

นอกจากนี้หลักฐานจากหลุมขุดตรวจฐานเจดีย์ประธานด้านทิศเหนือ(N3W1) ยังพบว่าการก่อสร้างได้มีการเตรียมพื้นที่โดยการใช้ทรายถม แล้วปิดทับด้วยดินลูกรังอัดจนแน่น มีการเว้นช่องที่ไม่ได้ถมลูกรังไว้ทางออกมาจากฐานเจดีย์ประมาณ 90 เซนติเมตร ช่องว่างนี้ถมดินเหนียวไว้ภายใน และมีการก่ออิฐเป็นคั่นกันระหว่างชั้นดินลูกรังอัด แล้วก่ออิฐปิดทับด้านบนชั้นดินลูกรังอัด

สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 มีการถมปรับระดับพื้นที่ ก่อสร้างเจดีย์ประธานสมัยที่ 2 ทับบนฐานเดิม โดยเจดีย์ประธานในการก่อสร้างครั้งนี้เป็นเจดีย์ย่อมุม ที่มีมุขทั้ง 4 ด้านยื่นออกมาจากเรือนธาตุ พื้นใช้งานสมัยนี้เป็นพื้นดินธรรมดาไม่พบการปูอิฐ ส่วนแนวกำแพงวัด(พบเฉพาะด้านทิศใต้) มีการก่อสร้างขึ้นใหม่ชิดแนวกำแพงวัดสมัยที่ 1 โดยอยู่ถัดลงมาทางทิศใต้ของแนวเดิม

สมัยการก่อสร้างครั้งที่ 3 มีการก่อพอกองค์เจดีย์ประธาน แต่ยังคงรูปแบบโดยรวมเหมือนสมัยที่ 2 และขยายความกว้างฐานหน้ากระดานล่างของฐานประทักษิณเจดีย์ประธานออกมาอีกด้านละประมาณ 1 เมตร มีการก่อสร้างเจดีย์รายจำนวน 5 องค์ ทั้งหมดเป็นเจดีย์ย่อมุม พื้นใช้งานปรับระดับสูงขึ้นเล็กน้อย ยังคงเป็นพื้นดินธรรมดาไม่พบการปูอิฐ มีการขยายขอบเขตแนวกำแพงโดยพบสร้างแนวกำแพงใหม่ถัดออกมาจากแนวกำแพงสมัยที่ 2 อีกประมาณ 0.5 เมตร

6.3 หลักฐานจากหลุมขุดค้น

จากหลักฐานที่ได้จากการขุดค้นสามารถสรุปถึงกิจกรรมและการอยู่อาศัยได้ 1
ชั้นวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

ในช่วงแรกเริ่มใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยก่อนที่จะมีการก่อสร้างวัดญาณเสน ตรงกับชั้น
ดินธรรมชาติที่ VIII และ IX กำหนดอายุสมัยจากชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตา
บ้านบางปูนและศรีสัชนาลัย น่าจะอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 ตรงกับช่วงสมัย
อยุธยาตอนต้น

ช่วงการก่อสร้างโบราณสถานครั้งที่ 1 พบเป็นชั้นดินที่มีการปรับพื้นที่สำหรับ
เตรียมการก่อสร้างตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ VII ส่วนการใช้งานและการอยู่อาศัยในช่วงนี้
ตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ VI

ต่อมาเป็นช่วงที่มีการพังทลายของโบราณสถานสมัยที่ 1 ตรงกับชั้นดินธรรมชาติ
ที่ V และมีการปรับพื้นที่และก่อสร้างโบราณสถานสมัยที่ 2 ตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ IV

หลังจากมีการใช้งานโบราณสถานในช่วงหลังการก่อสร้างครั้งที่ 2 มารยะหนึ่ง
แล้ว พบว่ามีการปรับระดับพื้นใช้งานซึ่งตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ III และมีการใช้โบราณ
สถานในสมัยสุดท้ายซึ่งตรงกับชั้นดินธรรมชาติที่ II ส่วนชั้นดินธรรมชาติที่ I เป็นชั้นของ
กิจกรรมในสมัยปัจจุบัน

6.4 หลักฐานประเภทโบราณวัตถุ

จากการขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสน ได้พบโบราณวัตถุจำนวนหนึ่ง จากการ
วิเคราะห์โบราณวัตถุที่ได้ทำให้ความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่เช่น เศษทรายโบราณสถานที่พัง
ทลายช่วยในการสันนิษฐานรูปแบบสถาปัตยกรรมและกำหนดอายุโบราณสถาน โบราณวัตถุที่
เกี่ยวเนื่องกับศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม เช่น ชิ้นส่วนปูนลงอักขระ ภาชนะบรรจุกระดูก
พระพิมพ์ พระพุทธรูป ซึ่งมักพบเป็นจำนวนมากในพื้นที่เขตพุทธาวาส นอกจากนี้ยังพบโบราณ
วัตถุที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ของเล่นเด็ก ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ล้วนสื่อให้
เห็นภาพของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่และกิจกรรมในอดีตของพื้นที่บริเวณวัดญาณเสน

จากการวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีในทุกๆ ด้าน ทั้งที่ได้จากการขุด
ค้นและขุดแต่งโบราณสถานวัดญาณเสนทำให้สามารถประมวลผลและสรุปได้ดังนี้

พื้นที่บริเวณวัดญาณเสนเริ่มมีการเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่ในช่วงสมัยอยุธยา
ตอนต้น(ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) โดยในช่วงแรกยังไม่มีการก่อสร้างเป็นวัด

เมื่อมีการอยู่อาศัยผ่านไประยะเวลาหนึ่ง ได้มีการปรับพื้นที่และก่อสร้างเป็นวัดขึ้นครั้งแรก ซึ่งน่าจะอยู่ในช่วงอยุธยาตอนต้น-กลาง วัดญาณเสนในสมัยแรกสร้างนั้นพบหลักฐานเฉพาะฐานเจดีย์ประธานบางส่วน แนวกำแพงวัดด้านทิศใต้และชิ้นส่วนปล้องไฉน จากหลักฐานชิ้นส่วนปล้องไฉนที่พบนี้ทำให้สันนิษฐานได้อย่างคร่าวๆ ว่าเจดีย์ประธานในสมัยแรกสร้างวัดนั้นน่าจะมีรูปแบบที่เป็นไปได้ทั้งเจดีย์ทรงกลมและเจดีย์ทรงย่อมุม

มีข้อคิดเห็นที่สนับสนุนว่าเจดีย์ประธานในครั้งแรกอาจเป็นเจดีย์ทรงกลมคือลักษณะฐานของเจดีย์ประธานที่สร้างขึ้นในสมัยที่ 2 นั้นเป็นฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม ที่มุมทั้ง 4 ประดับด้วยเจดีย์ทรงกลมฐานแปดเหลี่ยมซึ่งเป็นลักษณะฐานที่มักพบกับเจดีย์ทรงกลมมากกว่าเจดีย์ย่อมุม เช่น เจดีย์ประธานวัดใหญ่ชัยมงคล จึงเป็นไปได้ว่าในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 จะยังคงยึดรูปแบบฐานเดิมของเจดีย์ที่ไม่มีการย่อมุมแต่มีการก่อสร้างองค์เจดีย์เป็นย่อมุมตามรูปแบบศิลปะที่นิยมกันในเวลานั้น

อย่างไรก็ตามการสันนิษฐานว่าเจดีย์ประธานในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 1 อาจเป็นเจดีย์ทรงกลมนั้นเป็นเพียงข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับรูปแบบองค์เจดีย์ ซึ่งไม่อาจสรุปได้อย่างแน่ชัด เนื่องจากเหลือหลักฐานเพียงส่วนน้อยให้ศึกษา

หลังจากมีการใช้งานสิ่งก่อสร้างสมัยที่ 1 ผ่านไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง สิ่งก่อสร้างย่อมุทฺธโทรมบางส่วนพังทลายลง จึงมีการบูรณะวัดญาณเสน(การก่อสร้างครั้งที่ 2) โดยทำการปรับระดับพื้นที่ใช้งานใหม่ ก่อสร้างเจดีย์ประธานทรงย่อมุมมีมุขทิศทั้ง 4 ด้าน ทับอยู่บนตำแหน่งฐานเจดีย์ประธานเดิม และก่อแนวกำแพงวัดด้านทิศใต้ขึ้นใหม่อยู่ติดกับแนวกำแพงสมัยแรก

รูปแบบของเจดีย์ประธานวัดญาณเสนสามารถเปรียบเทียบได้กับเจดีย์ศรีสุริโยทัยซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ.2091-2111) ดังนั้นเจดีย์ประธานวัดญาณเสนในสมัยการก่อสร้างครั้งที่ 2 จึงน่าจะมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 ตรงกับช่วงสมัยอยุธยาตอนกลาง

ภายหลังจากการใช้งานผ่านไปก็ได้มีการบูรณะโบราณสถานขึ้นอีก (ก่อสร้างครั้งที่ 3) โดยการก่อพอกเพิ่มความหนาขององค์เจดีย์ประธาน โดยการบูรณะครั้งนี้สันนิษฐานว่าน่าจะมีการใช้ท่อนไม้ตั้งเป็นนั่งร้านเพื่อทำการบูรณะองค์เจดีย์ โดยได้พบหลักฐานเป็นหลุมเสาจำนวนมากอยู่บนลานประทักษิณรอบๆ ฐานองค์เจดีย์ ช่วงเวลาในการก่อสร้างครั้งที่ 3 ไม่อาจจะบออายุสมัยที่ชัดเจนได้ บอกได้แต่เพียงว่าเกิดขึ้นหลังจากการก่อสร้างเจดีย์ประธานสมัยที่ 2

นอกจากการก่อพอกองค์เจดีย์แล้วยังพบว่ามี การปรับระดับพื้นใช้งานและ ก่อชั้นหน้ากระดานล่างของฐานประทักษิณให้ยื่นออกมาจากชุดฐานประทักษิณ เดิม แล้วยังมีการก่อสร้างเจดีย์รายทรงย่อมุมไว้โดยรอบเจดีย์ประธานด้วย

จากชั้นส่วนสถาปัตยกรรมที่พบบริเวณเจดีย์รายหมายเลข 3 ทำให้ สามารถกำหนดอายุเจดีย์รายองค์นี้น่าจะอยู่ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น(รัชกาลที่ 1-3) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากระดับพื้นใช้งานของเจดีย์รายองค์อื่นรวมถึงการ ก่อฐานหน้ากระดานล่างยื่นออกมาจากฐานประทักษิณพบว่ามีระดับพื้นใช้งานที่ ใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงน่าจะก่อสร้างในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน

บรรณานุกรม

กฤษฎา พินศรี , ปวีรรต ธรรมปรีชากร และอุษา จ้วนเพียรภาค. **เครื่องถ้วยสุโขทัย: พัฒนาการของเครื่องถ้วยไทย.** กรุงเทพฯ:อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป,2535.

ขจร สุขพานิช. **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 76:จดหมายเหตุของโยส เซาเตน พ่อค้าชาวฮอลันดาในสมัยพระเจ้าทรงธรรม และพระเจ้าปราสาททอง.** กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์กรมศิลปากร,2507.

จารึก วิไลแก้ว. **เตาแม่น้ำน้อย2.** กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย,2533.

จารึก วิไลแก้ว. **แหล่งเตาบ้านบางปูน.** กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย,2531.

บรรจบ เทียมทัด."วัดญาณเสน."ศิลปากร.4(2503),25-26.

สมศักดิ์ ธรรมาปรีชากร และณัฐภัทร จันทวิช. **เครื่องถ้วยในเอเชียอาคเนย์ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15-22.** กรุงเทพฯ:รุ่งเรืองรัตน์การพิมพ์,2530.

ศิลปากร,กรม. **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 63 เรื่องกรุงเก่า.**กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,2479(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาโบราณราชธานินทร์(พร เดชาคุปต์) 13 กุมภาพันธ์ 2479).

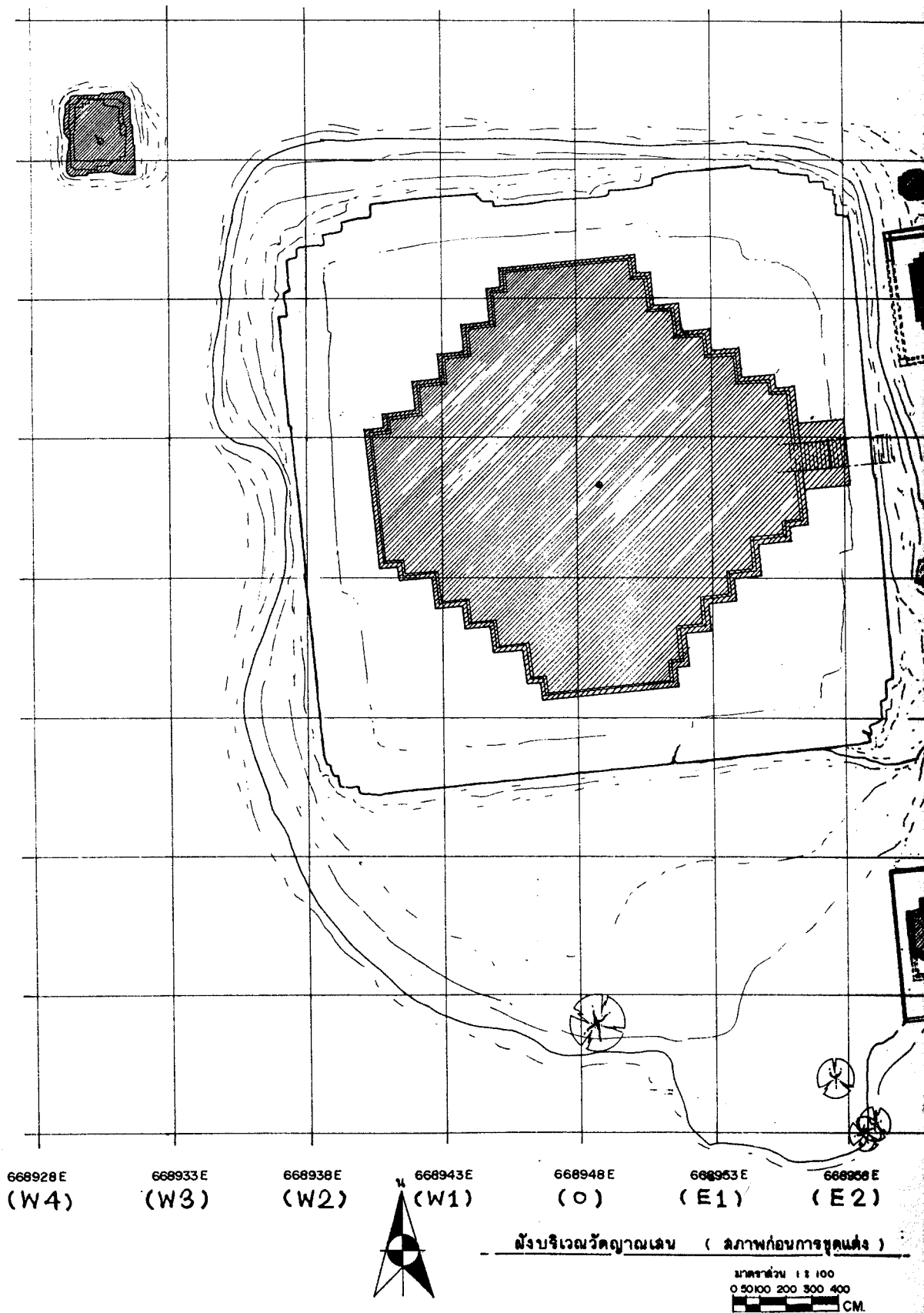
เอส เจ เอ ทรีดี จำกัด,บริษัท. **โครงการปรับปรุงแผนแม่บท นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา.** กรุงเทพฯ:เอ็น เอส ที พริ้นติ้งกรุ๊ป,2537.

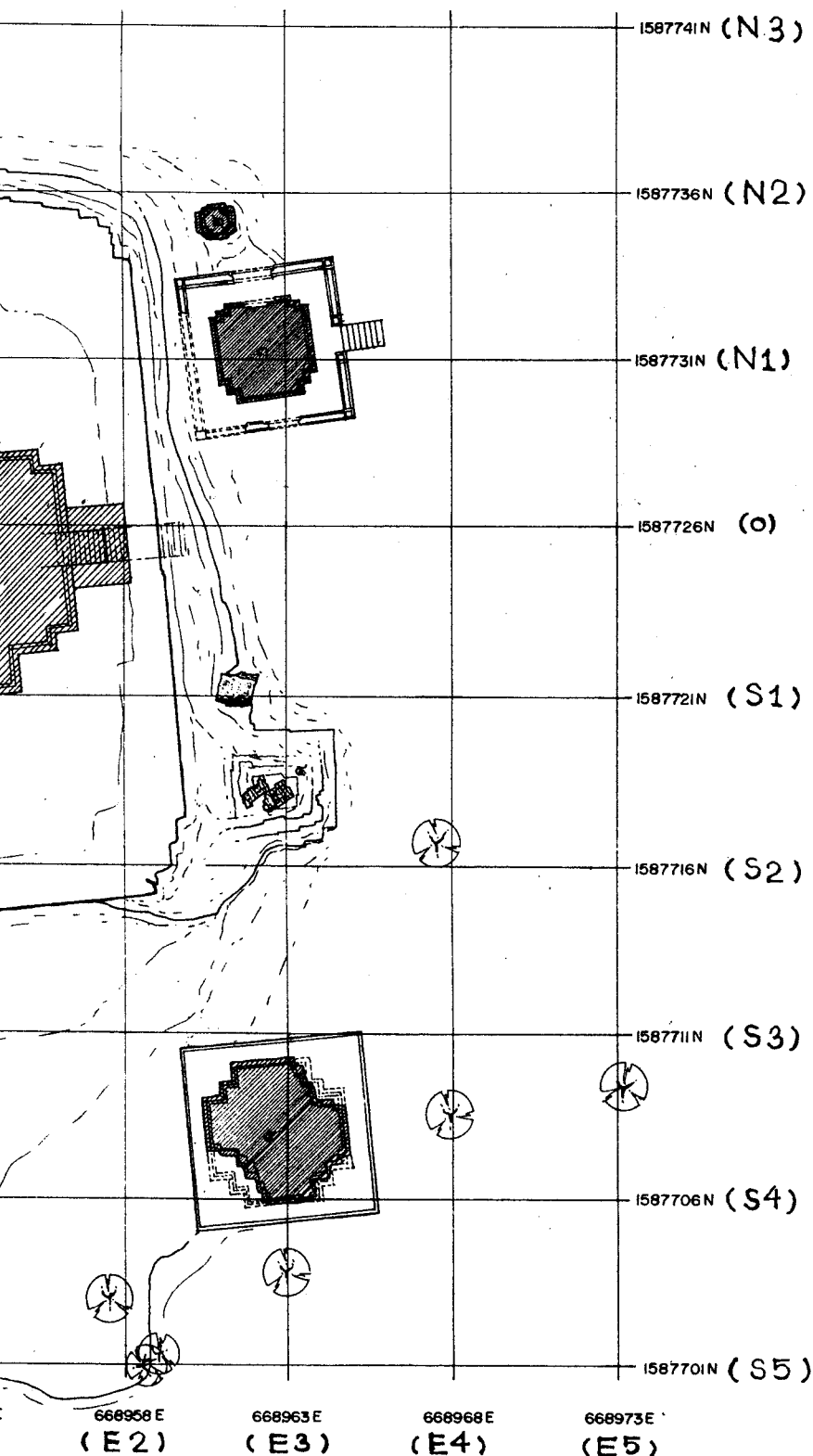
สันติ เล็กสุขุม.เจดีย์ **ความเป็นมาคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย.**พิมพ์ครั้งที่1.กรุงเทพฯ:พิมพ์เนศ พริ้นท์ติ้ง เซ็นเตอร์,2535.

สันติ เล็กสุขุม.เจดีย์**เพิ่มมูมย้อมุมในสมัยอยุธยา.1 เล่ม.**พิมพ์ครั้งที่1.กรุงเทพฯ:อัมรินทร์การพิมพ์,2529.

สัญลักษณ์

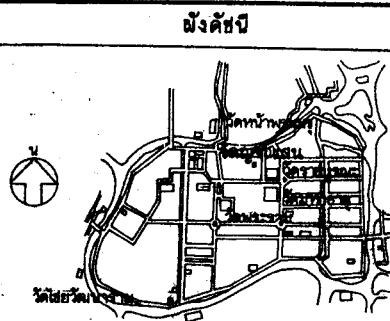
- ๑ เจดีย์ประธาน
- ๒ เจดีย์รายหมายเลข ๑
- ๓ เจดีย์รายหมายเลข ๒
- ๔ เจดีย์รายหมายเลข ๓
- ๕ เจดีย์รายหมายเลข ๔
- ๖ เจดีย์รายหมายเลข ๕

ภาพก่อนการขุดแต่ง)

มาตราส่วน 1 : 100
0 100 200 300 400
CM.

ผังดัชนี

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถธวัชพงศ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถธวัชพงศ์	15/1/45	
กรรมการ	นายสมนึก สิทินานนท์		
กรรมการ	นายสมชาย แฉวงนิล	15/1/45	
กรรมการ	นายสมศักดิ์ อยู่คงดี	15/1/45	
กรรมการและเลขานุการ	นายทองศักดิ์ เสงี่ยม	15/1/45	
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วัชรพงษ์		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าผู้ดูแลอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนศิลปฯ 3			
ผอ.ส่วนศิลปฯ			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณสถาน	ตำบลท่าวาสุกรี	
อำเภอพระนครศรีอยุธยา	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา		
แสดง	ผังบริเวณวัดญาณสถาน (สภาพก่อนการขุดแต่ง)		

รหัส	มาตราส่วน 1 : 100	แผ่นที่ 1	จำนวนแผ่น 10
------	----------------------	--------------	-----------------

สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

668928 E

668933 E

668938 E

668943 E

668948 E

668953 E

1587736 N

1587731 N

1587726 N

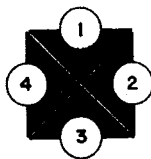
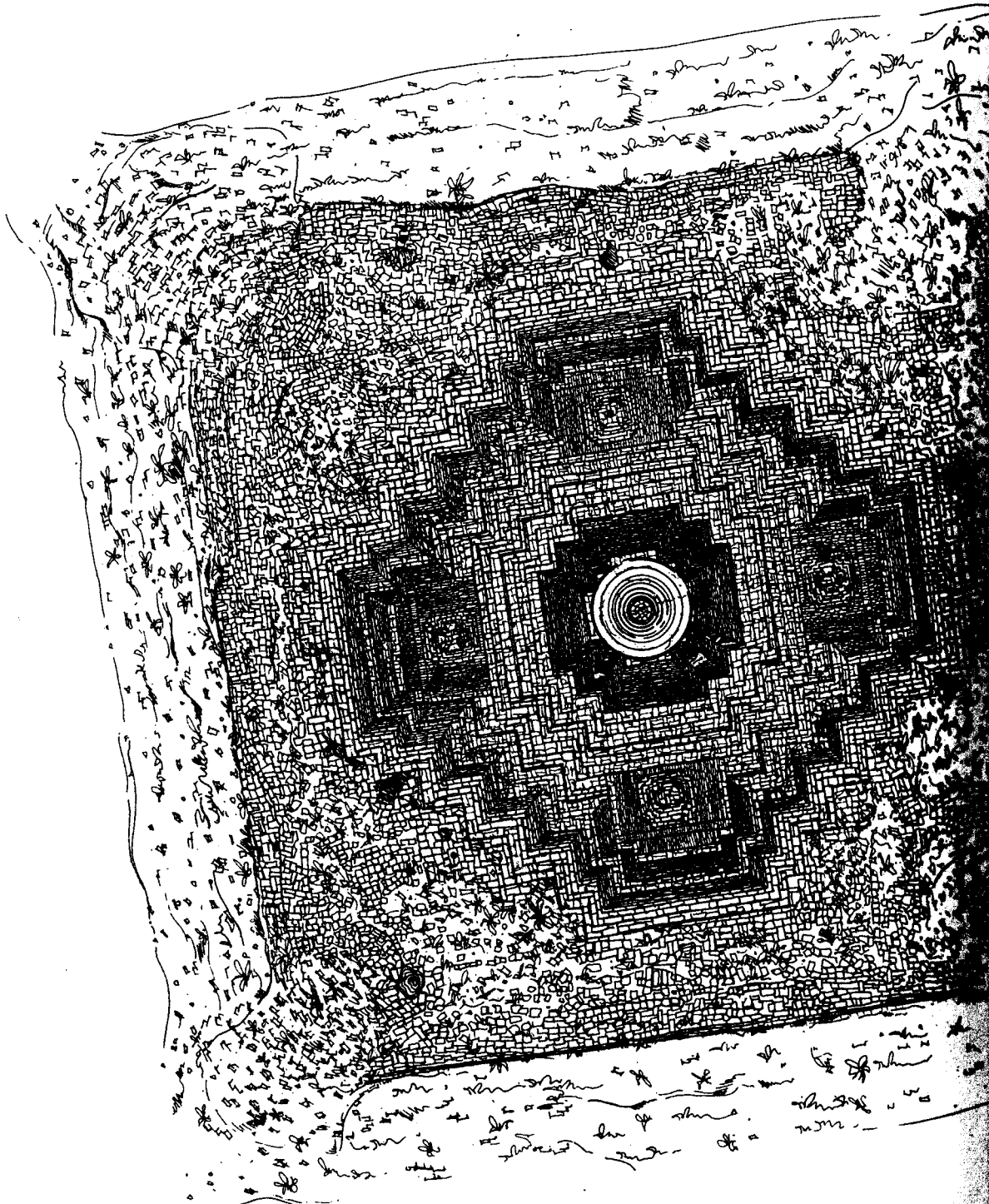
1587721 N

1587716 N

1587711 N

1587706 N

1587701 N

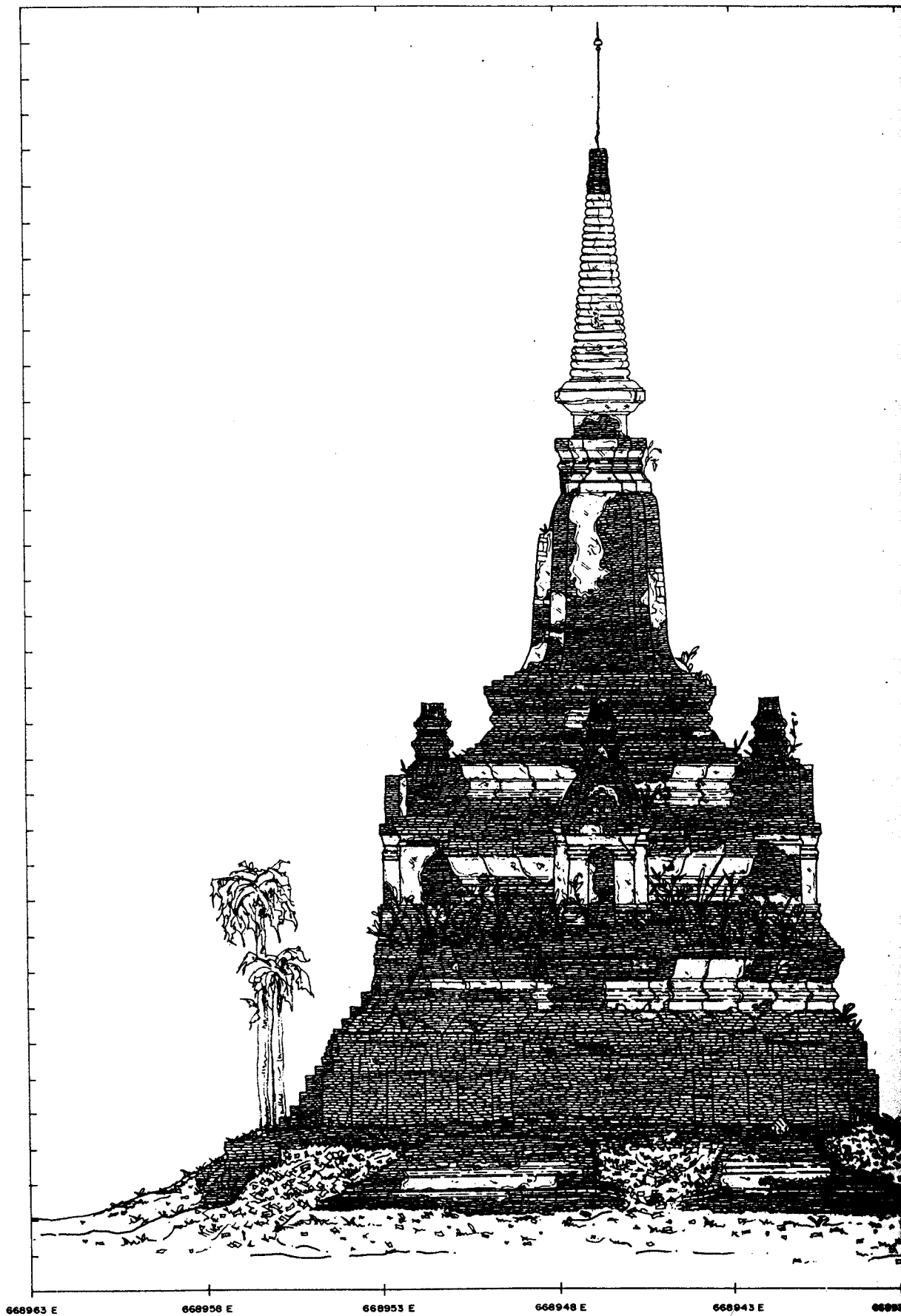

รูปผังพื้น เจดีย์ประธาน

มาตราส่วน 1:75
0 50 100 200 300 CM.

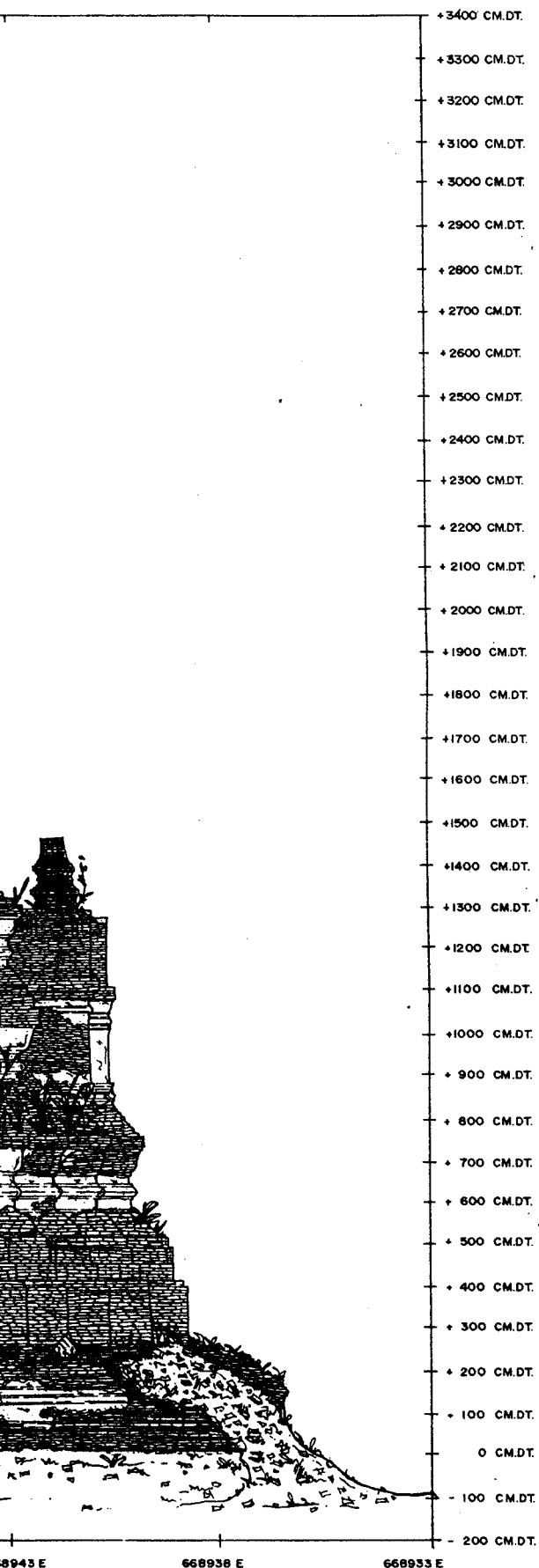
ผังคี่ปี			
มาตราส่วน 1:500 (โดยประมาณ)			
ผู้ปฏิบัติงาน			
สำรวจเขียนแบบ			
สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ คชินแก้ว		
คัดลอก			
ออกแบบ			
นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถชัยดิษฐ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง			
ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถชัยดิษฐ์	วันที่ 1/2/45	
กรรมการ	นายสมชาย แสงอนันต์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงอนันต์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงอนันต์		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมชาย แสงอนันต์		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย แสงอนันต์		
ผู้เกี่ยวข้อง			
ตรวจ/เห็นชอบ			
ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนงานวิชาการ			
ผอ.ส่วนงานที่ 3			
ผอ.ส.บ.พ.ร.			
ผู้ปฏิบัติงาน			
อธิบดี			
ผังรูปแบบ วัดญาณนันทน์ ตำบลท่าม่วงสุกรี			
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปผังพื้นที่เพื่อประโยชน์			
(สภาพก่อนการขุดแต่ง)			
รหัส	มาตราส่วน 1:75	แผ่นที่ 2	จำนวนแผ่น 10
สำนักงานโบราณคดี			
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3			
กรมศิลปากร			

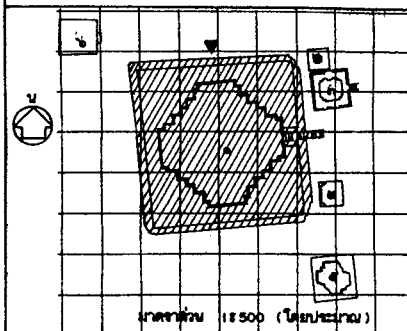
รูปด้านทิศเหนือ เจดีย์ประธาน

มาตราส่วน 1:75
0 50 100 200 300 CM.

แผนผังที่ 3

ผังค้ำยัน

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิทยาศาสตร์			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถสิทธิ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทอง วงศ์วิเศษ		
กรรมการ	นายสมาน สิริภรณ์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิล		
กรรมการ	นายสุวิทย์ อุดมดี		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมศักดิ์ เป็ญระ		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมธา วิจิตร		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนบริหารงาน			
ผอ.ส่วนบ.พ.ที่ 3			
ผอ.ส.บ.พ.			

ผู้อนุมัติ

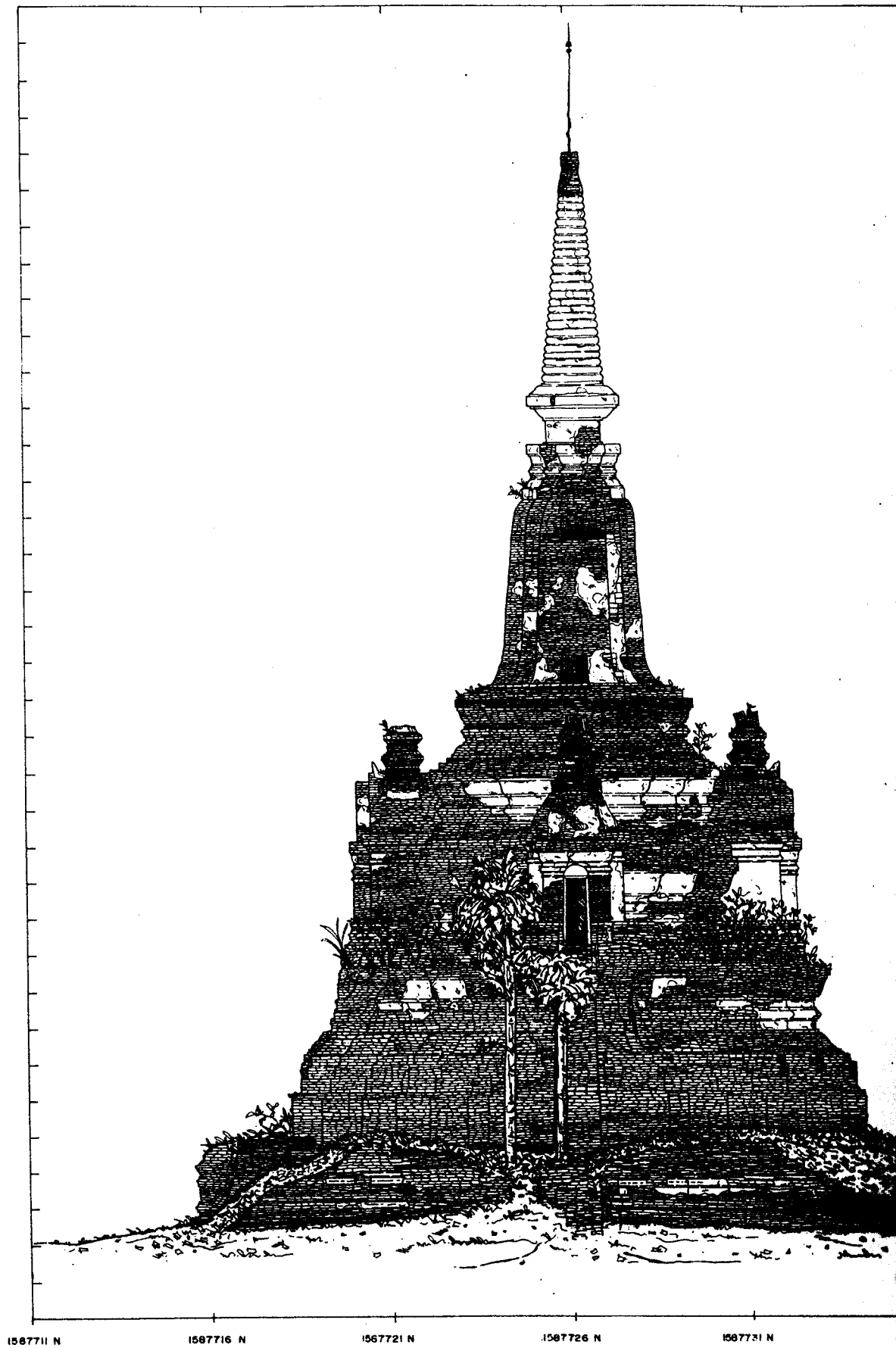
อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณสถาน ตำบลท่าวาสุกรี		
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง	รูปถ่ายทัศนียภาพ เพื่อประชาชน		
	(ภาพย้อนการขุดแต่ง)		
รหัส	มาตราส่วน 1:75	แผ่นที่ 3	จำนวนแผ่น 10

สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

1587711 N

1587716 N

1587721 N

1587726 N

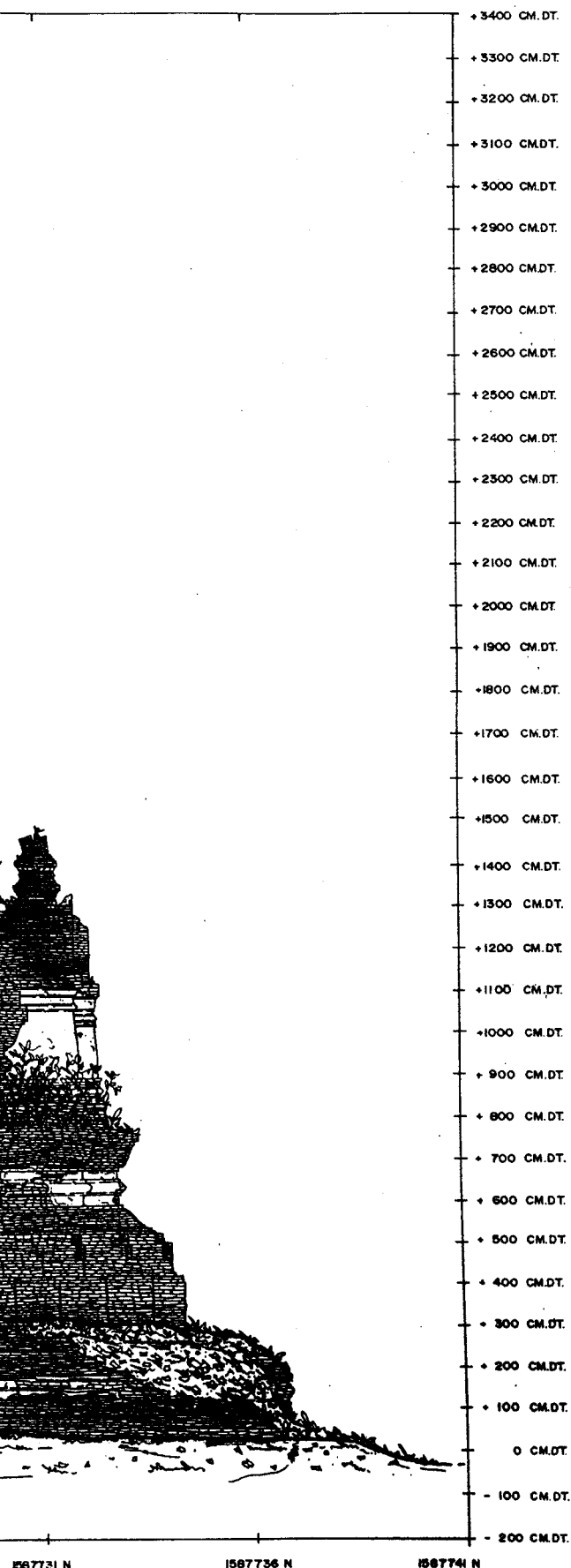
1587731 N

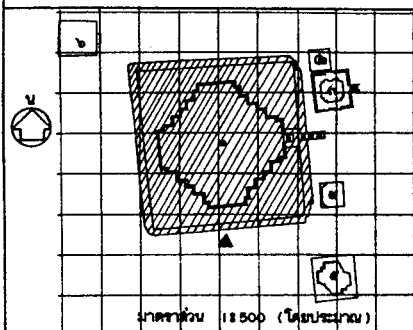
รูปด้านทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน

มาตราส่วน 1:75
0 50 100 200 300
CM.

แผนผังที่ 4

ผังค้ำยัน

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ สจ๊วต		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถนรินทร์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถนรินทร์		
กรรมการ	นายสมนึก สิทินาน		
กรรมการ	นายสมชาย แสงวิล		1 มี.ค. 65
กรรมการ	นางสาววิภาณี อยู่คง		1 มี.ค. 65
กรรมการและเลขานุการ	นายสมศักดิ์ เปี่ยมระ		1 มี.ค. 65
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิทิต		1 มี.ค. 65

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านภูมิสถาปัตย์			
หัวหน้าฝ่ายงานภูมิสถาปัตย์			
ผอ.ส่วนงานวิชาการ			
ผอ.ส่วนงานศิลปกรรม			
ผอ.ส่วนงานศิลปกรรม			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณธรรมา	ตำบลท่าม่วงสุกรี	
อำเภอพระนครศรีอยุธยา	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา		
แสดง	รูปด้านทิศตะวันออก	เจดีย์ประธาน	
	(สภาพก่อนการขุดแต่ง)		

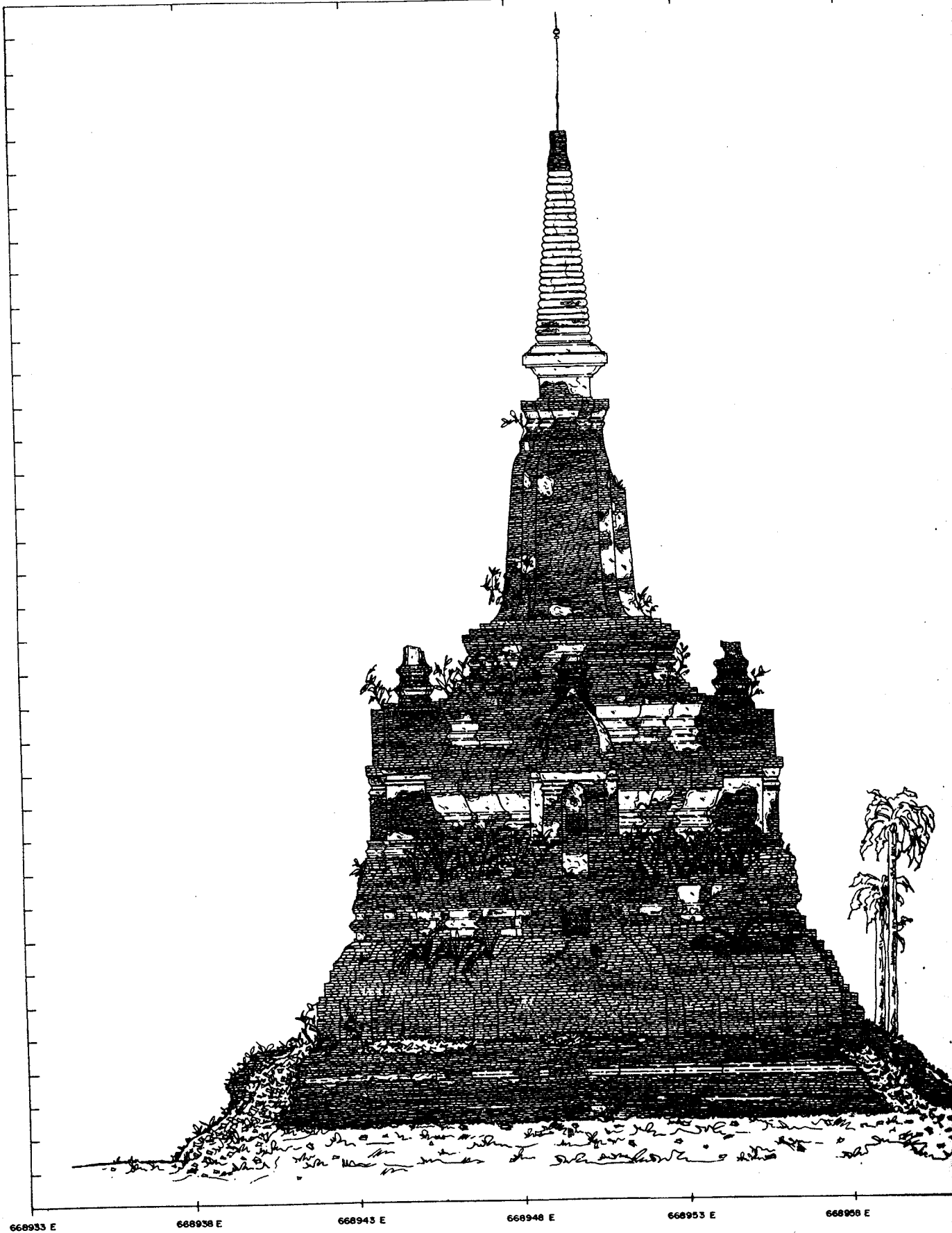
รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:175	4	10

สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

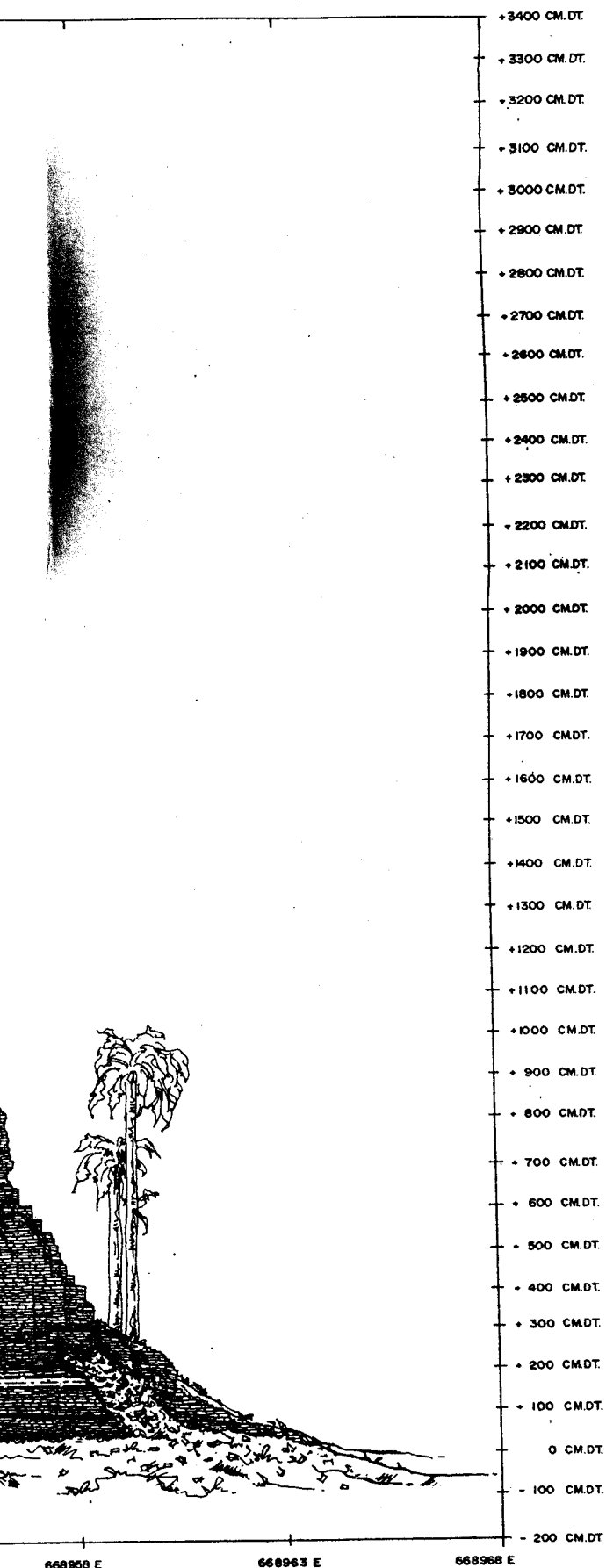

รูปด้านทิศใต้

เจดีย์ประธาน

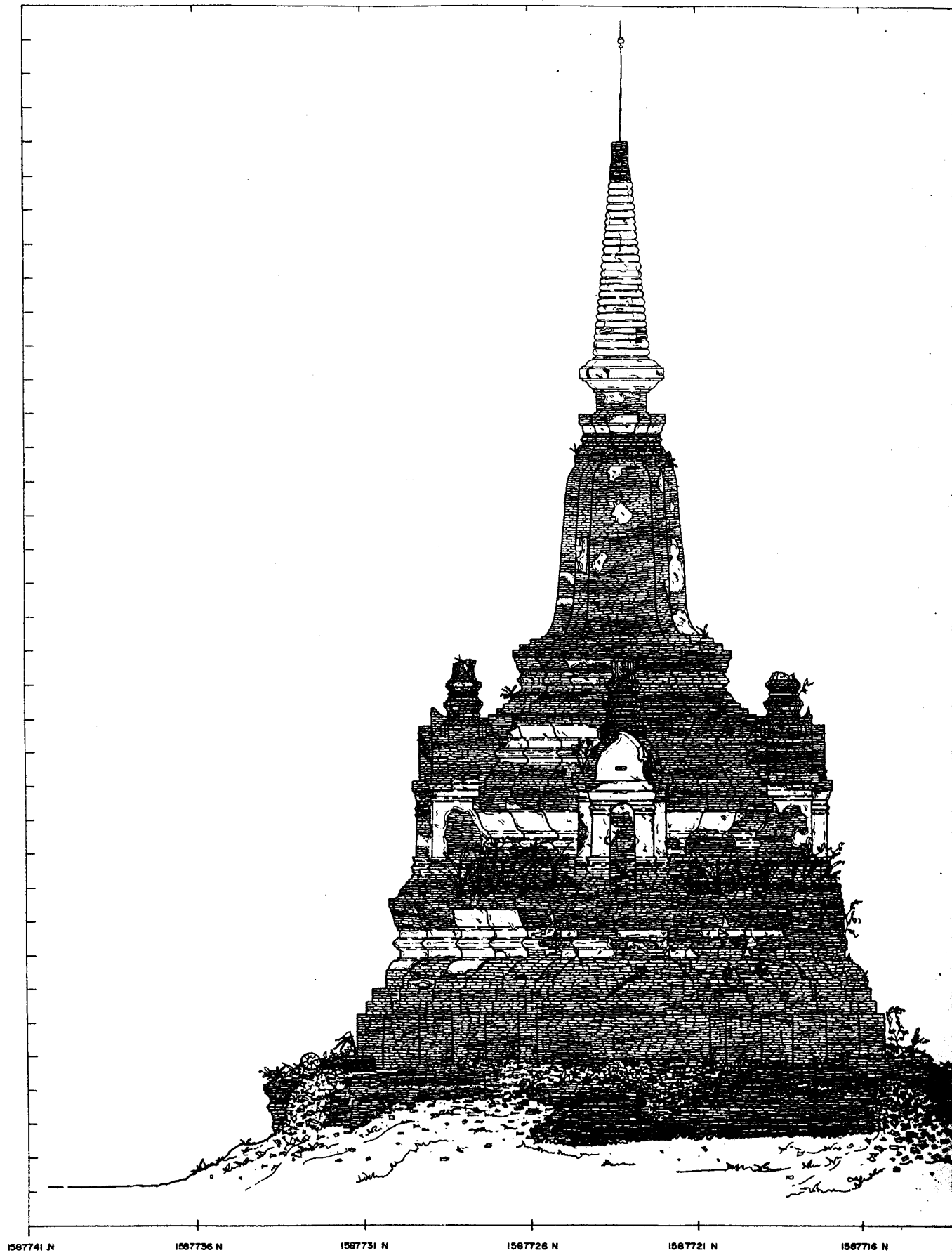
มาตราส่วน 1:175
0 50 100 200 300
CM.

แผนผังที่ 5

งาน
ส่วน 1:75
200 300
CM.

ผังดัชนี			
มาตรฐาน 1:500 (โดยประมาณ)			
ผู้บันทึก			
สำรวจเขียนแบบ			
สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			
ออกแบบ			
นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถกันต์พันธ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถกันต์พันธ์		
กรรมการ	นายอนันต์ ธีระมาด		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิล		1 มี.ค. 66
กรรมการ	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		1 มี.ค. 66
กรรมการและเลขานุการ	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		1 มี.ค. 66
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย ธีระมาด		
ผู้เกี่ยวข้อง			
ตรวจ / เห็นชอบ			
ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนส่งเสริมศึกษา			
ผอ.ส่วนศิลปฯ ที่ 3			
ผอ.ส่วนศิลปฯ			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			
ผังรูปแบบ วัตถุอาณัติงาน ด้านสถาปัตยกรรม			
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปด้านทิศใต้ เจดีย์ประธาน			
(สภาพก่อนการขุดค้น)			
รหัส	มาตรฐาน 1:75	แผ่นที่ 5	จำนวนแผ่น 10
สำนักงานโบราณคดี			
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3			
กรมศิลปากร			

1587741 N

1587736 N

1587731 N

1587726 N

1587721 N

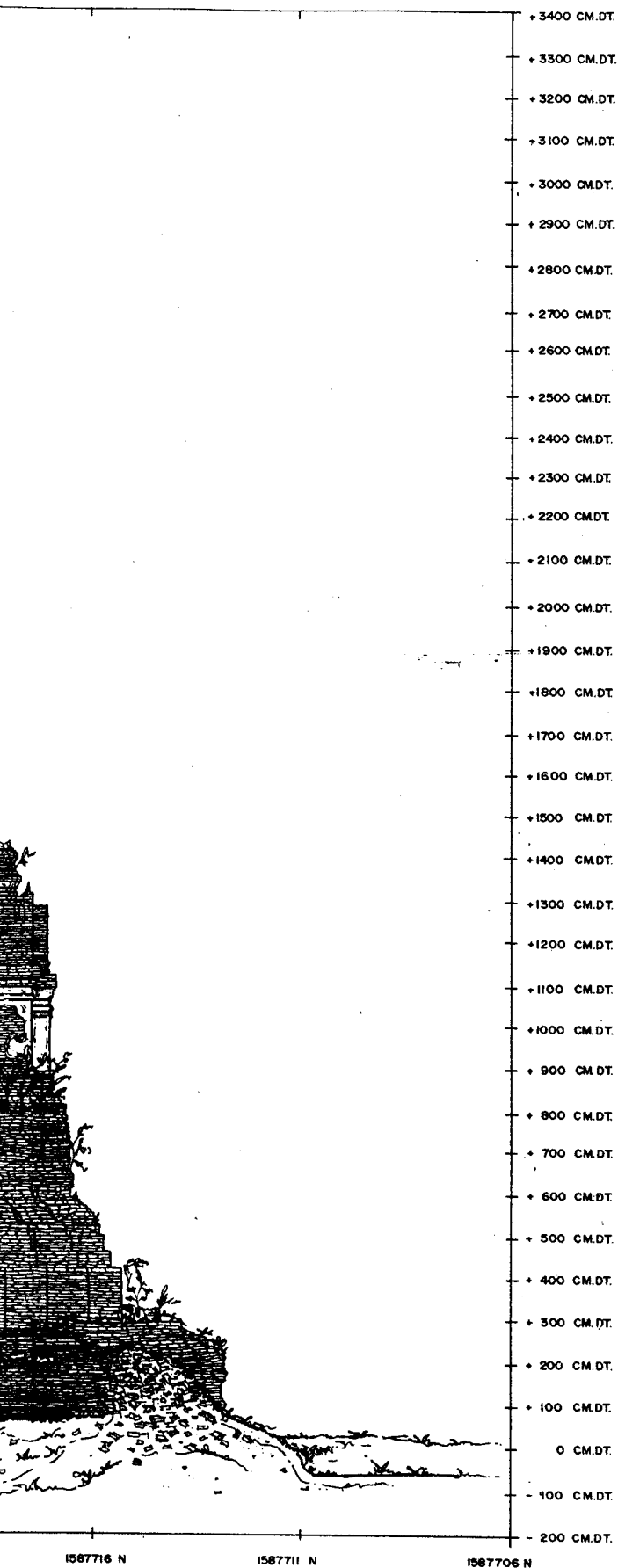
1587716 N

รูปด้านทิศตะวันตก เศียรพระฐาน

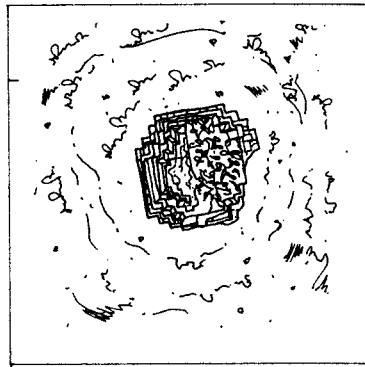
มาตราส่วน 1:75
0 50 100 200 300 CM.

แผนผังที่ 6

ส่วน
ส่วน 1:75
200 300
CM.

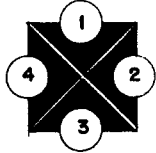
ผังค้ำยัน			
ผู้ปฏิบัติงาน			
สำรวจเขียนแบบ			
สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวิชาญ ศิริแก้ว		
คัดลอก			
ออกแบบ			
นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถกันตังค์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถกันตังค์		
กรรมการ	นายสมนึก สิทินาน		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิล		1 มี.ค. 56
กรรมการ	นางสาววิภาณี อยู่คง		1 มี.ค. 56
กรรมการและเลขานุการ	นายทรงวุฒิ อรรถกันตังค์		1 มี.ค. 56
ผู้ควบคุมงาน	นายเมธา วิชาญ		
ผู้เกี่ยวข้อง			
ตรวจ/เห็นชอบ			
ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอื่นๆ			
หัวหน้าหน่วยงานอนุรักษ์ฯ			
ผอ.ส่วนกลางศึกษา			
ผอ.ส่วนบ.พ.ที่ 3			
ผอ.ส.บ.พ.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			
ผังรูปแบบ วัตถุอาณานิคม ตำบลท่าเสาสุราษฎร์ธานี			
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปด้านทิศตะวันตก โดยมีประธาน (สภาพก่อนการขุดแต่ง)			
รหัส	มาตราส่วน 1:75	แผ่นที่ 6	จำนวนแผ่น 10
สำนักงานโบราณคดี			
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3			
กรมศิลปากร			

1587736 N

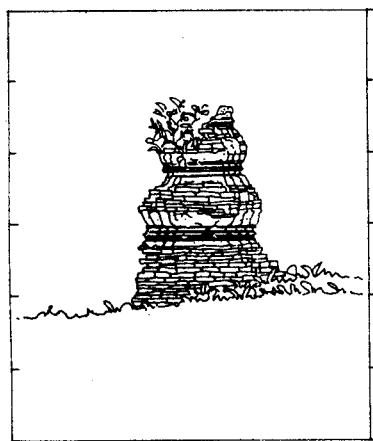
668958 E

668963 E

รูปผังพื้น เค้าศิลาฐาน หมายเลข 1

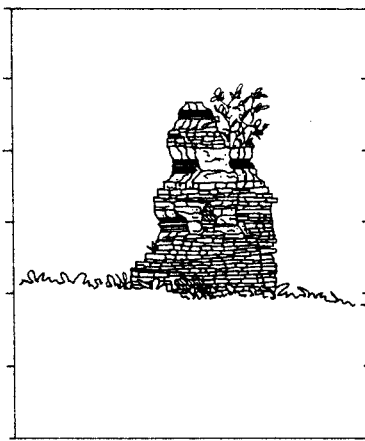
มาตราส่วน 1 : 50
0 50 100 200 CM.

668963 E

668958 E

+ 400 CM.DT.
+ 300 CM.DT.
+ 200 CM.DT.
+ 100 CM.DT.
0 CM.DT.
- 100 CM.DT.
- 200 CM.DT.

668958 E

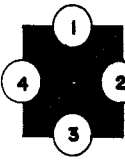
668963 E

รูปด้านทิศเหนือ

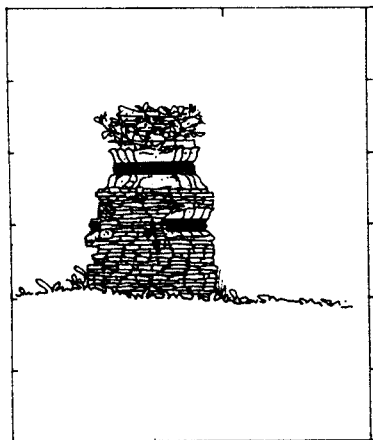
รูปด้านทิศใต้

668963 E

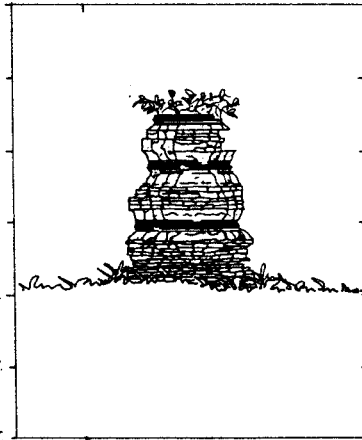

รูปด้านทิศตะวันออก

1587736 N

+ 400 CM.DT.
+ 300 CM.DT.
+ 200 CM.DT.
+ 100 CM.DT.
0 CM.DT.
- 100 CM.DT.
- 200 CM.DT.

1587736 N

รูปด้านทิศตะวันตก

รูปด้านทิศตะวันตก

1587736 N

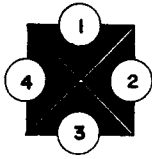
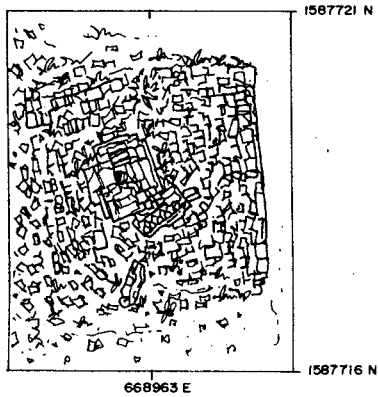

รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้าน เค้าศิลาฐาน หมายเลข 1

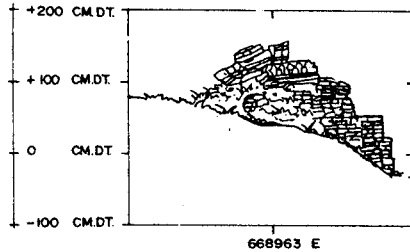
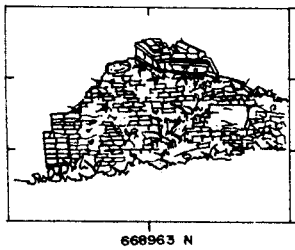
มาตราส่วน 1 : 50
0 50 100 200 CM.

แผนผังที่ 7

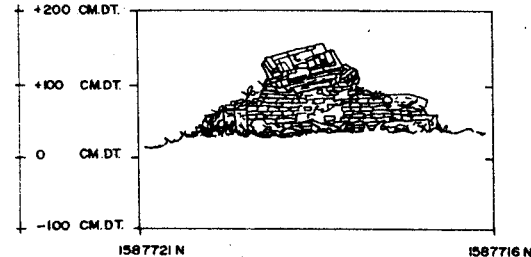
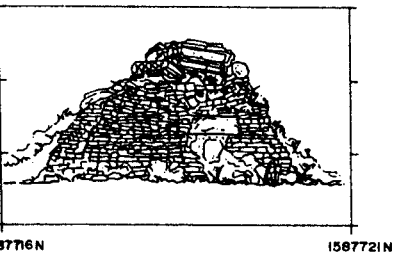
รูปผังพื้น เจดีย์ราย หมายเลข ③

มาตราส่วน 1:150
0 50 100 200 CM.

รูปด้านทิศเหนือ

รูปด้านทิศใต้

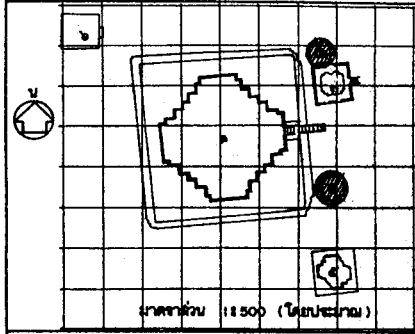
รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้านทิศตะวันตก

รูปด้าน เจดีย์ราย หมายเลข ③

มาตราส่วน 1:150
0 50 100 200 CM.

ผังดัชนี

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายรังสรรค์ ศรีแก้ว		
คิดออก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถสันติพงษ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถสันติพงษ์		
กรรมการ	นายอนงค์ สิทนามาศย์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงวัน		
กรรมการ	นางสาวกัญญา อยู่คง		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมศักดิ์ เปี่ยมจุระ		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิจิตรณะ		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าผู้ควบคุมงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนอนุรักษ์โบราณคดี			
ผอ.ส่วนศิลปกรรม			
ผอ.ส่วนศิลปกรรม			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณเสน ตำบลท่าเสาสุกรี		
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปผังพื้น, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก			
เจดีย์ราย หมายเลข ①, ③			

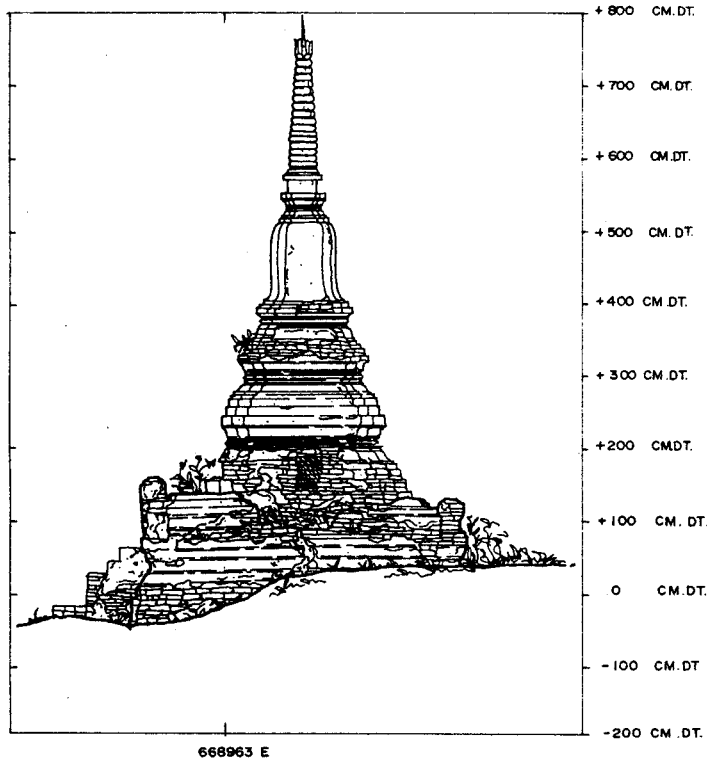
รหัส	มาตราส่วน 1:150	แผ่นที่ 7	จำนวนแผ่น 10
------	-----------------	-----------	--------------

สำนักงานโบราณคดี

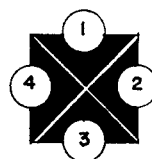
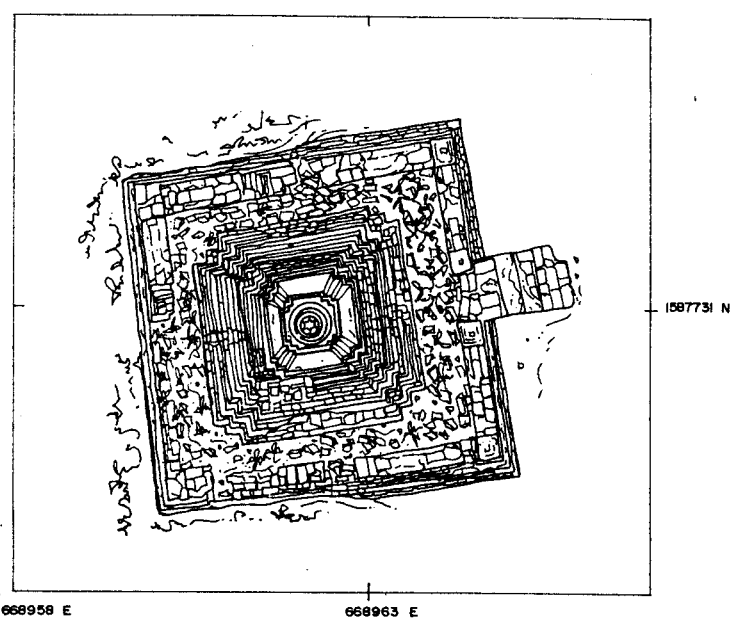
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

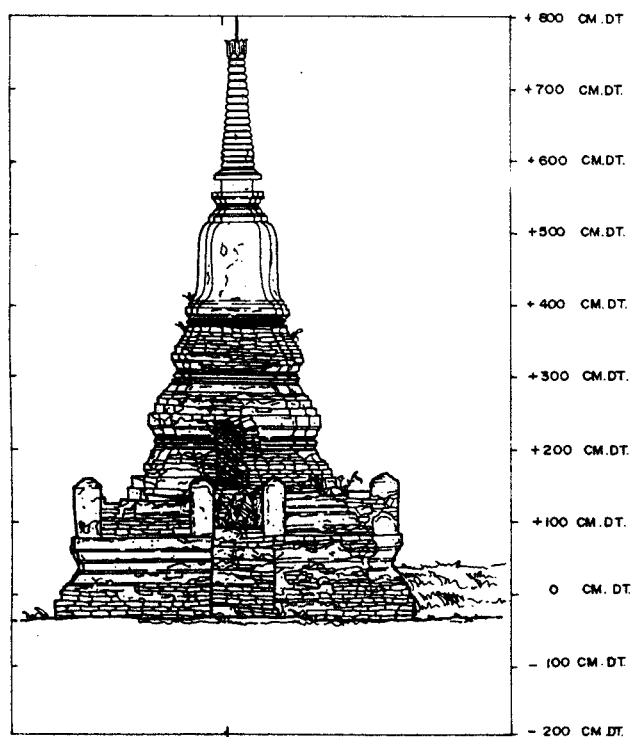

1 รูปด้านทิศเหนือ

รูปผังพื้น เค้ายี่ราย หมายเลข 2

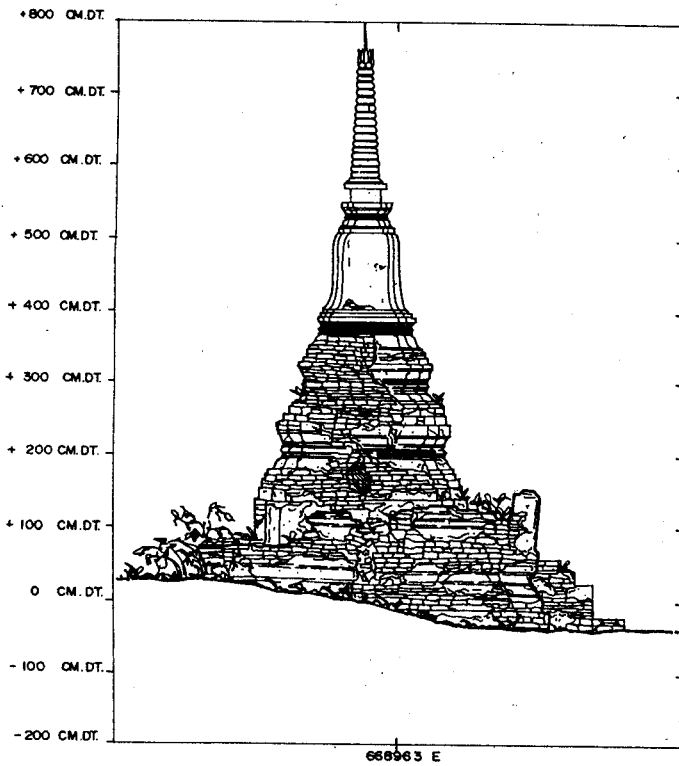
มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200

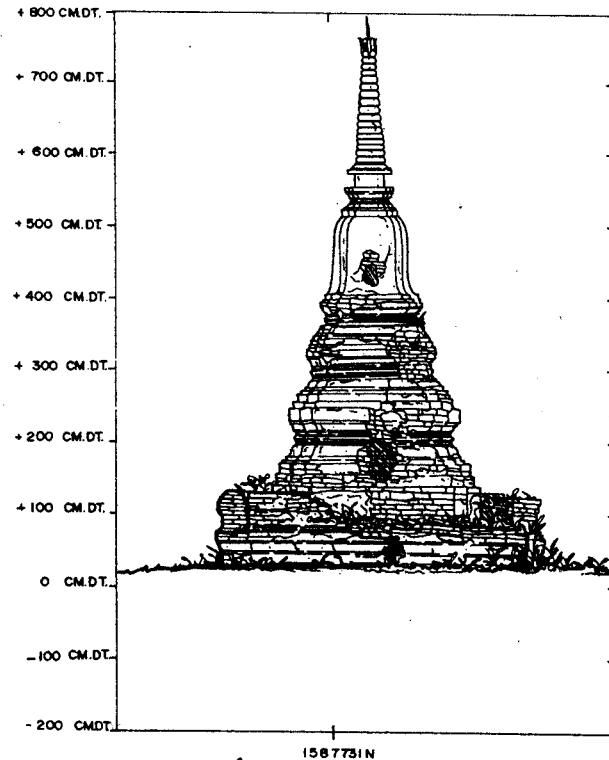
2 รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้าน เค้ายี่ราย หมายเลข 2

มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

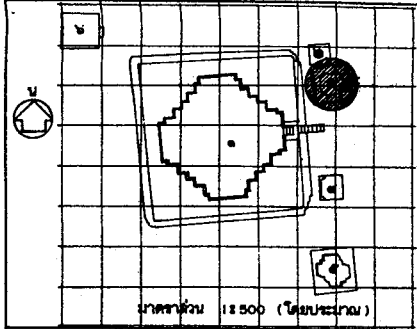

3 รูปด้านทิศใต้

4 รูปด้านทิศตะวันตก

ผังค้ำยัน

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ คัมภีร์		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
กรรมการ	นายสมชาย สิทนามาศ		
กรรมการ	นายสมชาย แสงน้อย		
กรรมการ	นายสมชาย อดุลย์		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมชาย อดุลย์		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย อดุลย์		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปกรรม			
ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี			
ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิสถาปัตย์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนส่งเสริมวิชาการ			
ผอ.ส่วนศิลปฯ ที่ 3			
ผอ.ศิลปฯ			

ผู้ปฏิบัติ

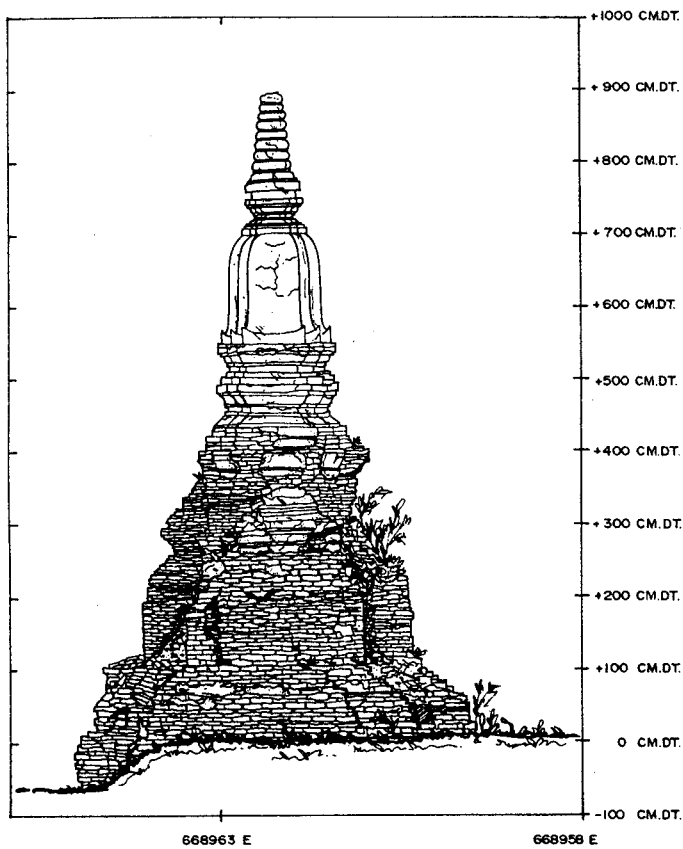
อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณสถาน ตำบลท่าหวาดสุกรี		
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปถ่าย, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก			
เจดีย์ฐาน พยาสน์ ๒ (สภาพก่อนการขุดแต่ง)			
รหัส	มาตราส่วน 1:50	แผ่นที่ 8	จำนวนแผ่น 10

สำนักงานโบราณคดี

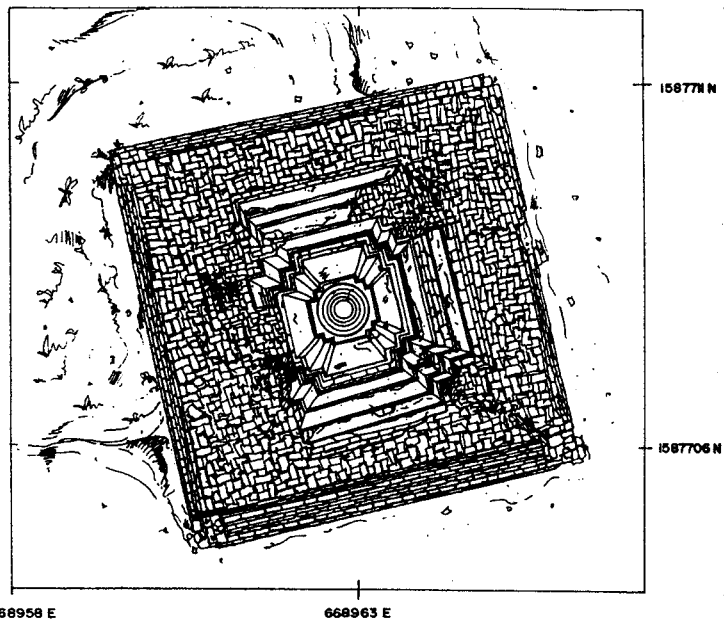
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

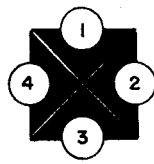

1 รูปด้านทิศเหนือ

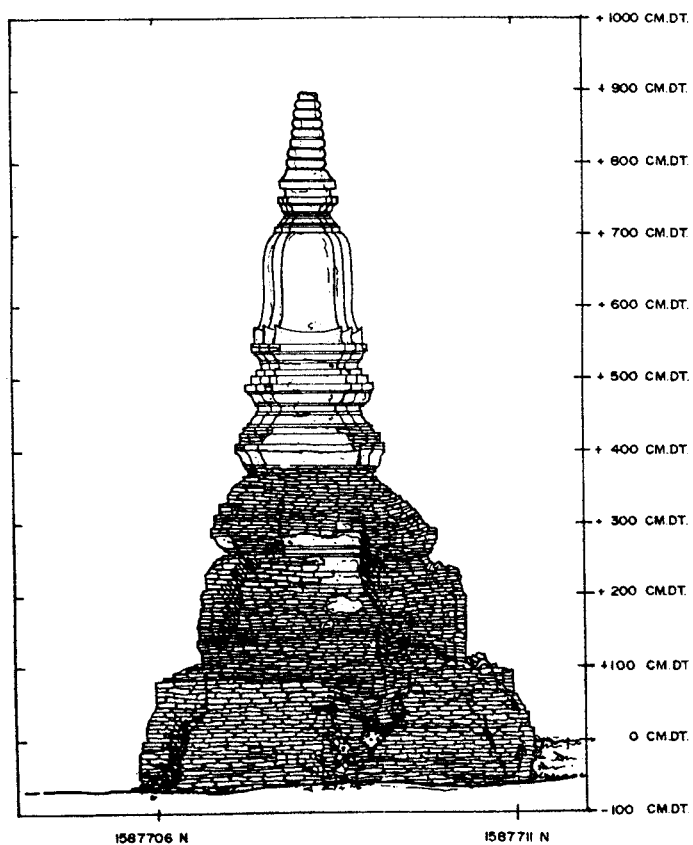
668958 E

668963 E

รูปผังพื้น เจดีย์ราย หมายเลข 4

มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

2 รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้าน เจดีย์ราย หมายเลข 4

มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

แผนผังที่ 9

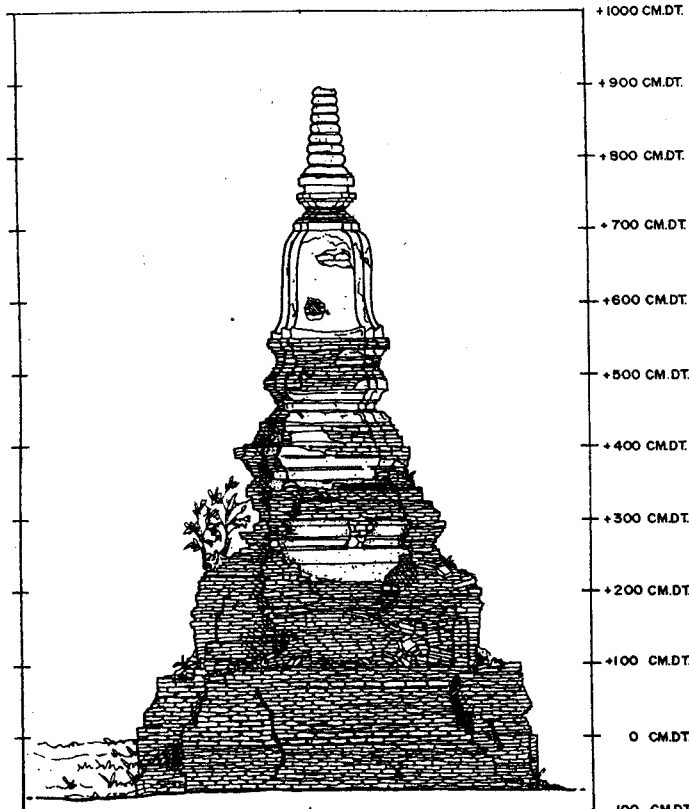
ผังชัย

1587711 N

1587706 N

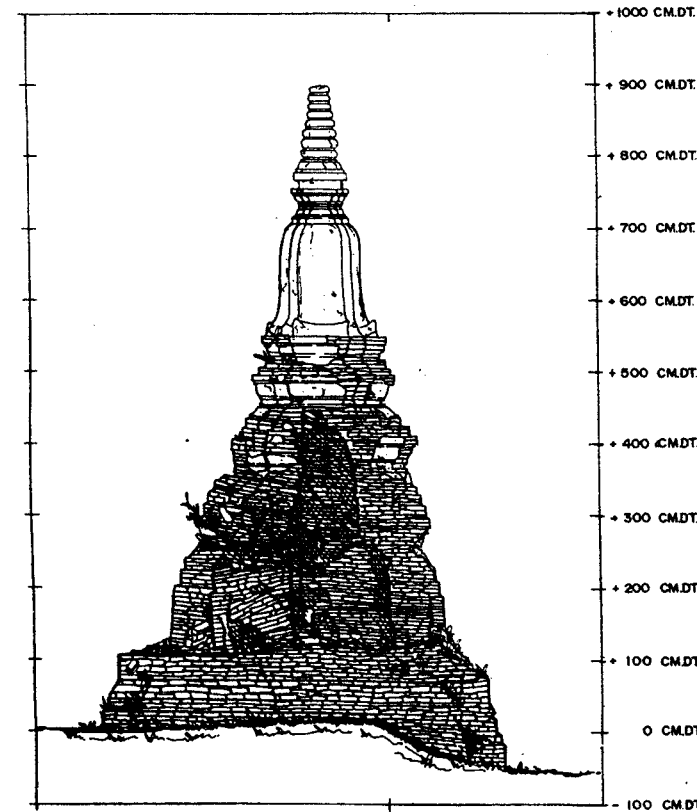
๑๕๕๕ ๔
มาตราส่วน 1:50
100 200
CM.

668963 E

3

รูปด้านทิศใต้

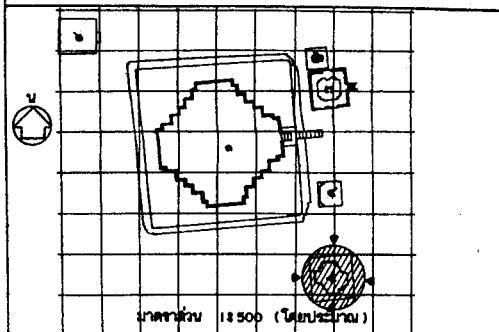

1587711 N

1587706 N

4

รูปด้านทิศตะวันตก

มาตราส่วน 1:500 (โดยประมาณ)

ผู้บันทึก

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว	ผอ.เขต	
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทองวุฒิ ตระกูลสันต์		
ผู้ผลิตแบบ			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทอง วงศ์วิเชียร	1/10/45
กรรมการ	นายสมาน สีหามาตย์	1/10/45
กรรมการ	นายสมชาย แสงวงษ์	1/10/45
กรรมการ	นายสมศักดิ์ อยู่คง	1/10/45
กรรมการและเลขานุการ	นายสมศักดิ์ เข็มระ	1/10/45
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิจิตร	1/10/45

ผู้เขียนข้อมูล

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เขียนข้อมูลด้านศิลปกรรม			
ผู้เขียนข้อมูลด้านโบราณคดี			
ผู้เขียนข้อมูลด้านอนุรักษ์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนส่งเสริมงาน			
ผอ.ส่วนงบประมาณ			
ผอ.ส่วนศิลป.			

ผู้บันทึก

ผังรูปแบบ	วัดญาณสถาน ตำบลท่าวาสุกรี
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
แสดง	รูปผังพื้น, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก
เจ้าหน้าที่	นายสมชาย (สำนักงานการช่าง)

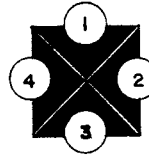
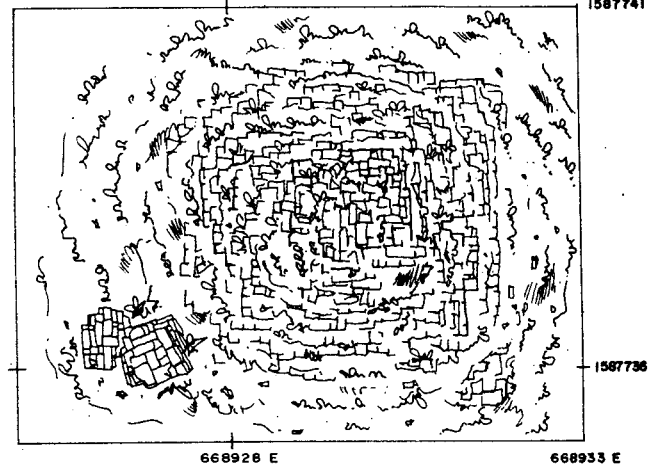
รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:50	9	10

สำนักงานโบราณคดี

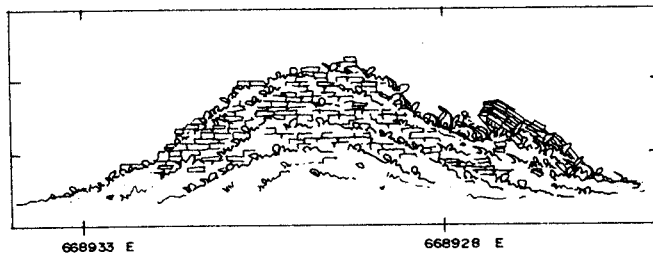
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

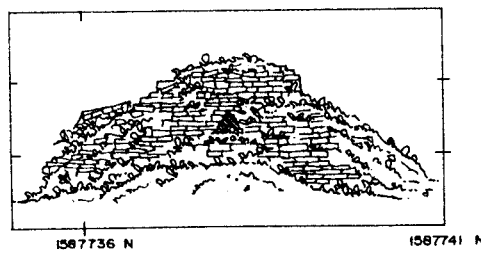
รูปผังพื้น เจดีย์ราย หมายเลข ๕
 0 50 100 200
 มาตราส่วน 1:150

+ 200 CM. DT.
 + 100 CM. DT.
 0 CM. DT.
 - 100 CM. DT.

รูปด้านทิศเหนือ

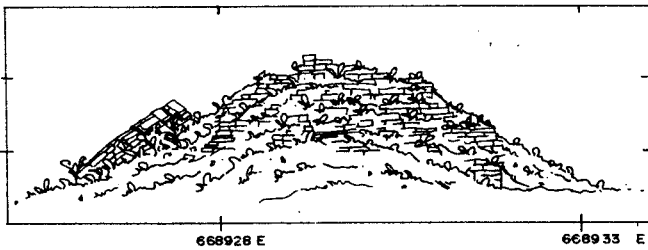
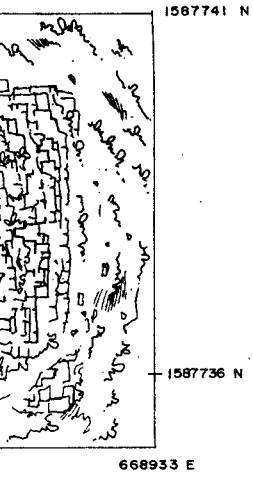

+ 200 CM. DT.
 + 100 CM. DT.
 0 CM. DT.
 - 100 CM. DT.

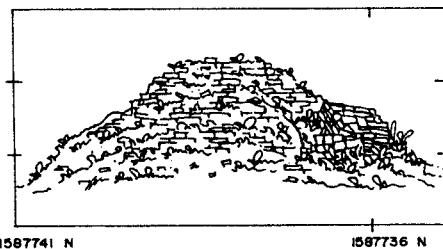

รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้าน เจดีย์ราย หมายเลข ๕
 0 50 100 200
 มาตราส่วน 1:150

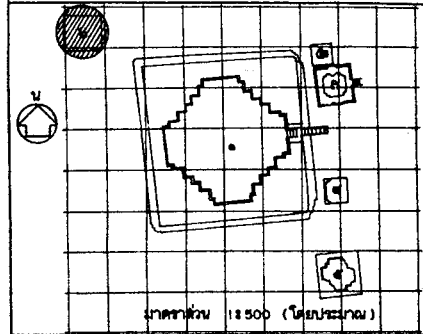
รูปด้านทิศใต้

รูปด้านทิศตะวันตก

ผังดัชนี

ผู้ปฏิบัติ

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถมนต์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถมนต์		
กรรมการ	นายสมนึก สิทินาน		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิล		1 มี.ค. 46
กรรมการ	นางสาววิภาดา อยู่คงดี		1 มี.ค. 45
กรรมการและเลขานุการ	นายเอกศักดิ์ เสงี่ยมระ		1 มี.ค. 45
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิจิตรณะ		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าหน่วยงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนรวบจักนา			
ผอ.ส่วนเกษตรที่ 5			
ผอ.ส.บ.พร.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
--------	--	--	--

ผังรูปแบบ วัตถุสถาน ตามแบบร่าง

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปผัง, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก

เจดีย์ร้าง หมายเลข 5 (สภาพก่อนการขุดแต่ง)

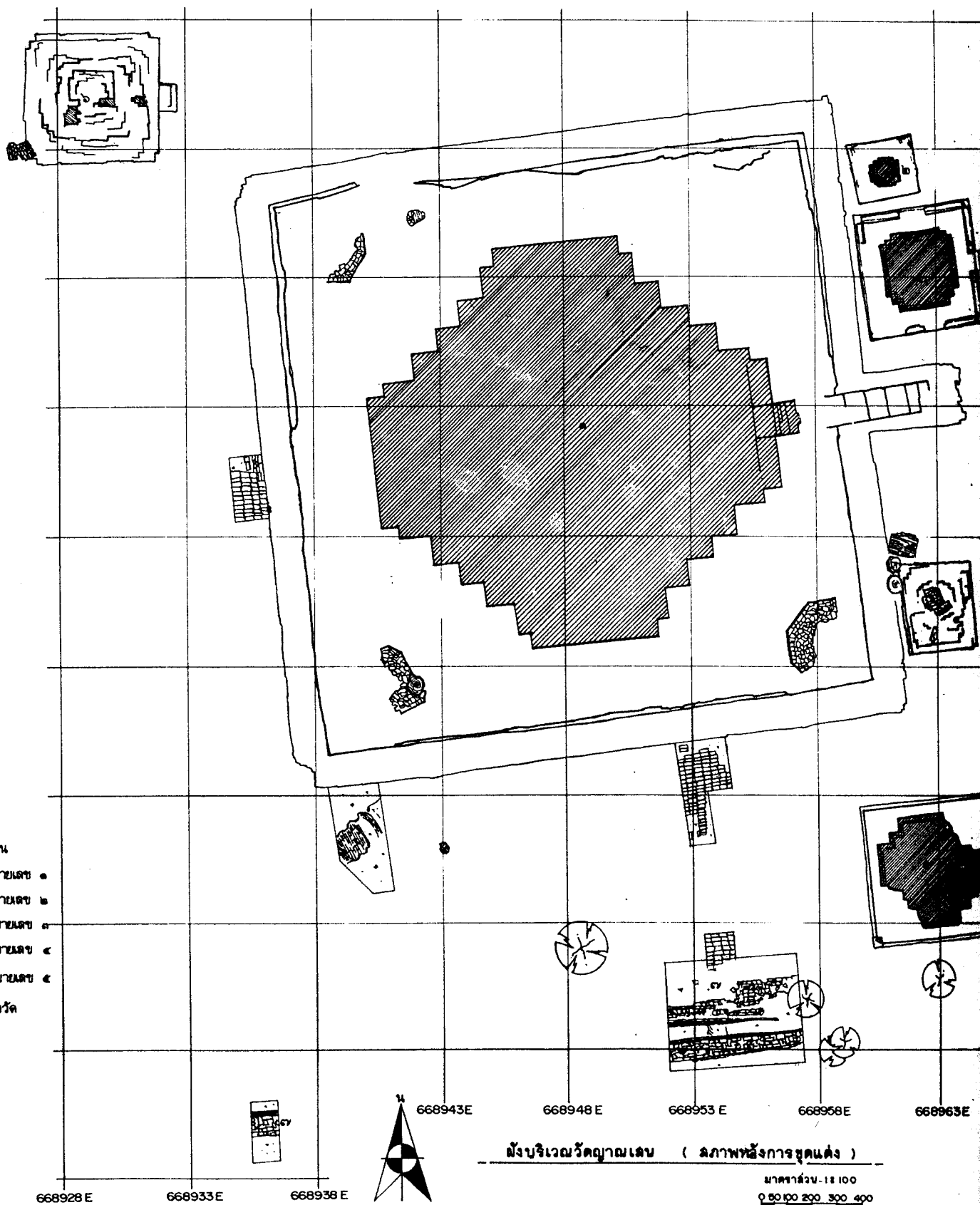
รหัส	ภาคส่วน 1:500	แผ่นที่ 10	จำนวนแผ่น 10
------	---------------	------------	--------------

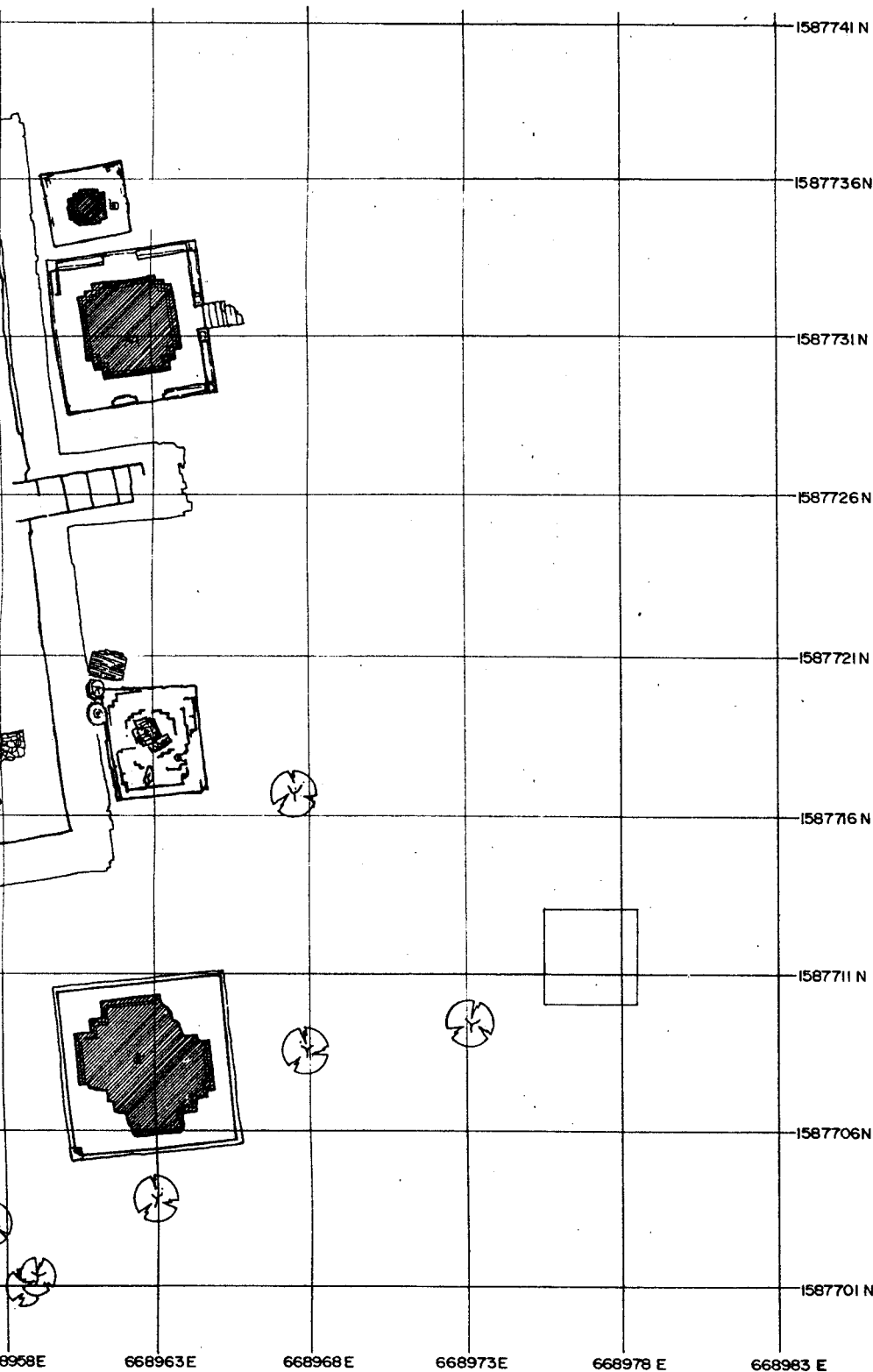
สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

ผังชัย			
ผู้ปฏิบัติ			
สำรวจเขียนแบบ			
สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายรังสรรค์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			
ออกแบบ			
นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถธำรงรัตน์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
คณะกรรมการตรวจการจ้าง			
ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถธำรงรัตน์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิต		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิต		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิต		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมชาย แสงนิต		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย แสงนิต		
ผู้เกี่ยวข้อง			
ตรวจ/เห็นชอบ			
ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านภูมิสถาปัตย์			
หัวหน้าแผนกงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนตรวจรักษา			
ผอ.ส่วนบ.พ.ที่ 3			
ผอ.ส.บ.พ.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			
ผังรูปแบบ วิทยาลัยนเรศวร ตำบลท่าเสาสุกรี			
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง ผังบริเวณวิทยาลัยนเรศวร (สภาพผังการขุดแต่ง)			
รหัส	มาตราส่วน 1:100	แผ่นที่ 1	จำนวนแผ่น 11
สำนักงานโบราณคดี			
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3			
กรมศิลปากร			

แนบตั้ง)
1-18 100
0 300 400
CM.

668928 E

668933 E

668938 E

668943 E

668948 E

668953 E

1587736 N

1587731 N

1587726 N

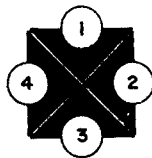
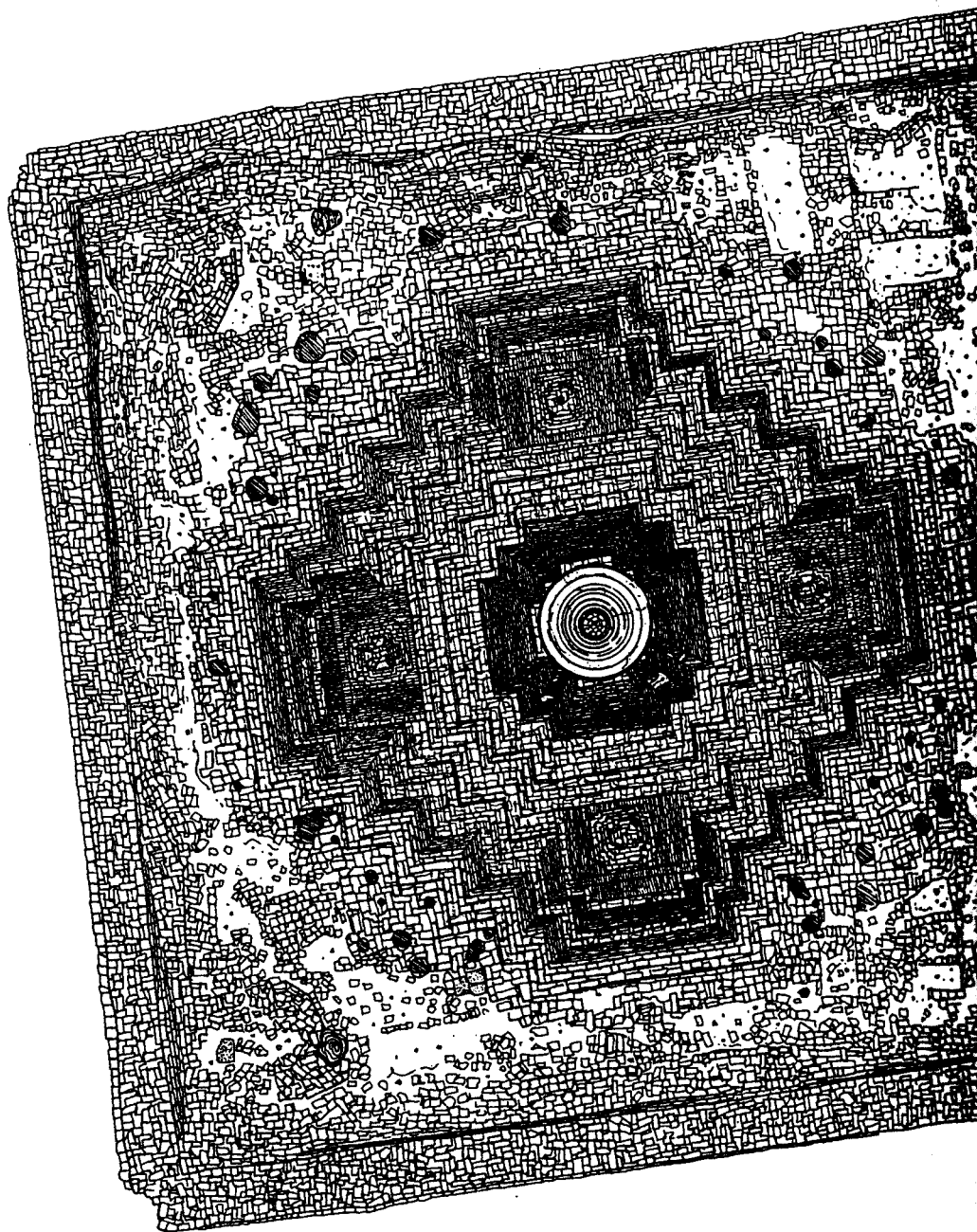
1587721 N

1587716 N

1587711 N

1587706 N

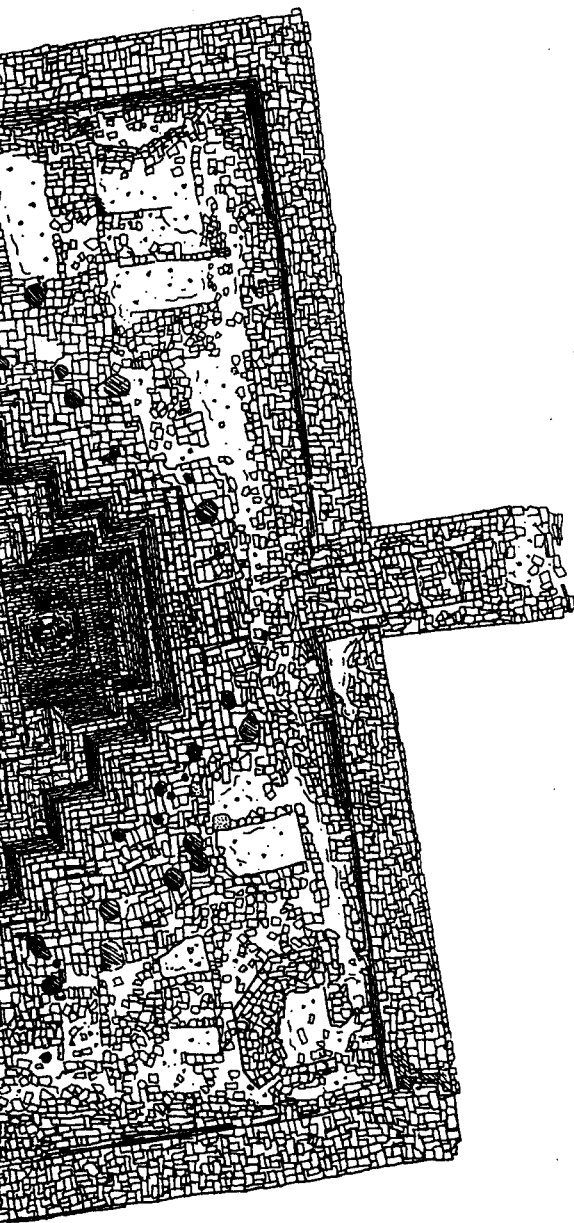
1587701 N

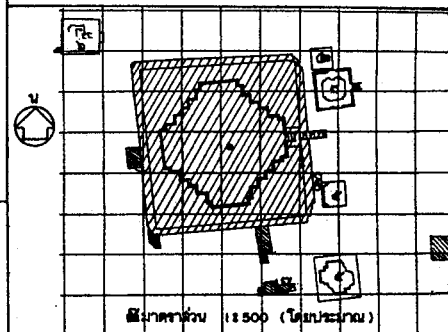
รูปผังพื้น เจดีย์ประธาน

มาตราส่วน 1:175

0 50 100 200 300 CM.

ผังผัง

ผู้บันทึก

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
ผู้สถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
กรรมการ	นายสมนึก สิทธานนท์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิล		
กรรมการ	นายสมศักดิ์ อยู่คงดี		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมศักดิ์ ยืนยง		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิจิตร		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าหน่วยงานอนุรักษ์			
ผอ.สำนักงานศึกษา			
ผอ.สำนักงานศิลป			
ผอ.สำนักงานศิลป			

ผู้บันทึก

อธิบดี			
--------	--	--	--

ผังรูปแบบ วัดฐานแสน ตำบลท่าหวาดสุกรี

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปผังพื้นที่ เติร์ดประจักษ์

(สภาพพื้นที่การขุดค้น)

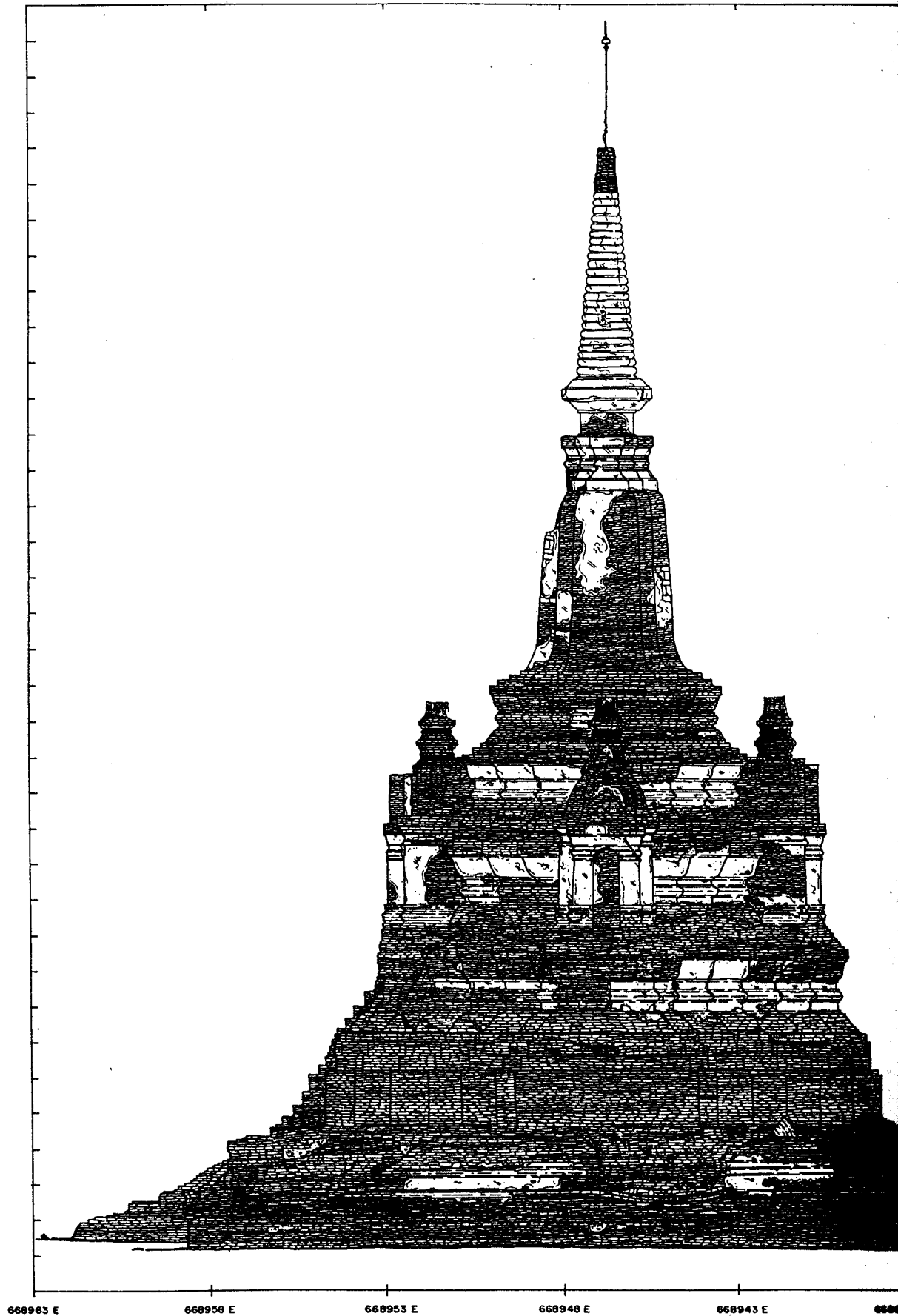
รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:75	2	11

สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

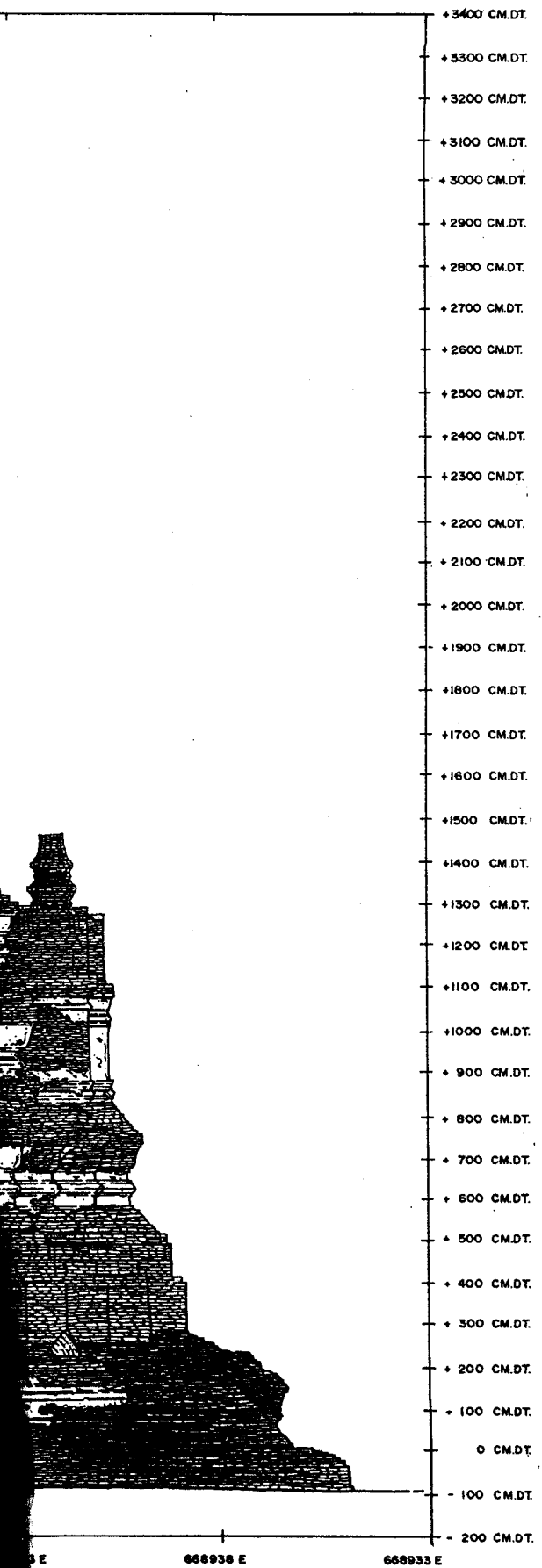
กรมศิลปากร

รูปด้านทิศเหนือ เจดีย์ประธาน

มาตราส่วน 1:175
0 50 100 200 300
CM.

ผังศิลา

พื้นที่ส่วน (1:500 (โดยประมาณ))

ผู้ปฏิบัติ

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
กรรมการ	นายเอกวิทย์ สิทธานนท์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิล		
กรรมการ	นายสุวิทย์ ฤทธิชัย		
กรรมการและเลขานุการ	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิจิตร		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนอนุรักษ์ฯ			
ผอ.ส่วนบ.พ.ที่ 3			
ผอ.ส.บ.พ.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี

ผังรูปแบบ วัดญาณธรรมา ตำบลท่าวาสสุกรี

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปด้านทิศเหนือ เจดีย์ประธาน

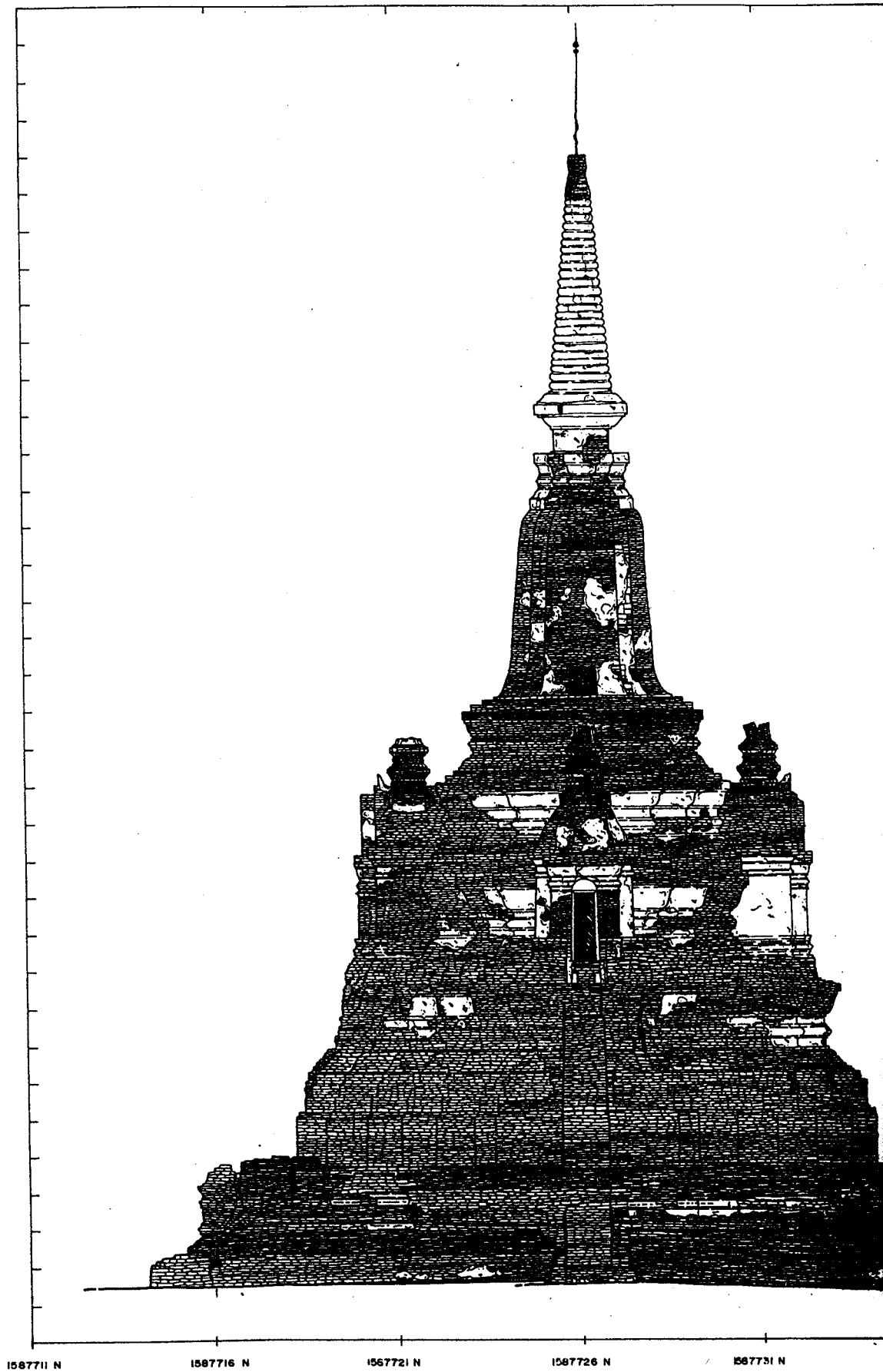
(สภาพหลังการบูรณะ)

รหัส	มาตราส่วน 1:75	แผ่นที่ 3	จำนวนแผ่น 11
------	----------------	-----------	--------------

สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

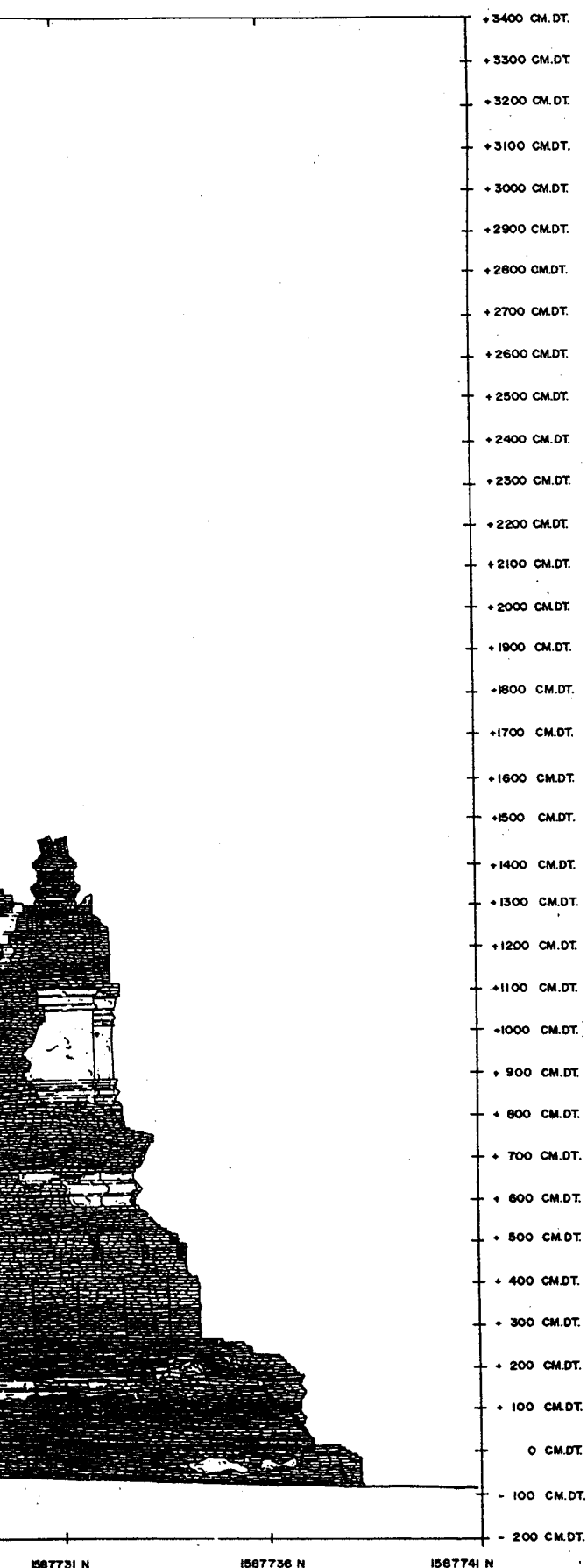
กรมศิลปากร

รูปด้านทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน

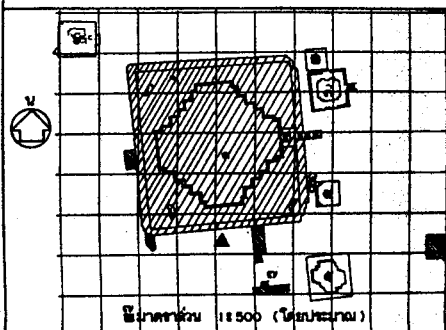
มาตราส่วน 1:75
0 50 100 200 300 CM.

แผนผังที่ 14

1:175
00 300
CM.

ผังค้ำยัน

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวิศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถชัยดิษฐ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายบรรณ วงศ์วิเชียร		
กรรมการ	นายอนันต์ สีหามาตย์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงวงษ์		
กรรมการ	นายวิศักดิ์ อุดมดี		
กรรมการและเลขานุการ	นายอนันต์ สีหามาตย์		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิจิตรณะ		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าหน่วยงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนอนุรักษ์ฯ			
ผอ.สนง.ม.พ.ย.ที่ 3			
ผอ.ส.น.พ.ย.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณเสน ตำบลท่าวาสุกรี		
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง	รูปด้านทิศตะวันออก เจดีย์ประธาน		
(ภาพหลังการขุดแต่ง)			

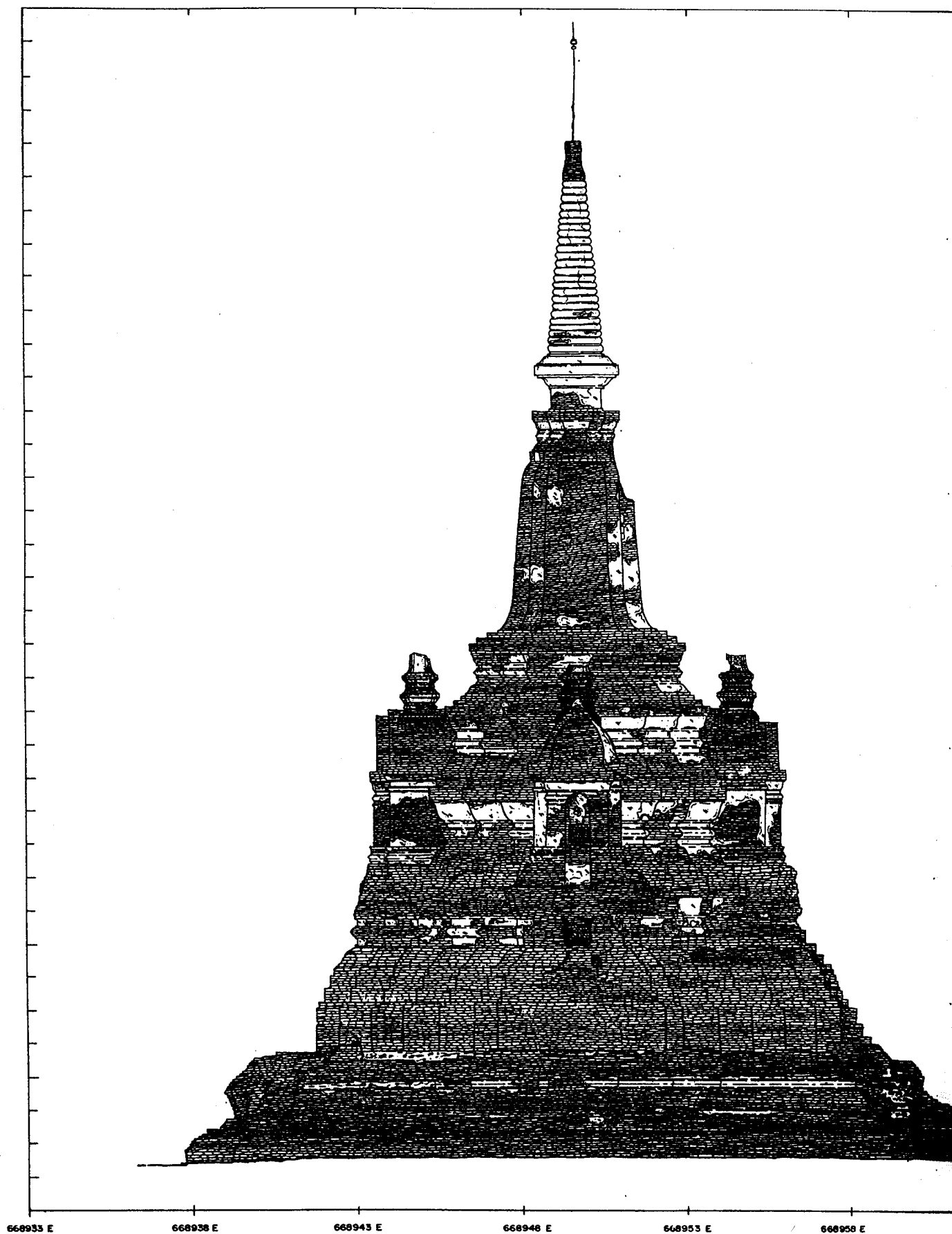
รหัส	มาตราส่วน 1:75	แผ่นที่ 4	จำนวนแผ่น 11
------	----------------	-----------	--------------

สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

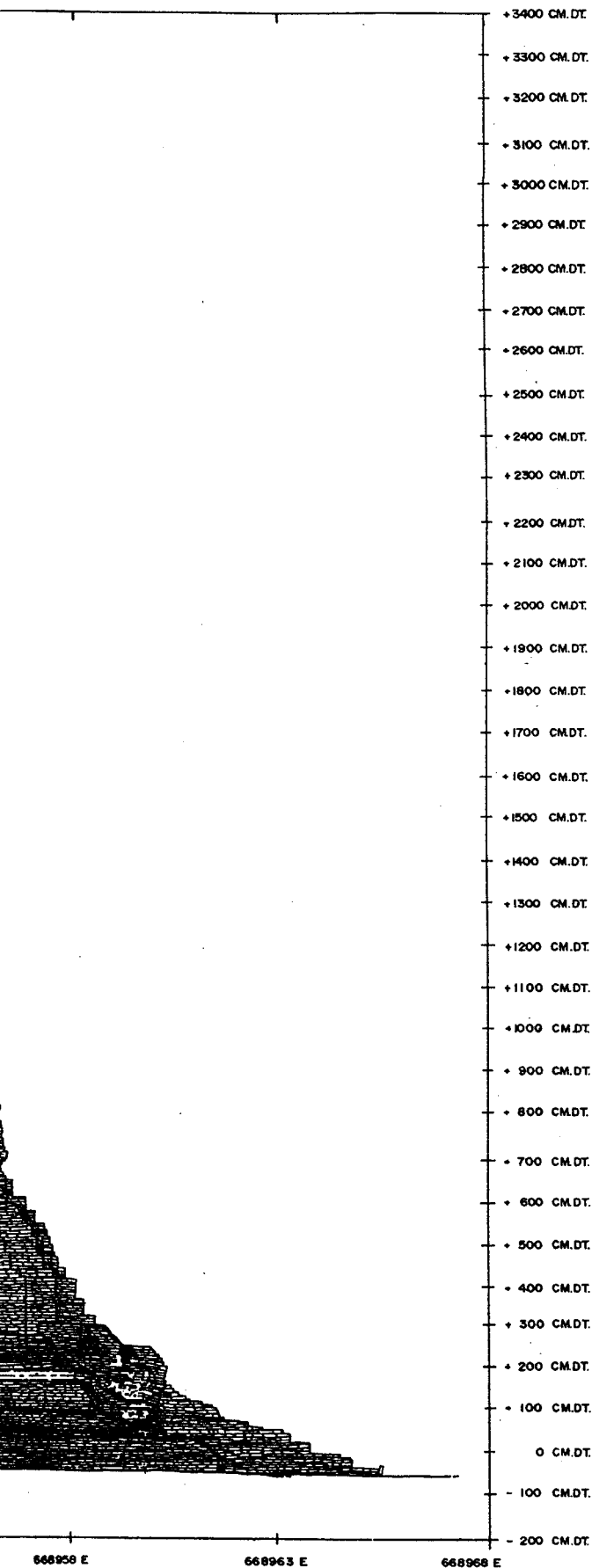

รูปด้านทิศใต้

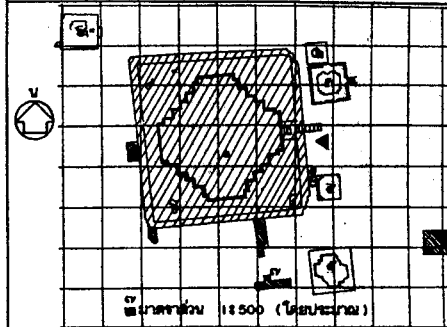
เจดีย์ประธาน

มาตราส่วน 1:175
0 50 100 200 300
CM.

แผนผังที่ 15

ผังค้ำยัน

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายรังสรรค์ คัมภีร์		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาทางเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถวิทย์พงศ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถวิทย์พงศ์		
กรรมการ	นายสมนึก สิทินาน		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิล		
กรรมการ	นายสมศักดิ์ อยู่คง		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมศักดิ์ เกียรติ		
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิจิตร		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านภูมิสถาปนิก			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนส่งเสริมวิชาการ			
ผอ.ส่วนแผนกที่ 3			
ผอ.ส่วนแผนก			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วิศวะงานแผน	ด้านสถาปัตย์	
อำนาจพระนครศรีอยุธยา	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา		
แสดง	รูปด้านทิศใต้	เจดีย์ประธาน	
	(สภาท้าวเจ้าการขุนแก้ว)		

รหัส	มาตราส่วน	แผ่นที่	จำนวนแผ่น
	1:75	5	11

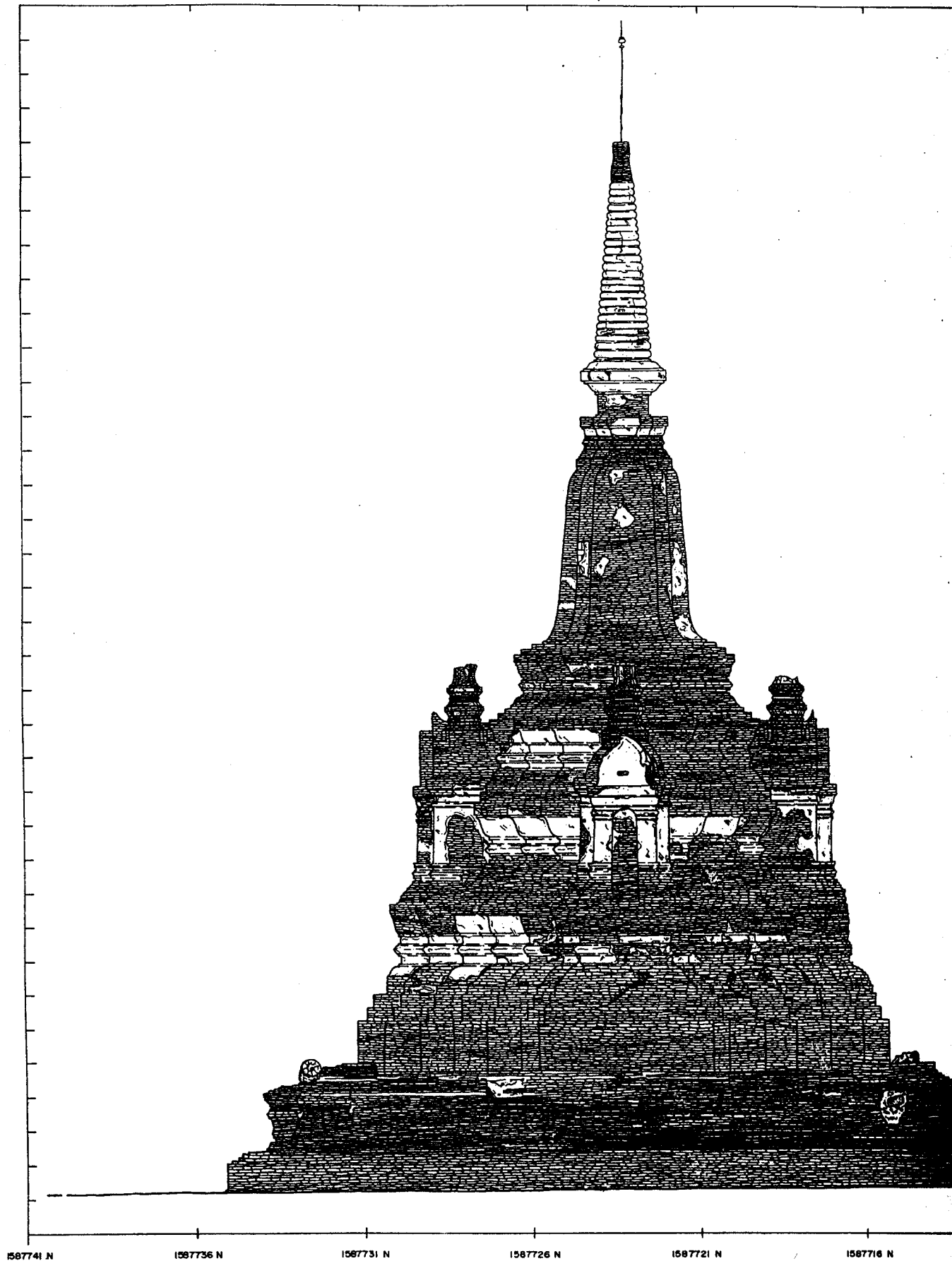
สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

1:75
200 300
CM.

1587741 N

1587736 N

1587731 N

1587726 N

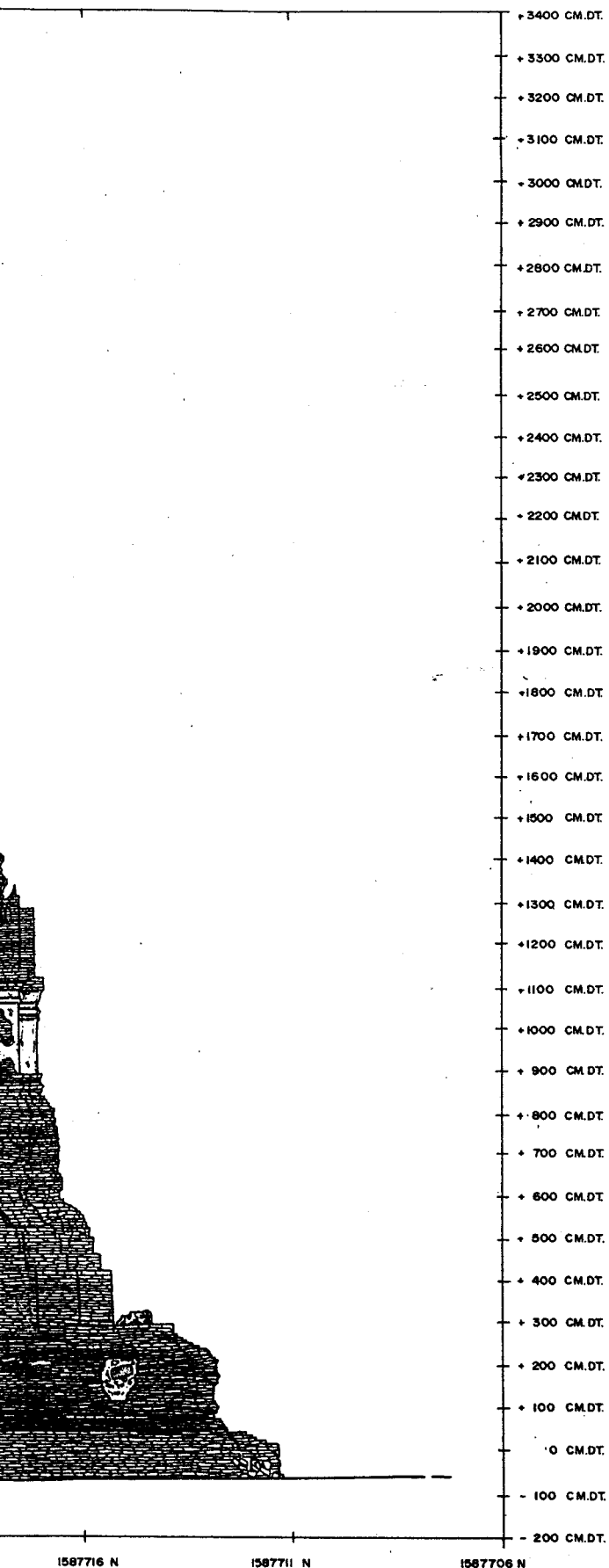
1587721 N

1587716 N

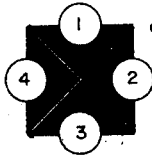
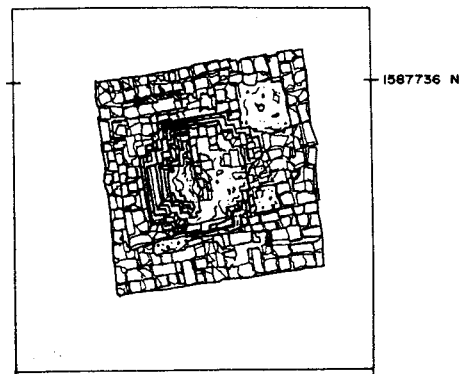

รูปด้านทิศตะวันตก วัดชัยพระธาตุ

มาตราส่วน 1:75
0 50 100 200 300 CM.

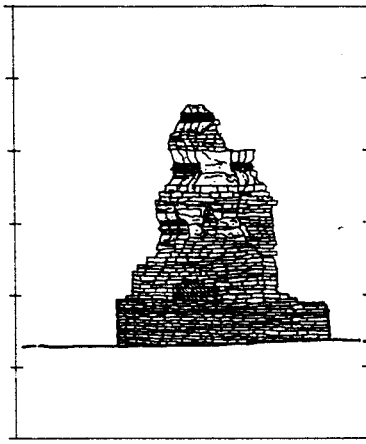
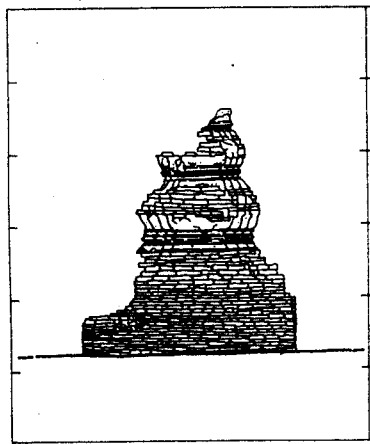

ผังค้ำยัน			
ผู้ปฏิบัติงาน			
สำรวจเขียนแบบ			
สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายพันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			
ออกแบบ			
นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถธำรงศักดิ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง			
ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถธำรงศักดิ์		1/1/2558
กรรมการ	นายสมนึก สีหามาศย์		
กรรมการ	นายสมชาย แสงอนันต์		1/1/2558
กรรมการ	นายสมศักดิ์ อุดมศักดิ์		1/1/2558
กรรมการและเลขานุการ	นายสมศักดิ์ อุดมศักดิ์		1/1/2558
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย วิชาญ		
ผู้เกี่ยวข้อง			
ตรวจ/เห็นชอบ			
ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าขุดแต่งโบราณวัตถุ			
ผอ.ส่วนรวบรักษา			
ผอ.ส่วนบ.ค.พ.ที่ 3			
ผอ.บ.ค.พ.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			
ผังรูปแบบ วัตถุสถาน แผนผังด้านสถาปัตย์ ย่านมอพระนครหรืออยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แสดง รูปด้านทิศตะวันตก ดินที่ 1/2558 (สภาพหลังการขุดแต่ง)			
รหัส	มาตราส่วน 1:75	แผ่นที่ 6	จำนวนแผ่น 11
สำนักงานโบราณคดี			
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3			
กรมศิลปากร			

รูปผังพื้น เจดีย์ราช หมายเลข 1

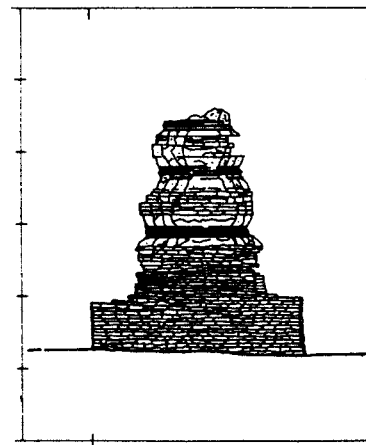
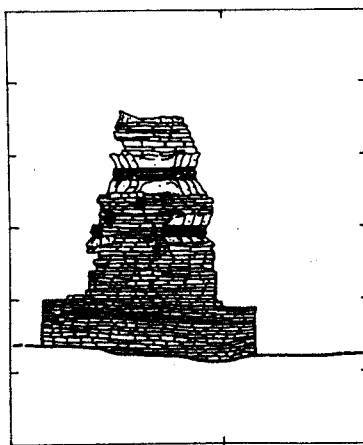
มาตราส่วน 1 : 50 0 50 100 200 CM.

รูปด้านทิศเหนือ

รูปด้านทิศใต้

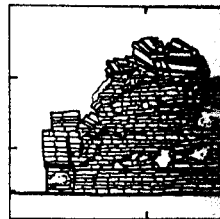
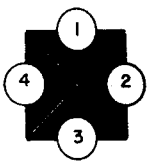
รูปด้านทิศตะวันออก

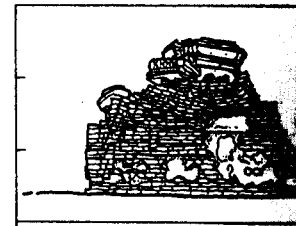
รูปด้านทิศตะวันตก

รูปด้าน เจดีย์ราช หมายเลข 1

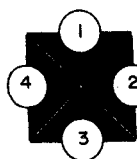
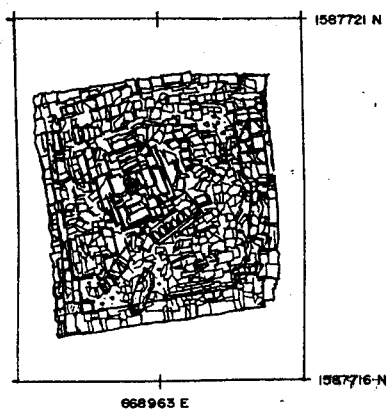
มาตราส่วน 1 : 50 0 50 100 200 CM.

รูปด้านทิศเหนือ

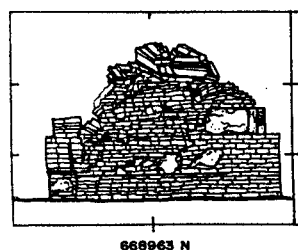

รูปด้านทิศตะวันออก

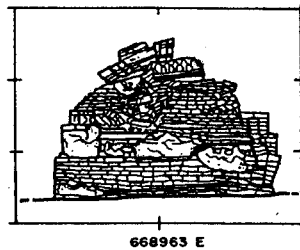

รูปผังพื้น เติร์ดย้าย หมายเลข 3

มาตราส่วน 1:500
0 50 100 200 CM.

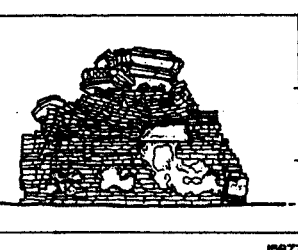

+200 CM.DT.
+100 CM.DT.
0 CM.DT.
-100 CM.DT.

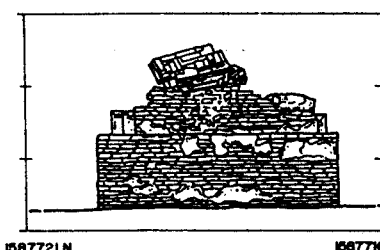

รูปด้านทิศใต้

รูปด้านทิศเหนือ

+200 CM.DT.
+100 CM.DT.
0 CM.DT.
-100 CM.DT.

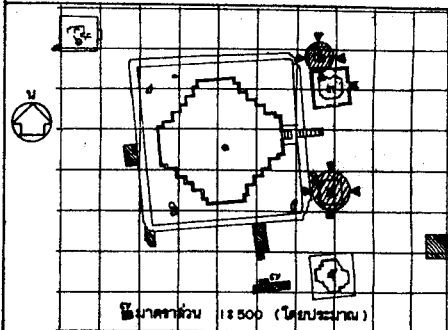
รูปด้านทิศตะวันตก

รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้าน เติร์ดย้าย หมายเลข 3

มาตราส่วน 1:500
0 50 100 200 CM.

ผังค้ำยัน

มาตราส่วน 1:500 (โดยประมาณ)

ผู้ปฏิบัติงาน

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว	ศิริศักดิ์	
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถนันทินันท์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถนันทินันท์	25/10/66	
กรรมการ	นายอนันต์ สัทนามชัย	25/10/66	
กรรมการ	นายสมชาย แฉวงนิล	25/10/66	1 มี.ค. 66
กรรมการ	นางสาววิภาดา อยู่คงดี	25/10/66	1 มี.ค. 66
กรรมการและเลขานุการ	นายวราวุธ ศรีบุระ	25/10/66	1 มี.ค. 66
ผู้ควบคุมงาน	นายเมธา วิจิตรณะ	25/10/66	

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าหน่วยงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนบริหารรักษา			
ผอ.ส่วนมรดกฯ 3			
ผอ.ศิลปฯ			

ผู้อนุมัติ

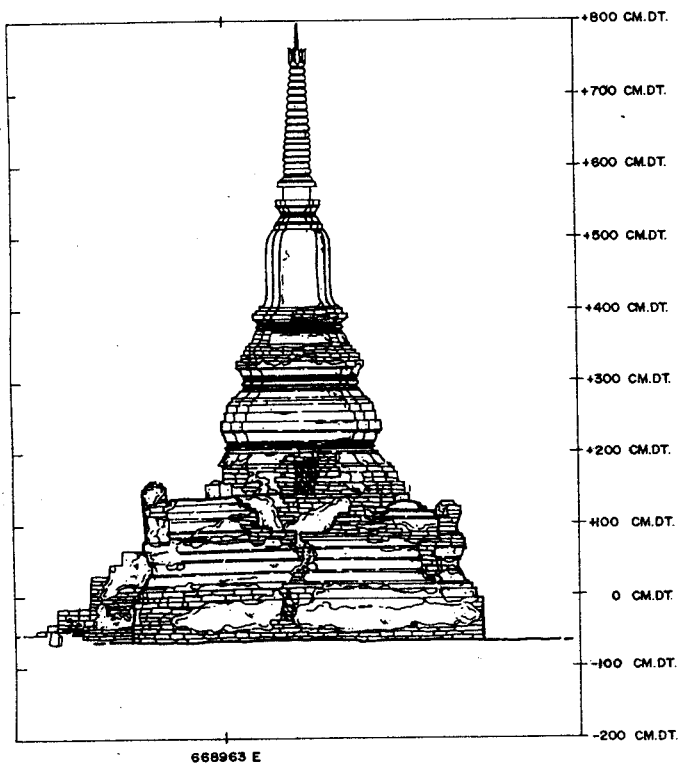
อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณสถาน ตำบลท่าเสาสุกรี		
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปผังพื้น, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก			
เลขที่ร่าง หมายเลข 1, 2 (เอกสารประกอบการอนุมัติ)			
รหัส	มาตราส่วน 1:50	แผ่นที่ 7	จำนวนแผ่น 11

สำนักงานโบราณคดี

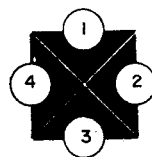
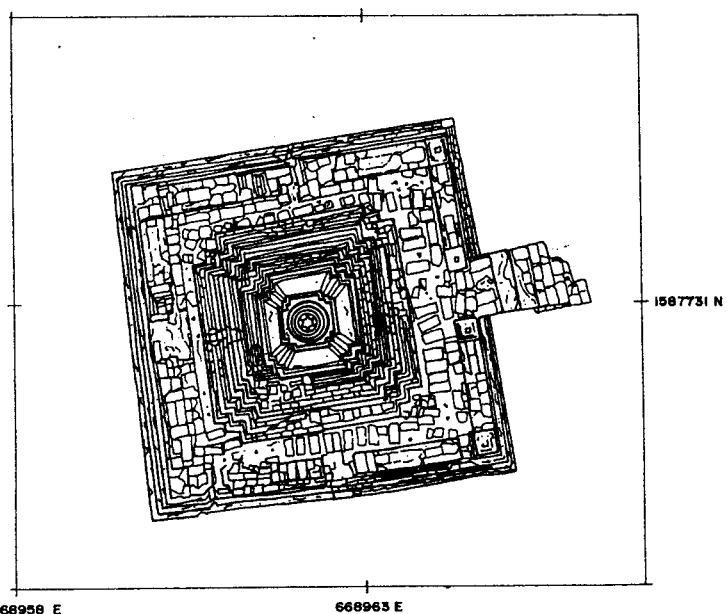
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

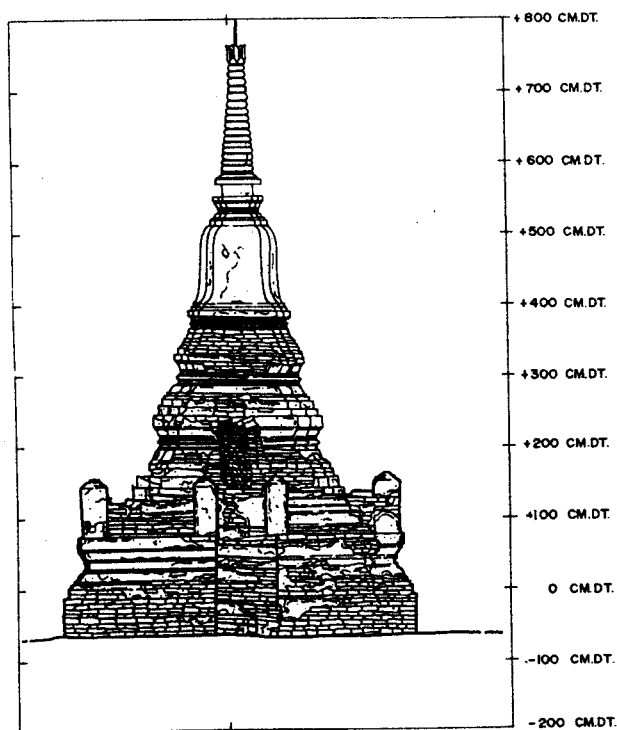

1 รูปด้านทิศเหนือ

รูปผังพื้น เติดย้าย หมายเลข 2

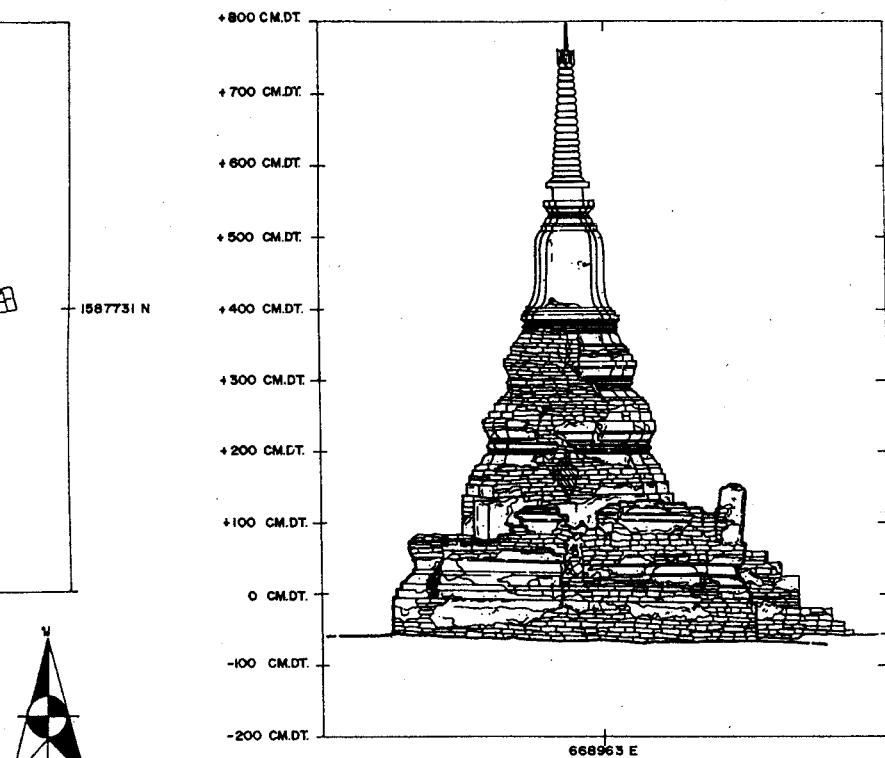
มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

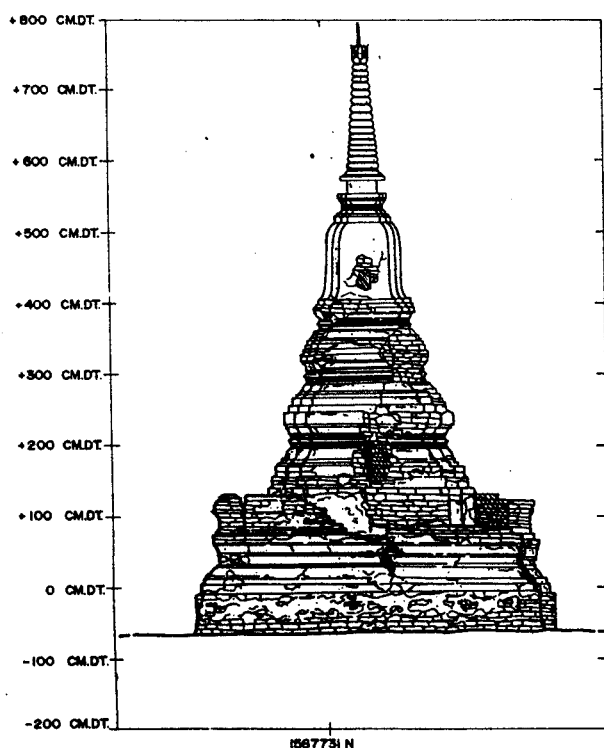
2 รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้าน เติดย้าย หมายเลข 2

มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

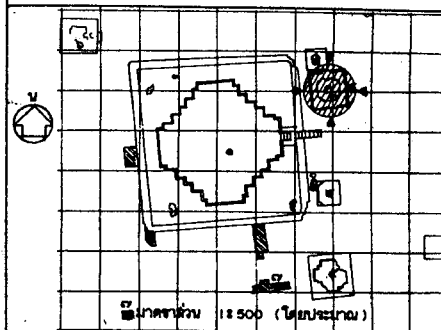

รูปด้านทิศใต้

รูปด้านทิศตะวันตก

ผังค้ำย

ผู้ปฏิบัติ

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายรังสรรค์ คชินทร์		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถพันธ์พงศ์		
กรรมการ	นายเอกภพ สิทธานนท์		
กรรมการ	นายสมชาย แฉวงนิล		
กรรมการ	นางสาววิมลรัตน์ อยู่คงดี		
กรรมการและเลขานุการ	นายเอกศักดิ์ เข็มจุระ		
ผู้ควบคุมงาน	นายเมธา วิจิตรณะ		

ผู้เกี่ยวข้อง

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เกี่ยวข้องด้านศิลปกรรม			
ผู้เกี่ยวข้องด้านโบราณคดี			
ผู้เกี่ยวข้องด้านอนุรักษ์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนบริหารรักษา			
ผอ.สบง.บค.พช.ที่ 3			
ผอ.สบค.พช.			

ผู้อนุมัติ

อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณสถาน ตำบลท่าวาสุกรี		
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
มติ	รูปมโน, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก		
พิธีราช หมายเลข ๒ (สภาทนายความ)			

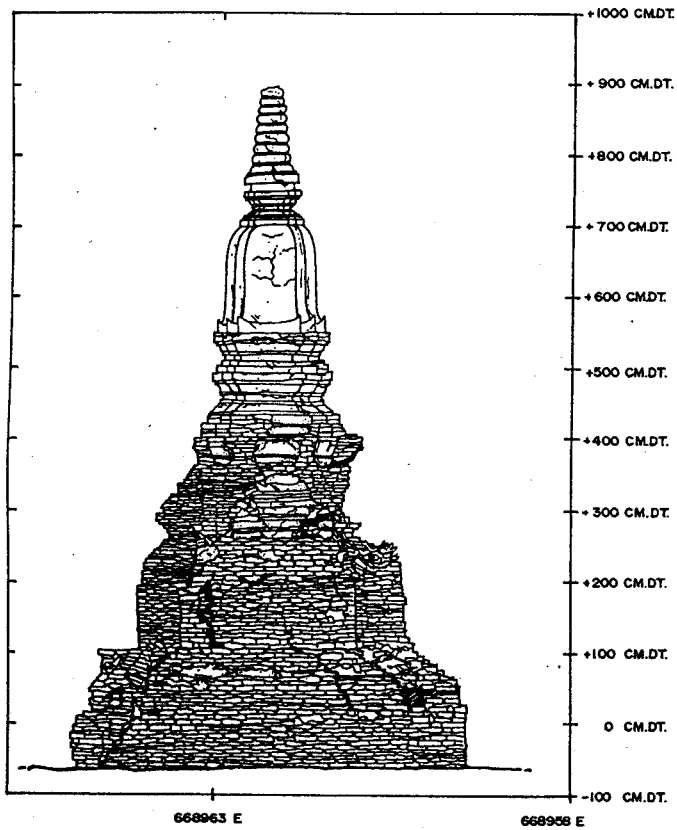
รหัส	มาตราส่วน 1:50	แผ่นที่ 8	จำนวนแผ่น 11.
------	----------------	-----------	---------------

สำนักงานโบราณคดี

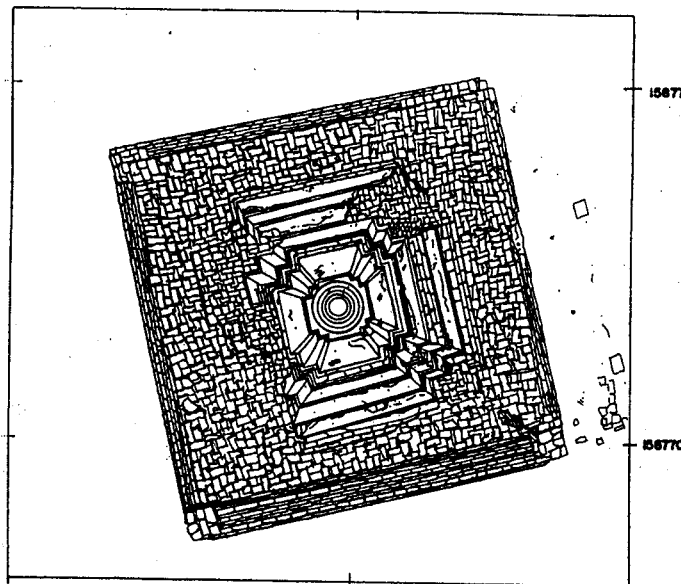
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

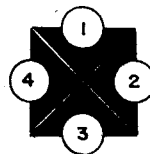

รูปด้านทิศเหนือ

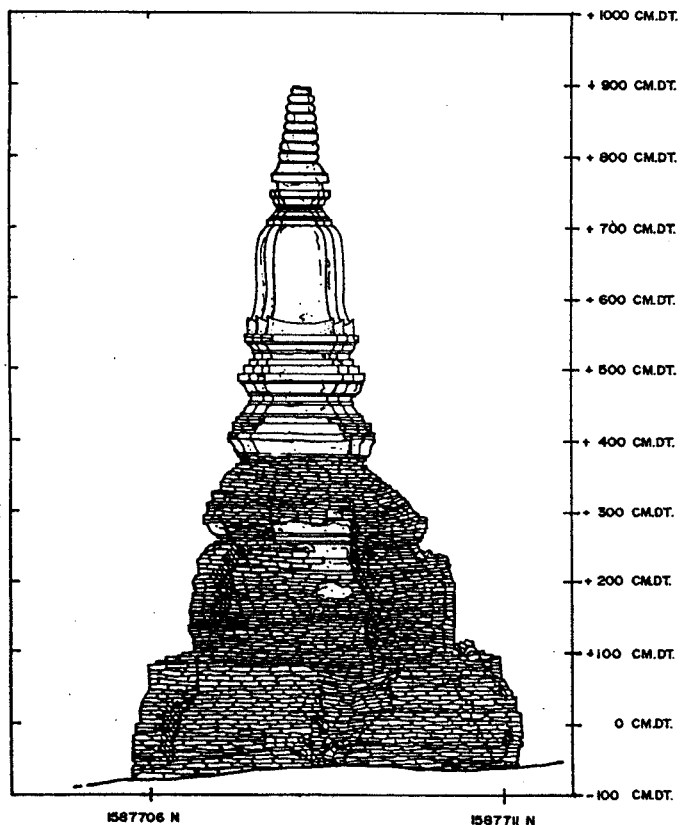
668958 E

668963 E

รูปผังพื้น เจดีย์ราย หมายเลข 4

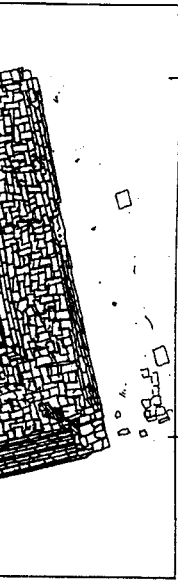
มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

รูปด้านทิศตะวันออก

รูปด้าน เจดีย์ราย หมายเลข 4

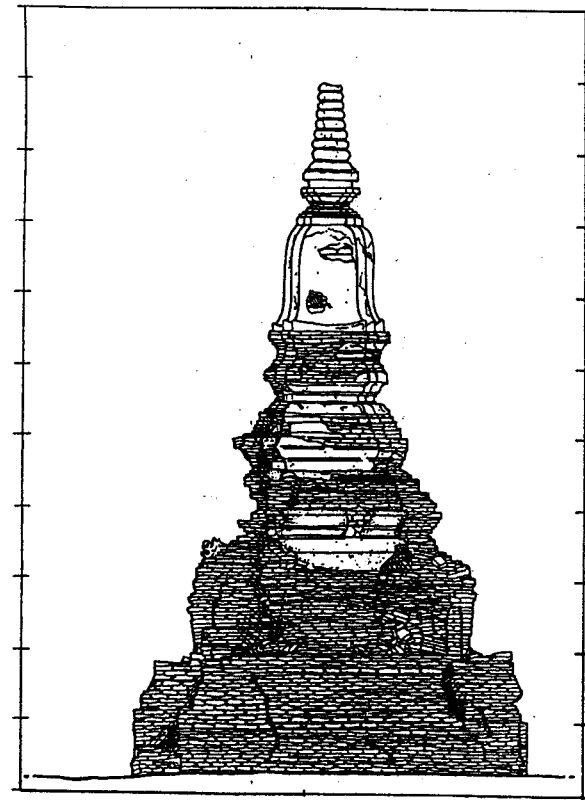
มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

1587711 N

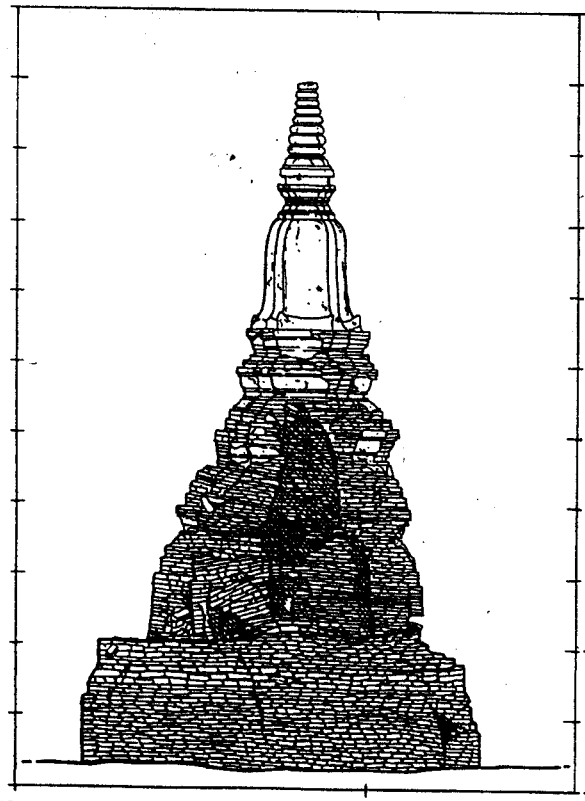
1587706 N

มาตราส่วน 1:50
0 50 100 200 CM.

668963 E

รูปด้านทิศใต้

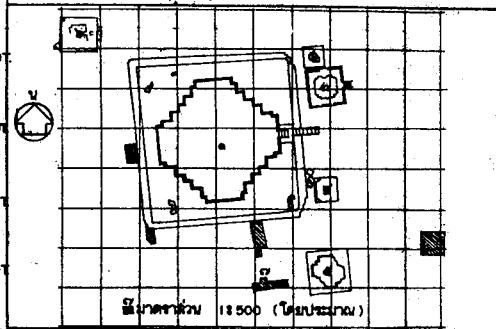

1587711 N

1587706 N

รูปด้านทิศตะวันตก

ผังคี่ชย

มาตราส่วน 1:500 (โดยประมาณ)

ผู้บันทึก

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถชัยคำพงศ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถชัยคำพงศ์	วันที่ 15/10/66	
กรรมการ	นายสมชาย แสงรัตน์	วันที่ 15/10/66	
กรรมการ	นายสมชาย คุ้มวงศ์	วันที่ 15/10/66	
กรรมการและเลขานุการ	นายสมชาย คุ้มวงศ์	วันที่ 15/10/66	
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย คุ้มวงศ์	วันที่ 15/10/66	

ผู้เขียนข้อมูล

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เขียนข้อมูลด้านศิลปกรรม			
ผู้เขียนข้อมูลด้านโบราณคดี			
ผู้เขียนข้อมูลด้านภูมิสถาปัตย์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนส่งเสริมฯ			
ผอ.ส่วนศิลปฯ 3			
ผอ.ส่วนศิลปฯ			

ผู้อนุมัติ

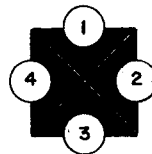
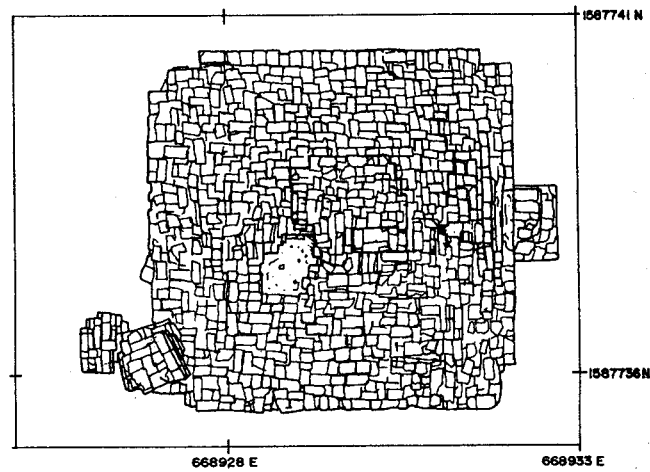
อธิบดี			
ผังรูปแบบ	วัดญาณสถาน ตำบลท่าเสาสุราษฎร์ธานี		
อำนาจพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปผังพื้น - รูปด้านทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก			
เดิมรายงานหมายเลข 3 (สภาพหลักฐานเดิม)			
รหัส	มาตราส่วน 1:50	แผ่นที่ 9	จำนวนแผ่น 11

สำนักงานโบราณคดี

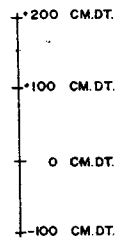
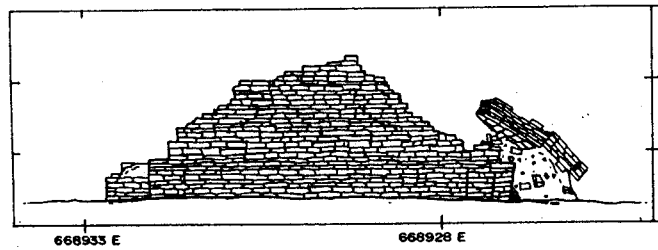
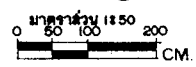
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

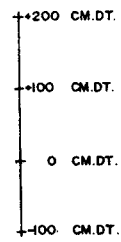
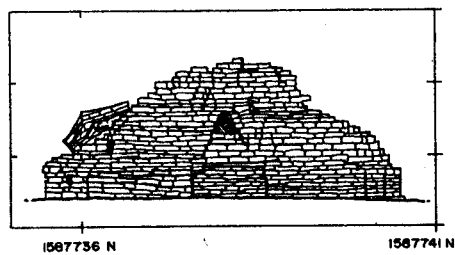

รูปผังพื้น เจดีย์ราย หมายเลข ๕

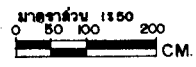

รูปด้านทิศเหนือ

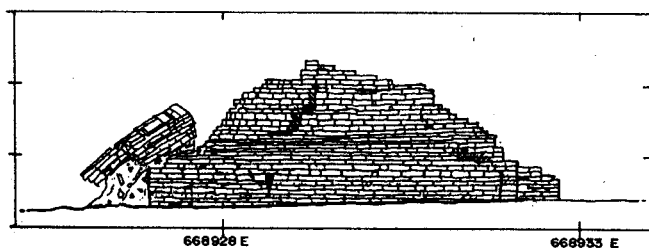
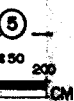
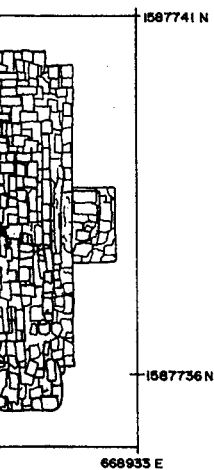

รูปด้านทิศตะวันออก

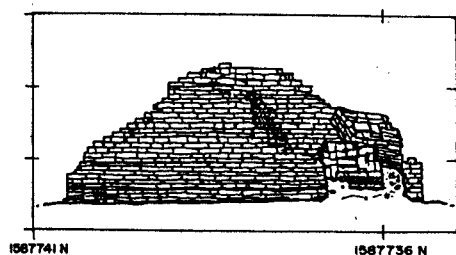
รูปด้าน เจดีย์ราย หมายเลข ๕

แผนผังที่ 20

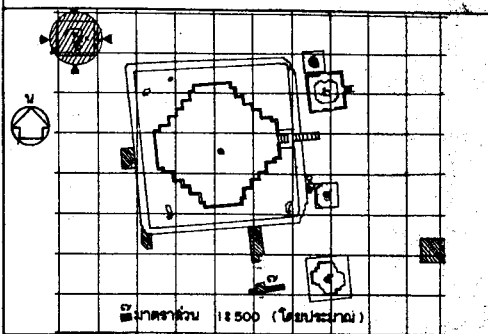
รูปด้านทิศใต้

รูปด้านทิศตะวันตก

ผังค้ำขี

ผู้บันทึก

สำรวจเขียนแบบ

สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			

ออกแบบ

นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถธำมรงค์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถธำมรงค์	2 มี.ค. 64	
กรรมการ	นายสมชาย ธีระภักดิ์		
กรรมการ	นายสมชาย แลงวิล	1 มี.ค. 64	
กรรมการ	นายสมชาย ธีระภักดิ์		
กรรมการและเลขานุการ	นายสมชาย ธีระภักดิ์	1 มี.ค. 64	
ผู้ควบคุมงาน	นายสมชาย ธีระภักดิ์		

ผู้เขียนข้อมูล

ตรวจ/เห็นชอบ

ผู้เขียนข้อมูลศิลปกรรม			
ผู้เขียนข้อมูลโบราณคดี			
ผู้เขียนข้อมูลอนุรักษ์			
หัวหน้ากลุ่มงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนงานวิชาการ			
ผอ.ส่วนงานศิลปกรรม			
ผอ.ส่วนงานศิลปกรรม			

ผู้บันทึก

อธิบดี			
--------	--	--	--

ผังรูปแบบ วิทยาลัยอาชีวศึกษา ตำบลท่าหวาด

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แสดง รูปผังพื้นที่, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก, เติร์ดซ้าย, เติร์ดขวา ⑤ (สภาพจริงการขุดแต่ง)

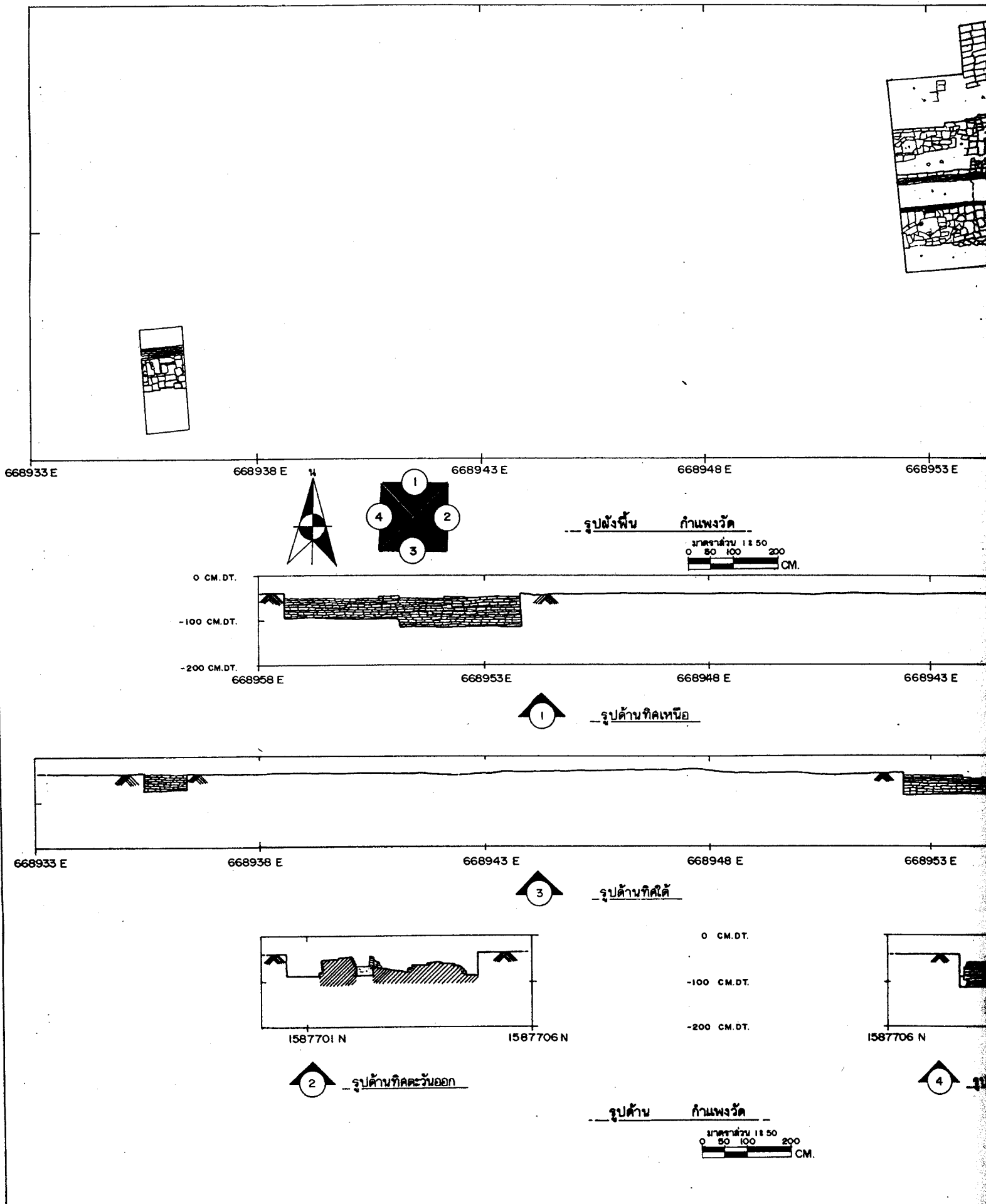
รหัส	มาตราส่วน 1:50	แผ่นที่ 10	จำนวนแผ่น 11
------	----------------	------------	--------------

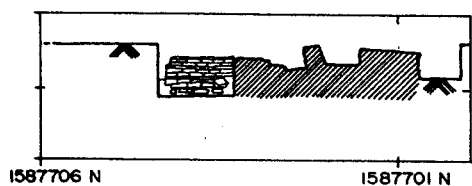
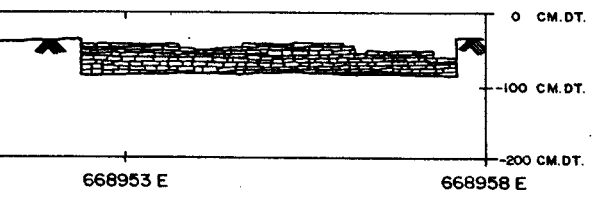
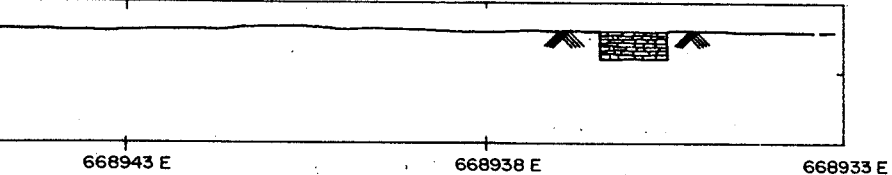
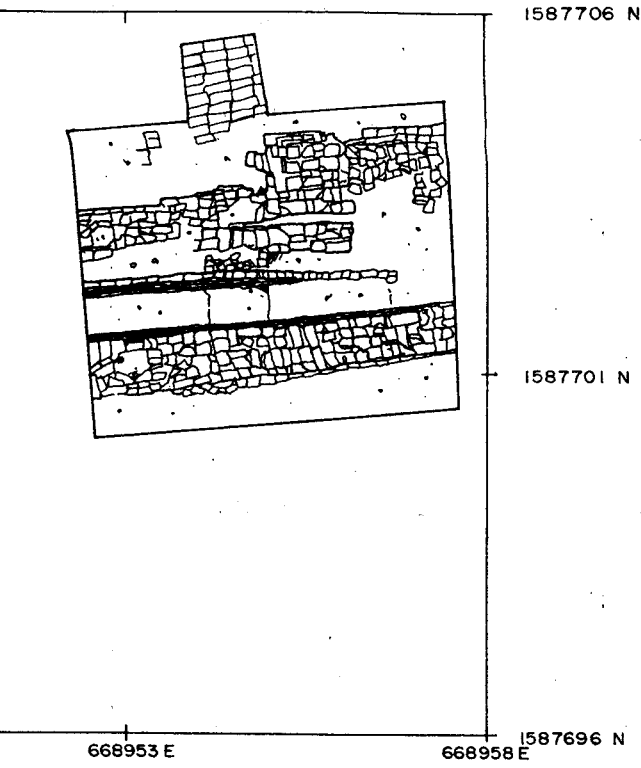
สำนักงานโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3

กรมศิลปากร

4 รูปด้านทิศตะวันตก

ผังค้ำย			
ผู้ปฏิบัติงาน			
สำรวจเขียนแบบ			
สำรวจ			
นายช่างสำรวจ			
เขียน	นายรังสรรค์ ศรีแก้ว		
คัดลอก			
ออกแบบ			
นายช่างสำรวจ			
นายช่างศิลปกรรม			
นักวิชาการเกษตร			
นักโบราณคดี	นายทรงวุฒิ อรรถชัยพันธ์		
ภูมิสถาปนิก			
สถาปนิก			
วิศวกรโยธา			
คณะกรรมการตรวจสอบการจ้าง			
ประธานกรรมการ	นายทรงวุฒิ อรรถชัยพันธ์	25/5/45	
กรรมการ	นายเอก สัทมาพร		
กรรมการ	นายสมชาย แสงนิต	25/5/45	
กรรมการ	นายสารวัตร อนุพงศ์		
กรรมการและเลขานุการ	นายระพีพร เสงี่ยม		
ผู้ควบคุมงาน	นายเมธา วิจิตร		
ผู้เชี่ยวชาญ			
ตรวจ/เห็นชอบ			
ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปกรรม			
ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี			
ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์			
หัวหน้าผู้ควบคุมงานอนุรักษ์			
ผอ.ส่วนงานรักษา			
ผอ.สทบ.พ.ที่ 3			
ผอ.สทบ.พ.			
ผู้อนุมัติ			
อธิบดี			
ผังรูปแบบ วัดญาณธรรม ตำบลท่าวาสุกรี			
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา			
แสดง รูปผัง, รูปด้านทิศเหนือ, ทิศใต้, ทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก, กั้นทางวัด (สภาพหลังการขุดแต่ง)			
รหัส	มาตราส่วน 1:50	แผ่นที่ II	จำนวนแผ่น II
สำนักงานโบราณคดี			
และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 3			
กรมศิลปากร			

ภาคผนวก

คำสั่งสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา

ที่ 82 / 2544

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการสอบราคาจ้างเหมานักโบราณคดีงานขุดแต่งโบราณสถาน
ขุดค้นทางโบราณคดีวัดญาณเสน (ร้าง)

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา มีความประสงค์จะ
สอบราคางานจ้างเหมานักโบราณคดีงานขุดแต่งโบราณสถานขุดค้นโบราณคดีวัดญาณเสน (ร้าง) ตำบลท่า
วาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามประกาศสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ลงวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2544 เรื่อง สอบราคาจ้างเหมานัก
โบราณคดีงานขุดแต่งโบราณสถานขุดค้นโบราณคดีวัดญาณเสน (ร้าง)

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในข้อ 34 (1) (6) ข้อ 35 และข้อ 37 แห่งระเบียบสำนัก
นายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2538 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2539 ฉบับที่ 4 พ.ศ.
2541 และฉบับที่ 5 พ.ศ. 2542 ประกอบคำสั่งกรมศิลปากรที่ 501/2543 ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2543
เรื่อง มอบอำนาจให้ดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัสดุ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการ
ดำเนินการจ้างโดยวิธีสอบราคา ดังนี้

1. คณะกรรมการเปิดซองสอบราคา ประกอบด้วย

นางสาวเสริมสุข	ประภุติภูมิ	นักโบราณคดี 5	ประธานกรรมการ
นายวิศิษฐ์ศักดิ์	น้อยสระ	นายช่างสำรวจ 5	กรรมการ
นางแสงเดือน	นิลปัทมอมร	เจ้าพนักงานการเงินและบัญชี 4	กรรมการ
			และเลขานุการ

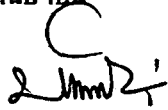
2. คณะกรรมการตรวจรับพัสดุ ประกอบด้วย

นายบรรจง	วงศ์วิเชียร	ผู้อำนวยการสำนักงาน -	ประธานกรรมการ
		โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3	
นายเอนก	สีหามาตย์	ผู้อำนวยการ -	กรรมการ
		อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	
นางสาวภคพดี	อยู่คงดี	นักโบราณคดี 7 ว.	กรรมการ
นายณัฐพล	ม่วงศรีเขียว	เจ้าหน้าที่บริหารงานช่าง 7	กรรมการ
นายเทอดศักดิ์	เย็นจระ	นายช่างโยธา 4	กรรมการ
			และเลขานุการ

3. ผู้ควบคุมงาน และผู้ชี้สถานที่
นายเมธา วิจักขณะ นักโบราณคดี

ให้คณะกรรมการดังกล่าว ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการ
พัสดุ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยเคร่งครัด แล้วรายงานให้สำนักงาน ฯ ทราบภายใน 7 วัน

สั่ง ณ วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2544

(นายบรรจง วงศ์วิเชียร)

ผู้อำนวยการ

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3